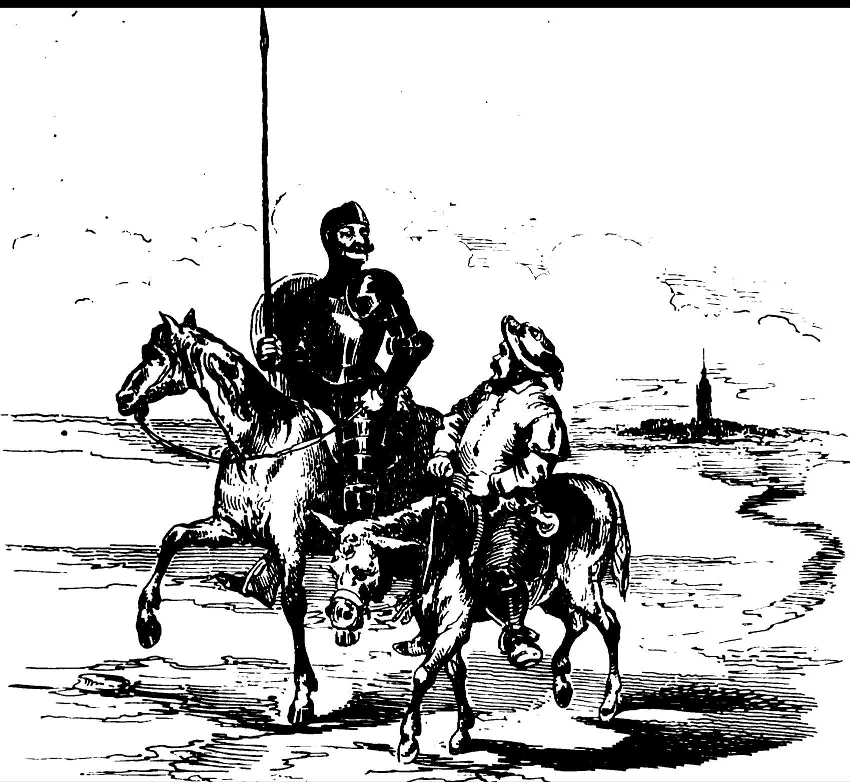
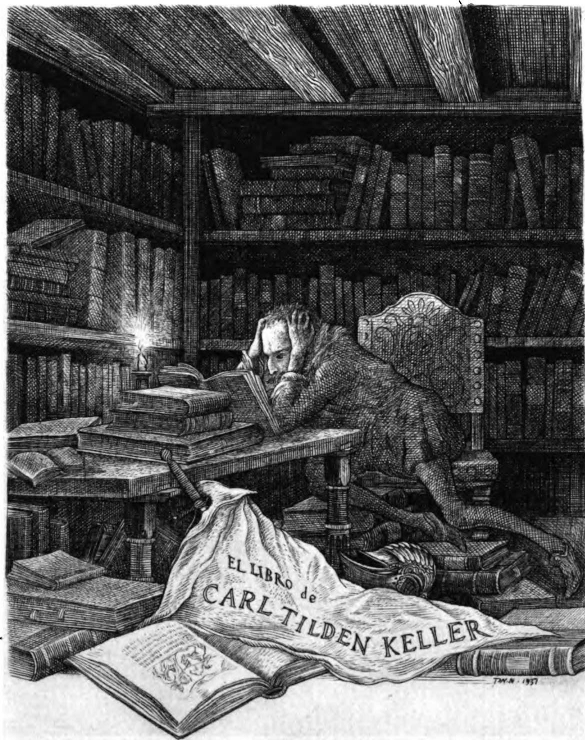

Don Quichotte, a' híres Manchai Lovag ... Florian után franciából ...

Miguel de Cervantes Saavedra

EL LIBRO de
CARL TILDEN KELLER

Don Quichotte és Sancho Panza útnak indúlnak.

16* lapon.

DON QUICHOTTE,

A' HÍRES MANCHAI LOVAG.

SPANYOL EREDETI MŰ CERVANTESTŐL.

FLORIAN UTÁN FRANCIÁBÓL MAGYARRA FORDÍTOTTA

HORVÁTH GYÖRGY,

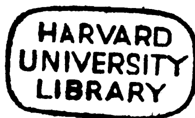
H. MÉRNÖK.

Első Rész.

KECSKEMÉTEN,

SZILÁDY KÁROLY BETŰIVEL ÉS KÖLTSÉGÉN.

1850.

HARVARD
UNIVERSITY
LIBRARY

Előszó.

Fordítónak, mikor jelen műbe kezdett, eszeágában sem volt, hogy valaha napvilágot lásson az; megkezdte csupán a' francia nyelvbeni gyakorlat okáért, folytatta csupán mulatságból, bevégezte — mert körülményei miatt nagyon reáért.

Szövegül van fölvéve Florian francia kiadása, melly tán leghűbb Don Quichotte az eredeti után, sőt annál valamivel simább. Fordító a' francia szöveghez hű maradt csak azért is, hogy az eredetitől igen el ne távozzék. Nehézséggel, aggodalommal nem küzdött, csak mikor Sancho Panza példabeszédeihez ért, mellyekben hogy az eredeti értelmet meg ne rontsa, vagy legalább megközelítse, a' francia és német kitételeket felhasználva, összehasonlította, és úgy magyarosította. Minden egyébben csak a' francia szöveg van követve.

Jelen mű nem új, sőt ismeretes tünemény az olvasó világban; de vannak műk, mellyek sohasem idősödnek el, és Don Quichotte egy illyen. A' mennyiben pedig — legalább saját élet nagyságában — most nyer először magyar indigenatust: tán nem lesz minden érdek és érdem nélkül, ha tudnillik méltónak találtatik a' hazafiúsításra. E' tekintetben nagy reményünk van, hogy Don Quichotte' új hazája nem leend túl szigorú, sőt számot vetve ön magával, nem fog visszaútasítani egy olly hírhedett vitézségű erős bajnokot, mint a' minő *Don Quichotte a' manchai.*

Cervantes élete.

Miguel Cervantes de Saavedra született Alcalában (de Henares) 1547-ben October 9-én. Atyja volt Don Rodrigo de Cervantes; anyja: Donna Leonora de Cortinas. Tanult Madridban; ifjú korában erőnekerejével költő akart lenni, több költeményeket írt, mellyek mellett majd éhen halt. Szegénysége miatt elvégre is kénytelen volt 1569-ben honát elhagyva Romába útazni, hol Julio Aquaviva bibornoknál szolgálatba lépett. 1570-ben katonává lett, és jelen volt 1571-ben a' híres levantei csatában, a' mikor bal karján tetemes sebet kapván sokáig feküdt a' messinai kórházban. 1575-ben a' tengeri rablók által elfogatva rabúl vitetett Algírba. Szabadsága visszanyeréseért több ízben kockáztatta életét; megszökési tervei és kisérletei közt — mellyek Cervantesnek vállalkozó bátor lelkére mutatnak, és sohasem ön maga, hanem valami gyáva cimbora miatt szenvedtek hajótörést — legnevezetesebb és a' legjellemzőbb az, mikor összeesküvés útján egy merész megrohánással magát Algir városát elfoglalni tervezte; a' terv csaknem a' süker percé-

ben dőlt dugába; mind a' mellett annyira megrendítette az algíri deyt, miképen ez 500 piastert tett le *Mami*nak, Cervantes urának, váltságúl, csakhogy a' veszélyes embert saját börtönében szemei előtt tarthassa.

Végre megszabadúlt 1580. september 15-kén, miután az édes anyai szeretet 500 piaster váltság-díjt lefizetett érette. 1581-ben Spanyolhonba visszatért, és ismét neki feküdt a' szép tudományoknak. 1584-ben irta *Galatea*ját; ezen évben nőül vette *donna Catalina de Salasart.* Vagyona nem levén, hogy háznépét tarthassa, kénytelen volt írni, dolgozni. 1594-ig szüntelen a' Madridi színpad számára írt, összesen mintegy 30 színművet.

Cervantes később Sevillában, Cordovában, majd Mancha megyében tartózkodott. Ennek egyik falujában — úgy tartják: *Argama Silla de Alba*ban — a' lakosokkal valami viszonya, vagy összeköttetése lehetett, melly ránézve olly rosszúl ütött ki, miképen nem tudni mi okon ugyan ott börtönbe záratott. Ott irta meg mester művét Don Quichotte I-ső részét, mellyet 1605-ben Madridban kiadott.

E' mű megjelenése — mivel azt vélte az olvasó világ, hogy lovag-regény és semmi egyéb — nem csinált különös hatást; csak miután Cervantes egy röpiratot *El Buscapié* cím alatt kiadott, mellyben némi a' munkábani rejtett czélzatok iránt nyújtott fölvilágosítást, terjedt el olly hirtelen nemcsak Spanyolhonban, hanem egész Eu-

rópában. — Nevezetesebb munkái közé tartozik még: *Viage del Parnaso* (Utazás parnassuson) és *Adjunta al Parnaso* (Találkozás a' parnassuson). — 1615-ben ismét nyolc új vígjátékot adott ki, mellyek közönyösen fogadtattak.

Cervantesnek voltak tisztelői és irígyei, kik közt legnevezetesebb: *Alonzo Fernandez de Avellanada* álnevű, ki 1614-ben pasquil gyanánt irta Don Quichotte úgy nevezett II-dik részét, mellynek kivált előbeszédében Cervantest vagdalja és mocskolja. Cervantes nem késett ellenségének azzal felelni, hogy megirta Don Quichotte-jának valóságos II-dik részét, és 1615-ben Madridban kiadta. A' világ e' műben ismét az igazi Don Quichotte-al találkozott, egyszerre ráismert Cervantes tollára, és Alonzo pasquilja feledve lőn.

Don Quichotte II-dik része utolsó műve volt Cervantesnek, mellynek kiadását életben megérte. Dolgozott ugyan egy illy című munkán is: *Trabajos de Persiles y Sigismonda* (Persiles és Sigismunda ínségei), de a' melly halála után látott csak napvilágot. Cervantes betegeskedése kezdődött 1615-ben, 's meghalt 1616-ban april 23-kán, 68 éves korában; eltemettetett Madridban. Sírdombja fölött semmi emlék-kő, semmi sír-vers!

I.

Don Quicholle, a' hires manchai, jelleme és foglalkozásai.

Mancha megye valamellyik falujában, mellynek nevére *) emlékeznem nem tetszik, nem régibe élt egyike azon nemes embereknek, kiknek egy rozsdás kardjuk, rongyos paizsuk, egy görhes lovuk, és egy sovány agaruk szokott lenni. Ebédre valami gulyáshús féle **) burgonya vagy más főzelékkel; vacsorára ecetes vöröshagyma, só- és paprikával; szombaton rántotta, pénteken törött lencse; sátoros ünnepen még galamb becsinált is — jövedelme három negyedét elvitte. A' többit ruhára költötte: finom posztó mente, bársony nadrág és cipők — ünnep napon; köznapokon közönséges posztó ruha. Háznépét tette egy gazdasszony 40 éven felül, unokahúga 20 éven alúl, egy mindenes, ki szobát, udvart, istálót söprött, szántott, vetett és kapált. — Nemes emberünk életideje 50 felé közelgett. Jól megtermett, vaskos bár sovány képű, korán kelő és nagy vadász volt. Családi nevét Quixada vagy Quesadanak mondják, de nem bizonyos. Legvalószínűbb a' Quixana név. — Mindegy; a' dologra nem sokat tartozik, csak tetteiről tudjunk számot adni.

---

*) Cervantes ott ült börtönben. Lásd életét.

**) A' Spanyolok kedvenc étele, az *ollá*-nak, mellybe többféle hús és főzelék jött, leginkább megfelelhet a' magyar gulyáshús.

Azonban nemesünk — mint gyakran történik — henye úri ember volt; mi annyit tesz, hogy minden áldott nap három negyedén lovagregényeket olvasott, olly buzgalmával a' gyönyörnek, hogy a' miatt vadászat és gazdálkodás feledve lőnek. És a' mint szenvedélye nőttön nőtt: birtokát holdanként eladogatta, tetemes könyvtárt alkotandó e' fajta könyvekből, mellyek közt főkép a' híres Felician de Sylva munkáit becsűlte. Ezen világos könnyű prosa, mellynek ugyan semmi értelme sincs, bámulatos szépnek tetszett előtte; főkép az annyira gyöngéd mondatokban, mikor a' szerelmesek így beszélgetnek: „Ok-alaptalanságod alap oka annyira megingatta józan okosságom alapját, miképen alapos okom van szépséged ellen panaszt emelni.“ E' természetes folyó beszéd igézőleg hatott nemesünk fogékony lelkére. Csupán az bántotta, hogy tisztán ki nem vehette a' mondat értelmét, megfejtésével éjjel nappal kinlódott; bár abból maga Aristoteles sem lett volna képes kiokosodni.

Hanem sehogysem tudott kibékűlni azon szörnyűséges sebekkel, mellyeket Don Belianis osztogatott és kapogatott volt, mert úgy képzelte, hogy a' legügyesebb sebészek keze alatt is elcsúfúlt az egész test a' számtalan sebhely és forradások miatt. Mind a' mellett becsűlte a' szerzőt leginkább azon jelentéseért, mellyet munkája végén említ: egy bevégezhetlen kaland iránt. Nemes emberünk többször késértetbe jött tollat ragadni, hogy e' mestermű csomóját megoldja; de a' sors más nagyobb teendőkkel bizta őt meg.

Gyakran vitázott a' helybeli pappal, ki tudós és Siguenzában graduált férfiú volt, a' felett: mellyik volt nagyobb vitéz, az angol Palmerin? vagy a' francia Amadis? — Miklós mester a' falu borbélya, a' világ legelső

hősének a' *Naplovagát* tartotta; utána mindjárt *Don Galaort*, Amadis testvér öcscsét, ki — mint ő mondá — bármi bajban hamar kerékvágányra talált, és nem sítt-rítt örökké mint érzelgő báttya.

Elég a' hozzá, hogy a' mi nemesünk éjjel nappal lovagregényt olvasott. A' folytonos olvasmány és az álmatlankodás miatt agyveleje kiszáradt, értelme megzavarodott. Szegény feje, mindég tömve volt bű- és bával, csatazaj, lónyerítés, szerelmi vallomás, epedés, kín és mindenféle bolondsággal, miket könyveiben látott, olvasott és betanült. És mind azt teljes meggyőződéssel megtörtént valónak vélte, sőt hitte mint a' szent irás szavait. Cid Ruy Dias vitéz ember volt — szokta mondani vita közben — de végtelen alatta áll a' *Lángkardú lovag*-nak, ki egyetlen csapással két óriást hasított ketté. Cidnél még *Bernard de Carpiot* is többnek tartotta, ki a' bűbájozott Rolandot megfojtotta, mint Hercules Anteust. Embere volt a' tetemes Morgán is, kit a' faragatlan óriások közt legudvariasabbnak talált. De kedvenc hőse, szíve barátja Montalban Rinald vala, kivált mikor látta, hogy a' hős megindul várából, és megrabol minden lényt, kivel találkozik. Annyira imádta pedig e' vitézt, miképen ha az áruló Ganelont egyetlen egyszer fültövön üthetendette: örömében oda ajándékozta volna gazdasszonyát, és még ráadásúl unokahúgát is.

Lelkében lassanként gyökeret vert egy eszme, legkülöncebb, melly valaha emberi agyban született. Azt képzelte tudniillik: hogy saját dicsőségére, és a' társadalom boldogságára nézve hasznosabb szolgálatot nem tehetne, mintha a' lovag kalandorságot fölébresztené és divatba hozná; járván lóháton fegyveres kézzel, mint az őskor lovagjai, keresvén a' kalandókat, megtorolván

a' jogtalanságot, helyre állítván az igazságot. Szegény feje, álmaiban már a' Trapezunti birodalom trónján ült mint hódító.

Reményrészegen munka kezdést határozott. Elsőben felkereste, összeszedte a' rozsdafogta ős fegyvereket, mellyeket valamellyik szépapja hányt fel a' padlásra; lehetőleg kitisztogatta, kiigazgatta; de nagy fájdalmára csak fél sisakot talált, mellyet leleményes esze után vastag kéreggel kiegészített olly ügyesen, hogy alakjáról itélve csakugyan hasonlított a' sisakhoz. Meg akarván pedig tudni, hogy meg van-e a' kellő szilárdság és tartósság a' sisakban, kivont kardjával rácsapott, és egy egész heti munkáját összezúzta. E' töredékenység hajlama nem tetszett neki egy sisakban. Újra kezdte munkáját, és belül keskeny vas szálakat alkalmazott, mellyek a' sisak szilárdságát elősegítették. Azután lovát vette szemügyre, és bár a' szegény állat soványabb volt a' bőregérnél; izmosabbnak képzelte mint Nagy Sándor Bucefalusát, vagy Cíd Babiecaját. Négy egész nap törte fejét egy néven, melly paripájához méltó legyen. És az nem kis gondot adhatott; mert mielőtt lármát ütne a' világban, akarta: hogy paripája neve kifejezze mind azt, mi volt a' ló nemes rendeltetése előtt, mind azt, hogy mivé lett azután. Miután többeket elfogadott, visszavetett, változtatott: végre megállapodott a' *Rozinante* névben, melly neki jó hangzású és jelentékenynek tetszett. Söt annyira megelégedett lovának e' büszke nevével, hogy kivánsága jött magának is új pályájához új nevet teremteni.

Nem kevesebb mint nyolc napi vajudás után született meg a' csuda a' *Don Quichotte* névben. De csak hamar eszébe jutott, hogy Amadisnak sem volt elég a'

csupa Amadis név, hanem hazája után nevezte magát így: *Amadis a' francia*; ő is hozzá tette: *Don Quichotte a' manchai*, hogy honát a' szerzendő dicsőségben részesítse.

Bírni fegyverrel, fél kéreg sisakkal, szép nevű paripával, jelentékeny, lovagias saját névvel, nem kis dolog, de a' java még hiányzott; hiányzott a' *szív-királynő*. Mert a' lovag szerelem nélkűl csak ollyan, mint az élőfa gyümölcs- és levél nélkűl, ollyan mint a' test lélek nélkűl. Ha bűneim miatt — mondá ő — vagy inkább jó szerencsémre óriással találkozom, mi pedig naponta megesik, és az óriást egy csapással leterítem, kétfelé hasítom, vagy végre maga megadásra kényszerítem: nem kellemes dolog-e, ha lesz keblemnek egy hölgye, kihez a' legyőzött óriást elküldöm, hogy megjelenvén előtte térdre essék, és alázatos hangon e' képen szóljon: „Asszonyom! ime lábaidnál Karakuliambro óriás Malindrania sziget ura. A' nagynevű lovag, kit a' hír eléggé nem dicsőíthet soha, Don Quichotte a' manchai, miután személyes viadalban meggyőzött, kötelességeműl szabta, hogy fönséged lábaihoz borúljak, várván jövendő sorsomat."

Mint örvendett hősünk képzelete álomképeinek és szavainak! de hát még akkor, midőn imádandó hölgye nevét megtalálta! Ugy beszélik, hogy hajdanában szerelmes volt ő egy meglehetős csinos falusi leányba, ki arról semmit sem tudott, vagy semmit sem törődött vele. Ezt választotta szerelme határtalan asszonyának. A' leányka neve *Aldonsa Lorenzó* volt; hanem Don Quichotte neki is új nevet faragott, méltóbbat egy herceg asszonyhoz; és lőn a' paraszt leány neve: *Dulcinea a' tobozoi*, mert Tobozoban lakott. E' nevet, melly nem kevesebb

időbe és fejtörésbe került, mint a' paripája és saját neve, szinte szerencsés választásnak tartotta, feltalálván benne a' jól hangzás, kellem és jelentékenység tulajdonait.

II.

Don Quichotte első izben megindul hazulról.

Hősünk megtevén az előkészületet, nem akarta tovább halasztani magas terve kivitelét. Képzeletében minden bajért felelőssé tette magát, melly késedelmes tétlensége miatt történnék a' világon. Egy reggel tehát nap költe előtt, Julius hó legmelegebb napján, se kérdve se hallva, titkon fegyverbe öltözik, felül Rozinantera, kezében dárda, karján paizs, fején a' fél kéreg sisak, a' hátulsó kapun kioson, 's a' tágas mezőn széltekint, részint csodálkozva, részint örülve, hogy hasonló nagyszerű vállalat kezdete olly könnyen megy. — Majd egy gyászos eszme villant meg lelkében, melly miatt vállalatával csaknem felhagyott. Eszébe jutott tudniillik, hogy nem *fölütött lovag*; tehát a' lovagiság szent törvényei megfertőztetése nélkül csak egyszerű párbajba sem ereszkedhetik, míg a' lovag rendet meg nem kapja, és még akkor is mint *ujoncnak* először csak jeligétlen tiszta paizst szabad viselnie. Iszonyú volt az aggodalom, melly kinozta; hanem szerencsére talált kibuvó ajtóra. Tüstént fogadást tett, hogy a' legelső lovag által, kit útban vagy otthon talál, fölütteti magát, mint hasonló esetet másokról is olvasott könyveiben. A' mi a' jeligétlen tiszta paizst illeti, föltette magában, hogy

mihelyt ideje lesz, úgy kidörgöli, mintha ujdonat új volna. E' gondolat visszaadta lelke nyugalmát, 's utját folytatta, irányát Rozinantera bizván, mert azt hitte, hogy a' kaland keresés lényege abban áll.

Mentében az ujdon kalandor — következő magán beszéddel mulatta magát. „Majd ha a' későbbi időkben egy bölcs író élettörténetem megirandja: bizonyosan így fogja munkáját megkezdeni: A' nap-istene alig hintette szét a' földön sárga hajának arany fonyatékát; a' tarka tollú szárnyasok alig köszöntötték zengő dalaikkal a' szép hajnal megjelentét, ki elhagyván vén férje nyoszolyáját, előtört, meghintvén Mancha láthatárát rózsáival: midőn az erős Don Quichotte, megvetvén az álom lágy ölét, felült híres paripája Rozinante hátára: és megjelent Montiel ős mezején. — „És valóba ott volt.“ — Szerencsés korszak! tevé hozzá — boldog utókor! melly gyönyörködhetni fog annyi és olly nagy tettek hallásában, tetteknek, mellyek méltók hogy acélba metszetvén követő például szolgáljanak a' jövő sarjadéknak. És te bár ki légy bölcs bűbájos! kit a' szerencse érdemeidért kiszemel nagy tetteim megírására, ne felejtkezzél még jó paripám- Rozinanteról, munkáim és veszélyeim hű társáról. — Te pedig, oh fenséges Dulcinea! határtalan úr-asszonya e' rab szívnek, mellyet halálra sebzett igazságtalan haragod, 's azon rettentő parancsod, melly szerint szined elől számüztél, oh légy kegyes megemlékezni a' boldogtalanról, ki érted tűr, szenved.“

Illy gondolatok közt ballagott halkal tovább, utánozván könyvei szép nyelvét. A' nap már jól feljött, és olly melegen sütött, hogy a' szegény embernek — ha még volt — minden maradék agyvelejét elolvasztotta. Egész nap ment mendegélt találkozás nélkül, nagy unal-

mára nem lelvén alkalmat bátorságát megkésérleni. — Mégis némely írók e' napra teszik kalandját a' Lápici kikötőben, mások meg a' szélmalommali harcot. De nekem hiteles vizsgálatok nyomán okom van hinni, hogy az első napon semmi sem történt vele; és hogy estefelé lova, maga megállottak félholtan éhségnek miatta. A' mint jobbra balra tekingetett — ha nem látna-e valamely várat vagy pásztor tanyát, hol éjjelre meghúzhassa magát, szerencsére észre vett egy csárdát, és hálát adván a' gondviselésnek, tüstént felé tartott.

Történetesen két fiatal — 's a' mint mondani szokták — gyanús fehérszemély állott a' csárda kapuban, hova éppen akkor értek több sevillai öszvér hajtókkal. Don Quichotte, ki mindenben azt látta, a' mit olvasott, a' rongyos csárdát valami büszke vár palotának nézte; látta sáncait, felvont hidját, négy bástya tornyait ezüst kúpfödél alatt, mint a' lovag regényekben olvasta. Midőn a' vélt várhoz közelített: illendő távolságban megállította Rozinanteot, várván a' törpe megjelentét a' várfokon, ki szokás szerint trombita szóval hirül adandja: hogy lovag érkezett. De mivel a' törpe soká késett, Rozinante pedig nagyon vágyott az istálló felé: hősünk elöjött a' kapuig, hol a' két fehércseléd ácsorgott. — Két nemes hölgynek vélte őket, kik a' váralatt az esti hűsben sétálnak. Az ördög egy kondást is arra hozott, ki sertés nyáját akarván összegyűjteni: szarv-kürtjét megfútta, Don Quichotte csöppet sem kétkedett, hogy a' törpe most adta hirül érkeztét, és a' nőkhez fordulván, kik egy kissé megijedtek fegyvereitől: „Bátorodjanak szép nagyságtok — mondá és fölemelvén kéreg elősisakát, bemutatta sovány poros arcát — nagyságtoknak nincs mitől tartani; a' lovagiság törvényei szerint, mellyeknek hódolok, illet-

lenséget elkövetnem tiltva van; sőt inkább kötelezteteın, főkép hasonló nemes hölgyeknek mint nagyságtok, parancsait teljesíteni." A' két fiatal asszonyiállat összenézett, és nagy szemekkel bámulta a' különös jövevényt, 's a' bámulás eredménye lett, hogy a' tisztelet szokatlan hangjára nagyot mosolyogtak. „Szép szűzeim! — folytatá Don Quichotte fél bosszúsan — nem elég ám csak szépnek, hanem szerénynek is kell lenni, és főkép ok nélkül nem nevetni. Ezen intést méltóztassanak egy férfiútól rosz néven nem venni, kinek leghőbb vágya: hogy nagyságtoknak szolgálhasson!"

Az annyira szokatlan cimre, beszédre a' két szilaj leányból még hangosabban kitört a' kacaj habotája. Don Quichotte épen keményebb leckét akart tartani, mikor szerencsére a' csárdás kijött. Ez egy testes andalusiai volt San Lucar vidékről, ravasz egy tolvaj, pajkos szilaj legény mint egy diák. A' mint meglátta a' páncélos lovagember rendkivüli alakját, a' ponton állott, hogy a' két szép szűzzel versenyt kacagjon; de tartván a' tréfa komolyabb kimenetelétől, rendbe szedte magát és mondá udvarias hangon: „Lovag úr! ha nagyságod itt akar meghálni, minden kényelemmel elláttatni fog, csupán az egy ágynemű, mit nem ajánlhatunk, mert abban nagy fogyatkozásunk van." — Don Quichotte tökéletesen ki volt elégítve a' várnagy' — mert annak képzelte a' csárdást — udvarias fogadása által, és felelé: „Várnagy uram! nekem minden jó, mert kevéssel beérem; ékességem a' fegyverek, nyugalmam a' csaták." „E' szerint — viszonzá a' csárdás kissé megütközve a' várnagyi cimen — ha álmatlan éjt akar nagyságod aludni, alkalmasabb helyet nem lelhetett volna a' világon." Végezvén szavait oda sietett Don Quichotte kengyelvasát tartani, ki eltörődve, és mint

ollyan ember, kinek a' szájában egész nap nem volt egy falat, keservesen tudott lováról lemászni.

Legelső gondja volt paripáját a' csárdás figyelmébe ajánlani, mellyről mondá, hogy a' föld hátán nincs párja. A' csárdás végig nézvén a' lovat, az istálóba vezette gunymosoly közt, mi a' páratlan paripa rovására történt; azután Don Quichottehez visszajött, kit a' már kibékült szüzpár épen vetkőztetett. A' két darabból álló mejvas csak könnyen lejött, de fejét sehogy sem tudták kiszabadítani a' nyakvasból és sisakból, mellyek zöld szalagokkal voltak egymáshoz kötözve olly erős takács-csomókkal, hogy ha a' csomókat szét nem vagdalják: a' hős nyak örökkön örökké beszorúlt. Hanem a' lovag a' világ minden kincseért sem engedte, hogy szalagjait elszakgassák, készebb volt egész éjjel nyakvasban, sisakban maradni, melly miatt, mint gondolni lehet, igen különösen nézett ki. Míg vetkőztették, megilletődve a' két kisasszony gyöngéd gondoskodásán, udvarias köszönet mellett mondá nékik:

„Mint Don Quichotte — a' szépeknek
Kegyébe' még lovag nem állt;
Királyi hölgyek ápolják
Lovát, magát mihelyt leszállt.“

„Rozinante a' lovam neve, szép hölgyeim. És bár szeretném, hogy tetteim után ismertek volna bennem nagyságtok Don Quichotte a' manchai hősre, de kitört belőlem Lancelót ide illő régi romanza. Bocsánat a' szerénytelenségért, hogy nevem közbeszúrtam és méltassák hálámat, karomat szolgálatukra felhasználni.“

A' két fehérnép természetesen egy kukkot sem tudott ráfelelni, hanem kérdést tett: hogy éhen van-e? „Igazat szólva — felelé hősünk — szeretnék valamit falni.“

De mivel pénteki nap volt: a' csárdában nem igen volt más eledel, mint hitván sült tőkehal, legfeljebb öszvér hajtók számára. A' csárdás mind a' mellett nagy képpel tudakozta Don Quixotteot: hogy szereti-e a' fris tengeri halat? és azon feleletére, hogy az a' kendvenc étke, az ajtó előtt asztalt terítettek. Aztán feltették a' büdös tőkehalat, és kenyeret, melly feketébb, keményebb volt mint a' hősnek még ki nem dörgölt pai'sa és páncéla, Mind a' mellett a' nyála folyt az állított fris tengeri halra; de az átkozott nyakvas annyira aggatott, hogy minden terített asztal mellett is éhes marad, ha a' könyörületes kisasszonyok meg nem szánják vala, és nem etetik mint a' kis gyermeket. Még mulattatóbb volt látni, mikor kis idő mulva keresztyéni önmegadással sohajtá: Szomjuhozom! mert az elősisak miatt sehogy sem fért szájához a' kancsó; a' csárdás tehát egy nádcsövet készített, mellynek egyik végét a' lovag szájába a' sisak rostélyon keresztül, másik végét az áhított italba dugta. És így etették és itatták a' hőst, ki inkább tűrt, szenvedett mindent, hogysem zöld szalagjait feláldozza. Lakoma után ismét elkomorodott azon öntudatra, hogy mind ekorig még nem fölütött lovag.

III.

Don Quichotte nagy pompával lovagnak fölütletik.

Ezen eszmétől kinoztatva, nagy hirtelen odahagyja silány vacsoráját, félre inti a' csárdást, és bezárkózván vele az istálóba, lábaihoz borúl: „Nemes szivű lovag! — mondá neki — vendég szereteted felbátorított egy ké-

relemmel járulnom udvariasságodhoz.“ A’ csárdás megütődve e’ beszéden ’s a’ lábainál térdeplő emberen, iparkodott őt felemelni; de abban célt nem érvén, igérte, fogadta, hogy mindent megad. „Nem vártam kevesebbet ön nagylelkétől — felelé Don Quichotte — kérelmem egyébiránt az emberinem boldogságát, és egy részben önnek dicsőségét is tárgyazza, és ebben áll: Engedje meg, hogy ez éjjel vára kápolnájában fegyver-őrt álljak, ’s holnap napköltekor ajándékozzon meg engem a’ lovagiság rendével, hogy bejárhassam a’ világ négy részeit, segélyt nyujtandó az erőtleneknek az erősek ellen, és az elnyomottaknak az elnyomók ellen, a’ lovag kalandorok példája után, kiknek dicső sorába lépni egyedüli forró vágyam.“ A’ csárdás, mint említettük, gonosz egy csont volt; a’ mint eleinte is gyanította: e’ kérelem után nem kétkedett többé, hogy hányat ütött az óra Don Quichottenál; ’s jó alkalmat látván egy kis komédiára, komolyan így felelt: „Uram! egy illy nemes kérelem nemes léleknek lehet csak méltó kifolyása, és én örülök, hogy nem mást mint engem ért a’ szerencse azt megadni. Ifjúságomban magam is gyakoroltam e’ tiszles hivatalt. Bejárván a’ világot, keresvén a’ kalandokat Malaga külvárosaiban, a’ sevillai, segoviai, valancei vásárokban, a’ kikötő helyeken, közmulató helyeken... és mindenütt, hol valami kinézés volt. Gondjaim fő tárgya voltak az özvegyek, fiatal leányok, és szörnyűképen bele keveredtem ügyeikbe; ’s e’ pontban Spanyolország majd minden törvényszéke kiszolgáltatta az igazságot irántam. Elöregedvén, váramba húztam magam, hol békében élek saját szerzeményem és a’ másoké után; kapum, házam mindég kitárva áll bármi fajta lovag kalandoroknak, kiket a’ legszívesebbęn látok; nem kivánván tőlük rokon-

érzelmem jutalmául mást, minthogy pénzüket, melly különben is terhükre van, velem megosszák. Jelenleg kápolnával nem szolgálhatok, mert most rontatom le, hogy szebbet építsek; de nincs is rá szükség; tágas udvaromon, ha úgy tetszik, egész éjjel fegyver-őrt állhat ön. Holnap reggel végezni fogjuk a' többi szertartásokat; azután csak ollyan lovag lesz ön, mint bárki volt a' világon. Hanem feleljen ön egy előttem érdekes pontra: Van-e pénze?" „Nincs, mondá Don Quichotte; sohasem olvastam, hogy valamellyik lovag e' haszontalan ércet magával hordozta volna." „Hibázik ön — válaszolá a' csárdás — ha a' történetírók nem említik, onnan van, mert tudva levő dolognak vélték, hogy a' lovagok olly szükséges valami nélkül mint a' Pénz, soha útra nem indúltak. Söt bizonnyal is merem állítani, hogy sohasem maradt el tőlük a' teli erszény, tiszta fehér ruha, és egy kis szelence, mellyben kenőcs volt, a' kapható sebek gyógyítására. Mert ön szintúgy tudja mint én, hogy a' világ egy lovagának sem volt a' homlokára írva annak tudása, hogy — valamelly rettenetes harc után — fog-e megjelenni bizonyosan egy égi hölgy a' fellegből, vagy valami törpe, megitatandó őket azon isteni gyógy-vízből, mellynek különben egy csöppecskéje begyógyította sebeiket. Söt inkább nagyobb biztosság okáért, minden valamirevaló lovag ráparancsolt csatlósára, hogy gyolcsot, kenőcsöt, pénzt ne feledjen hazulról hozni. Ha pedig csatlóssok nem volt, a' mi valóban ritkaság volt, ezen urak holmiöket mentlizsákba tették, melly alig látszott a' ló hátán, és csak ez egy esetben volt szabad. E' szerint rendelem és meghagyom önnek, mint keresztfiamnak a' lovagiságban, hogy pénz nélkűl a' lábát se mozdítsa ki; mert ha az ember körül pénz szag van,

mindjárt több becsülete van nem csak maga, hanem mások előtt is.“

Don Quichotte megigérte, hogy jövendőben követni fogja a' jó tanácsot. Vágyván pedig megkezdeni a' fegyver-őrállást, összeszedte fegyverzetét, és az udvar közepén egy kút melletti marha vájúra rakta; csupán paizsát és dárdáját vette kézbe, fel 's alá járván a' vájú előtt.

A' hold pályája legmagasb pontján fénylett felhőtlen égen, a' csárdában minden lélek figyelmeztetve lőn a' bohó lovagra, és talpon állva leste a' történendőket. Don Quichotte semmire sem ügyelve a' világon, folytatta sétáját; ollykor-ollykor dárdájára támaszkodott, és szemszögezve nézett a' fegyverekre, büszkén nyugalmas állásba tevén magát.

Történt, hogy a' csárdában megszállott öszvérhajtók egyike itatni akarván, a' vájú felé indúlt, hogy a' fegyvereket félre rakja. A' mint közelített, Don Quichotte kemény hangon rákiáltott: „Bárki légy, elbizott lovag! ne merészeld érinteni e' fegyvereket, sajátjai azok a' legerősbnek mind azok közt, kiket valaha kard övedzett; vakmerőségedet csak halálod fogná megengesztelni.“ A' boldogtalan öszvérhajtó rá sem hallgatva a' hősre, felölelte a' fegyvereket, és leszórta. Akkor Don Quichotte égre emelt szemekkel felsohajtott Dulcineához: „Oh szívem asszonya! ne hagyd el ez első veszélyben rablovagodat, 's szerelmed érzelme kettőztesse meg erejét.“ E' szavak után elveti paizsát, két kézbe ragadja dárdáját, és úgy főbe üti az öszvérhajtót, hogy eszméletlen a' földre terül. Azután fölszedi fegyvereit, hideg vérrel felrakja a' vájura, 's újra kezd járkálni.

Nem sok idő mulva egy másik öszvérhajtó — nem

tudva mi történt — szinte itatni akart, és leszórta a' fegyvereket a' vájuról. Most már Don Quichotte nem vesztegetett szót senkire, hanem fölemeli dárdáját, 's úgy agyba főbe veri a' szegényt, hogy a' koponyája három négy helyen is beszakadt. A' csárdának apraja, nagyja, gazdája a' lovaghoz csődül, ki magát paizsával födözvén, fölkiált: „Oh szépség asszonya! lelkemnek erős bástyája! tekints felém bátorítólag ez iszonyú kalandban.“ — Ezt mondván, olly bátorságot érzett szivében, hogy nem hátrált volna egy lépést a' világ minden öszvér hajtói egyetemes rohamára sem. A' sebesültek társai kővel kezdik hősünket hajigálni, ki paizsos jobbjával védte magát, és lépést sem tágított a' vájutól. A' csárdás váltig kiabálta, hogy az okos engedjen a' bolondnak; hiszen ő előre megmondta, hogy nem kell azt a' kötni valót felbosszantani, mert tör zúz mindent. Don Quichotte még hangosabban kiabálta: hogy mindnyájan gyávák, árulók; hogy a' várnagy maga is hitszegő lovag, mert hasonló árulást eltűr várában; hogy ő meg fogja őt büntetni tudni, mihelyt tagja lesz a' lovag rendnek. Hanem ti többiek, haszontalan cadar nép, jőjjetek közelébb, és támadjatok, majd megkapjátok vakmerőségtek jutalmát.

E' szavakat olly komolyan, olly határozott tekintettel ejtette ki, hogy a' megszeppent öszvérhajtók jónak látták a' csárdás tanácsát követni. Felhagytak a' kő dobálással, és bevitték a' két sebesültet; Don Quichotte pedig nyugalmasan — mintha semmi sem történt volna — sétájához fogott. De a' csárdás bele unt a' tréfába, és hogy az egésznek végetvessen: elhatározta minél előbb beiktatni a' hőst a' lovagiság szerencsétlen rendébe. Mentegetni kezdte a' paraszt nép gorombaságát, kik azért

illendően meglakoltak; az egész tudta nélkül történt. Most már — tevé hozzá — két órai fegyver őrállás szabály szerint lefolyván, kápolna hiánya miatt akár hol megeshetnek a' többi szertartások : ugymint a' *nyak-érintés*, és *vállba-ütés*. Don Quichotte örömest megegyezett, sőt kérte hogy csak siessen; mert ha ő egyszer lovagnak felütletik : teljes szándoka megtámadtatás esetében semmi élő állatnak nem kegyelmezni. A' várnagy sem volt rest; tüstént kihozott egy könyvet, mellybe napi költségeit beírni szokta, előtte jött egy kis gyermek égő gyertyával, utána az említett két fehér cseléd. Don Quichotte letérdepelt; a' csárdás valamit mormogván könyvéből — mintha misét mondana — felemelte kezeit 's meglehetősen nyakszirten ütötte, azután szakadatlan mormogás közt a' lovagot saját kardjával vállba-illette. Az egyik kisasszony — kinek kacaj ingerét csupán Don Quichottenak imént tanúsított férfias kéz eljárása tartotta illő határok közt — a' kardját, a' másik pedig sarkantyúját kötötte fel. A' lovag hálára gyúladva tudakozta neveiket, hogy jövendő dicsőssége egy részét velök megossza. Az egyik dáma szerényen megvallotta, hogy ő egy toledói foltozó varga leánya, és neve *Tolosa;* a' másiknak asztalos volt az apja, 's más névvel nem birt, mint *la Meûnière;* hozzá tették még, hogy ők a' nemes lovagnak mindenütt és minden időben legalázatosabb szolgálói maradnak. Don Quichotte megköszönte, és az iránta tanúsított szerelem nevében kérte őket, hogy jövendőben *Donna Tolosa* és *Donna Meûnière* nevet vegyenek fel.

Vége levén minden szertartásnak, újdonat új lovagunk alig várva a' kaland keresés percét, tüstént nyergelt, lovára pattant, és megölelvén a' csárdást szívességét megköszönte — olly rendkivüli nyelven, hogy

Don Quichotte a' csárdás által lovagnak üttetik.

azt után írni teljes lehetetlen. A' gazda, ki alig várta hogy töle szabaduljon, rövidebben, de hasonló nyelven felelt, 's a' nélkül hogy költség fejébe valamit kért volna, inkább nagy örömmel látta a' hős távoztát.

IV.

Lovagunk kalandja a' csárdáboli távozta után.

Épen a' hajnal hasadt mikor Don Quichotte útra indult. A' gondolat, hogy valahára már beöltözölt lovag, olly örömre ragadta; hogy majd kiugrott a' nyeregből. De megemlékezvén a' csárdás tanácsára: haza felé tartott; hogy pénzt, fehér-ruhát beszerezzen, és egy csatlóst is vegyen maga mellé. Szemeit egy szomszéd parasztra vetette, ki egy szegény család-apa volt, — hanem Don Quichotte előre is azon jó hiszemben volt felöle, hogy kóbor csatlósnak megüti a' mértéket. Tehát hazafelé fordította Rozinanteot, ki mintha sejdítette volna gazdája szándokát, olly könnyen ment, hogy patkója is alig érintette a' földet.

Egyszerre siralmas hangot hall lovagunk egy jobbra maradt erdőből. „Milly szerencse — mondá — a' kedvező ég akarja, hogy ma mindjárt megkezdjem szép hívatásom nemes kötelességét. E' panaszhang bizonyosan szenvedő erőtlené, ki segélyemre vár." Tüstént az erdőnek tartott, és alig ért bele — meglátott egy fához kötött kancát, odább egy 15—16 éves sihedert, ki félmeztelen egy tölgyfa derékhoz volt kötözve. A' siheder óbégatott olly hangosan; és nem ok nélkül, mert egy izmos, markos paraszt kegyetlenül korbácsolta, minden

csapást, feddés és tanácsadás kisérvén: „Fogd be a' szád — mondá a' paraszt — nesze több, ne- még egy — ezután szemesebb légy.“ A' szerencsétlen rimánkodott: „Gazduram! lelkem gazduram! az Istenre kérem ne bántson, jobban gondját viselem ezután a' nyájnak, csak ne bántson.“

Ezt látván Don Quichotte, kemény bosszús hangon rákiált a' parasztra: „Pogány szívű gyáva lovag! illik-e a' gyöngét bántani, ki magát védeni sem képes; ülj lóra, vedd kézbe dárdádat (egy hosszú husángra mutatott a' kanca ló mellett) majd meg fogom mutatni milly alacsony tettet követtél el.“ A' paraszt e' magos fegyveres alak tekintetén meghunnyászkodva felelé: „Lovag úr! kérem: ez a' siheder kit megfenyítettem, saját cselédem, kit azért fizetek, hogy nyájamat őrizze; de azt olly gazúl teszi, hogy naponként elvesz egy két darab juhom; és mivel most gondatlansága vagy gazsága végett a' nyaka közzé hánytam, még azt hazudja a' szemtelen, hogy bérét akarom eltogni, Az élő Istenre esküszöm, hogy hazudik.“ „Hazudtolás! kiáltá Don Quichotte, hazudtolás szemtől szembe, és a' mi több előttem. A' napra esküszöm, melly reám süt, én nem tudom miért késik e' dárda önt e' pillanatban ledöfni. Tüstént oldozza fel ön a' suhancot, és fizesse ki becsülettel, vagy ütött végórája.“ A' paraszt lesütött fővel, némán feloldozta a' juhász bojtárt, kitől Don Quichotte kérdezte: „mennyivel adós a' gazdája?“ „Kilencz havi béremmel, felelte a' bojtár, havonként jár hét reál.“ „Hétszer kilenc annyi mint hatvanhárom“ számítá a' lovag, és parancsolá a' parasztnak, hogy tüstént fizesse le, ha nincs kedve meghalni. A' szegény ember erősen meghökkenve tette észrevételét: hogy annyival nem tartozik; mert az öszvegből le kell

vonni három pár csizma, és két érvágás árrát, mit betegségében adatott volt neki. „Semmiesetre sem — felelé Don Quichotte — e' két cikket lerójja a' most kapott verés. Ha a' bojtár elviselte a' csizmákat, kegyelmed pedig megviselte a' bojtár bőrét. Ha a' borbély vért eresztett rajta betegsége alatt: kegyelmed vért eresztett rajta egésséges korában; tehát világos hogy quittek." „Istenneki! mondá a' paraszt alázattal, de nálam egy fillér sincs. Bandi fiam! jöszte velem, majd otthon megfizetek becsületesen." „Meg ám — mondá a' bojtár — de nem lesz benne köszönet; mihelyt magunkra maradnánk megnyúzna gazduram mint szent Bertalant megnyúzták." „Azt nem fogja tenni — felelé a' vétéz — arról kezeskedik tekintélyem és nevem; sőt ha a' lovag rendre, melynek ő is tagja, megesküszik: én őt szabadon eresztem; és fogadom, hogy megkapod tőle a' magadét." „Azt én mind meg hiszem, viszonzá Bandi; hanem tessék meggondolni, hogy az én gazduram nem lovag ám, és nem is volt nem is lesz soha. Ő a' vagyonos Haldudó János Quintanárból." „Semmi sem — mondá Don Quichotte — a' Haldudók szintugy lehetnek lovagok mint más emberfia; egyébiránt a' mint vet, úgy fog aratni." „Igen ám, de hogy szokott az ollyan ember vetni — felelé Bandi nagy szomorún — ki tartozását le nem fizeti, munkáim és izzadásaim bérét!" „Bizisten! megfizetek öcsém — mondá a' paraszt — csak jöszte haza; esküszöm a' lovagiság minden lehető törvényeire, hogy többet kapsz mint kivánod." „Az alól feloldom kegyelmedet — szakasztá félbe Don Quichotte — én csak pontosságot kivánok, de azt tanácslom is; különben meg fogom kegyelmedet találni, tudni, ha elrejtőznék is mint a' gyík. És hogy tréfának ne vegye a' dolgot, és a' vett parancs áthágásáról

még csak álmodni se merészeljen: tudja meg kegyelmed, hogy én az erős Don Quichotte a' manchai vagyok, ki megbosszulom a' méltatlanságot, és megtorlom a' jogtalanságot. Most Isten velünk, emlékezzék esküjére." Végezvén e' szavakat, ment és távozott. A' paraszt szemeivel kisérte míg kiért a' sűrűből; aztán így szólt: „Bandi fiam jöszte csak idébb, szeretném lefizetni tartozásomat, a' mint megrendelte a' méltatlanságok bosszúállója." „Okosan teszi gazduram — felelte Bandi — mert ha szavát meg nem tartja, ez a' jóságos lovag, kit Isten sokáig éltessen, meg fogja ám tartatni tudni." „Azt meghiszem, válaszolta a' paraszt; de hogy aztán többet fizessek: toldjuk meg az adósságot." Ezzel megragadja a' juhász bojtárt, újra a' tölgyfához köti, és még keményebben meghusángolja mint előbb. „Nos András úrfi — mondá a' gazda — hívd elő most a' jogtalanság megtorlóját, majd meglássuk mikép fogja ezt visszatorolni." Ekkor feleresztette a' bojtárt, ki jajgatva esküdte: hogy mindjárt felkeresi Don Quichotteot, és igéről igére elmondandja mi történt vele.

Ez alatt hősünk útát folytatta, büszke önelégültséggel, hogy a' kiáltó igazságtalanságot meggátolta; bensőleg örülvén dicső pályája szerencsés kezdetén. „Adj hálát sorsodnak, mondá félig halhatón, oh szépek szépe tobozói Dulcinea! a' boldogságért, hogy hatalmadnak illy győzhetlen lovag hódol, kit — mint az egész világ tudja — csak tegnap óta övedz a' lovagi kard, és ma reggel már leckét adott az embereknek az igazságról, az elnyomott erőtlent megvédte az erőszak ellen, és a' félénk gyerkőcét megmentette egy pogány körmei közűl."

Míg így beszélgetett magában, egy keresztútra ért; és megemlékezvén, hogy a' kalandorok szokása az illy

keresztutakon megállani, és tanakodni, mellyik útat kövessék; ő is megállott és rövid gondolkozás után lova kényére bízta a' választást. Rozinante semmitsem tétovázott, hanem állati ösztöne után ment az ösvényen, melly istálója felé vezetett. Alig két mértföldnyire Don Quichotte meglátott egy csapat lovas embert. Ezek — mint később kisült — toledói kereskedők, Murciába selymet venni mentek. Voltak pedig hatan, napernyők alatt, kisértetvén négy lovas szolga és három gyalog ember által, kik öszvért hajtottak. Don Quichotte tüstént nagy kalandról álmodott, 's emlékezete egyszeribe adott neki véleményanyagot. Kiáll az út középre, büszke állásba tevén magát, nyergébe nyomakodik, dárdáját előveszi, paizsát karjára, 's midőn közeledni látja a' lovag kalandorok csapatát — mert az utasokat másnak nem is vélte — menydörgő hangon rájok kiált: „Egy lépést sem tovább, míg minden lélek vallomást nem tesz arról, hogy a' föld hátán nincs szebb asszony, mint a' manchai császárnő: Dulcinea a' hasonlíthatlan tobosói." E' szavakra, e' különc alak láttára a' kereskedők bámulva megállnak, de csak hamar sejtvén, hogy őrült emberrel van dolguk, egyik a' többinél tréfásabb és szeszélyesebb, kapott az alkalmon, melly mulatsággal kinálkozott; és mondá: „Lovag úr! nincs szerencsénk ismerni az említett hölgyet, legyen szíves először bemutatni; és ha olly szép mint ön állítja, mi egy szívvel lélekkel beleegyezünk." „Valóban különös! érdem volna-e szépnek találni őt azután ha látták önök? A' dolog érdeme épen az, hogy nem látva vallják meg, állítsák, erősítsék, esküdjék önök: hogy ő a' legszebb. Különben pedig készüljetek viadalra, kevély büszke nép! akár egyenként a' nemes lovagiság törvénye, akár tömegben az e' fajta emberek szokása szerint; egy karom elég igaz ügyem oltalmára."

„Méltóztassék nyúgodtan kihallgatni — felelt a' kereskedő. — Mi, kik itt királyi sarjadék vagyunk, mindnyájunk nevében bátorkodom önt kérni, hogy lelkisméretünkön erőszakot ne kövessen el, — kényszeritvén minket olly valamire tenni vallomást és esküt, minek hírét csak messziről sem hallottuk, és a' mi különben is Alcarria vagy Estremadura többi királynői és császárnői becsületébe vágna. Méltóztassék uraságod e' dámának ha csak morzsányi arcképét is előmutatni; és mi vallomásunkat megteendjük, melly, fogadom., hogy kedvezőleg fog kiütni; mert a' tisztelt hölgy iránt már egyelőre is hajlamot érezünk, úgy annyira, hogy legyen bár csollák, vak, sánta és púposhátú, mi önnek tetszése szerint mondandjuk ki véleményünket." „Ő sem csollák, sem vak, sem púposhátú, aláváló gaz nép! — kiáltotta Don Quichotte haragra lobbanva — szemei szebbek, ragyogóbbak mint a' mindenség tüze, termete finomabb, egyenesebb mint a' guadarrámi orsónyél. Mindjárt megkapod kevélységed és szidalmaid méltó jutalmát." E' szavak után előreszegezett dárdával rohant a' rágalmazó ellen, és ha lova el nem bukik: a' tréfás ember rosszúl fogott volna járni. Rozinante elterülve, gazdája a' földön, paisa, dárdája, sarkantyúi által gátoltatva sehogy sem tudott feltápászkodni. Hasztalan erölködései közt mindig kiabálta: „Ne fussatok gyávák! adjatok hálát, hogy paripám megbotlott, mert különben megtanítottalak volna benneteket." — Egy öszvérhajtó legyény, ki a' tréfához nem igen értett, de meg is unta a' sok bosszantást — a' lebukott lovaghoz ment, dárdáját darabra törte, 's egyet kézbe vevén, keményen helybe hagyta a' fenyegető Don Quichotteot. Gazdái hiába kiabáltak rá: hogy ne üsse olly nagyon, de a' suhanc egész szenvedéllyel

hozzá látott, míg a' dárdanyélt diribről darabra nem törte rajta. — Azután csatlakozott a' csapathoz, melly útját folytatta.

Hősünk egyedül maradván, lábra akart állni, de az nem olly könnyű munka volt az ütődés és üttetés miatt; fekve várakozott tehát a' törpe gyógy-italára, és szerencsésnek vélte magát, hogy a' lovag kalandorokkal olly közös baleset, nem saját hanem lova hibája miatt történt.

V.

Hősünk a' baleset után.

A' szerencsétlen Don Quichotte szomorúan tapasztalván, hogy nem bir mozdulni, rendes orvosságához folyamodott, 's könyveiből felkeresett emlékezetében egy történetet, melly jelen állapotához hasonlított. Hasonlatosbat nem talált Balduin és a' Mantuai marquis kalandjánál, midőn ez amazt az erdőben földön elterülve vérében fetrengve találta; egy történet, mellyet gyermekek, öregek ismernek, és csaknem olly igaz mint Mahumed csodái. Elkezdett tehát a' földön hemperegni a' kétségbeesés minden jeleivel, és szavalta azon siralmas románzot, mellyet a' szerző Balduin szájába adott:

„Im meghalok! siratsz-e majd?
Ki olly hideg valál,
Leány! ha hűtlen vagy: nekem
Szönyűbb mint a' halál.
Nemes mantuai Marquis
Hű nagybátyám és jóltevőm.“ — — —

Midőn e' szavakra ért: egy falujabeli paraszt, ki búzát vitt a' malomba, éppen arra jött, 's közelítvén az

emberhez, kit mintha panaszkodni hallotta volna, kérdezte: „Mi baja?" Don Quichotte tökéletesen azt hitte, hogy nagybáttya a' mantuai Marquis áll előtte, és nem is felelt máskép mint a' románz következő soraival, mellyekben elbeszélte szerencsétlenségét, és a' szerelmi viszonyt, melly nője és a' császár fia közt szövődött. A' paraszt természetesen szót sem értett a' mondottakból, és szájt szemet tátva felnyitotta a' behorpadt elősisakot, és az arcot megtörülgetvén a' portól, figyelmetes megnézés után ráismert: „Micsoda? engem ugyse nemzetes Quixada uram pofája! (tehát csakugyan ez volt az igazi neve). Mi a' menykő tehette kegyedet e' szörnyűséges állapotba!?" Don Quichotte csak romanzával felelt. — A' jó szívű paraszt levette mej-vasát látni akarván, ha meg van-e sebesítve. Vért seholsem látott. Azután felemelte, feltámasztotta, 's nem kevés bajjal szamarára felültette, hogy az úton kevesebb rázkódást szenvedjen. Majd fegyvereit szedte ösze, még a' dárda darabjait is felrakta Rozinantera, mellynek kantár-szíját egyik kezébe másikba pedig szamara nyaklóját fogván, hazafelé indult, találgatván a' beszéd értelmét, mit Don Quichotte mondott. — A' szegény lovag fájdalma miatt a' szamáron elnyúlva égre emelt szemekkel akkorákat sohajtott, hogy a' paraszt csupa felebaráti szeretetből újra kérdést tett: „Mi baja?" De ki az ördög tudná elmondani mik jutottak a' lovag eszébe olvasmányaiból? Már akkorra feledve lőn Balduin kalandja, és képzelete' szárnyaira a' mór Abindaraëst vette fel, kit az antequerrai kormányzó foglyúl ejtett és várába hurcolt; a' paraszt kérdésére tehát most ezen románból felelte azt, mit a' fogoly Abencerag felelt Narvaez Roderiknek, Montemayor Diannájában. E' hosszú beszéd végén hozzá tevé még: „Ro-

derik úr! szükség tudnia, hogy a' szép Xarifa, kiről az imént beszéltem, nem más mint a' hasonlíthatatlan Dulcinea a' tobozói, kiért már hős dolgokat cselekedtem, cselekszem és cselekvendem, mellyek elhomályosítják minden volt, jelen és jövendő lovagok összes viselt dolgait." A' még inkább zavarba jött paraszt nagy szemekkel tekintett rá, áhitván szavai értelmét kivenni; és végre mondá: „Édes uram! gondolja meg kérem, hogy én nem vagyok sem Narvaez Roderik, sem a' mantuai marquis; hanem Alonzó Péter a' nevem, és kegyednek jóakaró szomszédja vagyok; és kegyed sem Balduin, sem a' mór Abindaraës, hanem nemzetes Quixada uram, becsületes derék nemes úri ember." „Én tudom ki vagyok, mi vagyok — felelé Don Quichotte — és a' mikor akarok lehetek nem csak ollyanná, mint a' kiket említettem, hanem lehetek Franchon tizenkét pair-je, és lehetek azzá, mi az annyira híres kilenc vitéz *) volt, kiknek minden tetteik sem közelítik meg az enyimeket."

E' beszélgetés alatt a' nap leáldozott, 's utasaink a' faluba értek. A' paraszt haza vezette Don Quichotteot, hol nagy zavart okozott eltűnte. Barátjai a' plébános és falu borbélya ott voltak. A' gazdasszony egész tüdőből szavalta: „Mit mond ezekre Pero Peréz tanár úr? — így hívták a' papot — 6 egész napja immár mióta urunk oda van, és hűlt helye lónak, paizsnak, fegyvernek. Oh én szerencsétlen! mondtam tisztelendő úrnak ugy-e, hogy sohse lássam a' paradicsomot, ha azok az átkozott regényes könyvek nem zavarták meg az eszét. Emlékszem rá:

*) Josue, Dávid, Judas a' Makkabeus, Hector, Nagy Sándor, Julius Caesar, Arthur király, Nagy Károly és a' kegyes Godofréd. —

miképen számtalanszor el-el mondta magában, hogy neki kóbor lovagnak kell lenni 's bekalandozni a' világot. Hogy a' sátán és Barrabás hordják el azokat a' könyveket, mellyek Mancha legokosabb emberét jégre vitték!"

„Miklós mester! folytatta az unokahúg a' borbélyhoz fordúlván, még nem is mondtam, hogy nagy bátyám néha két nap két éjjel folyvást olvasta e' szerencsétlen könyveket; osztán dühösen felugrott, kardra kapott és a' falat vagdalta. Mikor belefáradt, szokta mondani: hogy négy óriást vagdalt össze, akkorákat mint egy-egy torony; azután egy pohár vizet ivott, mellyről azt állította, hogy barátja a' bűbájos Esquif adta neki sebei gyógyítására. Bánom hogy eziránt nem figyelmeztettem önöket, talán segíthettünk volna szegény nagybátyámon, ha az átkozott könyveket, mellyek tüzet érdemelnek, jó eleve megégetjük." „Igaza van húgom asszonynak — mondá a' plébános — nem is vettük észre e' könyvek kártékonyságát, de holnap lesz a' napja, nagy példát adandok, megrontották legjobb barátomat, nem szeretném, hogy mást is megrontsanak."

Ebben állapodtak meg, midőn a' paraszt, ki Don Quichotteot vezette, a' kapun zörgetett: „Nyissanak kaput a' mantuai marquisnak, és Balduin uraságnak, ki nehéz sebben tér haza; és a' mór Abindaraeznek, kit az antequerrai kormányzó hadifoglyúl vezet." E' szavakra mind oda futottak, és az egyik barátjára, másik gazdájára, harmadik báttyára ismervén, siettek Don Quichotteot ölelni, ki szamaráról nem tudott lemászni. „Hagyjatok békét — mondá a' hős — meg vagyok sebezve, keményen sebezve lovam botlása miatt; csak vessetek ágyat, és hívjátok elő a' bölcs Urgandát, hogy sebeimet nézze meg." „Hallják önök — kiáltá a' gazdasszony —

nem megmondtam? — Nemzetes uram! jöjjön velünk, meg tudjuk mi gyógyítani Urganda asszony nélkül is. Még egyszer átkozottak legyenek a' kutya könyvek, mellyek önnek illy gyönyörűen bedolgoztak." Ágyba vitték, sebeit keresték, és nagy csodálkozásunkra nem találták. „Csak megvertek — mondá Don Quichotte — mert lovam elbukott, a' mint tiz rettenetes nagy óriással viáskodtam." „Hoho — felelt a' pap — óriások is? holnap késedelem nélkül tűzbe minden könyvei."

Egyetmást kérdeztek Don Quichottetól, de ő enni kért, osztán aludni vágyott. Nem háborgatták tovább, hanem az alatt elbeszélte a' paraszt, miképen talált Don Quichottera,. és mi mindenféle badar dolgokat hallott tőle. E' hallomás megerősítette a' papot föltett szándokában. Másnap jókor felkereste barátját Miklós borbélyt, és együtt Don Quichotte házához mentek.

VI.

A' szigorú vizsgálat, mellyet a' pap és borbély nemes emberünk könyvtárában tartottak.

A' lovag még aludt. A' pap kérte Don Quichotte húgát, hogy nyissa ki a' könyvtárt. Az asszonyok nem mondatták kétszer, hanem együtt bementek a' pap és Miklós mesterrel. A' könyvtárban volt mintegy száz darab gondosan elrakott, jó kötetű, és több apró könyv. A' gazdasszony kifordúlt, de csakhamar visszajött egy csésze szentelt vízzel. „Tisztelendő uram! mondá, legelőször is a' szobát szentelje meg, nehogy valami boszorkány, kiktől a' könyvek hemzsegnek, kisértetbe ejtsen bennünket csupa bosszúállásból." A' pap jószivűleg mo-

solyogván, kérte Miklós mestert, hogy a' kötteteket egyenként adná kezébe; mert látni akarja: ha nem volna-e köztök kegyelemre méltó. „Nem! nem! kiáltá az unokahúg, semmi kegyelem! Mindenik segítette elő nagybácsi elmeháborát, tehát mind bűnös; kiszórni mind, és az udvaron halomra kell égetni.“ A' gazdasszony is e' véleményhez járúlt, de a' pap ellent mondott, 's legalább látni akarta címeiket.

Miklós mester legelső áldozatúl nyújtotta: *Amadis a' franchoni* terjedelmes regényét. „Ez iránt határozott vagyok — mondá a' pap. — Mindig hallottam hogy ez volt az első román, melly spanyol nyelven megjelent. Én további visgálat nélkül tűzre itélem, mint fejét egy kárhozatos felekezetnek.“

„Bocsánat, felelé a' borbély — véleményem szerint a' többiek közt még legkevésbé unalmas; ennélfogva kegyelmet kérek számára“ — „Istenneki! mondá a' pap ne legyünk felette szigorúk. Hogy hívják a' kövekezőt?“ „*Esplandián Amadis fia.*“ „Hohó! a' fia nem ütött az apjára. Asszonyom nyisson ablakot és Esplandián urat dobja ki, hogy a' rogusnak alapja ő legyen. — Mi a' következő?“ „*Amadis a' göröghoni*, és ez a' sor mind Amadis családjához tartozik.“ „Jol van; az egész sort udvarra kell hányni — *Pintiquiniestre királynőt* 's *Darinel pastort* születlen verseivel sem véve ki.“ A' gazdasszony és húg örömmel hallották az ártatlan család halálos itéletét, és mohon kiszórták.

„Lássuk azt a' nagy csomót, mondá tovább a' pap, tessék olvasni.“ *Olivantes de Laura*, azután *Flora kertje* és *Florismars a' hirkániai*; továbbá: *Platir lovag*, végre a' *Kereszt* lovaga.“ „Udvarra velök, asszonyom. Ezen urak nem érdemlik hogy perbe fogjuk.“ „Ni! ni!

itt van a' *Lovagiság tükre.*" „Ismerem, felelt a' pap, ebben vannak *Montalban Rinánd és cinkos társai*, mind mester zsiványok; és a' *12 francia pair* és *Turpin* érsek hű krónikái. Részemről csupán örök számüzésre itélném őket, már csak azért is, mert Boyardo és Ariosto költeményeiből vannak némelly tárgyaik merítve. A' mi illeti a' szűz Ariostot: ha olaszul beszél, kalapot emelek neki; de ha eszébe jut más nyelven megszólamlani, nincs kegyelem számára. Átok minden fordítóira! mert minden erőlködéseik dacára sem közelítik meg az eredetit. — Mit tart kezében borbély sógor?" „*Palmerin az olivai* és *Palmerin az angol.*" „Az elsőt bízza a' gazdasszonyra, a' másiknak gondját viseljük; először, mert jó munka, másodszor, mert egy tudós portugalli királyt tartják irójának." „Hát *Don Belianisra* mit mond tisztelendő úr?" „Várjunk vele; hanem addig vegye magához és napvilágot se lásson míg két harmadát ki nem vakarják. A' többi nagy kötetekkel ne fárasszuk magunkat, adja birói kézbe." A' gazdasszony oda ugrott, felölelte és kiszórta mind; csak egy darab esett vissza a' borbély lábához, ki azt felvette 's címét olvasta: „*A' híres Tyran le Blanc története.*" „Hogyhogy! kiáltott a' pap, itt van Tyran le Blanc? adja ide sógor úr, kincs forrása ez a' mulattatásnak. Benne találjuk *Don Kyrie eleison lovagot*, és *Plaisir de ma vie* kisasszony talpra esett mondatait; *Reposèe* özvegy furcsa tréfáit, és egy *Császárnő szerelmetes viszonyát* fiatal lovász mesterével. E' könyvben legalább a' lovagok esznek, isznak, alusznak, élnek és meghalnak, mint más halandó emberek; mindazáltal a' szerzőt felakasztattam volna, mivel komolyan és jó lélekkel annyi ostobaságot összeírt. Tegye félre Miklós mester, unalom űzésre ajánlhatom."

„Emitt — folytatá — több apró köteteket látok, melylyekben költészetnek kell lenni. És úgy van, ime *Montemayor Diannája*. Azt hiszem, nem levén okosabb tanács adó, hogy ezeknek kegyelmet adhatunk; mert csak szerelmi pásztori versezetek, 's nem igen veszélyesek.“ „Ha szóllnom szabad — mondá az unokahúg — tanácslom hogy azokat is égessük meg. Mert ha bátyám kigyógyulna kalandori lázából 's e' könyveket olvasgatná: újra azon képzelődés szállhatná meg, hogy pásztorrá lesz, 's a' mezőn tébolyogna furulyázva vagy bőrdudával. Pedig világos, hogy ekkor semmitsem nyertünk. Még szomorúbb volna, ha költővé találna lenni; mert köz példabeszéd, hogy az őrültség e' neme a' legragadósb és gyógyíthatlanabb betegség.“ — „Helyesen mondva — felelé a' pap — bölcsen cselekszünk, ha ez örvénytől óvjuk barátunkat. Mindazáltal nem határozhatom magam arra, hogy *Montemayor Diannáját* megégessük. Söt ha a' szerző kihagyta volna a' boszorkányságot és sok mindenféle bűbájos verseket, e' nemben első munkának tartanám. A' mi társait illeti: azokat tűzbe, — kivéve *Gil Polot*.“ — „Ime, mondá a' borbély, egy illy című regény: *Lofraso Antal Sard költő 10 könyvei a' szerencse és szerelemről.*“ „Oho! esküszöm a' rendre, mellynek tagja vagyok, hogy mulattatóbb könyvet nem ismerek. Adja ide sógor úr, papi köntösöm árrán is meg venném. Hát ezek?“ „*Hyberia pásztora*, *Henares nimfái*, a' *Szerelem féltés gyógyszere*.“ „Adja át a' gazdasszonynak és siessünk, mert késő van. Következik *Maldonado dalai* és *Különbféle költemény kincsek*.“ „Ha nem volna benne annyi kincs, többet érne.“ „Vigye haza sógor úr! ha tetszik. Hát *Cervantes Mihály Galatea*-jával mit tegyünk?“ „Megáll-

jon sógor úr! kikérek minden tréfát. A' szerző legkedvesebb barátom, azon felül szerencsétlen. Munkája nincs érdem nélkűl. Igaz hogy sok történetbe belekap, 's egyet sem végez be. Hogy megitélhessük, várjuk be az igért második könyvet. Reménylem, méltó lesz a' szánalomra, mellyet iránta mutatok. Tegye félre Miklós mester, okom van rá." „Van még itt három darab: *Araucana : don Alonzo de Ercilla*, *Austriada : Juan Rufó* és *Monservata : Virnes Kristóf*-tól." „E' három munka — mondá a' pap — a' legjobb Spanyol hős költemény. Csupán ezeket mutathatjuk fel az olasz poëmak ellenébe. Vigyázzon sógor úr! hogy a' gazdasszony kezébe ne kerüljenek. A' többit adjuk át, mert már belefáradtam."

VII.

A' lovag másod ízben megindul.

E' pillatban felébredt Don Quichotte, telitorokkal kiabálván: „Rajta! ide mellém a' kinek bátorsága van, különben az udvaroncok nyerik el a' lovagjáték díját." — Oda csődültek. A' nagy sietségben félbe szakadt a' könyvvizsgálat, és a' miatt több darabok, mellyeknek a' pap tán megkegyelmezett volna, siralomházba jutottak. — Don Quichotte ébren volt, egyenesen állott, fegyveres kézzel, mindig hangosabban kiáltozván, és vagdalván jobbra balra. — Végre sikerült lefogniok, 's ágyba fektetniök. — Ekkor hősünk a' pap felé fordulva mondá: „Turpin Érsek úr! valóban szégyen gyalázat, hogy mi kiket a' világ a' 12 pairek neve alatt ismer, olly gyáván oda hagyjuk az udvaroncoknak a' lovag-játék jutalmát,

mellyet már három nap óta tartott meg vitézségünk.“ „Csendesedjék édes szomszéd uram — felelé a’ pap — legyünk csak nyúgodtan. Isten jóvoltából fordulhat a’ szerencse, és a’ ki ma veszt: holnap nyerni fog. Ne gondoljunk mással mint ön egésségével; ön úgy látom igen fáradt, tán megsebesítve is van?“ „Sebesítve? nem; felelé Don Quichotte, igazat szóllva kissé meg vagyok verve; mert a’ fattyú Roland egy bunkós bottal nagyon elcsépelt irígy dühében: hogy győzelmének egyedül én vetettem gátat; de a’ milly igaz hogy Montalbam Rinald a’ nevem: olly bizonyos hogy háromszor verem rajta vissza, mihellyt lábra állhatok, megverem minden bűbája mellett. Most csak ennem adjatok.“ Ebédet vittek néki, azután ismét elaludt.

Ez alatt a’ gazdasszony sem hevert, hanem minden elítélt és udvarra kiszórt könyveket megégetett. — Hogy pedig a’ bajt gyökeresen orvosolják: befalazták a’ könyvtárnak még ajtaját is. A’ fehérnép figyelmeztetve lön, ha Don Quichotte a’ könyveket keresi, azt felelni: hogy egy bűbájos mind elrabolta. Két nap mulva egészen helyre állván a’ lovag, könyvtárába sietett; a’ mint az ajtóra nem talált: előre hátra tekintgetett, jött ment, tapogatott, és újra tapogatott, — végre ott, hol hajdan az ajtó volt, megállott. Hosszú hallgatás után gazdasszonyát kérdezte: hol van az olvasó szobája?“ „Micsoda szoba? felelt az, nincs itt többé sem könyv sem olvasó szoba — az ördög elvitt mindent.“ „Nem az ördög, szakasztá félbe a’ húga, hanem egy bűbájos, ki bátyám távolléte alatt itt járt egy nagy sárkány kígyón. Bement a’ könyvtárba, és ott nem tudom mi mindent nem csinált. Néhány perc mulva kiment a’ háztetőn, tele hagyván a’ szobát büdös füsttel. Mi oda futottunk,

látni akarván mi történt; de nem találtak többé az olvasó szobát. Csak arra emlékszem, a' gazdasszony is megmondhatja, hogy az a' vén istentelen, távoztakor így szólott: Bosszút állni akartam e' ház urán, kit halálosan gyűlölök. Hozzá tette, hogy *Mougnaton* a' neve." „Nem az, nem Mougnaton volt — mondá Don Quichotte — hanem *Freston*. Jól ismerem halálos ellenem nevét. Mély tudománya által kitudta, hogy kedvenc lovagját egykor legyőzendem, azóta gyűlölsége folytonosan üldöz; de semmi, mit a' sors végzett ő sem gátolhatja meg." „Igaza van bátyán, felelte a' húga, hanem miért elegyedik ön e' féle perpatvarba? nem jobb volna-e békével megülni, mint bebarangolni a' világot, csak azért, hogy az ember lábát megüsse. Bátyám ismerheti a' közmondást: Ki elindul gyapjat szedni, néha koppasztva tér haza" „Teringette! húgom asszony beh megokosodott; hanem tartsd eszedbe a' mit most mondok: míg egy olly embert mint én meg' tudnak koppasztani: addig sokan megkopaszodnak."

A' hang, mellyel e' szavakat ejtette, véget vetett a' beszédnek. Don Quichotte a' következő 15 nap alatt nyúgodtnak látszott, 's legkevesbé sem gyaníttatta, hogy újabb harcikészülettel foglalkozik. Csak a' pappal és borbéllyal vitatkozott néha a' lovag kalandorság haszna fölött, 's ollykor kibakkantotta, hogy szeretné lábraállítani. A' pap vitázott ugyan, de engedett, hogy meg ne bosszantsa. Nem is álmodta, hogy ez alatt Don Quichotte egy szomszéd parasztot, egy becsületes embert — ha szabad a' szegényt így nevezni — de kinek koponyájába kevés agyvelő szorult, erősen körül vett, nógatott, hogy őt, mint csatlós, kövesse. Tömérdek mindent össze igért hősünk azon emberséges embernek,

a' többek közt megemlítette : hogy a' kóbor csatlósoknál nagyon rendes dolog egy kézintésre valami sziget urává lenni. A' hivékeny parasztot, kit *Sancho Panzá*-nak hívtak — elvégre megvesztegette a' remény, 's késznek nyilatkozott feleségét, gyermekeit elhagyni a' kórmányzóságért. — Csatlósa tehát volt már lovagunknak, de pénzt is akart összeverni; egyik darab földjét eladta, másikat zálogba vetette jó olcsón, 's így meglehetős öszvegre szert tett. Egy ismerősétől magáénál jobb paist kölcsönözött, sisákját újra kiigazgatta, fehérruhával magát ellátta, a' csárdás utasítása szerint. Sanchóval össze beszélt a' nap és óra fölött, mellyben indulandnak, nagyon a' szívére kötvén tarisznyáról gondoskodni. Sancho igérte hogy nem fogja elfelejteni; hanem, tevé hozzá, mivel rosz gyalogló vagyok, jó lenne szamaramat is, melly felséges szép egy állat, elvinni. — A' szamár neve nagy gondot adott Don Quichottenak, annyival inkább, mert nem emlékezett, hogy valamit érő csatlós hasonló állapotban követte volna urát valaha. De gondolván, hogy majd oda ajándékozza Sanchonak a' legelső legyőzött lovag paripáját: nem látta illetlennek, mért ne mehetne utána olly kis időre csatlóssa szamárháton.

Eképen hozzá készülvén Don Quichotte és Sancho Panza, egy szép éjjel búcsut vettek a' kapufélfától, és megindultak olly erős lépésben, hogy napköltekor túl voltak a' visszahajtatás félelmén. A' becsületes Sancho, tarisznyája és nagy kabakja közt mint egy patriarcha ült szamarán, alig várván megpillantani a' szigetet, mellynek ő jövendő kórmányzója. Don Quichotte reményteli büszke tekintettel, fölemelt fővel haladt a' sovány Rozinanteon Montielnek ugyan azon síkján, hol a' napnak jelenleg oldalt érő sugarai nem alkalmatlankodtak annyira

mint első útjában. Sancho, vágyván beszélgetni, megkezdte a' társalgást.

„Nagy uram! — mondá — szépen kérem lovag kalandorságodat, el ne tévessze ám szemei elől az igért szigetet; azt mondhatom, hogy ha tízakkora volna is mint a' mekkora, rosszúl nem fog kormányoztatni.“ „Barátom Sancho! — felelé Don Quichotte — a' lovagoknak mindig meg volt azon jó szokásuk, hogy csatlóssaikat vagy egy szigettel vagy valami országgal, mellyet vitézségök meghódított, megajándékozták. Felteheted rólam, hogy e' dicséretes szokást én sem rontom meg. De én többet akarok: a' lovagok csatlóssaikat többnyire csak vénségökben jutalmazták meg, adván nekik valami bárószágot vagy grófságot, mellyek gyakran holmi ringyrongy tartományból állottak; én, ha Isten engem éltet, hat nap alatt akkora birodalmat hajtok hatalmam alá, mellynek egy királyságával is beérheted. És ezt ne gondold valami nehéz vagy rendkivűli esetnek; ezen mesterségben, mellyre magunkat elszántuk, nagyon mindennapi dolog az.“ „E' szerint — mondá Sancho — ha én egyszer király leszek, Juana Guttiérez, az én kedves párom meg királynő lenne, és az én pajkos kölönczeim mind megannyi királyfiak?“ „Ki kétkedik a' felől?“ kérdé a' hős. „Én magam legjobban, mert én ismerem feleségemet és tudom, hogy ha a' korona úgy hullik is az égből mint zápor-eső, egyetlen egy sem fog fejére illeni. Gorófnénak csak megjárná; de annak is bajosan.“ „Ne aggódjál barátom. Istennek hatalmában áll megadni feleségednek, mire szüksége van. A' mi téged illet, ne légy felette szerény, 's meg ne elégedjél mással, mint legalább is kormányzósággal“ — „Oh hagyja el nagyságos uram! arra nézve csak oda bízom magamat. Egy

olly hatalmas nagylelkű uraság tudni fogja mire vagyok érdemes."

VIII.

Don Quichotte hires szélmalom harca, és egyéb nevezetes kalandja.

E' pillanatban meglátott Don Quichotte 30 vagy 40 szélmalmot, és Sanchóra tekintvén, mondá: „Barátom! a' szerencse megelőzi vágyainkat. Látod-e amott ama rettentő óriásokat? ha többen nem: vannak harminczan; de mindegy; meg fogom támadni e' büszke fajt, mert ellensége Istennek és embereknek; és kiirtom és kirablom, hogy gazdagságunknak megvessem alapját." „Micsoda óriásokat?" kérdé Sancho. „Kik amott kinyújtották hosszú karjaikat, mellyek tán két mértföldig is elérnek", mondá komolyan a' lovag. — „Furcsa biz a'! hiszen szélmalmok azok, és szárnyaikat véli ön kinyújtott karoknak." „Ah! együgyű barátom! megtetszik, hogy járatlan vagy a' kalandorok világában. Óriások azok, nagyon jól ismerem én őket; de ha félsz: menj félre, és míg ez egyenetlen veszélyes harcot vívom: imádkozzál."

Ezt mondván megsarkantyúzza Rozinanteot, nem hallgatva Sanchóra, ki torokszakadtig kiabálta, hogy nem óriások azok, hanem valóságos szélmalmok; 's nem látván által tévelyét, bár a' malmok előtt állott: „Várjatok! — mondá — és ne fussatok gyáva rablók; egyetlen lovag fog veletek megküzdeni." A' támadó szél fuvalmára a' malom-szárnyak épen megindultak. — „Harcoljatok bár ellenem több karral, mint volt Briareus óri-

ásnak: mégis meglakoltok.“ — E’ szavak után paizsát fölemeli, ’s magát Dulcinea kegyébe ajánlva, előre szegzett dárdával neki esik a’ legelső malom szárnyának, melly őtet lovastól együtt felkapja, és úgy eldobja, hogy azt sem mondhatta hősünk: Uram Jézus! — Sancho sebes nyargalva érkezett a’ csata-térre, hol a’ lovag még mindig mozdulatlan feküdt, annyira súlyos vala az esés. „Ügysegéljen! — mondá Sancho — van egy órája mióta kiabálom, hogy szélmalmok azok; hanem kell valaminek az ember fejében is forogni, hogy az illyet meg nem látja.“ „No csak lassabban — felelé a’ hős — harci vitákban az ember gyakran játéka a’ szerencse szeszélyeinek, főkép ha ellensége a’ félelmes Freston bűbájos, ki már könyvtáramat is megrabolta. Megfejtsem mi történt? az óriásokat malmokká változtatta, hogy a’ győzelem dicsőségeitől megfosszon. Hanem türelem! kardom végtére is diadalmaskodni fog gonoszságán.“ „Adja Isten! — viszonzá Sancho — talpra állítván őt, és ugyan azt tette Rozinanteval; a’ szegény állat első lábára sántított.

Hősünk lovára ülvén, útját a’ lápici kikötő felé vette, reménylve, hogy egy olly látogatott helyen kalandra talál. Legjobban sajnálta dárdáját, mellyet a’ szélmalom összetört. „Barátom! — mondá Sanchonak — ha jól emlékszem, Peréz de Vargas nevű spanyol lovagról olvastam, hogy a’ mint kardja csata közben kettétört, egy faágat vagy tölgyfa dorongot kapott fel, ’s azzal annyi maurust agyonvert, miképen mellék neve lett: *az öldöklő*. Követni fogom Peréz de Vargast; mihelyt tölgyfát találok, letörök egy husángot, és azzal olly tetteket viendek véghez, mellyeket senki se fog elhinni.“ „Már azt meg is hiszem — felelé Sancho — hanem addig jó

lesz a' nyeregben kissé megigazodni, különben oldalt lebukik ön." „Megvallom, hogy rosszúl érzem magam az ütődés miatt; 's ha nem panaszkodom, oka az, mert kalandor hősnek fájdalom hangot ejteni tilalmas, ha mindjárt a' husát kihasítnák is." „Ördögöt! ha a' csatlósoknak sem szabad: én nem tudom mi lesz belőlem; mert előre megmondom önnek, hogy a' legkisebb karcolásra is úgy ordítok, mintha nyúznának. — Hanem szóljunk okosabb dologról; azt hiszem, hogy már elkelne a' dél-ebéd." Don Quichotte mondá, hogy ha akar, ehetik; ő maga nincs éhen. — Ez engedelem után Sancho elrendezkedik szamara hátán, előveszi tarisznyája tartalmát, 's e' percben úgy találta, hogy nincs szebb élet a' kaland-keresésnél; eszébe sem jutván ura igéretei, hátúl ment, kezében nagy darab kenyérrel, olly elégűlt képpel emelgetvén a' kabakot, hogy irígységet gerjesztendett bármi finnyás malagai bor kóstolgatóban.

Az éj beállt; kalandoraink fák alatt háltak. Don Quichotte letört egy erős ágat, mellybe dárdája vasát illesztette. Szemeit a' nagy világért sem hunyta volna le, hanem Dulcineáról ábrándozott, majmolván a' többi lovag kalandorokat, kik erdőkben, pusztákban, kedveseik emlékével töltötték el álomtalan éjjelöket. Sancho csak egy álmot aludt, de az reggelig tartott; és sem a' felkelő nap, melly hasára sütött, sem a' reggelt hirdető madarak csiripolása föl nem ébresztendették, ha ura rá nem kiált. Felnyitván szemeit: kabakjához kapott, és elszomorodott annak az estinél könnyebb volta miatt. Hősünk, ki csak édes gondolatokkal akart jól lakni, nem reggelizett. Azután útra indultak, 's három órai lovaglás után meglátták a' lápici kikötőt.

Egyszeribe felkiáltott Don Quichotte: „No, San-

cho öcsém, itt akár könyökig vájhatunk a' kalandokban. De mindenek előtt vedd eszedbe a' mit mondandó vagyok. Ha engem a' legborzasztóbb veszélyben látnál is, ovakodjál kardodhoz nyúlni, és vaktában segélyemre rohanni; csatába ereszkedned csak egy esetben szabad: ha tudniillik hitvány köznéppel van dolgom. De lovagok ellen bármelly szín alatt kardot rántanod törvényeinknél fogva tiltatik." „Értem, uram! — felelé Sancho — és abban tessék megnyugodni, hogy egy parancsa sem fog hívebben teljesíttetni ennél. Már természetemnél fogva békeszerető, minden lármának, veszekedésnek ellensége vagyok. De azért ha valaki bánt, egész erővel védem ám magam, és nem törődöm semmi törvényével a' világnak." „Jól teszed, a' mit mondtam, csak azért mondtam, hogy veled született bátorságod első mozdulatát és rohamát féken tartsd." „Féken tartom, uram, és merem mondani, hogy e' parancshoz szintolly vallásosan ragaszkodom, mint ahoz, hogy: *Vasárnap semmit se tégy.*"

Ez alatt Don Quichotte meglátott két Benedictinus barátot, két nagy öszvéren, mellyeket ő tevéknek vélt. A' két szent atya orrán úti pápaszem volt, fejeik fölött napernyő. Utánok az apostolok szekerén mentek inasaik; távolabb egy batár jött négy vagy öt lovas ember kiséretében. A' batárban egy biskáyai dáma ült, ki Indiába utazandó férjéhez Sevillába sietett. A' két szerzetes nem tartozott a' dáma kiséretéhez, csak egy úton mentek. Mihelyt észrevette őket Don Quichotte, mondá Sanchonak: „Vagy én csalódom, vagy egy olly kaland áll előttünk, mellyhez foghatót ember még nem látott. E' barna alakok, mellyeket felénk közelítni látsz, más nem lehetnek, mint két bűbájos, kik bizonyosan valami

hercegasszonyt ragadtak el e' batárban. Gondolhatod barátom, hogy illyesmit behunyt szemmel nézni nem lehet." „Uram! — feleié 'Sancho — nem is volna tanácsos behunyni a' szemét, mert az ördög ismét kisértetbe vihetne bennünket, és ez komolyabb dolog lenne ám, mint a' szélmalom-istoria. Már hiszen pedig én sem vagyok vak, és most sem látok én két barátnál és egy utazó asszonyságnál egyebet." „Megmondtam már — viszonzá Don Quichotte — hogy annyit értesz a' kalandokhoz, mint tyúk az ábécéhez. Mindjárt tapasztalni fogod, hogy nekem van igazam." És sarkantyút adva lovának, a' benedictinusokhoz ugrat e' szavakkal: „Ördög testőrei! adjátok vissza tüstént e' magas hercegasszonynak elrablott szabadságát, vagy készüljetek vakmerőségtek fegyelmét venni." Az elbámúlt barátok megállnak: „Lovag úr! — felelte az egyik — Isten mentsen hogy az volnánk, minek ön nevezett minket; mi szent Benjáminnak vagyunk két szerzetesei, kik ügyünkben utazunk. Jó lélekkel mondhatjuk, hogy nem tudjuk, ha azon batárban utazó személyek elragadt hercegasszonyok-e?" „Síma szavak meg nem csalnak — szakasztá félbe Don Quichotte — jól ismerem gaz fajtátokat." Es tüstént megronbanta dárdájával az egyik szerzetest, kinek alig volt ideje öszvéréről leugrani. Megrémült társa oldalba szúrja paripáját, és a' mezőn elugrik. Sancho a' barátot földön látván, nagy hirtelen leszáll szamaráról, mejjbe ragadja és fosztogatni kezdé. De a' két szolga oda jött és megkérdezte Sanchot: mi okon bántja a' szent atyát? „Furcsa kérdés! felelle a' csatlós, én máshoz nem nyúlok, mint a' mi sajátom. Uram Don Quichotte megnyerte az ütközetet, világos, hogy a' meggyőzött holmije engem illet." A' szolgák, kik nem

jártak a' lovagiság iskolájába, és nem tanulták annak szabályait, nekiestek Sanchonak, földhöz mázolták, és hajánál fogva meghurcolták. Azután felültették a' szent atyát öszvérére. A' szegény pater reszketve sietett társa után, ki messziről nézte mi történik; nem tartván tanácsosnak a' várakozást, gyórsan ellódultak, keresztet hányván magokra.

Ez alatt Don Quichotte a' szekérhez ment, 's annak ajtajához érvén: „Asszonyom! — mondá — szépséged mehet a' merre jónak látja — nagyságod szabad; e' kar megmentette, és megfenyítette a' kevély hölgyrablókat. Nagyságod bizonyosan ohajtja tudni a' szabadító nevét: tehát ismerjen bennem Don Quichotte- a' manchaira, ki kalandor és rab lovagja vagyok a' hasonlíthatlan szépségű tobozói Dulcineának. Köszönet és hála nem kenyerem: csak azt kérem méltóztassék Tobozóba kis fáradságot tenni, és elmondani a' dicső hölgynek az általam történt megszabadítás körülményeit."

E' különös beszédet szóról szóra hallotta egy biskáyai nemes, ki a' határt kisérte. Az eddigiekre nem sokat adott; de látván hogy hősünk ellenszegűlt az út folytatásának és egyátalába azt akarta, hogy forduljanak vissza Tobozó felé: Don Quichottehoz lépett, és dárdájánál fogva gorombán megrántván, vidéke rosz spanyol nyelvén így szóllt hozzá: „Menyünk odább lovag, mert Istenemet ki teremteted ha nem bocsájtasz tovább a' kocsid, megölunk olly bizonyos migében biskáyai meg vagyom." „Szerencsétlen! felelt a' hős — ha lovag volnál már eddig megfenyítendettem vakmerőségedet." „Én nem lovag? — mondá a' másik — én biskáyai nemes ember, szárazban, vizban, pokolban, — hazudod; huzzál a' kardot."

E' szavakra Don Quichotte elveti dárdáját, kardot ránt, és paizsfödötten rohan ellenfelére. A' biskáyai, ki őt jőni látta, nem igen bízván költsön kért öszvérkancájában, le akart ugrani, de arra sem volt ideje. Szerencséjére kardot és egy kocsi párnát, paizsúl szolgálandót, még kézbe kaphatott. Az őket környező emberek hiába akarták gátolni a' viadalt; a' biskayai esküdött rosz nyelvén, hogy ha gátolják, mindent rakásra öl. A' batárba ült dáma rémülten parancsolt a' kocsisra: hogy hajtson tovább, és remegve nézte messziről a' két rettenetes ellenfélt.

A' biskáyai először vágott, olly dühösen, hogy ha a' hős vállra intézett csapást a' paizs föl nem fogja: a' köldökig hasított lovag szörnyet fogott halni. — Don Quichotte borzasztón felkiáltott: Szépség virága, Dulcinea! szívem asszonya! segítsd meg lovagod e' szörnyű veszélyben." E' szavakkal kardját fölemeli, 's mint a' tüzes istennyila lecsapott a' biskáyaira, ki a' kocsi párna védelme alatt — mivel az e'féle gyermekséghez szokatlan sovány öszvér jobbra balra vickándozni soha sem tanult — egy helyben várta kikerülhetlenül a' halálterhes csapást. A' nézők meg sem motcanva, szemeikkel a' kardok villámait kisérve, vérfagyottan várták a' dolog kimenetelét. És a' dáma — szobalyányai közé bújva — minden spanyol szenteknek fogadást tett úti társa szerencséjére.

Fájdalom! a' történetíró épen itt szakasztja meg a' dolog fonalát, azzal mentvén magát, hogy a' kézirományok, mellyeket Don Quichotteról összeszedhetett, eddig tartanak; ennélfogva az említett borzasztó viadal eredménye sem tudatik. Azonban a' kiadó nem hihetvén el, hogy Mancha' szép elmetehetségei közűl egy

sem találkozandott, ki hősünk többi tetteit összegyűjtötte volna, e' dologban új nyomozást tett, mellynek szerencsés sikerét mindjárt látni fogjuk.

IX.

Miképen lőn vége az erős biskáyai és a' reltenhetlen manchai lovag közti harcnak.

Említettem, hogy ezen érdekes történet írója, adatok hiánya miatt, kénytelen volt lovagunkat a' biskáyaival viadalban hagyni. E' megszakadás — a' munkának csaknem elején — nékem valódi fájdalmat okozott. Vigasztalhatlan voltam a' felett, hogy egy olly nevezetes hősnek mint Don Quichotte, történet-írója nem akadt, holott sok más lovagok, kikkel különben az ördög se gondolna, találtak néha két három történet-íróra, kik legkissebb balgaságaikat is följegyezték. — Kiszámítottam némelly újjabb könyvek után itélve, mellyek Don Quichotte könyvtárában megvoltak, hogy a' hős előttünk nem sokkal élhetett; és reményem támada, hogy Manchában — ha egyéb nem is — a' népmonda emlékezni fog egy olly férfiuról, ki egész életét felajánlotta azon fönséges kötelességnek, hogy védje a' szépek becsületét; az olly szépekét, kik életbölcseségök szerint előre hátra kószáltak paripáikon, 's mégis 80 éves korukban olly szűzen haltak el mint saját édes annyaik. Úgy hittem, hogy legalább a' hálás érzelem emlékében élni kell Don Quichotte nevének és tetteinek. — És hozzá teszem, hogy a' világ kis részben nekem köszönheti, ha bámulatos történeteinek többi részét homály nem borítja, mihez engem is egy szerencsés véletlen juttatott.

Történt, hogy Toledóban a' kalmár utcán jartomban megláttam egy kis gyermeket, ki egy csomó papirost vitt a' selyemárushoz eladni. — Örökké curiosus voltam az irományok iránt; megszóllítottam a' gyermeket, 's a' régi papirokon arab betűkre ismertem, mellyekhez nem értek. Épen akkor ment mellettem egy maurus, kit megkértem, hogy magyarázná meg az irományt. A' maurus beletekintett, és elmosolyodott. Okát kérdeztem. „Oka az — felelé — hogy a' szerző kötelességének tartotta jegyzésbe tenni, miképen a' híres tobozói Dulcinea igen nevezetessé lett az által: hogy a' malac húst nagyon jól késziteite. Dulcinea nevére felindulva könyörögtem a' maurusnak, hogy mondja meg, mi az irомány cime? Tüstént olvasta: *Don Quichotte a' manchai története, Cid Hamet Benengeli arab által.* Féktelen örömömben megvettem a' gyermektől mind, a' ringy rongy papirost. A' maurust pedig házamhoz vezettem, megalkudván vele 62 font mázsola szöllőben, két font sajtban, hogy a' becses kéziromány szóról szóra leforditsa.

Mindjárt az első lapokon említve volt Don Quichotte és a' biskáyai közti harc; miképen viaskodták kivont karddal, az egyik paizsa, a' másik kocsi-párnája védelme alatt. A' biskáyai öszvére olly tökéletesen lerajzolva volt, hogy első tekintetre meglátszott rajta a' kölcsön kért állat. Rozinante is szintolly jól volt találva; meredt hosszú nyaka, éles hátgerince, lapos hasa, rovátkos oldal bordái, kitaláltatták nevét. Sancho Panza is ott állt, tartván szamarát kantáránál fogva. Ő vastag, alacsony, testes, kissé horgas lábú volt. Ezen arcképek nekem nagyon tetszettek, 's az arab irománynak több hitelt kezdtem adni. Minden ember tudja,

hogy e' nemzetbeli írók, saját előítéletöket, gyülölségö-ket levetkőzni nem képesek, 's feledik hogy a' történet írásnak, melly dacra kél az idővel, fő jelleme, hogy a' multnak szigorú tanúbizonysága, a' jelennek magyarázó-ja és a' jövőnek fáklyája legyen. Bármi az oka: annyi bizonyos, hogy az arab író, egy spanyol tetteire inkább árnyékot mint fényt igyekszik vetni. Tehát előre figyel-meztetem az olvasókat, hogy ha e' munkában hibát ta-lálandnak: ne engem, hanem Benengelit vádolják. Én kénytelen vagyok utána írni, a' mint e' pogány író elő-adja, ki is a' történetet így folytatja:

A' két erős vivók egyszerre emelvén föl kardjai-kat, eget és földet fenyegetni látszottak. Ki először le-csapott: a' haragos biskáyai volt; de szerencsére kard-ja lapra fordulván, komolyabb kárt nem tett; különben ez egyetlen kardvágás befejezte volna mind a' párvia-dalt, mind hősünk kalandjait. Hanem a' szerencse, melly őtet nagyobb vállalkozásokra szemelte ki, úgy akarta, hogy a' biskáyai vasa, a' vállra lecsapván, a' fegyver-zet egy részét sodorta el, a' sisakból egy darabot, és hősünk fél fülét. — Mindenható Isten! ki tudná leírni Don Quichotte haragját! Fölemelkedik kengyel vasán, két kézre fogja fegyverét, 's azzal, miként hegyorom szo-kott a' mélységbe rohanni, lecsap ellensége fejére. A' kocsi-párna ellent nem állván, az ütés olly nagy, olly rettenetes volt, hogy a' szerencsétlen biskáyainak tüs-tént kibugyant orrán száján a' vér. A' szegény ember eszméletlenül borúlt a' rémült állat nyakára, melly meg-futamodik, rúg, kapál, és urát lehányja. — Don Qui-chotte lováról leugorván, meztelen kardját a' vérbe fet-rengő mejjének szegezi, és rákiált, hogy adja meg ma-gát, különben fejét veszi. — A' biskáyai olly kábult

volt, hogy felelni sem tudott. Hősünk vakdühében csakugyan nem kimélte volna őt, de a' batárbani nők — a' harcnak eddig reszkető nézői — a' győzelmeshez futottak, könyörögvén hogy késérőjöket ne ölje meg. Don Quichotte büszke méltósággal felelte: „Fönséges hölgyeim! csak egy föltétel alatt kegyelmezek meg, melly ebben áll: A' meggyőzött lovag késedelem nélkül induljon Tobozóba, és nevemben jelenjen meg a' hasonlíthatlanul szép Dulcinea színe előtt, kinek parancsától várandja jövendő sorsát" A' szegény asszonyok nem is tudakozván ki az a' Dulcinea, mennyre földre igértek mindent, a' biskáyai nevében, 's a' megjuhádzott Don Quichotte megkegyelmezett a' győzött életének.

X.

Érdekes beszélgetés Don Quichotte és csatlósa között.

Sancho nagy nehezen kiszabadulván a' szent atyák legényei goromba markából, a' viadalnak nézője maradt, könyörögvén Istennek Don Quichotte életeért. — Mikor a' győzelmes lovag épen felülni akart Rozinantera: hozzá futott Sancho, letérdelt előtte, kezét megcsókolta, 's tiszteletteljes hangon mondá: „Jóságos nagy jó uram! ha nagyságod méltóztatnék a' meghóditott szigetet nekem ajándokozni: bizonyossá tehetem, hogy azt kedve szerint fogom igazgatni." „Édes jó atyámfia! — felelte Don Quichotte — az e'féle kalandokkal nem hóditunk szigetet; ezek csak egyszerű találkozások, mellyeknek haszna: betört fej, vagy levágott fül. Csak türelem! egy más alkalom meghozandja számodra a' kormányzóságot." — Sancho megköszönte, és újra kezet csókolt; azután lo-

vára segítette, és szamarán utána ment. Hősünk nem sokára letért a' nagy útról egy erdő felé. „Uram! — mondá a' csatlós — nem volna-e okosabb ha valami szentegyházban meghúznánk magunkat. Szegény fejét kemény betegen hagytuk el, ha a' szent Hermandád megtudja: Tamás vagyok benne hogy börtönbe nem dug bennünket; ha pedig egyszer ott van az ember, csak a' jó Isten tudhatja a' szabadulás óráját." „Aha! ugyan hol láttad — felelé Don Quichotte — vagy hol olvastad, hogy kalandor hős törvényt állott volna valaha azért, mert ellenét a' pokol fenekére hajtotta?" „Ahoz nem szólhatok, mert a' poklot nem ismerem; de a' börtönt igen, és tudom, hogy a' szent Hermandád meg a' börtön fenekére hajtja azokat, kik úton útfélen verekednek." — „Légy nyugodt, barátom, és ne félj semmit; ha a' szent Hermandádnak eszébe jutna engem elfogni: én teszem őt foglyommá. Hanem valld meg minden hizelgés nélkül, láttál-e a' föld kerekségén erősb lovagot nálam? És a' historiákban, mellyeket olvastál, találtál-e valakit, ki tüzesebben támadja meg ellenét, elszántabban védje magát, ügyesebben hárítsa el a' csapásokat, és keményebben viszonozza azokat?" „Igaz, hitemre mondom uram, hogy én nem olvastam ugyan a' szent historiát — mert se írni se olvasni nem tudok — de arra fogadok, hogy még teljes életemben nem szolgáltam önnél vakmerőbb uraságot. Kérjük is a' jó Istent, hogy ezen vakmerőség miatt oda ne jussunk, hova az imént mondtam. Hanem jó volna nagyságodnak bekötni a' fülét, mert ugyan folyik a' vére; tarisznyámban van gyolcs és kenőcs, ha tetszik od'adom." „Hej édes barátom! ha eszembe jutott volna egy üveg *fierábras* balzsamot készíteni, nem volna most más orvosságra szükségünk."

„Ugyan micsoda orvosság lehet az?“ „Az egy balzsam — tudom a' receptjét — melly sebek és még halál ellen is csalhatlan orvosság. Majd készítek, Sancho, egy üveggel te is kapsz; és ha látnád, hogy valami csatában derékon kétfelé hasíttatom — a' mi nálunk naponta megtörténhetik — ne tégy egyebet, minthogy levágott testemet fölemeled ovatosan, mielőtt a' vérforgás megállna benne, 's azt a' nyeregben maradt fele részre okosan ráalkalmazod, azután vagy két kortynyit a' balzsam italból a' szájba töltesz, és meglátod a' csodák csodáját, hogy tüstént olly egésséges leszek, mintegy pogácsalma.“ „No uram! ha ez igaz, kész vagyok lemondani a' sziget kormányzásáról, és hű szolgálatomért más jutalmat nem kérek, mint azt a' receptet; tudom hogy elmérhetem latját 3 vagy 4 reálon, és nekem elég annyi, hogy tisztességesen megéljek. Csak az a' kérdés, sokba kerül-e az elkészítése?“ „Három reálon hat pintnél többet lehet készíteni.“ „Uram teremtőm! hát mit késik ön? írja le nekem a' receptet.“ „Hja! barátom, még e' mind semmi, majd tanítlak én még többre is. Hanem bekötnéd a' fülem, mert meg vallom, fáj.“

Sancho elővette tarisznyájából a' kenőcsöt és gyolcsot; de midőn Don Quichotte észrevette, hogy sisakja is kárt szenvedett, őrüléssel határos dühbe jött. „Oh mindenség ura! — kiáltá — kirántván kardját 's égre emelvén szemeit, ime halld meg eskümet, mellyet teendő vagyok: Nem eszem addig egy falatot asztalomról, nem közelítek nőmhöz, és nem csinálok sok egyéb dolgot, mikre nem emlékezem ugyan, de a' miket a' mantuai marquis sem csinált hasonló alkalommal: míg meg nem bosszulom magam a' kevélyen, ki rajtam e' gyalázatot elkövette“ „Nagyságod figyelembe sem veszi — szakasztá

félbe Sancho — hogy ha azon lovag, miképen parancsolatba kapta, Dulcinea kisasszony előtt megjelen: semmi egyéb keresetünk sincs többé rajta." — „Igazad van, felelé Don Quichotte. Tehát megsemmisítem eskümet, mellyet bosszúállásom iránt tettem; de megerősítem és ismétlem azt addig miglen szerzendettem egy olly jó, olly nagy becsű sisakot, mint a' híres Mambriné volt, mellyet Sacripánt olly drágán megfizetett." — „Uram ne esküdjék ön olly hebehurgyán, mert kárhozatot vesz testére, lelkére. Hátha nem találkoznánk sisakos úri emberrel, a' mi könnyen megeshetik olly vidéken, hol öszvérhajtóknál, fuvarosoknál egyebet nem láthatni: miért kínozná magát nagyságod halálra étlen, szomjan csak azért hogy azt cselekedje mit a' mantuai marquis cselekedett." „Felette hibázol barátom! nem telik bele két óra: találkozni fogunk akkora lovag csapattal, mekkora nem volt Albraka ostrománál." — „Jó, én nem bánom; csak adná az úr Isten, hogy akkor asztán kézbe kaparíthatnánk azt a' szigetet, mellyért annyit fáj a' fogam." „Meg lesz, csak bennem bízzál. Egyébiránt, ha a' szigettel felsülnénk is: nincs-e órunk előtt Dánia vagy Sobrandóza országa? mind a' kettő zsíros falat, 's néked még alkalmasabbak, mert száraz földön feküsznek."

„Hanem hagyjuk ezt most, 's mond meg nincs-e valami enni valód? míg valami várban meghálhatnánk és megkészíthetném balzsam-italom, mert Istenemre a' fülem nagyon fáj." „Van kenyerem, vereshagymám és sajtom; de ezzel szolgálni sem merek egy illy hatalmasságos lovagnak." — „Beh rosszúl ismersz barátom! ha — mint én — olvastad volna a' lovagok regényes történeteit, mellyek jó nagy számmal vannak, tudnád hogy derék

bajtársaim asztalhoz sohasem ültek, kivevén királyi lakomákban; különben eléltek levegőből. De mivel ők is csak emberek voltak, és testi táplálékra előbb utóbb szükségök volt: igen hihető, hogy a' mint hegyet völgyet bejártak, a' nélkül hogy konyhára találtak volna, eledelök holmi paraszt csemege lehetett, millyennel most te kinálsz engem. Kövessük a' régi jó példát, és ne újítsunk." „E' szerint, kedves uram! jövőre a' lovagiság szabályaihoz képest fogom ellátni tarisznyámat; azaz: nagyságod számára holmi aszalt gyümölcsel és hulladékkal; a' magaméra — ki lovag nem vagyok — majd valami táplálóbb elemózsiával." — „Nem úgy mondtam, Sancho fiam! hogy mi csupán aszalt gyümölcsel és hulladékkal szoktunk élni, hanem azt mondtam, hogy a' lovagok igen hihetőleg azt ettek rendesen, és bizonyos növényeket, mellyeket én is ismerek." „No azt már szeretem, hogy ismeri ön azon növényeket, mert nehány nap mulva okvetlen rászorulunk."

E'kép beszélgetvén kalandoraink, együtt kenyerezgettek; hanem a' vágy: mi előtt besötétednék éji szállásra találni — megkurtította gazdaságos lakomájokat. Megindultak tehát; de minden sietségök dacára a' leáldozó nap kényszerítette őket egy közelébe meglátott kecskepásztor tanyára vonulni. Sanchonak nem igen tetszett, hogy födél alatt nem alhatik; ellenben Don Quichotte bensőleg örült, hogy az éjt a' csillagos ég alatt töltheti; mert véleménye szerint az alvásnak e' neme annyival nagyobb tanúbizonyság arra, hogy ő csakugyan lovag-kalandor.

XI.

Don Quichotte a' kecskepásztoroknál.

Hősünk szivesen fogadtatott a' kunyhók lakóitól. Sancho, miután Rozinanteot és szamarát kipányvázta, visszasietett bizonyos szagra, melly egy edényben főtt kecske húsról felé illatozott. Jó kedvvel tekintgetett arra felé, 's alig várta megfőttét, erősen áhitván mellé telepedni. A' pásztorok leterített bőrökön hatan ültek a' bogrács mellé, és megtessékelték vendégeiket is körükbe. Hősünkkel inkább nyers mint keresett szivességgel bántak, 's hogy ülőhelyét megtiszteljék, egy fa-vájút fordítottak le, mellyel őt megkinálták. Sancho állva maradt, hogy urának szolgáljon, készen tartván egy bortelt szarú-kupát. Ezt látván Don Quichotte, mondá: „Sancho! hogy fogalmad legyen arról, milly felséges dolgokat foglal magában a' lovagiság, és azok, kik vele viszonyban állnak, mennyire közel vannak a' megtiszteltetéshez: megengedem, hogy mellém ülj, és azt cselekedjed a' mit urad cselekszik, vele együtt egyél és igyál. A' lovagiság ollyan mint a' szerelem: dajkája az egyenlőségnek.“ „Igen szépen megköszönöm — felelé Sancho — hanem csak legyen mit, megeszem én állva is örömestebb, mint a' császár mellett ülve; sőt ha szabadon kell szólani: jobb izűn elköltöm száraz kenyerem és hagymámat egy szögletben, hol magam ura vagyok, mint a' jó sült pujkát a' gazdagok asztalánál, hol arra is vigyázni kell, hogy az ember lassan egyék, ne igyék mindig ha szomjas, száját szépen megtörülje, ha rá jön ne köhintsen vagy prüsszentsen. Uram! nem szeretem

én a' kénygátot (la gêne) annálfogva megis kérem, hogy e' megtiszteltetést inkább más hasznosabb valamivel tessék kicserélni." „No csak ülj mellém — mondá Don Quichotte — Isten is felmagasztalja, ki magát megalázza"; 's karon fogva Sanchot erővel leültette.

A' pásztor emberek e' beszédből egy bakmát sem értvén, némán hallgattak, ettek 's ollykor-ollykor jó étvágyú vendégeikre tekintettek. Miután a' hús elfogyott, egy kő-kemény sajtot tettek fel, és makkot, melly a' vidék terméke, és jobb volt a' diónál. Ez alatt a' borkupa majd tele majd üresen körutazott úgy annyira, hogy a' két tömlő borból vacsora végével csak egyik maradt meg. Don Quichotte kibékülvén gyomrával, egy marok makkot vett tenyerébe, és imígyen szólt: „Boldog századok! boldog idők! mit atyáink arany időknek nevezték; nem azért, mert az arany, jelen századunk e' bálványa, közönségesebb lett volna mint ma, hanem mert az *enyim* és *tied* gyászteli szók ismeretlenek valának. Az ártatlanság e' szent korszakában minden halandók egyenlő joggal születtek a' föld minden javaihoz; életök fentartására mást tenniök nem kellett, mint leszakasztaniok a' fák ízes gyümölcseit. A' tiszta forrás, a' csergő patak kristály habokban folyván el lábaik előtt, jóltevő vizeikkel kinálták őket. A' dolgos méhek, szikla odúkban állítván fel köztársaságaikat, nékiök hagyták szabadon a' virágból szitt édes mézet. Az erős cser meghámlott, hogy hajával befödje az ember' egyszerű hajlékát, mellyet az elemek viszontagságai ellen épitett magának. Béke, barátság kormányozták a' világot. A' hálátlan kiváncsi földműves, sajnálta kegyetlen vasával hasogatni a' föld keblét, melly önkényt termette bőséggel mind azt, mi szükségeit 's élveit kielégítette. Az

időben az őszinte pásztorok nem birván más öltönnyel, mint az egyszerű test fátyol, mellyel a' szemérem takarta be őket örökké, megjárván a' saját vonásaikban szép mezőket, nem ismertek más ékszert, mint a' borostyán koszorút, mégis szebbek voltak csomóban vállaikra hulló hajfürteikkel, mint kiket Tyrusnak ékesít finom bársonya, vagy azon gazdag pipere, mellyet a' henye szorgalom feltalál és szüntelen változtat. A' szerelem, a' tiszta szerelem még akkoron a' lélek érzelmeinek volt őszinte kinyomása. Csalni senki sem volt képes, a' hazugság ismeretlen vala. Az igazságnak, mellyet napjainkban annyira legázolt az önérdek, nem volt szükksége kardjára, mert serpenyőjét a' természeti jogegyenlőség tartotta. A' magános ifjú szűznek nem volt oka csábitóktól rettegni, mert másnak — választottán kivül — nem jutott birtokába. De jelenleg örökké üldöztetve, a' vétek hálóitól szüntelen környezve, az ártatlanságnak nincs hová fejét hajtsa. A' bűn fölemelt fővel jár, és igazgatja a' világot. Tehát hogy a' romlottság szörnyű haladásának némi gát vettessék elébe, alapíttatott a' lovag-kalandorság, melly egyedül képes az özvegynek némi oltalmat, az árvának védelmet nyújtani. Atyámfiai! szerencsésnek vallom magam, hogy annak én is egy tagja vagyok; kérlek vegyétek őszinte köszönetemet azon szíves fogadásért, mellyet nálatok találtam."

Hogy hősünk az arany időkről emlékezett, 's a' kecske-pásztoroknak e' hosszú szép beszédet tartotta, mind ezt egy marok makk okozta. A' pásztorok csodálkozva halgatták őtet. Sancho is figyelmezett — nyeldesvén a' makkokat, és szemmel tartván a' tömlő bort, melly egy tölgyfára volt akasztva. Miután Don Quichotte beszédét végezte: egy pásztor mondá neki: „Uram!

hogy meg ne unja magát köztünk, mi is megtesszük a' magunkét, kérjük szívesen: tessék meghallgatni egy ifiú pajtásunk dalát; mondhatom nagy mester, még muzsikálni is tud, 's azon felül szerelmes. Itt lesz ő mindjárt." A' pásztor még beszélt mikor a' citera megzendült, egy közel huszonkét éves jó kinézésű pásztor vala látható. „Antal! — mondá neki társa — épen most dicsértelek fel vendégünk előtt, tégy ki magadért és mutasd meg, hogy a' pusztában is értenek a' muzsikához. Ülj le csak és mond el azt a' románzot, mellyet nagy bátyád a' pap csinált szerelmedről." „Szívesen!" feleli Antal, aztán leült egy tuskóra, felhangolta műszerét, 's kellemes hangon így dalolt:

El végre kebeled —
Elárulta magát:
Fagyos hidegséged
Szerel'mé olvad át.

Tán csak büszkeségből
Érzelmet színleltél,
Szép Eulália!
Mikor megvetettél.

Te hallgatsz, ha nálad
Ollykor megjelenek,
És futsz, de szemeid
Felém tekintenek.

Ha a' pásztor-lyányok
Ajkain megzendül
Az én kedvenc dalom:
Te — és csak egyedűl

Te hallgatsz; tudom mért?
Az által tudatod,
Hogy kedvenc dalomat
Örömest hallgatod.

Ezer kifogásod
Van ha táncra kérlek;
Ha imádkoznám is
Csak időt fecsérlek.

Nekem kosár, másnak
Nem; semmi, tudom én;
Nem kapok kosarat
Majd annak idején.

Oh Eulália!
Hidj nekem hogy kába
Ki ifijú óráit
Leéli hiába.

Hej! a' szerelemnek
De rövid egy élet!
Látd ősz van, 's a' tavasz
Virága mivé lett?!

A' pásztor bevégezvén románzát: Don Quichotte kérte, hogy daloljon még; hanem Sancho, ki már is szundikált, élénken ellenszegült a' további dínom dánomnak, és mondá: „Nagyságodnak eszébe sem jut, hogy ezek a' becsületes emberek egész nap dolog után látnak, és hogy elkelne nálok az álom." „Értelek — felelé Don Quichotte — a' bor tömlővel kötött barátság od megunta a' zenét és aludni hív, úgy-e?" — „Dicsértessék ő szent felsége — viszonzá a' csatlós — mindnyájunknak volt benne részünk." — „Igaz, mondá a' hős; hanem feküdj ha akarsz; a' hozzám hasonló hivatású emberek örökké ébren vannak. De előbb kösd be a' fülem." Egy pásztor látni akarja a' sebet, 's biztatta Don Quichotteot, hogy az ő orvossága hamar gyógyít. Tüstént elővett egy kevés rozmarint és sót, ezekből gyógytapaszt készített, a' sebre tette, 's a' fájdalom csakugyan megszűnt.

XII.

Marcella története.

Kis idő mulva egy ifjú pásztor jött a' tanyára, ki így szólt: „Pajtás! tudjátok-e mi az újság?" „Hát micsoda? kérdi egy másik." — „A' szegény Chrysostom meghalt, és azt mondják, hogy a' gazdag Wilhelm leánya a' kegyetlen Marcella iránti szerelem okozta halálát." — „Marcella iránt?" „Igen. — A' mi még különösebb, az hogy Chrysostom azt végrendelte, hogy a' szabad mezőn temettessék el mintegy maurus, még pedig a' cserfa fórrás mellett, mivel ott látta meg először

Marcellát. A' papok nem akarják engedni, mért azt mondják, hogy pogány szokáshoz hasonlít. De Ambrúzs, a' megholtnak barátja, mindent megtesz, hogy a' boldogúlt akarata teljesedjék. Ez nagy lármát ütött a' faluban. Mindazáltal úgy hiszik, hogy Ambrúzs kiviszi, és holnap nagy pompával megtörténik a' temetés. Azt gondolom szép lesz megnézni; én ha csak lehet ott leszek." — „Ott hát, mindnyájan elmegyünk, és sorsot húzunk: kimarad a' tanyán." „Majd itt maradok én, Péter bácsi, — felelé egy más pásztor — úgy sem mehetek el, mert megszúrtam a' lábom."

„Péter gazda! szakasztá félbe Don Quichotte, kérem mondja meg kend, ki az a' Chrysostom és Marcella." „Tiszta szívvel, lovag uram! felele Péter. — A' szegény boldogúlt gazdag nemes ember volt a' faluban, ki, miután iskoláit Salamankában végezte, letelepedett nálunk. Igen alkalmas egy ember volt, értett mindenhez; hát úgy tudta az mi történik odafen az égben, a' nap és holdal, csak bámult bele az ember; az ellissist előre megmondta, de nem hibázott ám egy percet sem." „Eclipsisnek kell mondani" — felelte Don Quichotte. — „Amúgy is jól van az, uram. — Azt is előre megmondta bő esztendő lesz-e vagy szűk? És tudott sok egyéb istoriákat." — „Historiákat kell mondani, a' *h* kimaradt." — „Dejszen ha illyen semmiségeken is fenakad lovag uram, úgy véget nem érünk soha. — Mondom, hogy ezen fiatal nemes embert szerették, tisztelték a' faluban; mert ő készített nekünk karácsonyi verseket, kis fiainknak pedig úrnapjára szép órátiót. Mindnyájan bámulták őtet. Egyszer csak kevéssel azután, hogy Salamankából vissza jött, pásztorosan öltözve látjuk őtet, kecskebőr ködmönben, szép falka nyáj előtt. Egy Am-

brús nevü tanuló társa és barátja szinte fölcserélte a' diákos ruhát a' parasztossal, követte Chrysostomot a' mezőkre. Először megütköztünk rajta; annyival inkább, mert Chrysostom attya akkor tájban halt meg, és fiának szép jószágot hagyott hátra; de érdemes is volt rá egy ollyan szeretetre méltó, kedves, adakozó, barátságos úr; már a' képe is megnyerte az embert. Hanem csak hamar kisült, mért lett pásztorrá, mert tudniillik beleszeretett a' szép Marcellába, kit a' hegyek közzé követett. Marcella, kinek párját száz esztendeig sem fogná kelmed találni, megérdemli hogy többet szóljunk róla.

Tudja meg tehát kelmed lovag uram! hogy lakott a' falunkban egy Wilhelm nevü paraszt ember, gazdagabb Chrysostom apjánál is; ennek a' paraszt embernek volt egy hajadon leánya, kinek annya gyermekágyban halt meg. A' boldogulthoz — mondhatom — nem igen volt fogható asszony a' környéken. Még most is előttem van kerek arcája, melly a' holdhoz, és ragyogó szemei, mellyek csillag párhoz hasolítottak; a' mellett jóságos jó volt a' szegények iránt, kiket, ha hozzája nem jöhettek el, meglátogatott, megosztván velök mindenét. Ha a' boldogult nincs a' menyországban, úgy én nem tudom hogy mi hová jutunk. — Szegény férje annyira búsult felesége halálán, hogy kevéssel azután megholt és leányát Marcellát örökösének hagyta tetemes birtokában, egy pap nagy báttya gyámsága alatt. — A' kis Marcella felnőtt, és olly szép lett, de olly szépséges szép, hogy még annyánál is szebb. Tizenöt esztendős korában, senki sem mehetett el mellette, hogy ugyan csak meg ne nézze; minden ifijú ember a' bolondulásig bele szeretett. Azt meg kell adni, hogy nagybáttya gondosan is nevelte és szemes őrizet alatt

tartotta; de szépsége annyira elhíresedett, hogy környékünk legmódosabb kérői, nemcsak szépsége hanem vagyona után is áhítozván, úgy jöttek az öreg nagybáttyához leány nézőbe és kérőbe, hogy egyik a' másikat érte. Az öreg nagyon szerette volna a' hugát férjhez adni, de csak annak a' beleegyezésével. Annyi igaz, hogy a' tisztelendő úr becsületes jámbor ember volt, ki Marcella szerencséjéből hasznot nem akart húzni. Az egész falu megadta neki ezt az igazságot, és elhiheti kelmed, hogyha nálunk egy papi emberről jót mondanak, az azt kiérdemlette." „Igazat szól Péter gazda — szakasztá félben Don Quichotte — hanem folytassa tovább mert gyönyörködöm beszédében." „Uram! — felelé a' pásztor — nagyon megtisztel. A' nagybátya minden kérőket, kik magukat bemutatták, ajánlotta hugának, és kérte hogy válasszon; de az mindig csak azt felelte, hogy a' férjhez menéshez semmi kedve, hogy még fiatal, még ráér, 's több e'féle értelmes okokat. A' jó tisztelendő úr nem erőtette a' dolgot, hanem várta míg kedve jönne tetszése szerint férjhez menni. Mert gyakran mondta, és bölcsen mondta, hogy a' szüléknek nem szabad gyermekeiket a' házasságra erőszakolni, mivel abból ritkán vagy sohasem folyik ki boldog élet. Történik azonban, hogy midőn legkevésbé vártuk, a' csinos Marcella egyszerre csak pásztor leánnyá lesz, 's nem hallgatván nagybáttyára, ki őtet határozatáról le akarta beszélni, elindul több falujabeli hajadonokkal saját nyáját őrizni és legeltetni. Képzelheti lovag uram, hogy mihelyt ez a' szép cseléd a' szabad ég alatt hált kelt, a' szerelmeseknek egész serege: gazdaga, szegénye, haszonbérlője, földesura, utána futott. Ujdonat uj pásztorok tábora állott elő. A' szegény Chrysostom is köztök volt,

mert imádta Marcellát, 's miatta sem evett sem ivott. Azonban legkevésbé sem kell hinni, hogy mivel Marcella e' szabad életet választotta, a' rosz világ nyelvének pletykára okot adott volna; sőt egy szeretője sem dicsekedhetett vele, hogy csak biztató szót is kapott volna; pedig becsületes szándokból jártak utána, mert házasságot forgattak elméjökben, de ha valamellyiknek eszébe jutott egy szócskát kiejteni, melly hasonlított ehez: Ah! jó estét! felelek érte, hogy azt kétszer el nem mondta. — Illy magaviselet mellett, lovag uram, mondhatom, hogy ez a' leány nálunk halálos nyavalyaképen jelent meg; mert szépsége megzavarja az agyvelejét azoknak, kik meglátják, hidegsége pedig kétségbeejti 's még őrültebbekké teszi őket. Ha darab ideig itt mulatna kelmed, nem hallana e' hegyek közt egyebet, mint a' sok szerencsétlen szerető panaszát és siralmát. Nincs erdőnkben egy élőfa, mellybe nem volna vésve Marcella neve. Nem mehet az ember négy lépést a' nélkül, hogy valamelly pásztorra ne bukkanjon, ki sír, másik dalol, harmadik a' sziklákon hál, hogy elpanaszolja a' csillagoknak, hogy őtet Marcella nem szereti; negyedik nap' költétől nap estig nyög utána. És Marcella mit tesz? kineveti őket és ingerkedik velök. Nyugtalanul várjuk meddig tart e' büszkeség, és ki lesz a' boldog férj, ki eszére hozza e' félelmes szép hajadont. A' szerencsétlen Chrysostom is szerelmének lőn áldozatja. Javaslom lovag uramnak, hogy holnap menjen el a' temetésre, mellyre sokan megjelennek, mivel a' boldogultnak sok baráti voltak."

Don Quichotte igérte hogy el fog menni, 's megköszönte a' mulattató történetet. — Sancho, ki Péter bácsit Marcellástól, Chrysostomostól együtt már régen elvitette

volna az ördöggel, ismét figyelmeztette urát, hogy nagy ideje volna lefeküdni.

Hősünk Péter kunyhójába vonúlt, hol egész éjjel Dulcinea után sohajtozott, követvén Marcella szeretői példáját. A' csatlós egy rakás szalmára heveredve, szamara és Rozinante közt hortyogott nem mint szerelmes, hanem mintegy fáradt ember.

XIII.

Don Quichotte megjelenik Chrysostom temetésén.

A' hajnal még alig hasadt keleten, mikor a' pásztorok már talpon állva kérték Don Quichotteot, hogy ha szándokában megmaradt, menjen velök Chrysostom temetésére. Don Quichotte talpra ugrott, Sanchoval Rozinanteot felnyergeltette, és a' pásztorokkal megindult. — Még nem mentek negyedrész mértföldet, midőn hat pásztorral találkoztak, kik fekete ködmönbe öltözve, rózsa és cyprussal koszorúzottan, kezökben tölgyfa pálcát tartottak. Jött velök két nemes ember is lóháton, kiket három gyalog legény követett. A' két csapat összeérkezéskor nyájasan köszöntötte egymást, 's értesülvén az iránt, hogy egy úton járnak — tovább mentek.

Az egyik lóhátas nemes ember beszédbe eredvén Don Quichotteal Chrisostom gyászos halála és Marcella különc jelleme fölött, udvariasan kérdezte hősünket: miért jár illy fegyveresen csöndes béke időben, mit jelenleg Spanyolhon élvez? „Hívatalom kötelez arra, felelte Don Quichotte. — Nyugalom, puhaság csak az udvar asszonyosodott lakóit illeti; de a' munka, az éber-

ség, a' fegyverek osztály részök azon harcfiaknak, kik annyira hiresek a' világon a' lovag-kalandorok neve alatt; szerencsémnek vallom, hogy a' nemes rendnek én is, ha bár legcsekélyebb tagja vagyok."

A' nemes, kit Vivaldónak hívtak, és nem volt tökkel ütött fejű ember, egy kissé megütközött e' feleleten, 's jobban meg akarván ismerni e' legalább is rendkivüli embert, kérte: magyarázná meg mit ért a' lovag-kalandorok alatt. — „Csodálom, felelé Don Quichotte, hogy uraságod nem ismeri Nagybritannia historiáját, 's az annyira híres *Artur* királyét, ki megbűvöltetvén holló alakban máig is él; ez olly tiszteletes népmonda, hogy az idő olta egy Angol sem merte megölni a' hollót. E' nagy király alatt alakittatott a' *kerek asztal* lovag-rend. — Az időben éltek *Ginebra* királynő és szeretője *Lancelot*, *a' jó lovag*, és *Quintagnona asszonyság*, gyöngéd szerelmöknek tekintélyes közben-járója. — Az Amádis-k, Florismars-ok, Tyran le blancok, 's több más nevezetes harcosok nagy tettei ettől fogva terjesztették, tartották fel a' nemes lovag rendet napjainkig, mellyekben, miképen ön is tudja, csaknem szemeinkel láttuk, ismertük a' győzhetlen Don Belianist. — Ime uram! ez a' lovag-kalandorság, mellynek, szerencsém van ismételni, én is egyik — ha bár a' neveztem hősöknél minden bizonnyal sokkal kissebb tagja vagyok. Mindazáltal megkésértem őket követni, bejárván a' sivatag pusztákat, 's keresvén a' kalandokat."

Vivaldó e' beszéd után nyomára jött, hogy kivel beszél, 's mivel még jó darab útja volt, magát mulatni akarta vele, tettetett komolysággа mondá; „Lovag úr, úgy vélem, hogy ön igen nehéz életpályát választott, a' karthausi baráté közel sincs olly szigorú." — „Olly

szigorú lehet — felelé Don Quichotte, de olly hasznos nem; mert a' vallás szolgáinak a' bőség kebelén más dolgok nincs, mint Istennek könyörögni az ember jóléteért, már pedig e' jólétet mi eszközöljük: tehát mi teljesedésbe hozzuk, mit a' vallás szolgái kérnek. És mi nem egy szobácskában idő viszontagságai ellen óvatva tesszük kötelességünket; hanem szabad ég alatt a' nyár tüzében, a' tél fagyában, szemközt dárda-hegy és kard-éllel. Mi vagyunk Isten karja a' földön, igazságának szolgái. Ezen küldetés lehet, hogy nem olly szent, de sokkal nehezebb, izzadás, vér-öntés által teljesíthető. Ha közülünk némellyek azzal végezik kalandjaikat, hogy királyságig felküzdöttek, hidje el ön uram, hogy az nékiek sokba került, és bölcs bűbájos segedelme nélkül reményök füstbe ment volna." „Én is úgy hiszem — felelt Vivaldo — de úgy tetszik mintha hallottam volna valamit róluk, a' mi előttem gyanúba hozza őket; tudniillik, hogy a' lovag-kalandorok nem azért adják magukat olly terhes vállalatra, mert az erényt tisztelik, és mert az emberiséget oltalmazván Istennek tetszeni igaz vágyuk van: hanem csupán csak azért, hogy hódolatukat mutassák be egy bizonyos szív-hölgynek, kiérti érdekből tesznek mindent, kinek neve örökké ajkukon van, és kit csatáikban mint istenségüket segédül hívják. Megvallom önnek, hogy előttem e' nem igen keresztyéni bűz érdemükből sokat leró." — „Uram! — felelé Don Quichotte — ezen szokás olly régi, annyira tiszteletes előttünk, hogy azt megváltoztatni nem lehet. Bevett, ezer példákkal szentesített dolog, hogy minden lovag valami nagyszerű vállalat percében szemeit gyöngéden fölemeli ahhoz, ki gondolatain uralkodik. Söt köteles — bár bizonyos a' felöl, hogy az őtet nem hall-

ja — a' gyöngédségnek, alázatnak, bizalomnak némi szavait fogai közt hozzá mormogni. Mindazáltal, uram! ez nem gátolja hogy az erény szeretete ne legyen tetteiben a' fő rugó. Csak szokásnak veti magát alá; tudja hogy az ég inkább ellehet csillagok, mint egy lovag-kalandor hölgy nélkül; tudja hogy a' mi egész valónk szerelem, mert szerelem alkotja a' valódi lovagot; és ha ismer ön egyetlen egyet, ki nem volt szerelmes, azt én nem tartom törvényes lovagnak, hanem csak a' lovagiság bitorlójának, ki csalárdság, ravaszság által mint tolvaj, mint zsivány közzéjük csúszott."

„Csendesedjék ön — mondá Vivaldó — 's méltóztassék vissza emlékezni, hogy Don Galaor, Amadis testvére, asszonyt sohasem ismert: mégis, úgy vélem, hogy dicsőssége e' miatt homályt nem szenvedett."

„Egy föcske nem csinál tavaszt, szakasztá félbe hősünk. Egyébiránt, uram! ha igazat kell mondani, én bizonyosan tudom, hogy Galaor uram is udvarolgatott a' szép nemnek; nemcsak, hanem szíve szerelmét, hódolatát egy bizonyos hölgynek felajánlotta, csakhogy lármát nem csinált belőle."

„Ha ez így van: nem kétlem hogy ön — mint lovag — szinte rabja a' szerelemnek. Ha merem kérni, ne legyen uraságod olly szerény, mint Don Galaor volt, 's tudassa velünk nevét, fesse le előttünk kellemeit a' szerencsés szépségnek, ki minden bizonnyal áhítja, hogy az egész világ tudja meg, önnek szívéni uralmát."

Ekkor Don Quichotte iszonyút sóhajtott. „Hah! — mondá — nem tudom ha ez imádott ellenség helybe hagyja-e, hogy dobra ütöm a' szerencsét, mellyet szerelme bilincseiben élvezek: önnek udvarias kérdésére annyit felelhetek, hogy neve Dulcinea és született Tobozóban;

mi állapotát illeti, uram! legalább hercegasszony kell hogy legyen, miután ő sorsom királynője; szépsége meghalad mindent, mit a' költők ábrándozása legtökéllestesbet kigondolhat. Haja finom arany-szálak, homloka hasonlatos az elyzeumi mezőkhez, szemöldei két szivárvány, szemei napok, orcái rózsák, ajkai korall, fogai igaz gyöngyök, nyaka megszégyeníti az alabastromot, mejj-halmai a' márványt, karjai az elefántcsontot, arcszíne a' havat és tagjai láthatlan részeihez, uram! — a' mennyire gyaníthatom — hasonlati tárgyakat nem találhatni."

„Szeretném tudni — válaszolta Vivaldó — mellyik előkelő család tagja?"

„Uram! azt nem mondom, hogy ő a' hajdani Roma Curtius-, Spicio-, Cajusaitól származott; sem hogy a' mai Roma Colonna-, Orsini-eitől, azt sem mondom, hogy Spanyolhon-, Monçada-, Cerda-, Marique-, Mendozáitól, sem Portugallia Ménéze- vagy Castroitól: ő Mancha megyében Tobozó helység egyik házából veszi eredetét; lehet hogy nem régi az, de bizonyos, hogy nagyhírű családoknak leend törzsöke. — És, uram! semmi észre vételek — ha úgy teszik — hanem ha azon föltétel alatt, mit Zerbin a' híres Roland kardjára írt: *„Ne nyulj hozzá: mert vívnod kell."*

A' pásztor emberek mély figyelemmel hallgaták e' beszélgetést, és gyanítani kezdték, hogy Don Quichotte nem igen bölcs ember. Maga Sancho, ki vakon hitte minden szavát urának, kit gyermeksége óta a' világ legbecsületesebb emberének ismert, sem foghatta meg, hogy olly közel lakván Tobozohoz, még sem hallotta hirét Dulcineának, a' gyönyörűséges hercegasszonynak. E' különösségen tünődve ment a' csapat után, midőn

mintegy húsz fekete bőr ködmenbe öltözött, cyprussal koszorúzott pásztort láttak egy hegyszoroson leszállani. Hatan a' koporsót hozták. „Ime — mondá egy pásztor — amott hozzák a' szegény Chrysostom testét." És siettek a' halotti kísérettel egyszerre érkezni a' sírgödörhez, mellyet négy pásztor ásott volt a' szikla tövében.

XIV.

Marcella története vége.

A' két csapat egymást köszöntötte. Don Quichotte és társai a' koporsóhoz nyomúltak, mellyben egy körülbelöl 30 éves ifjú feküdt pásztor köntösben, virágokkal behintve. A' halál nem dulta fel vonásai kellemét; ő most is szép volt. Mellette a' koporsóban könyvek és irományok hevertek. Mind a' sirásók, mind a' halottkisérők mély hallgatásba merültek, mit végre egy pásztor megtört, ezt mondván: „Ambrus! kegyed a' boldogúlt végakaratának végrehajtója, vizsgálja meg jól, ha ez-e a' hely, mellyet a' végrendelet kijelöl?"

„Ez az — válaszolta Ambrus szomorún — itt látta meg először a' kegyetlen Marcellát, és itt vőn bátorságot olly tiszta mint gyöngéd érzelméről vallomást tenni; itt esett kétségbe 's hagyá el a' remény a' szikla keblű tagadó válaszára, mi életébe is került; itt nyögé el panaszait keblemen, barátja keblén. A' boldogult akarata, hogy ide temettessék. Uraim! — folytatá Don Quichotte 's a' többiek felé fordulván — e' holt testben, mellyre részvét nélkül nem tekinthetnek önök, a' legszebb lélek lakozott, mellyet az ég alkotott volt valaha.

Ime ez ember-rom! volt Chrysostom, ki szellemében olly magasztos kellemeiért olly szeretnivaló, az igaz barátság 's a' jó szivűség példányképe volt. Adakozó volt ő fitogtatás, tudós igény nélkül; birván minden erényeket, mellyeket vidor kedélye még kedvesebbekké tett. Szeretett: és megvettetett; a' szerencsétlen egy érzéketlen után sohajtozott, és nem tudott egy kőszivet érzelemre lágyítani, mitől pedig élet-üdvét függesztette fel. A' halál, a' keserű halál lőn egyedüli jutalma, legszebb napjainak közepette; és e' halált azon pásztorhölgy okozta, kit annyira magasztalt, és kinek nevére halhatatlanság vár vala barátom költészetében, ha szigorú parancsát nem bírnám szerelmének ez emlékeit sírjába temetni."

„Nem fog ön olly kegyetlen lenni — mondá Vivaldó — hogy e' rendeletet végrehajtsa. A' barátja iránti kegyelet kötelezi önt, hogy annak munkáit megmentse; mert az által megmenti ön barátja nevét az enyészettől. Ismerjük szerelme gyászesetét, és mi csak azért tértünk le útunkról e' helyre, hogy keblünk fájdalmát az elhunyt iránt sirjánál tanusítsuk. E' fájdalom feljogosít minket Chrysostom költeményeit ismerni; és én, kikért bocsánat mellett, némelly darabjait megmenteni akarom." És feleletet sem várva, Vivaldó kézbevette a' legfelső papirt.

„Nem bánom, tartsa meg ön ez egy darabot — felelé Ambrus — de a' többiekre nézve bocsássa meg, ha Chrysostom akaratának hódolok."

Mindenki kiváncsi volt a' papir tartalmára, melly Vivaldó kezében volt, ki magát nem kérette soká, és fee szóval e' rímeket olvasta:

Milly boldog életet kapott!
Ki a' mezőn — kunyhójában
Köszönti a' kelő napot,
'S köszönti azt leszáltában.

Ő nem ismer bút és vágyat,
Mulatságot nappalának
A' munka ad, 's puha ágyat
A' munka vet nyugalmának.

És a' pacsirta éneke
Zengő cimbalom fülében;
A' természet báj szőnyege
Legszebb főstemény szemében

Voltam én is boldog ember
A' bölcsesség lágy ölében;
És boldogabb még ezerszer
Egy barátom hű körében....

Bú kel velem, bú jár velem
Mióta érte lángolok;
Tudom mi hát a' szerelem!
Voltam boldog is!.... meghalok.

Vivaldo könnyezve olvasta fel a' rímeket, és könnyezett minden ember.

Egyszerre minden szem a' szikla tetőre fordult, hol egy pásztor-leány jelent meg. Marcella volt. Kik még nem látták: elbámultak vakító szépségén; valamint azok is, kik már ismerték. Ambrus megbotránkozván e' jeleneten, a' barátság emléke keserű szavakra fakasztá: „Te pogány! — kiáltá — tán azért jösz, hogy szemeid a' kedves látmányon hizlald? vagy azért, hogy megkisértsd, ha tekinteted alatt nem indul-e meg a' fagyott vér barátom holt ereiben? Mit akarsz, mond meg; kivánatod legyen bármilly kegyetlen, jobban ismertem, jobban szerettem a' szerencsétlent, kit halálra kinoztál, mintsem megtagadnám tőled, miképen ő sem tagadná meg."

„Ambrus! — felelt a' pásztor hölgy — igaz fájdalmad mentség előttem. Nem azért jöttem, hogy bú-gyászodból játékot űzzek; lelkem mélyéből siratom azt; hanem jöttem hogy igazoljam magam a' nekem tulajdonított szomorú eset vádja ellen. Legyen itélő bíróm, egyenes lelked.

Ti azt mondjátok, hogy szép vagyok, hogy engem látni és szerelemre nem gyuladni nem lehet; és mintegy követelitek tőlem, hogy ez érzelmet viszonozzam. De hát függ-e a' szerelem mi tőlünk? Oh! ha e' veszélyes szenvedély menthető: menthető azért, mert akaratunktól független, mivel e' kebel villáma akaratunk ellen szokott kitörni. —

Ollykor megesik, hogy a' szerelem lelkünkből kimeríti a' szánalom rokonszenvét, mit esztelen imádók iránt érezünk; de kérdem én: lehet-e valakit arra kényszeríteni, hogy szerelme eszményeűl, szánalma tárgyait válassza?

Ti mind a' mellett kárhoztattok engem, hogy szép levén nem szeretek; volna-e hasonló jogom kárhoztatni titeket, ha rút levén rám sem néznétek? Miért akarjátok, hogy bünhödjem ez állított szépség miatt, mit nem én adtam magamnak, legalább el merem mondani, hogy legkevesbé sem vagyok reá büszke, és eszembe sem jutna, ha ti is kegyeskednétek róla megfeledkezni.

Nem becsülök, nem szeretek, nem ismerek a' földön nagyobb jót, mint az ártatlanság és lelki nyugalom; és épen azért lettem pásztorrá, hogy az utolsót fölleljem, az elsőt megőrizzem, — és hogy távol az utáltam világtól, erdőknek közepette, a' réteken, a' források partjain akarom életem tölteni, gyermek-korom társaival és olly tiszta mint édes örömeimmel. — Nyájam gondja foglalatoskodtat, a' lég madara mulattat, a' természet nézőjátéka kielégíti szemeim és szívemet. — Egy illy boldogságot, melly senkinek sem vét, nem lehet-e megszenvedni? Vetheti-e valaki szememre, hogy csak egy pillanatra is kecsegtettem volna hamis

reménynyel? Nem mondtam-e magának Chrysostomnak, midőn szerelmet vallott e' helyen, hol testét látom, nem intettem-e meg, hogy minden fáradsága hasztalan, hogy nem akarok, hogy nem tudok szeretni? Mindazáltal méltányoltam nagyra becsült tulajdonait, és tiszta barátságot ajánlottam neki, mi ártatlan szíveket kielégít. Megvetette e' tiszta érzelmet, és mindent gyűlölt, mi nem szerelem vala. A' kétségbeesés ime sírba vitte! — Méltán vádoltatom-e tehát? avagy vétek-e a' nyilt szívűség?

Pásztorok! itt az Isten színe és e' koporsó előtt nyilatkoztatom, hogy szabadságom kedves nekem, és hogy örökre élvezni akarom. Születvén, jogom van hozzá, és sírba viendem azt. Hagyjatok fel hát hasztalan üldözéseitekkel és igazságtalan panaszaitokkal; és ha annyira magasztalt szépségem nyugalmatokra veszélyes: kerüljetek, hagyjatok engem magamra."

Ezen szavak után visszavonult, és a' hegyek közt eltűnt. Minden embert meghatottak szelleme és kellemei. Némellyek, kiket tekintetének hatalma megragadott, szavai ellenére utána készültek; hanem Don Quichotte megemlékezvén, hogy a' szép nem becsülete védelme alatt van, kardhoz kapott: „Senki se moccanjon — kiáltá — ki haragom magára vonni nem akarja. Marcella megbizonyította ékes beszédében, hogy Chrysostom halálának ő nem oka: tehát hódolat, becsület szépségének, és tisztelet bölcsességének."

Akár Don Quichotte fenyegetése, akár Ambrus kérelme következtében, ki a' temetést végezni akarta, senki sem ment a' pásztor-hölgy után. A' szerencsétlen pásztor teste, baráti könnyek közt, sírba tétetett, mely-

lyet lombokkal és koszorúkkal behintették, és Ambrus a' sír-körre e' szavakat írta:

A' hű — szerelme kit megölt —
Nyugoszik e' sírdomb alatt,
Marcellát, oh vándor! kerüld,
Ejts könnyet, és tovább haladj.

A' pásztorok elváltak egymástól, Don Quichotte is istenhozzádot mondott szíves gazdáinak; Vivaldo és társa kérték hogy menjen velök Sevillába, hol, a' mint állíták, akár térdig járhat a' kalandokban. Lovagunk megköszönte és mondá, hogy először meg akarja tisztítani a' hegységet némelly háborgó gonosztevőktől. A' két nemes e' jó szándokában vált meg tőle.

XV.

A' lovag szomorú találkozása az udvariatlan öszvérhajtókkal.

Cid Hamet Benengeli azt állítja, hogy midőn Don Quichotte nem fogadta el Vivaldot Sevillába kisérni, azért tette, mert titkos vágya volt Marcella után futni, 's neki szolgálatát ajánlani. Annyi bizonyos, hogy sokáig kereste csatlósával együtt azon erdőben, mellybe a' hölgy visszavonúlt; és nem reménylvén vele találkozhatni, megállottak, hogy a' melegség óráit egy patakcöntözte réten töltsék el. Mind ketten leszállottak nyergeikből, és Rozinanteot a' szamárral együtt kényökre hagyták a' kövér fűben legelni. Majd a' tarisznyát kutatták fel, 's tartalmát minden ceremonia nélkül elköltötték. Sanchonak eszébe sem jutott Rozinanteot megbékózni, olly

szűz és csöndes természetűnek hitte, hogy Cordova minden ménesei' valamennyi kancái sem volnának képesek parázna gondolatokra bírni. Hanem a' szerencse vagy inkább a' gonosz szellem ugyan ide hozott egy csoport galiciai kancákat, mellyeket Yangi öszvéresek hajtottak, kik szokásuk szerint ezen a' réten delelni kieresztettek.

Történt pedig — az ördög se tudja miképen — hogy Rozinantenak, szemérme és öntartóztatása daczára alig hogy észrevette a' kancákat, szokatlan kedve jött köztök gavallérkodni, és engedelmet sem kérve gazdájától, felvágja sovány nyakát, nagy vidámon ügetni kezd, és kellem-teljesen forgolódik a' galiciai kancák körül. De azok — hihetőleg nem voltak kedélyökben a' szerelmes szerephez — rúgták, harapták Rozinanteot, leszakgatták nyereg szerszámát, kantárt, mindent, és szerelmesünket meztelenre vetköztették. Még eddig se baj; de az átkozott öszvérhajtók meglátván a' szemtelen merényt, lőcsre kaptak 's a' szegény állatot leverték. A' hős és csatlósa tüstént talpra ugráltak. „Barátom Sancho — mondá Don Quichotte lihegve — ezek a' gazemberek nem lovagok, tehát megengedem, hogy részt vehess a' Rozinanteon elkövetett gyalázat megbosszulásában."

„Ugyan hogy az ördögbe bosszúlhatnánk meg — felelé Sancho — nem látja ön hogy vannak vagy húszan és mi ketten, pedig ollyan ketten, hogy közűlök másféllel sem birhózhatunk meg." „Én megbirkózom százzal" — mondá Don Quichotte, és kivont karddal a' Yangokra rohan, 's első csapással kihasítja egy öszvérhajtó vállán a' bőrködment. E' fényes példára Sancho is neki bátorodott, kihúzta vaskóját, és elkezdte a' hat vágást csinálni. A' Yangok — röstelvén a' dolgot, hogy két ember pocsékol rajtuk — lőcseikhez folyamodtak, körül

kanyarítják hőseinket és elkezdik őket agyabugyálni. Sancho első bukott le; Don Quichotte minden bátorsága mellett sem állhatott soká talpon, hanem Rozinante mellé terült. Az öszvérhajtók tartván tőle, hogy tán nagyon is megintették őket, összegyűjtötték nagyhirtelen kancáikat, és odább állottak, gazdát, szolgát, lovat vérben fagyva hagyván.

Elsőben a' szomorú Sancho Panza jött magához, és fájdalmas gyönge hangon mondá: „Don Quichotte úr! lelkem nagyságos úr!" „Mit kivánsz édes atyámfia?" — felelé Don Quichotte szinte siralmas hangnyomattal.

„Kérek abból a' felséges fier à bras italból vagy két kortynyit; hátha nem csak a' sebet, hanem a' zúzott csontokat is összeforrasztaná?"

„Hiszen, barátom, csak megvolna, nem kellene egyéb. Hanem lovagi hitemre esküszöm, hogy kétszer huszonnégy óra alatt megkészítem, vagy lemondok kezeim használatáról."

„Ugyan kérem mit tetszik gondolni: mennyi idő alatt állhatunk lábra?"

„Biz' édes barátom hirtelenébe nem tudom; hanem sajnálva kell megvallanom, hogy saját hibám miatt történt rajtam e' baleset. Olly emberek ellen húztam kardot, kik nem fölütött lovagok; tehát méltán lakoltam törvényeink megtöréseért. — Jövendőben, kedves fiam, ehez tartsd magad: ha látod hogy bennünket hasonló gaz nép bánt meg, ne várd hogy én húzzak kardot, csak támadd meg magad a' semmirekellőket, és fenyítsd meg kedved szerint. Ha segitségökre lovagok jönnének: kutyába se vedd, majd előállok én akkor, és reménylem eléggé ismered már karjaim rettentő erejét."

„Uram! megmondtam már, hogy nem szeretem a'

civakodást. Én becsületes ember vagyok; feleségem, gyermekem. Senki sem bocsátja meg olly könnyen mint én a' mult, jelen és jövendő bántalmakat. — mindegy nekem, lovag vagy nem lovag bántson, én nem haragszom meg senkire. — Tehát ne várja ön, hogy ez életben kedvem kerekedjék többé e' kardot használni, mellyet ma húztam ki napvilágra először, szerencsétlenségemre."

„Mit beszélsz, fiam! ha lélekzetem nem hiányzanék, és oldalbordáim fájdalma engedné, bebizonyítanám mennyire hibázol. Mássz közelebb, szerencsétlen bűnös, és feleldj nekem: ha a' szerencse szele, melly e' pillanatban, megvallom, nem látszik kedvezőnek, reményünk vitorláit egyszerre feldagasztaná, és minket az igértem sziget révpartjára hajtana: mit teendnél, nem levén lovag és nem is akarván az lenni, nem birván sem erélylyel, sem bátorsággal, mit teendnél — mondom — statusaid megvédésére? Eléggé tudhatod, hogy az ujdon hódított királyságokban, tartományokban találkoznak nyughatlan nyakas zendülő szellemek, kik újabb vállalatokra mindig készek; szükség tehát, hogy az új birtokosnak legyen bölcsessége azokat féken tartani, és főképen bátorsága legyőzni."

„Hisz, e' mind szép és igaz lehet! felelé Sancho, hanem épen most nagyobb szükségem van flastromra, mint jó tanácsra. — Ideje volna már nagyságodnak feltápászkodni; majd én Rozinanteot késértem meg lábra állítani, bár nem érdemli, mert minden bajunknak ő az oka. Sohase tettem volna fel róla, annyira szűz és szerény jószágnak hittem. Hej csak igazán mondják, hogy idő kell arra, míg az ember a' világot kiismeri. Nagyságos uramról is az ördög hitte volna a'

kóbor biskayaivali szép viadala után, hogy hátára úgy hulljék az ütleg mint a' jégeső." „Megölne a' szégyen barátom, ha nem tudnám, hogy hasonló események hívatalunkhoz köttetvék."

„A' ki lelke van! azt nem mondta ám ön, hogy mesterségünk e'féle kamatokat hoz be. Aztán sokszor kap-e az ember illyesmit, ha merem kérdezni? Mert megjóslom, hogy ha még másodszor is történik rajtunk e'féle, nem leszünk olly állapotban, hogy harmadszor is történhessék."

„Hja! Sancho, a' lovagok erénye gyakran kísórtet alá jön. Néha épen akkor akasztották fel őket, mikor már császárokká lettek volna. A' hires *Amadis a' franchoni*, nem volt-e a' bűbájos Arcalaus hatalmában? ki őt egy ágashoz kötötte, és úgy elfarmatringozta, mint annak a' rendi. Én tudom — ha senki más — egy ismeretlen író után, hogy egyszer a' nap-lovag süllyesztő által hálóba kerülvén, ellenségei a' földalatt kezét lábát megkötözték, aztán hóval és kovarc homokkal úgy eldörgölték és kristélyozták, hogy majd megpukkadt szegény. Csupán az vigasztal, hogy annyi hősök szenvedtek enyémnél keservesebb meggyaláztatást. Mert ha a' dolgot voltaképen megvizsgáljuk: minket nem is fustélyokkal, hanem lőcsökkel vertek meg, a' mi pedig egészen más, és nemes embert illet." *)

„Bizony, édes nagyságos uram! nekem az nem nagy vigasztalás; mert tulajdonképen rásem értem meg-

*) Ezelőtt a' köznép nálunk azon hiedelemben élt, hogy a' nemest botokkal ugyan nem, de lőcsesel szabad megverni.

a' fordító.

tekinteni mivel ültek, elég a' hogy ülöttek. Alig húztam ki azt a' veszett vaskót, már a' földön találtam magamat, épen itt, hol most is fekszem."

„Nosza édes fiam talpra! és segítsük fel szegény Rozinanteot is, kinek kellemetlen helyzetünkben nem kis része volt."

„Istenemre! az helyén van, mert hiszen ö is kóbor-lovag. Azon mégis örülök, hogy az én csacsim szépen kihúzta magát a' sárból, csak egy szőrszála sem hibázik."

„Lásd minden szerencsétlenségben van egy kis szerencse. Ha Rozinante nem mehet: szamarad majd el visz valamelly kastélyig, hol sebeimet bekötik. És én nem tartom a' lovaglás e' nemét nevetségesnek, mert jut eszembe hogy olvastam, miképen Bacchus nevelője az öreg Silenus a' száz kapujú városba a' világ legderekabb szamarán lovagolt be."

„Siliános, uram! bizonyosan meg tudott ülni a' szamáron, de nem tudom ám hogy ül meg nagyságod, ha csak keresztbe nem teszük mint a' búzakévét."

„Megyünk a' mint lehet, Sancho, mindig tisztes dolog a' harcból sebesülten megtérni. Nocsak kelj fel, vezesd elö szamarad és takarodjunk e' pusztából, mielött elestelednék."

A' szegény csatlós nagy nehezen megmozdult a' földről, és százegyet sóhajtva és ugyan annyi „jaj-jaj" közt, mellyek közzé szidalom is keveredett az ellen, ki ötet ide vezette, végre lábra áll és félig kiegyenesedvén, meggörbült mintegy török íjj. Testének illyetén állásában megindul a' csacsi felé, mellynek a' compániában legtöbb esze volt, és kedvére legelt a' kövér fűben. Azután dérreldúrral Rozanante-

hoz ballag, mellynek csak szava hiányzott, hogy olly keservesen panaszkodjék mint a' gazdája, és azt is lábra állította; végre Don Quichotteot a' szamárra tölfektette, Rozinanteot a' farkához kötötte, és a' szamár kötőfékét markába fogván, megindult az országútra. Nem sokára megpillantottak egy csárdát, mellyet hősünk szokásaként várkastélynak nézett. A' csatlós és gazdája azon feleseltek, hogy de bizony csárda: de bizony nem csárda, és a' bizonyozás még akkor is tartott, mikor Sancho a' kapun bevezette kis karavánát.

XVI.

Kalandok a' csárdában.

A' csapláros meglátván Don Quichotteot siralmas állapotában a' csacsi hátán, mindjárt azt tudakozta Sanchotól: „Mi baja a' szegény embernek."

„Semmi sincs — mondá a' csatlós — csak a' szikláról lebukott és oldalbordáit egy kissé megreszelte."

A' csapláros felesége ritka történetesen könyörületes jó asszony volt, ki a' más baját szívére vette. Tüstént gondoskodott Don Quichotteról, 15 vagy 16 éves jól termett 's meglehetős szép leányával együtt. Volt még a' csárdában egy asturiai fiatal szolgáló, kinek tekintete valóba meglepő volt. Arca inkább széles mint hosszú, feje lapos, orra tömpe, egyik szeme csollák, a' másik csipás. E' tűrhető tökélytelenségeket kipótolta kellemes termete, melly nem volt három lábnyi magas. Háta és válla a' nyak felett ívként feldomborodván, kénytelen volt mindig a' földre sütni szemeit. E'

szeretetre méltó személy segítette a' csaplárosnőt és leányát a' széna-istálóban Don Quichotte számára ágyat készítni, melly állott négy gyalulatlan deszkából, két nem egyenlő magasságú mosószékre felrakva, egy vánkosból, melly keményebb vala mint magok a' deszkák, vitorla-vászon lepedő és egy takaróból, mellynek szálait meg lehetett olvasni. E' nem igen kényelmes ágyba fektették Don Quichotteot, és merevén betapasztották flastrommal a' csaplárosnő és leánya, melly műtétel alatt Maritorne (így hívták a' szolgálót) a' gyertyát tartotta.

Látván pedig a' daganat-hurkákat, mellyek hősünk testén keletkeztek vala, a' csaplárosnő mondá Sanchonak, hogy azok inkább hasonlítnak ütlegekhez, mint ütődéshez. „Dehogy ütlegek — felelé az értelmes csatlós — a' hegynek kiálló szikla-csúcsai dötködték össze olly irgalmatlanul. Azonban igen lekötelez az asszony, ha úgy intézi a' dolgot, hogy a' gyógytapaszból, szükség esetére maradjon, mert mintha nekem is fájna az ágyékom."

„Hát kend is leesett?"

„Dehogy estem, nem estem én; hanem mikor azt láttam, hogy az uram hanyatt-homlok lefelé hempereg, úgy megrendűltem, hogy az egész testem megtörődött bele, mintha tizszer fel, tizszer alá futottam volna."

„Az meg lehet — mondá a' csapláros leánya — álmomban én is estem le a' toronyból, és ébredtemkor csaknem olly rontsoltnak találtam testemet, mintha az álom igaz lett volna."

„Itt a' világos magyarázat — felelé Sancho — az egészben csak az a' különbség, hogy én akkor nem álmodtam ám, a' ki lelke van, hanem jobban ébren vol-

tam mint most; és mégis vállaim, hátam egy csöppet sincsenek jobb állapotban mint az uramé."

„Hogy hívják a' kend urát?" kérdé Maritorne.

„Don Quichotte a' manchai, a' legjobb, legderekabb lovag-kalandor mind azok közt, kiket valaha szem látott."

„Mi az a' lovag-kalandor?" viszonzá az asturiai hajadon.

„Istenem uram! húgom asszonyka de nagy liba maga, ha még azt sem tudja, lovag-kalandor, olly valami a' melly minden percben koronát vagy ütleget kap; ma semmie sincs, holnap már három négy országról rendelkezik, mellyeket csatlósának ajándokoz."

„Ha kend illyen nagy uraságot szolgál — kérdé a' csaplárosnő — kapott-e hát már valami grófságot?"

„Hja! sorára kell várni, asszonyom. Körülbelől egy hónap óta csavargunk kaland után, de még eddig nem találtunk valamit érőre; hanem ha uram Don Quichotte felgyógyul sebeiből, vagy helyesebben szólva ütődéséből, mondhatom kegyednek hogy reményem sem adnám cserébe a' legzsirosabb spanyol hercegségért."

Don Quichotte, ki a' beszélgetést hallgatta, most felerőködött ágyáról, és kézen fogván a' csaplárosnét, mondá: „Szép várnagynő! ne tekintse kegyed jelentéktelen vak történetnek ide jöttömet; a' szerénység tiltja nyilatkoznom: ki vagyok. Csatlósom tisztében áll azt kijelenteni Csupán annyira szoritkozom, hogy megköszönjem a' kegyetek gondjait, hálás emlékemből nem fognak azok kiesni soha. Oh! adta volna az ég, hogy a' félelmes szerelem, melly önkényt gyakorol sorsunk felett, ne tett légyen engem annyi idő óta rabjává egy hálátlan szépségnek, kinek nevét szivem igen is jól

ismeri : ez ifjú hölgynek, kit előttem bámulok, ragyogó szemei leendettek egyedüli zsarnokom."

A' csaplárosnő, leánya és a' pajkos Maritorne egymásra tekintettek mind hárman e' furcsa beszédre, mellyet nem értettek jobban, mint a' görög nyelvet. Annyit mégis kivettek, hogy az rájok nézve hizelgő volt, és iparkodtak udvariasan felelni csárdai kitételekben. Ez alatt Maritorne Sancho sebeit kötözte, kinek arra szintolly szüksége volt mint urának.

Ugyan ezen istálóban, mellyben Don Quichotte feküdt, szállásolt egy arevallói öszvéres is, ki nyergeiből és pokrocaiból sokkal kényelmesebb nyoszolyát épített magának, mint a' minő Don Quichotteé volt. Sancho gazdája mellé ágyazott; alája gyékényt, magára egy néhai szőrtakarót terítvén. Don Quichotte mindjárt az ajtó mellett, azután Sancho, kissé távolabb az öszvéres feküdt. Benengeli e' részletességekre némelly irók példájára ereszkedik, kik azt hiszik, hogy munkájuk semmit sem ér, ha szegről végre mindent le nem írnak.

Maritorne ollyasmit igért az öszvérhajtónak, hogy ha a' csárda elcsöndesedik, meg fogja látogatni csupádon csupa beszélgetési vágyból. A' rosz világ mondja erről a' szeszélyes hajadonról, hogy e'féle igéreteit lélekismeretesen meg szokta tartani, történt legyen bár a' dolog tanúk nélkül. Azzal is szeretett dicsekedni, hogy ő született kisasszony; de azért a' csárdai szolgálat — ugymond — szégyenére nem válik, mert hiszen arra a' családját ért csapások kényszerítették.

Az öszvéres — miután megetetett — leheveredett kényelmes ágyába, várván a' pontos Maritornét. Sancho gyógytapaszos oldalbordáin minden fájdalma mellett jól

aludt és keményen hortyogott. Don Quichotte, kit mégis több csapás ért, ébren volt mint a' nyúl

A' csárdában nyugalom; csak a' kapu alatt pislogott egy lámpa. A' mély csönd, sötétség, és a' természetté vált szokás, melly szerint hősünk olvasmányai képeivel ábrándozott szüntelen, lelkében a' legkülöncebb eszmét idézték elő. Azt képzelte ugyanis, hogy a' csapláros fiatal leánya, kit ő a' vár-úr kisasszonyának tartott, megbájoltatva szép testalkata, kellemei és vitézsége által, eljött az éji homályban, irántai gyöngéd érzelméről vallomást teendő. A' veszély nagysága, melly szerelme hűségét fenyegette, nyughatlanította ugyan a' lovagot, de bátorságot vőn azon erős határozatából, hogy Dulcineának ajánlott szerelmében meg nem tántorodik, jőjjön bár maga Ginebra királynő, Quintagnona asszonnyal, hűségét megkisérteni. — Épen ekkor indult útnak Maritorne, mezitláb, egy ümögben, fején rongyos hálófőkötő. Halkal és lábújhegyen menve megérkezik. Don Quichotte észrevette mihelyt az ajtón belépett, 's felülvén ágyában fajdalmai ellenére tárt karokkal várta az ifjú szépséget, ki vigyázva tapogatódzott a' sötétben, keresvén a' beszélgető társ özvegy nyoszolyáját. A' szegény fehércseléd egyenesen Don Quichotte kajai közzé esett, ki kezénél fogva maga mellé erőltette, és ágyára teperte. Maritorne ünge, mellyet valaha ponyvának fontak, hősünk tapintata alatt legfinomabb gyolcsá, a' karján viselt fonálra fűzött üveg-szemek indiai gyöngy karpereccé váltak; sörtés kondor haját természetesen a' gráciák mester újjai fodorították. — „Oh szépség tündér ilonája! — susogá gyöngéden — mért nincs hatalmamban ennyi szerelmet meghálálni. De engem az irigy szerencse, melly a' hősökkel gyakran játékát űzi, most

épen jóságod iránt nem méltányos fájdalom állapotába helyezett. Másik szinte fontos akadály az, hogy szívem örök hűséget esküdött az imádandó Dulcineának, hű keblem egyetlen asszonyának. Oh! ha ezen eskü nem gátolna, szépséges liliom szál! becsületemre mondom, hogy irántami kegyedet meg tudnám érdemelni.“ Mind erre Maritorne kukkot sem felelt; sőt ugyancsak izzadott, erölködvén Don Quichotte markából menekülni. — Ez alatt a' jámbor öszvéres, ki szerelmében szinte virrasztott, megfülelte az ajtó nyikorgást. Aggodalmában, hogy keble ohajtottja nem érkezik, csöndesen fölkel, és Don Quichotte ágya felé közeleg; hol bizonyos suttogás, mit ugyan nem értett, gonosz gyanút költött benne. Mindjárt megszagolta, hogy hősünk aggatott Maritornénak, és hirtelen haragjában egész magasságra emelt öklének súlyos kalapácsát szerelmes hősünk állkapcáira leereszti. E' még nem elég: hanem felugrik az ágyra, és patkószeges csizmáival hosszában úgy el gázolja Don Quichotteot, hogy a' nem biztos lábakon nyugvó nyoszolya, nem birván meg a' kettős terhet, megreccsen, letörik és összeomlik. A' ripegés ropogásra fölébred a' csapláros, Maritornét kiáltja, kitől nem hallván feleletet, gyertyát gyújt, sejtvén hogy az asturiai kisasszony benne van a' játékban; ki is a' félelmes gazdai hangra, okosabbat nem tudott kigondolni, mint a' mélyen alvó Sancho mellett megbukni, hogy magát elrejtse. A' csapláros káromkodva lépett be: „Hol vagy ringyó! illyen amollyan.“ A' megszeppent Maritorne összegombolyította magát a' csatlós gyomrán, ki is a' rá tehénkedő teher alatt fuldokolva, álom mámorában azt hitte, hogy boszorkány nyomja, és ökleivel jobbra balra motólált, legtöbbnyi-

re Maritorne hátára. A' szegény leány türte a' meddig lehetett; de a' mi sok csak sok, és nem gondolva a' búvóskával, Sanchot üstökön ragadja, és ugyancsak agyalja. A' kijózanodott Sancho derékon kapja a' boszorkányt, és vele tusakodni kezd; mi az ördögöt is megnevettette volna, csak az öszvérest nem, ki a' gyertyavilágnál meglátván keble hölgyének veszélyes viaskodását, ott hagyja Don Quichotteot és Sanchora rohan. Ezt tette a' csárdás is, de különböző szándokból; a' mennyiben az öszvéres Sanchot ütötte, Sancho Maritornét, Maritorne Sanchot, a' csárdás Maritornét; az ütlegek olly szaporán hullottak, hogy egyik a' másikat érte. Hogy a' zűrzavar még nagyobb legyen: a' gyertya elaludt, 's a' lárma, veszekedés borzasztóbb alakot öltött. A' szent Hermandád egy szolgája, ki a' csárdában hált, hallván e' zűrzavart, fölkelt, kézbe vette pálcáját és ón szelencéjét, mellyben hivatala bizonyítványát tartotta, bement az istálóba; de a' sötétben nem látván semmit, elordította magát: „Az igazság nevében tisztelet a' szent Hermandádnak!" Első ki kezébe került a' szerencsétlen Don Quichotte volt, ki ájultan hevert nyoszolyája romjain. Az igazság szolgája ide oda tapogatván, hősünk szakállába kapaszkodott, kit mozdulni nem érezvén, még hangosabban kiabált: „Gyilkosság! a' kapukat be kell zárni, itt emberhalál történt." — Erre nagy félelem lőn. A' csetépaté tüstént megszűnt, 's minden ember helyére takarodott: a' csárdás szobájába, az öszvéres nyereg-ágyába, Maritorne szűz nyoszolyájába. Csak Don Quichotte és Sancho maradtak a' zűrzavar színpadán. Az igazság szolgája gyertyát ment gyújtani, kézbe kerítendő a' gyilkosokat; de az okos csapláros mentében kioltotta a' kapu alatti lám-

pát, és az igazság szolgájának fél óráig kellett a' kémény alatt veszödni, míg nagynehezen tüzet fújhatott.

XVII.

Folytatása Don Quichotte és csatlósa számtalan bajainak az átkozott csárdában.

Ez alatt Don Quichotte felocsúdott az ájulásból, és siralmas hangon megszólamlott: „Barátom Sancho! alszol-e? édes barátom alszol-e?"

„Ugyan hogy az ördögbe tudnék aludni — felelte Sancho mérgesen — mikor a' pokol minden rosz lelkei ellenem voltak uszítva."

„Igazad van, kedves fiam? vagy én nem tudok a' dologhoz semmit, vagy ez a' vár meg van boszorkányozva. Hanem hallgass csak, nagy titkot akarok fölfedezni; de először esküdjél meg, hogy holtomig megőrzended."

„Nagyon bölcsen; tehát esküszöm a' teljes szentháromságra."

„Látd a' dolog igen kényes, és biztosságot akarok titoktartási hüségedről. Számolhatok-e rá, barátom?"

„Ejnye no, minden bizonnyal; esküszöm hát hogy míg nagyságos uram él, egy betüt sem vakkantok ki belőle. — Bárcsak hamar szabad lenne a' nyelvem!"

„Édes fiam! hát annyira terhedre vagyok, hogy imé halálomat ohajtod?"

„Nem úgy értettem; Isten mentsen! hanem nem szeretek én titkot tartani, mindig attól félek, hogy ki szalad a' számon."

6*

„Sancho! én bizom benned. Tudd meg hát, hogy ez éjjel a' legszebb, legboldogabb kaland ért; a' vár úr leánya látogatott meg. Nem lehet kimondanom: mennyi kellem, ész, szépség ragyogott egész valóján. Bír ő más kellemekkel is, mellyeket dicsőitnem nem szabad a' nélkül, hogy imádott Dulcineámnak ígért hűségemet megtörjem. Legyen elég tudnod, hogy a' percben midőn ez ifjú hercegasszonnyal a' leggyöngédebben beszélgeték, nem hallván semmit, nem látván semmit, egy ököl, de egy ököl, minőt csak a' legrettentőbb óriás-kar hordhat, iszonyatos rohammal csapott le áll-kapcáimra. Aztán nem tudom ki, és nem tudom mi, annyira meggázolt, és dögönyözött, hogy most rosszabb állapotban vagyok, mint a' minőben a' kevély öszvéresek hagytak. Ebből az a' tanúság, barátom, hogy ezen szeretetre méltó kisasszony' szépsége kincsét, valami bűvölt maurus őrizi, és hogy e' kincs nem engem illet."

„De engem se ám, mondhatom, mert én rajtam meg négyszáznál több maurus gyakorolta magát a' dobolásban el annyira, hogy a' Yangok lőcsei ahozképest tiszta cirolgatás volt. Már hogy a' manóba mondhatja ön ezt boldog és szép kalandnak? Nagysád ugyan annyival jobban járt, hogy legalább megölelte azt a' büszke szépséget, míg engem az alatt ütöttek vertek mint a' dobot. Átok rám és az anyára, ki engem a' világra hozott! Én nem vagyok kóbor lovag, nem is akarok az lenni, mégis mindég nekem jut a' vastag vége."

„Hogy-hogy édes fiam! hát téged is megvertek?"

„Engem ugyse! hisz már egy órája mióta emlegetem."

„Kutyába se vedd, gyermekem; mindjárt megké-

szítem a' felséges fier à bras balzsamot, melly bennünket egy szemhunyoritásra megyógyít."

Ekkor belépett az igazság szolgája, ki nagy sokára meggyújtotta lámpáját. Elbámulva, hogy meggyilkolt ember helyett két egymással békésen beszélgető embert talált, Don Quichottehoz közeledett, és mondá neki: „Jó ember, hogy érzi kend magát?" „Paraszt az apád lelke is — felelé a' hős — hát így szokás nálatok a' lovag kalandorokat megszólítani?"

Az igazság szolgája szokás szerint indulatos ember volt, és se kérd se hall többet, hanem mérgesen a' szerencsétlen Don Quichotte fejéhez vágja a' lámpát, aztán kilódult.

„Uram! — kérdé Sancho — aligha ez nem lesz a' megbűvölt maurus? legalább gonosz tekintetéből azt olvasom ki, hogy ő őrzi a' szépség kincsét, de nem a' mi számunkra, mert minket ökleivel és lámpájával tréktál."

„Könnyen meg lehet — felelé Don Quichotte — türelemmel; de hát mit teszesz a' boszorkányság ellen, ez a' képzelődés dolga, min ember boszút nem állhat. Legjobb lesz — ha fel tudnál kelni — elmenned a' várbiróhoz, tőle olajt, sót, bort és rozmarint kérni, mindjárt megkészíteném a' csoda balzsamot, mellyre mindég több-több a' szükségünk."

Sancho fölkelt fájdalma ellenére, 's tapogatva kereste a' csaplárost; utjában az igazság szolgájával találkozott, ki a' kapu alatt fülelt: „Uram! — szóla hozzá — nem tudom hogy tiszteljem, hanem ne sajnáljon nekünk egy kevés sót, bort, rozmarint és olajt adni, a' világon a' legjobbik lovag-kalandort akarjuk meggyógyítani, kit egy megbűvölt maurus, ki itt a' csárdában tekereg, halálra sebesített."

E' beszédre az igazság szolga természetesen azt hitte, hogy Sanchonak kificamodott az esze, és mivel virradni kezdett, a' csaplárosnak elmondta a' különös kérelmet, melly csakugyan megadatott. — Sancho urához vitte a' szereket; és lőn keverés kavarás; mivel pedig a' csárdában a' palacknak nagy fogyatkozása volt, a' csapláros ajándokozta olajos cinkorsóba öntötte a' lovag a' felforralt moslékot; azután a' korsó fölött egy tucat miatyánkot, üdvöz légy máriát, hiszek egyet mormogott, minden imádságot kereszt-hányás és megszentelés jeleivel kisérvén. Majd alig várva hogy a' balzsam erejét megismerje, felhajtotta a' cinkorsóba nem fért maradékot, a' mi körülbelöl fél pintre rúgott. Az eredmény hirtelen és hasonló vala az erős hánytatóéhoz. A' hányást kemény izzadás követte, és jó három órai alvás, melly visszaadta hősünk erejét. Mikor fölébredt, egészen megkönnyebbedve érezvén magát, teljes meggyőződéssel hitte, hogy balzsam itala csodát tett, és hogy jövendőben cinkorsója birtokában bármi veszéllyel szembeszállhat.

Sancho szájt tátott a' hatályos kúrára, és tüstént kért urától az olly hirtelen gyógyitó balzsamból. Don Quichotte szivesen adott, és Sancho két kézre fogván a' korsót, jó formán bele tekintett, úgy a' mint hősünk. De ezen adag Sanchonak bizonyosan gyönge volt, mert a' szerencsétlen, kis idő mulva, olly erős kólikát és olly fájdalmas hasrágást kapott: miképen azt hitte, hogy vég órája ütött. Ordított, hempergett a' földön, átkozván a' balzsamot, a' gazemberrel együtt, ki azt neki javasolta.

„Édes barátom! — mondá Don Quichotte — azt hiszem: ennek oka csak az, mert fölütött lovag

nem vagy; hihetőleg csak azoknak használ e' csoda balzsam."

„Hát most kell azt mondani és nem előbb?" kiáltá Sancho halálos hánykódás közt.

Végre enyhültek fájdalmai, és bár nem olly gyógyultan mint ura, megszabadúlt halálos kinjaitól. Don Quichotte, kit a' fier à bras balzsam még vakmerőbbé tett, sietett a' kaland keresést minél előbb folytatni; Rozinantoot 's a' szamarat maga fölnyergelte, az utóbbira beteges csatlóssát felülni segítette. Mikor lóháton volt, megszólította gazdáját, ki családja és mintegy husz idegen emberrel ott állott, és kissé bámulva végig nézett rajta:

„Várnagy úr! — mondá neki nagy komolyan — fogadja ön köszönetemet az udvariságért, mellyel várába fogadott, semmi sem felejteti el velem azt itt tapasztalt határtalan szivességet." E' szavak után a' csapláros leányára kacsintott, nagyot sohajtván: „Várnagy úr! — folytatá tovább — hálám nyilvánitása mellett kérdem önt: ha nem szenvedett-e valakitől gyalázatot vagy méltatlanságot? Nemes hivatásom azokat megboszúlni. Tehát keressen fel ön emlékében valami sérelmet vagy igazságtanságot, 's legyen a' felöl bizonyos, hogy rövid idő mulva megboszúlva lesznek."

„Lovag úr! — felelé a' csapláros — semmi szükségem sincs önnek boszúállására, de arra igenis van szükségem, hogy fizesse meg a' szállás-bért, valamint az étel, ital, széna és zab árát, mit lovastól és szamarastól együtt elköltöttek."

„Micsoda! — viszonzá Don Quichotte — talán csak nem csárdában vagyok?"

„De biz abban, még pedig hires és látogatott csárdában.“

„No ez különös; mindig azt hittem, hogy valami szép várkastélyban vagyok. Egyébiránt mindegy; mert a' mi a' fizetést illeti, úgy hiszem, hogy méltányolni fogja ön, ha a' lovag-kalandorság törvényeihez szabom magam, mellyek közt első: csárdában nem fizetni, a' mennyiben mindenki köteles a' lovagokat jól fogadni, és megvendégelni, azon töméntelen bajok, fáradalmak fejében, miknek magukat éjjel nappal, télen nyáron, a' közjóért kiteszik.“

„Már uram én mind azzal keveset törődöm; fizesse meg a' mivel tartozik, 's hagyjon fel lovagi handabandájával, a' mi abból úgysem ró le egy fillért is.“

„Kend barátom bolond ember, és nem tudja mi a' vendég szeretet szép kötelessége.“ Ezzel Don Quichotte megsarkantyúzza lovát 's a' csárda udvarból kinyargal a' a' nélkül, hogy valaki útját állaná, eszébe se jutván: ha Sancho követi-e?

Látván a' csapláros, hogy Don Quichotte megugrott, Sanchot vette ostrom alá; de a' csatlós is hasonló nyelven beszélt: miképen a' kóbor csatlósok a' csárdákbani fizetésre nézve ugyanazon törvényekhez alkalmazzák magukat, mint a' kóbor vitéz urak. A' csapláros kiabált, fenyegetőzött; a' makacs Sancho pedig mindig azt ismételte: hogy ha életébe kerül is, még sem fizet egy fillért, nehogy a' jövendő csatlósok szemére hányják egykor, hogy vérrel szerzett kiváltságaikat ő sértette meg. Szerencsétlenségére volt a' csárdában öt vagy hat sevillai és segoviai suhancz, kik szerettek a' más rovására mulatni. Összenéztek, és a' percben megragadták Sanchot, lehúzták a' csacsi-

ről, és ráteperték egy vastag lepedőre, mellynek négy sarkait négyen tartották, 's elkezdték két három ölre felhajigálni mint a' lapdát. A' szerencsétlen ember-lapdának keserves jajgatása ura fülébe hatott, ki tüstént megfordult a' kapu felé paripája nyomorúságos galoppján. De a' csaplárос belőlről bezárta a' kaput, Don Quichotte a' kerítést kerülgetvén, más bejárást keresve, meglátta a' jajgató csatlóst: miképen száll fel 's alá a' levegőben, olly gyorsan és nevetést ingerlőleg, hogy ha haragja miatt nem fuldokolna, maga is kacagandott rajta. Többször megkésértette lováról a' kerítésre mászni, de bádjadtsága miatt hiába erőlködött mozdulni is. Kényszeríttetvén a' játékot kivülről nézni, boszúját azzal kárpótolta, hogy a' lapdázókat káromolta, piszkolta, fenyegette. De azok rá sem hederíntettek, hanem a' szegény Sanchot annál feljebb röpítették; míg végre kifáradván tetszékeny játékukból, fölvetették szamarára. Maritorne megszánván a' kiszenvedettet, fris kút vízzel kinálta meg. Sancho hálálkódva emelte ajkaihoz a' bögrét, mindőn Don Quichotte kivülről rákiáltott: „Meg ne kostold édes fiam a' kárhozatos italt, mert bizonyos halált iszol! Jusson eszedbe hogy a' felséges balzsam, mellynek egyetlen csöpje meggyógyítand, itt van zsebemben.“ Sancho keserűen fordította feléje a' fejét, és mondá: „Hát elfelejtette ön, hogy nem vagyok lovag, csak tartsa meg veszett letykóját, nem nekem való.“ És ajkához vitte a' kellemes Maritorne nyujtotta bögrét; de a' legelső kortynál megrázkódott a' víz ízére, és arc-fintorítva kérte a' hajadont, hogy adjon legalább bort. Maritorne saját erszényére bort hozott ki, mert azt meg kell adni, hogy könyörülő szíve volt, és bármit kértek tőle, megadta.

A' csárdás kaput nyitott Sanchonak, ki hasba rúgván szamarát, kinyargalt, örvendvén szívében, hogy csakugyan nem kellett fizetnie. Szegény feje a' nagy zavarban észre sem vette, hogy tarisznyája ben maradt. A' csapláros tüstént kaput akart csukni, de a' suhancok nem engedték, mert nem egy könnyen ijedtek meg a' maguk árnyékától, sem Don Quichottetól, lett volna bár a' kerek asztal lovaga.

XVIII.

Höseink beszélgetése és más érdekes kalandok.

Sancho olly bádjattan érkezett meg urához, hogy szamarán alig tudott ülni.

„Barátom! — mondá neki Don Quichotte — most már kétségem sincs benne, hogy ez a' vár, vagy inkább csárda, meg van boszorkányozva. A' kik veled azt a' kegyetlen játékot üzték, más nem lehetnek mint kisértő lelkek; ugyanis, mikor a' keritésen keresztül akartam mászni segélyedre, lehetlen volt nyergemből megmotcannom. Különben felelek róla, hogy méltatlan bántalmidat rettentően megboszúlandottam."

„Uram teremtöm! ha olly közelről látta volna ön azokat a' gazembereket mint én, majd elhinné akkor hogy nem lelkek, hanem valóságos hús és csontból vannak. Hagyjon fel vele, én tudom legjobban, hogy nem boszorkányság volt, és olly világos előttem mint a' napfény, hogy ha mi továbbra is kalandokat keresünk: találni fogunk egyre, melly bőrünkbe kerül. Legjobb lenne haza térnünk; az aratás is beállt, otthon kapunk elég dolgot, 's legalább nem esünk hideglelésből forróságba."

„Szegény Sancho! hányszor kell még mondanom, hogy semmit sem értesz a' kalandorsághoz. Micsoda e' balesetek a' dicsőséghez képest, melly reánk vár? Te nem vagy képes felfogni a' harci győzelem határtalan gyönyörét.“

„Azt csak nem kivánhatja ön, hogy felfogjam azt, a' miben tapasztalásom sincs; hiszen mióta kóbor lovagok vagyunk, azaz: nagysád — mert én nem vagyok az a' szerencsés — kit győztünk meg az élhetetlen Biskáyain kivül? az is fél fülébe került önnek; azóta egyik bot, egyik puff a' másikat érte rajtunk; és igazat szólva, még nekem az a' nyereségem is meg volt ön felett, hogy röpülni megtanitottak; mind ez, uram, nem tréfaság ám.“

„Minden jobbra forduland, fiam; mert épen azon töröm a' fejemet, hogy Amadiséhez hasonló kardot szerezzek, mellyel szétvágok, összerontok mindenféle boszorkányságot.“

„Hja! mi hasznom lesz abból is? az a' kard is mint a' balzsam csak a' lovag urakon fog segíteni.“

E'kép beszélgettek, midőn Don Quichotte nagy por felhőt látott a' távolban.

„No Sancho! ime végre eljött a' nagy nap, mellyet a' szerencse tartott számomra; a' szép nap, mellyen bátorságom megalapitandja halhatatlan dicsőségemet. Látod-e a' völgyben ama hullámzó tömeget? roppant tábor az, melly a' világ minden népfajaiból alakúlt.“

„E' szerint — felclé Sancho — két tábornak kell lenni, mert ime más oldalról is egy hullámzó tömeg.“

Don Quichotte megfordulván, látta hogy Sanchonak igaza van, és nem kétkedett, hogy itt két tábor áll egymással szemközt.

Valóban két juh nyáj átellenes utakon közelgett, de a' sűrű porfelleg miatt lehetetlen volt kiismerni.

Don Quichotte öröm részegen olly meggyőződéssel ismételte a' két tábor érkeztét, hogy Sancho is hinni kezdte, és mondá:

„De hát mit fogúnk tenni?"

„Mit teszünk? — viszonzá a' lovag magán kivűl — az igazság mellé állunk; de először röviden megmagyarázom a' dolog állását."

„Ezek, kik velünk szemközt jönek, *Alifanfaron* császár, Taproban nagy sziget urá' zászlói alatt vitézkednek. Amazok, Alifanfaron ellensége a' Garamantok hatalmas királya, és mert a' csatákban meztelen karral oszt halált, *a' felgyűrt karú Pentapolin* harcosai."

„Igen-igen — mondá Sancho — de hát miért veszekednek ezek az urak egymással?"

„Azért — felelé Don Quichotte — mert a' hitetlen pogány Alifanfaron belészeretett Pentapolin ifjú szép keresztyén leányába. Világos előtted, hogy Pentapolinnak igaza van, ha magzatját mahomedanus királynak — a' minő Alifanfaron — nőűl nem adja!"

„Szakállamra! Pentapolinnak van igazsága, és magam is mellé állok."

„Kötelességedet teended, Sancho, és előre értesítlek, hogy rendezett csatában nem fölütött lovag is résztvehet."

„Értem, uram! és a' mit mondtam megmondtam: Pentapolin az én emberem; csak az a' baj, hogy szamáron nem furhatom magam annyi lovas közzé; szeretném bátorságos helyre vezetni, hol a' munka végeztével meg fognám találni."

„Azon ne aggódjál, barátom; a' győzelem után

annyi paripa közzül válogathatunk, hogy maga Rozinante is felcserélteték veszélyének lesz kitéve. — Hanem megismertetem veled a' főbb vitézeket, kik a' két tábor erejét teszik. Menjünk fel a' dombra, onnan többet látunk." Mind a' ketten felmentek tehát egy kis halomra, honnan könnyen megismerhették volna a' juh nyájakat a' porfelleg nélkül. Don Quichotte képzelődése pápaszemén nézve, megkezdte mulatságos magyarázatát, a' kijelelt tárgyakat kezével mutogatván Sanchonak.

„Ezen lovag — mondá — kit arany fegyverzetben látsz, és ki paizsán pásztor leány mellett nyugvó oroszlánt visel : az erős *Laurcalc*, ura és fejedelme az ezüst hídnak. Amaz ott, kinek kék paizsán három fehér korona van : a' rettenetes *Micocolembo*, nagy Quirocia hercege. Jobbra mellette az a' borzasztó és vad tekintetű óriás, a' hires *Brandabarbarán*, három Arábiának nagy fejedelme. Mindig kigyó bőrt visel, és paizsúl a' Philisteusok temploma egyik kapuját, mellyet Sámson halálakor összerázott. Most fordulj meg, és a' másik tábor elején mindjárt a' derék *Carçassoni Timonelt* látod, ki négy mezőjü : kék, zöld, arany és ezüst szinekre osztott paizst hord. Jegyezd meg jól Timonel cimerén azt a' szép sárga macskát, melly alá *Miau* van irva : első syllabaja hölgye nevének a' szép *Miaulinának* az algarbi herceg leányának. Ama másik, ki egy szép nöstény tigrisen ül, és jeligétlen fegyverzetet visel : egy ifjú francia, ujdon uj lovag, *Pepin Péter*-nek hivják — ura és bárója Utricának. Kissé arrább vad lovát sarkantyúzza a' hatalmas Nervia hercege *Aspergifilardo az erdei*; paizsán spárga növényt visel e' spanyol jeligével : *Magamból ujjá születek*." Don Quichotte megnevezett még több mint száz lovagot, fegyvereiket, szineiket, jeligéi-

ket, és lélekzet vétel nélkül folytatá: „Már most, barátom, elmondom a' különféle népek neveit, kik e' mezőt vérökkel föstendik. Az első sorban látod azokat, kik a' hires Xanthus vizét isszák; az Atlás hegye és a' sík Massilia lakóit; azokat kik boldog Arabia arannyait rakásra gyüjtik, és azokat kik a' tiszta Thermodon hűs árnyai alatt élnek; azokat kik termékeny mezeiken folyó Pactolus kincseit kihalásszák; a' hitetlen numidákat, az ügyesen nyilazó persákat, a' futva harcoló parthusokat, a' sátor alatt lakó kóbor arabokat, a' győzhetlen kemény szittyákat, a' fúrt ajku szerecseneket, és más töméntelen népeket, kiknek tekinteteiket ismerem, de neveikre nem emlékszem. A' másik táborban ezen oldalról láthatod azen derék harcfiakat, kik az olajfákkal szegett Betis rohanó habjait isszák; azokat kik az aranyt hempelygető Tagus hires vizében fürödnek, és az egésséges Xenil öntözte boldog partok lakóit, és azokat, kik a' gazdag Xeres illatos rétein uj paradicsomra találtak, és a' sárga kalászokkal koszorúzott Mancha lakóit, és a' Gothus vér ős maradékait páncélosan, miképen atyáik; azokat kiknek Pisuerga folyója csöndes habjaival adózik; és azokat, kik Gvadiana tekervényes partjain legeltetik nyájaikat, és azokat, kik erdőkben élnek a' Pyreneus jegei vagy az Apenninus hava közt."

Isteni ihletés kellene hozzá, ha akarnám előszámlálni mind azon nemzeteket, népeket, tartományokat, mellyeket Don Quichotte megnevezett, megkülönböztetvén mindegyiket saját jellemével.

A' jámbor Sancho minden szónál felakadva feszült figyelemmel hallgatta, és hol erre, hol amarra forgatta a' fejét, azon reményben, hogy valahára ura mutatványaiból valamit fölfedezhet. De nem vehetvén

ki semmit, főt rázott és mondá: „Nagyságos uram! vigyen el engem az ördög, ha annyi vitézek, óriások, paripák, népek, harcok közzül, mikről ön beszél, csak egy mák szemnyit is látok. Tartok tőle, hogy a' dologban ismét boszorkányság van.“

„Süket is vagy-e? kérdezé Don Quichotte, hogy nem hallod a' lovak nyerítéseit, a' dob-pergést, és trombita harsogást.“ „Nem hallok én uram semmit sem, juhok bégetésén kivül.“ (Valóban a' két juhnyáj közelebb jött.)

„Félelmed megfoszt érzékeidtől. Vonulj hátra, ha félsz; magam is elég leszek a' választottam fél diadalmát kivívni.“

E' szavak után megsarkantyúzza Rozinanteot, és előre szegzett dárdával, lovának teljes sebességében nyargalt le a' halomról. Sancho, ki e' pillanatban ráimert a' juhnyájra, telitorokkal kiabálta: „Megálljon nagysád, megálljon! ugysegélyen juhokat támad meg. Nincs itt se óriás, se lovag, se spárga jeligés paizs, se macska, se ördög, se pokol; térjen vissza! Uram teremtőm! mit csináljak? oda vagyok!“

Hősünk semmire sem hallgatva nyargalt, kiáltva: „Bátorság! derék vitézek, kik az erős Pentapolin zászlói alatt harcoltok; jertek utánam boszút állni a' taprobáni Alifanfaronon.“ Ezt mondván, a' juhok közzé ront, mellyeket iszonyú dübében szúrja, vágja. A' juhászok lármázva oda futottak, 's látván hogy a' puszta fenyegetés nem használ, parittyáikba kavicsot raktak, mellyek Don Quichotte feje körül süvöltöttek. Hősünk kutyába se vette, hanem folytatta a' vérontást, kiáltván: „Hol vagy büszke Alifanfaron! van-e bátorságod velem szembe szállni, egyetlen lovag akar ve-

led megküzdeni.“ E' pillanatban egy öklényi kő mejjbe találta. Don Quichotte érezvén, hogy meg van sebezve, kihúzza zsebéből a' balzsamos butykost, de alig vitte ajkához egy második kődarab széttöri a' butykost, és egy úttal a' hősnek órrát száját betöri. Az ütés fájdalma alatt lováról lefordul. A' juhászok félvén, hogy agyonütötték, sietve felszedték a' leölt juhokat, mellyeknek száma hat vagy hétre rúgott, és gyorsan tovább állták. Sancho még mindig a' dombról nézte ura tetteit, és haját tépve átkozta az órát, mellyben illy bolond ember után elindult. Mikor látta, hogy ura leesett a' lóról, 's a' juhászok fölszedték a' sátorfát, a' csatatérre ballagott; a' hőst fölemelte, mondván: „Beh hiába beszél az ember nagyságodnak, mennyit kiabáltam utána, hogy a' két tábor nem egyéb juhnyájnál.“

„Az én hibám-e — felelte Don Quichotte — ha az átkozott bűvös, ki engem üldöz, megfosztandó győzelmi dicsőségemtől, minden katonát juhvá változtatott által? Tedd meg kedvemért, barátom, ülj fel szamaradra 's menj utánok, és meg fogod látni, hogy nehány dűlőnyire előbbi alakukat visszanyerik.“

„Okosabb lesz — viszonzá Sancho — ha a' sebet bekötjük, mert száján ugyancsak foly a' vér.“ Ezt mondván a' tariszanya után nyúlt, de a' mint észre vette, hogy a' szerencsétlen csárdában felejtette, a' szegény csatlós kevés hijján megőrült. Ujra átkozni kezdte urát, saját ostobaságát, hogy hazulról eljött, és elhatározta visszatérni, lemondván az igért sziget olly drágán vásárolt reményéről is. Don Quichotte vigasztalta őt, és monda: „Bátorság, álhatatosság, barátom! Ennyi baleset jelenti, hogy a' szerencse perce közel van; a' szerencsétlenségnek is mint a' szerencsének határa van. Semmi szél-

sőség sem tarthat soká. Nincs ugyan sem tarisznyánk, sem kenyerünk, sem segély-forrásunk: de van isteni gondviselés, melly őrködik a' légben úszó szúnyog, a' földön csúszó féreg, 's az imént született béka fölött, melly magát víz alá rejti. Miért hagyna el minket tiszta szívűeket a' mindenség ura, ki fényt áraszt a' jóra, úgy mint a' gonoszra, és ki essőt ad az igaznak, mint az igaztalannak."

„Bizony isten! — mondá Sancho bámulva — nagysád inkább született papnak mint kóbor vitéznek. Igazán mindenhez ért."

„Barátom! állásomban mindenhez érteni kell. Voltak lovagok, kik a' tábor közepén olly szép, tudós és virágos beszédeket tartottak, mint a' minőket tanodákban lehet hallani. Az erő nem öli meg a' szellemet, valamint a' szellem nem öli meg az erőt. — Hanem ülj fel szamaradra, és keressünk éjji szállást."

„Biz a' jó lesz; csak hogy ne ollyan várkastélyban ám, hol bűvölt maurusok, és ember-hajigáló késértetek csavarognak."

„Légy magad kalaúz, édes fiam, ez egyszer megengedem, hogy szállásunk választásának határtalan ura légy."

Megindultak, és a' becsületes Sancho leverettnek látván urát, iparkodott őt kedvre hozni, összefecsegvén mindent, mi a' következő fejezetben olvasható.

XIX.

Don Quichotte igen különös kalandja.

„Azt hiszem — mondá Sancho — hogy kiállott bajaink hosszú sora büntetésül van ránk róva egy hibáért,

mellyet nagysád a' lovagiságon elkövetett. Ugyanis megesküdött arra, hogy asztalról kenyeret nem eszik, míg Malandrin vagy Mambrin — nem tudom e' maurus nevet jól kimondani — sisakjára szert nem tesz; és nagysád ezt az esküt megszegte."

„Nagyon igazad van — felelé Don Quichotte — arról egészen megfelejtkeztem; az a' bolond csárdai lepédőzés ütötte ki eszemből. Hanem, barátom, rövid idő alatt helyre hozom hibámat."

„Nagyon megis köszönöm; mert a' kisértő lelkek mindig én belém kötnek, ámbár esküt nem törtem."

E'kép beszélgetvén egyről másról, az éj meglepte őket az országút közepén. A' gyomor is korgott, a' tarisznya is oda, háznak, tanyának se híre se hamva, a' sötétséget pedig kanállal lehetett volna meríteni. — Azonban mendegéltek azon hiszemben, hogy az országút valami majorba vagy faluba vezet. Egyszerre sokaságos fényt láttak magok előtt, mi első tekintetre bolygó tűzhöz hasonlított. Sancho majd elájult félelmében; maga Don Quichotte is megzavarodott. Az egyik szamara kötőfékét rángatta vissza, a' másik paripája kantárszíjját húzta meg. Majd kidüjjedt a' szemük, annyira vágytak kitalálni a' sokaságos fény titkát; a' világosság a' mint közeledett, nőttön nőtt, sokasodott. Sancho egész testében remegett; Don Quichottenak hajaszála is felállt, mindazáltal bátorságot vőn: „Barátom! — mondá — ime egy rettenetes kaland, mellyben erőm minden porcikájára szükségem lesz."

„Végem van! — felelé Sancho — ha most is kisértő lelkekkel gyűlik meg bajunk, pedig úgy látszik. — Istenem Uram! hol kapunk elegendő oldalbordát hozzá!"

„Bátorodjál fiam! ne félj semmit, nem fogom tűrni,

hogy csak hajad szálát is érintsék. Most nem vagy udvarba szorítva, mellynek keritésén bemászni nem tudnék. Sík mezőn vagyunk, kardom szabadon fog cikázni."

„Jaj! mit használ a' sík mező, ha most is megbabonáznak bennünket — mint szokás?"

„Bátorság! még egyszer mondom, bátorság! mindjárt meglátod ha uradnak van-e?"

„Oh nagyságos uram! könyörgök is a' mindenhatónak, hogy legyen."

Azután az útról kissé kitértek, hogy a' sokaságos fény okát jobban kivehessék. Majd magos fehér alakok tűntek elő, mellyeknek láttára Sancho fogai vacogtak, mintha a' hideg lelné. A' fehér alakok, mintegy húszan, mind lóháton valának, kezeikben fáklya, mély síri hangon érthetlen szavakat mormogván. Utánok jött egy fekete gyalog hintó, mellyet hat lovas követett tetőtől talpig gyászba öltözve. E' rendkivűli látvány, sötét éjben és pusztában Sanchonál merészebb legényre is rárezzentett volna. Lélekzetet sem mert venni. Ura maga sem birt szokott bátorságával; el végre könyvei kisegítették szorúltságából. A' gyalog hintóban tudniillik megsebesített vagy álnokúl meggyilkolt lovagot képzelt feküdni, kinek halálát megboszúlni az ő kötelessége. Ezen eszmét megragadva, előre szegzett dárdával az út közepére kiáll, szemközt a' fehér alakokkal, és rettentő hangon rájok kiált: „Álljatok, bár kik legyetek, és adjatok számot arról: kik vagytok, honnan jöttök, hová mentek, kit visztek a' gyalog hintón? Méltó gyanúm van, hogy ti bűnnek vagytok vagy cinkostársai vagy martalékai, és azt meg kell tudnom, hogy vagy megboszúljalak, vagy megbüntesselek benneteket." — Az egyik fehér alak válaszolta: „Sietős az útunk, és a'

csárda még jó tova, nincs időnk e' különc kérdésekre felelni."

„Legyen tehát időtök illendőbben beszélni — mondá Don Quichotte haraggal — vagy készüljetek csatához." E' szavai után megragadja a' fehér ember öszvére zabláját. Az öszvér bokros volt, felágaskodott, és gazdástól együtt hátravágta magát. Don Quichotte arra nem is ügyelve, megtámadja az egyik gyász-lovast, és dárdájával a' nyeregből kiveti. Ezt tette a' másikkal is olly gyorsan és vakmerőn, hogy még Rozinante is tüzet kapott, és mintha szárnyai nőttek volna győzelmes urával röpülni látszott. Végre e' boldogtalan, fegyvertelen és a' vívásban gyakorlatlan emberek megszaladtak, 's a' mezőn elszéledtek, hol fáklyáikkal futkosva farsangot temető álarcos csoporthoz hasonlítottak A' gyász-lovasok köpenyeikbe, fátyolaikba tekergődzve, alig birtak megmozdulni, 's magukat nem védhették Don Quichotte ellen, kit az ördögök nagy mesterének hittek. Hősünk kénye kedve szerint ütötte verte őket, és Sancho ezt látván, mondá magában: „Mégis igaznak kell lenni, hogy uram olly rettenetes vitéz, miképen maga állítja."

Az első lebukott ember még mindig öszvére alatt hevert, 's fáklyája földön mellette égett. A' győzelmes Don Quichotte hozzá ment, és mejjének szegzett dárdával kiáltotta: „Add meg magad!" „Jaj nekem! — nyögte a' szerencsétlen — hiszen megadtam én már magam, mert mozdulni sem tudok; talán a' lábom is ketté tört. Irgalmazzon ön legalább életemnek ha nem pogány, különben nagy bűnt fog elkövetni a' mennyiben papi személy vagyok."

„Papi személy? — viszonzá Don Quichotte — hát mit keres ön itt ha egyházi ember?"

„Semmi jót, köszönet érte önnek. Lopéz Allonzó a' nevem. Tizenegy pap-társaimmal, kiket ön szét kergetett, egy baëcai öreg nemes ember holt testét kisértem, ki azt végrendelte, hogy hazájában Segoviában temettessék el.“

„Az mind rendén van; hanem ki ölte meg azt a' nemest?“

„Ki ölte meg?“

„Igen-igen, azt akarom tudni.“

„Különös kérdés! a' jó Isten ölte meg in-lázban.“

„E' szerint tehát halálát nem kell megboszúlnom.“

„Kicsodán is, hanemha a' jó Istenen?“

„Mégis jó lesz önnek tudnia, hogy nevem Don Quichotte a' manchai, és vagyok lovag-kalandor; tisztem: a' földet bejárni, megtorolván a' méltatlanságot, helyreállítván az igazságot.“

„Szeretném, lovag uram, ha lábomat is helyre tudná állitani.“

„Az már baj, Alonzó Lopéz lelkész úr! de hát mi a' manót keres éjjel, papi ümegben, fáklyákkal, más világi fuvaron, melly miatt akaratom ellen is azt kellett hinnem, hogy ön az ördög cimborája.“

„Oh nagyon érzem, hogy hiba volt eljárásunkban; hanem irgalomból segítsen ki engem ez öszvér alól, melly kificamodott lábomat a' nyeregkápa és kengyelvas közt kínozza.“

Don Quichotte tüstént Sanchot szólította. Sancho nem is konyított a' hivásra, mert nagy munkában volt; tudniillik egy élelemszeres öszvért könnyített meg, melylyet a' tisztelendő urak magokkal vinni nem felejtettek el. Az éles elméjű csatlós fölső öltönyéből tarisznya alakot remekelt, és azt válogatott eleséggel gazdagon

ellátva, gondosan szamara hátára akasztotta; és csak azután ment urához a' szerencsétlen papot öszvérre emelni, a' mi nem kevés bajba került. Don Quichotte a' szegény pap kezébe nyujtván a' fáklyát, tanácsolta nekik, hogy társaihoz csatlakozzék; ő — ugymond — a' történt dolgot sajnálja, de róla nem tehet. Sancho még egyszer feltartóztatta a' tisztelendőt, mondván: „Ha úri társai kivánnák tudni, ki az a' személy, ki őket olly jól megnadrágolta, megmondhatja ön nekik, hogy a' híres Don Quichotte vagy a' *gyász-alakú lovag* volt.“ A' szegény pap tovább ment. — Hősünk magyarázatot kért Sanchotól, miért ajándékozta meg őtet e' mellék névvel?

„Árva fejemre! azért, mert mikor a' fáklya világnál megláttam nagysádat — már akár a' kiállott fáradság, akár az előbbi parittya dobás okozta — olly szomorú tekintetűnek találtam, a' minőt csak képzelhetni.“

„Nem az az oka barátom; hanem mert a' bölcs, kinek tetteimet följegyeznie kell, szükségesnek vélte, hogy nekem is legyen mellék nevem, mint volt a' hajdani lovagoknak; például az *Egy szarvú-*, *Phoenix-*, *Griff-*, *Halál-lovag*. Ezen név és jelek alatt ismerte őket a' világ. Eszmédet ihletésnek tekintem; akarom hogy jövendőben így nevezz, és paizsomra egy különösen szomorú alakot festetek.“

„Annak árrát, uram, meggazdálkodhatjuk, nincs rá semmi szükségünk; mert, sértés nélkül legyen mondva, csak mutatnia kell magát, hogy az egész világ azt kiáltsa: Imé a' gyász-alakú lovag!“

Don Quichotte nem bosszankodott meg csatlósa szabad nyelvén, sőt elhatározta a' szép mellék nevet elfogadni.

Hősünknek, mielőtt tovább menne, kedve jött visz-

szatérni, megvizsgálandó a' gyalog hintóbani koporsót: ha a' nemes ember valóba meghólt-e? hanem Sancho mondá: „Ez az első kalandunk, uram, mellyből épkézláb térünk meg, ne kockáztassuk tovább a' dolgot. Ha azon urak észre találják venni, hogy egyetlen egy ember verte szélyel őket: kedvök kerekedhetik a' boszúálláshoz, és nagysád szintugy tudja mint én: mi minden történhetik rajtunk. Azt tanácslom, menjünk a' hegyek közzé, úgyis éhen vagyunk, és Isten kegyelméből van miből szegni. Hagyjuk a' holtakat nyúgodni, 's az élőket örülni, mint a' példabeszéd tartja." — Tüstént megindította szamarát; és Don Quichotte átlátván Sancho igazságát, szótlan követte. Két halom közt egy völgyben letelepedtek, és Sancho a' gyepre terítette ki eleségét. Mind a' ketten neki heveredtek, és egy füst alatt, étvágy fűszerezett reg-, dél-, est-ebédet tartottak a' szentegyházi urak számára sütött ízes pecsenyéből, kik rendesen jól ellátják magukat illyesmivel. Hanem egy nagy bajuk volt, főkép Sanchonak, ki vigasztalhatlan vala, nem levén sem bor, sem víz szomjukat oltani, a' mi okot adott a' következő fejezetben olvasandókra.

XX.

A' legrendkívülibb kalandok egyike, mellyet Don Quichotte végrehajt.

Sancho, ki ital nélkül enni sem tudott, csak hamar azon gondolatra jött, hogy e' szép gyepes réthez közel pataknak vagy forrásnak kell lenni. Elindultak hát együtt forrást keresni, hogy szomjukat enyhítsék.

Rosinanteot és a' szamarat kantárnál fogva vezették, és vigyázva ballagtak, mert az éjj igen sötét volt. Alig mentek kétszáz lépést, midőn távoli vízomlás rohamja hallatszott. Nosza megörültek; de örömüket csak hamar alább hangolta egy igen különös zaj, mellynek hallására Sanchonak, ki természeténél fogva nem igen bátor legény volt, nadrágába szállt szíve. — Hallottak pedig egyen közökkel megszakgatott nagyszerű zúgást és csattogást, mik közé vegyült még valami hasonló a' vaslánc csörömpöléshez, kisérve a' sziklárói rohanó zuhatag morajától. Éjj volt, az eget sűrű fölleg borítá, és hőseink ingó karú magasfák alatt álltak. A' sötétség, magány, vas csörömpölés, és zuhatag moraj, a' fák suhogása, a' szél sivítása, félelmet idézhettek elő bárki fiában; de hősünk nem ismervén mi a' félelem, felpattan Rozinante hátára, 's magát paizsával födve, mondá: „Barátom! tudd meg, hogy az ég azért engedte születnem, hogy ezen vas-korban elő állítsam az arany-kort. Én vagyok a' férfiú, ki nagyszerű veszélyekre, a' legdicsőbb vállalatokra szemeltettem ki, és nevem meghomályosítandja a' kerek asztalt-, a' francia pairek-, a' kilenc hősök-, és az őskor minden lovagai hírét nevét. Vedd figyelembe, oh ernyedetlen hűségű csatlós! e' borzadalmas gyászt, melly minket környez; e' hallgatag sötétséget; a' százados tölgyeknek, miket éjszakiszél csóvál, tompa nyögéseit; ez iszonyatos habmorajt; melly mintha a' hold hegyeiből zuhogna le; e' félelmes csattogásokat, mellyeknek éleshangja alatt a' megrezzent fül-dobok megfájulnak. — Maga Mars a' hadisten megfélemlenék; de bátorságom tüzére mind ez csak olaj. Vágyok, akarok e' kalanddal tüstént szembeszállni. Szorítsd meg lovam nyergét; maradj itt, és

várj reám három nap. Ha addig vissza nem térek: menj-el Toboszoba a' hasolíthatlan Dulcineához, 's mond meg neki, hogy lovaga halált keresve akarta megérdemelni szerelme birhatása dicsősségét."

E' szavakat hallván Sancho; elpityeredett: „Uram! mondá keserġő hangon, illy borzasztó kalandba kapni, Isten késértés lenne. Sötét az éjj, senki sem lát bennünket, tehát senki sem fog gyáváknak nevezni, ha egy keveset megreterálunk. Tegyük azt, uram, ha négy egész nap kellene is szomjúhoznunk. Nekem úgy is elmult már szomjam. — Hej! gyakran hallottam a' tisztelendőnktől, kit ön is jól ismer, hogy: *Ki a' bajt keresi: maga esik bele*. Nagysádnak úgy sem lehet panasza; mert nem lapdáztak vele, mint velem, és mert diadalmat vőn azon nagy számú ellenségen, melly a' koporsót kisérte. — De ha mind ezen okok sem illetik meg, jusson eszébe, hogy én mindent kockára tettem, elhagytam házam, feleségem, gyermekeim, azon jó hiszemben, hogy segítek valamit magamon; hanem jól mondja a' példabeszéd: *A' ki máséra ásitozik, magáét is elveszti*. — Ime mikor már markomban hittem az igért szerencsétlen szigetet: minden reményem füstöt vet. Magamra hagyni e' kietlenségben! Az egy igaz Istenre kérem nagysádat, ki nekem uram, gazdám és mindenem, ne okozzon szegény fejemnek illyen búbánatot, legalább a' virradtát várja meg. Három óra mulva hajnallik; mert juhász koromban szerzett tapasztalásomnál fogva látom hogy a' kis medve szája a' fej felett áll, és éjfélnek a' bal kar vonalában kell lenni."

„Hát hogy láthatod te a' kis medve száját és azt a' vonalat — felelé Don Quichotte — hiszen olly sötét van, hogy csillag sincs az égen?"

„Jaj, édes nagyságos uram, félelemnek éles a' szeme; aztán meg felséges-okaim vannak azt állítani, hogy nem sokára megvirrad."

„Nap vagy éj, ne vesse senki szememre, hogy a' világon valami gátolt legyen nagyszerű tisztem teljesítésében. Bocsáss engem, Sancho; a' mindenható Isten, ki belém lehelte e' kaland vállalatát, őrködni fog életemen, vagy megvigasztaland téged halálomon. Szorítsd meg Rozinanteon a' nyerget, és várj reám itt; rövid időn vagy halok vagy győzök."

Sancho látván, hogy könnyei, könyörgése, tanácsai mind csak borsó-hányás a' falra; ravaszsághoz folyamodott, kényszeríteni akarván urát virradtáig várakozni. E' célból, az alatt míg Rozinante nyergét megszorította, annak két hátulsó lábát szamara kötőfékével titkon összekötötte. Mikor Don Quichotte indulni akart, lova lépés helyett aprókat ugrott.

„Látja nagysád — kiáltá a' csatlós — az irgalmasabb ég sem akarja, hogy engem itt hagyjon; Rozinantenak megtiltotta az engedelmességet; és ha ön az ösztön ellen rugódozni meg nem szűnik, magára haragítja a' szerencsét, és a' közmondás szerint: ön issza meg a' levét."

Don Quichotte majd kétségbeesett, de minél jobban sarkantyúzta lovát, annál kevésbbé haladt. A' makranc valódi okáról nem is álmodván, végre maradást határozott, és mondá: „No ha így van, és Rozinante menni nem akar, megvárom a' hajnalt, ha bár sírhatnám a' késedelem keserűsége miatt."

„Dejszen, uram! nem lesz oka megbánni a' várakozást, mert majd mondok egy ollyan szép mesét, hogy hetedhét országra szól, és nem fogja ön magát megunni.

De talán jobb lenne leszállni, és a' puha fűben szundikálni a' lovag urak szokásaként."

„Én? és aludni! hova gondolsz? Azon harcfiak közűl való vagyok-e, kik alusznak míg küzdeni kellene? Aludjál te, ki álomra születtél, én gondolatimban keresek mulatságot."

„Ne bosszankodjék nagysád; távolról sem akartam megbántani." Sancho e'kép szólván, félelmében közelebb-közelebb húzódott; azután egyik kezével a' nyeregkápába, másikkal a' farmatringba kapaszkodott, hősünk bal combjához nyomulván.

„No halljuk hát — mondá Don Quichotte — az igért szép mesét."

„Oho! én sokat tudok — felelé Sancho — de nem tudom mi az oka, hogy most egy sem jut eszembe. Hanem mégis belekezdek egy történetbe, melly olly bámulatos szép és érdekes, hogy... no... Kérem tessék jól reám hallgatni.

Hol volt nem volt... node megtartom a' régiek szokását, kik minden regéiket példabeszéddel kezdték meg! tehát: *a' szerencse meglátogat mindnyájunkat, a' baj pedig azt, ki keresi.* Azt csak láthatja nagysád, hogy e' példabeszéd második része: „a' baj azt látogatja meg, ki keresi," úgy ránk illik, mint gyűrű az újjra. Ebből az a' tanúság: először, hogy a' bajt nem kell keresnünk, sőt kerülnünk ha találkozunk vele; másodszor: hogy ha az embert senki és semmi sem kényszeríti oda menni, hol veszedelem van: a' világért sem kell oda menni."

„Folytasd mesédet — mondá Don Quichotte — és ne okoskodj annyit."

„Mondom hát, lelkem nagyságos uram, hogy Est-

remadura egyik falujában volt egy kecske-juhász; mikor azt mondom, hogy kecske-juhász, az alatt azt értem, hogy kecskéket őrzött, mint a' juhász juhokat. Nohát ezt a' kecske-juhászt, ki kecskéket őrzött, Ruy Lopéznek hívták; az említett Ruy Lopéz, ki kecske-juhász volt, és kecskéket őrzött, beleszeretett egy juhász-leányba, kit Toralvának hívtak; az említett juhász-leány, kit Toralvának hívtak, és kibe Ruy Lopéz kecske-juhász beleszeretett, leánya volt egy igen gazdag juhásznak; az említett igen gazdag juhász, ki....“

„Dejszen, ha minden dolgot kétszer háromszor ismételsz, úgy nem végezed be a' mesét soha.“

„Édes nagysás uram, nálunk így szokás; pedig az embernek hazája szokásaihoz kell alkalmazkodni.“

„Nocsak tovább; hallgatlak hát, mert boldogtalan sorsom arra kárhoztat, hogy hallgassalak.“

„Mondtam már, lelkem nagysás uram, hogy azon juhász beleszeretett egy Toralva nevű juhász-leányba, ki is vastag, kövér, izmos egy hajadon, és kissé férfias kinézésű volt, mert volt neki bajusza is. Hi-hi-hi! mintha most is látnám.“

„Hát ismerted?“

„Nem biz én, hanem a' ki nekem e' történetet beszélte, azt mondta, hogy ő ollyantól hallotta, ki Toralva juhász-leányt láthatta; ebből is világos, hogy történetem nem mende-mondán épül. — De hogy egyik szavam a' másikba ne öltsem: az ördög, ki mindenbe beleüti orrát, itt is beleelegyedett a' dologba, és Ruy Lopéz szerelme, úgy szóllván gyűlölséggé változott által. E' változást okozták, a' rosz világ nyelve szerint, kissebb nagyobb hűtlenségek, mikre Toralva juhász-leány szabadságot vett magának, és a' mellyek Ruy Lopéz ju-

hászt annyira megharagították, miképen elhatározná olly messze, de olly messze bujdosni, hogy hirét se hallják. Mikor Toralva juhász-leány észrevette, hogy Ruy Lopéz juhász őtet nem szereti : akkor bolondúlt bele. Tudhatja nagysád, hogy ez a' fehér-cselédnél nem ujság. No de nem okoskodom, mert unalmas találnék lenni.

Tehát Ruy Lopéz juhász útnak indult kecskéivel, és ment mendegélt Estramadura legelőin keresztül Portugalország felé. Toralva juhász-leány utána ment, és pedig mindenütt nyomán követte, mezítláb, ha úgy tetszik, kezében vándorbot, és nyakában tarisznya, mellyben, mint mondják, egy tükör darab, fűsű és festékes szelence voltak. Hogy történt hogy nem történt, nem tartozik ide, elég a' hozzá, hogy Ruy Lopéz juhász kecskéivel együtt a' Guadiana partjára ért, épen akkor, mikor e' folyóvíz kiöntött. Sem csolnak sem ladik, mellyen maga és kecskéi átmehettek volna. Ez Ruy Lopéz juhásznak nem kis gondot adott, mert tudta hogy nyomában van Toralva juhász-leány, kit látni sem akart. A' mint jött ment a' folyó partján, végre meglátott egy halászt, kinek egy kis ladikja volt; de csak akkora, hogy egy ember és egy kecske fért bele. Ez nem volt valami kényelmes dolog; mindazáltal Ruy Lopéz juhász megalkudott a' halászszal, hogy mennyiért viszi keresztűl őtet és háromszáz kecskéit. Mikor az alku meglett, a' halász megfog egy kecskét, és ladikján átviszi; visszajött és által visz másik kecskét. Megint visszajött és átvitt másikat, és ismét másikat. Tessék ám jól megtartani, hány kecskét visz át a' halász, mert azt tudni sokkal érdekesebb, mint gondolná az ember.

A' folyó tulsó partja csúszós, sáros volt; a' halásznak időbe kerűlt az át és vissza menetel, de azért

csak vissza-vissza jött, és átvitt más kecskét, ismét másikat, és ismét másikat."

„No végezd, és tegyük föl, hogy mind áthordta."

„Dehogy úgy, nagysás uram, a' világért sem. Meg tudná-e mondani, hogy hány kecske ment már keresztül a' vizen?"

„Hogy az ördögbe tudnám?"

„Ohó! épen az a' legfurcsább ebben a' mesében, hogy itt vége van."

„Hogy-hogy? hát olly fontos dolog az átvitt kecskék számát tudni, hogy a' nélkül mesédet nem végezheted be?"

„Persze hogy nem; előre megtettem a' figyelmeztetést, mihelyt nagysád nem tudja az átvitt kecskék számát, én sem emlékszem, hol hagytam el a' mesét; pedig kár, mert vége legszebb"

„Tehát vége a' mesének?"

„Vége ám, mint boldogúlt édes anyámnak."

„Valóban, Sancho, különös egy történet. Hanem utoljára is csak várakoznom kellett volna rád, mert szegény fejedet igen megzavarta e' dörömbölés. Nosza! lássuk tud-e már menni Rozinante?" És sarkantyú alá kapta, de a' szegény állat most is csak haladéktalan ugrásokat tett.

Történt azonban, akár természetesen, akár a' reggeli hűs lég okozta, vagy Sancho evett valami hashajtót: elég a' hozzá, hogy a' jámbor csatlós különös zavarba jött. Igen sürgetős szükségét érezte ugyanis annak, hogy egy kicsit magánosan félre menjen; de nyúl szíve nem engedte urától a' világ minden kincseért lépést is távoznia. Hosszú küszködés után az erőnek engedni kényte-

1.lap

Sancho ! neked úgy tetszik hogy te szerfelett félsz.

leníttetetvén, bal kezével — elbocsájtva lassan a' tartott nyereg-kápát — kigombolja nadrágát, és a' dolog szerencsés kezdetével, melly legnehezebbnek látszott, megelégedvén, reménylette, hogy a' többin majd csak túl esik. Hanem csakugyan nehéz föladat volt magát el nem árulni valami gyanús hang-adat által. Hogy ezt kikerülje Sancho, összehúzta nyakát 's lélekzeni sem mert... Hiába! minden elővigyázat dugába dőlt...

„Mit hallok?" kiáltá Don Quichotte szigorú hangon.

„Nem tudom, nagyságos uram — felelé Sancho — bizonyosan ismét valami új ördögi munka lesz; hiszen tudhatja nagysád, hogy a' kalandok kevéssel el sem kezdődnek."

„Sancho! — viszonzá a' lovag, orrát bedugva kezével — nekem úgy tetszik, hogy te szerfelett félsz."

„Már, uram! mi tűréstagadás benne, én egész testemben reszketek; és ha félelmem miatt valami ostobaságot követek el: oka nem én vagyok, hanem az, ki engem ez órában illy borzasztó magányba vezetett."

Don Quichottenak nem volt kedve tovább feszegetni a' dolgot, hanem megugratta Rozinanteot, 's nehány lépést arrább ment.

Ez alatt virradni kezdett, mit Sancho látván, Rozinante lábait lopva kioldozta. Az állat alig érezte magát szabadba, tüstént megkisértette kétszer háromszor az ágaskodást, de hátulja erőtlensége miatt mindig abba hagyta.

Don Quichotte ezt jóra magyarázván mindjárt felhasználni akarta. Már a' hajnal szürkületében meg lehetett különböztetni a' tárgyakat. Hősünk látta, hogy gesztenyefák alatt van, mellyek' sűrű lombjai az éjt még jobban elhomályosították; de a' még mind e'korig hallható döröm-

bölés okát nem tudta megfejteni. Megujjította Sanchotoli búcsúvételét, és ismételte a' Dulcineának mondandókat, ha három nap alatt vissza nem térne, és hozzá tevé: „A' mi szolgálatod jutalmát illeti, az iránt gazdagon gondoskodtam végrendeletemben, melly házamnál található. Hanem inkább azon reményben legyünk, barátom, hogy diadalmasan megtérek e' veszélyes kalandból, és már akkor számot tarthatsz az ígértem szigetre." Csatlósunk ezt hallván, újra könnybe lábbadtak a' szemei, és nyilvánította, hogy urát mind halálig el nem hagyja. A' szerző Sanchonak e' hős határzatából azt következtette, hogy becsületes jólelkű, és minden bizonynyal ős keresztyén fajta volt a' csatlós. Már hiszen akárhogy, de megtörtént, hogy maga Don Quichotte is elérzékenyedett; hanem titkolva felindulását, hogy gyöngeséget ne áruljon el, büszke nyúgodt tekintettel megindult a' tájék felé, honnan a' zörgés moraja hallatszott.

Sancho gyalog ment utána, kantáránál vezetve szamarát, jó és balszerencséinek e' hűséges útitársát. Meglehetős hosszú út után a' gesztenyefák közűl végre egy keskeny völgybe értek, mellyet magas sziklák körítettek, honnan a' zuhatag omlott. A' sziklák tövében néhány rongyos, inkább omladékhoz hasonló ház volt látható; a' borzasztó dörömbölés onnan jött ki. Rozinante ijedten ugrott félre, de hősünk az útba vissza fordította, 's keble asszonyának felajánlva magát, közelgett a' házakhoz. Sancho, mindig hátul, nyakát elő-elő nyújtogatta, áhítván valahára fölfedezni annyi félelmének okát. Mintegy száz lépésnyire egy kis halom kanyarúlatánál végre kisült minden. És mi okozta hát a' borzasztó dörömbölést? Ha igazat kell — a' minthogy kell — mondani, azt bizony a' kalló malmoknak hat vaskos

kalapácsai okozták, mellyek estétől reggelig sohasem pihentek.

Don Quichotte a' mint ezt látta, bámultában némán megállott, kezei lova zabláját eleresztették, feje mellére lecsüngött. Történetesen Sanchora, Sancho meg ő reá pillantott; a' csatlós felfújt pofával majd meg pukkadt a' a' kacagás ingere miatt. Maga hősünk mély elszomorodása mellett sem tudta megállni, hogy el ne mosolyodjék. E' kellett Sanchonak, hogy hasát megfogja, és vagy négy tempóban akkorát röhögjön, a' mi Don Quichotteot felbosszantotta. — Még inkább felindult pedig, mikor a' csatlós méltóságos arcal feléje fordult, és e' szavakat merészelte, csúfolódva hozzá intézni: „Barátom, tudd meg, hogy az ég azért engedte születnem, hogy ezen vaskorban előállítsam az arany-kort. Én vagyok a' férfiú, ki nagyszerű veszélyekre, a' legdicsőbb vállalatokra szemeltettem ki" és szóról szóra ismételte mind azt, mit a' hős a' dörömbölés hallásakor mondott. E' célzó tréfára Don Quichotte ollyan lett mint a' paprika, és dühében dárdáját fölemelvén, akkorát húzott a' csúfolódó csatlósra, miképen ha nem vállát, de fejét érte volna az ütés, Sancho soha sem öröklendett semmit a' végrendeletből.

„Nagyságos uram! — kiáltá Sancho rémülve — hiszen csak nevetek."

„De én nem nevetek —, viszonzá Don Quichotte. Feleljen nekem csúfoló uram, hogy ha e' kaland — mint a' mint én hittem — egyike leendett a' legveszélyesbeknek, nem fejtettem-e ki a' kellő bátorságot azt bevégezni? Egy hozzám hasonló lovag, ki kalló malmoknak hirét sem hallotta, ráismerhet-e a' zörgésekről; ez inkább önt illeti paraszt úrfi, ki e' féle haszontalan

faluucskában nőtt fel. Tegye meg, ha úgy tetszik, hogy e' hat kalapács ugyanannyi óriássá változzék által, állítsa őket egyenként vagy mind együtt velem szemközt, és ha hasukra nem térdelek, tessék akkor kacagni annyit, mennyi tetszik."

„Csöndesedjék édes nagyságos uram — felelé Sancho alázatos hangon — megismerem hogy kelletinél többet nevettem; de talán nagysád is megismeri, mikor majd nem lesz illyen haragos, hogy más akárki is jó izűt kacagna rajta, ha elbeszélném félelmünk nagy voltát — a' magamét értem — mert hiszen nagysád nem tudja mi a' félelem."

„Az igaz, hogy víg egy történet lenne belőle, de nem érdemes, hogy az ember szót is tegyen róla. Annyi a' sok ostoba rosz lelkű, kik ámbár a' dolgot nem értik, mégis herce-hurcolják, és annak ferde irányt adnak."

„Dejszen már az nem áll nagyságos uramról; mert ugyancsak egyenesen tud irányozni, kivevén most az egyszer, mikor a' fejemre irányzott, és mégis vállam közé húzott akkorát, hogy csak az égnek és gyorsaságomnak köszönhetem, ha élek. — Hanem semmi, *a' ki fenyít szeret is.* Meg esik, hogy a' nagy uraságok cselédeiket keményen lepiszkolják, de nem marad ám el az ajándok; nem tudom ugyan mi szokásuk van a' lovag-kalandoroknak mikor csatlósaikat meg dárdanyelezik; hanem legalább is azt hiszem, hogy minden ütlegnek egy sziget, vagy egy szárazföldi tartomány a' jutalma."

„Talán sokkal valóbbat mondasz, mint vélnéd, de bocsásd meg az első hevemet, mellyet fékezni nem tudtam; és cselekedd meg kedvemért, hogy ezután ne fecsegj annyit. Egy lovag-regényben sem olvastam hozzád

hasonló szó-szátyár csatlósról. Gandalui, ki Amadist szolgálta, sohasem szólt urához máskép, mint alázatos főtartással, félig meghajlott test állásban; török szokásként, és levett föveggel.

Gazabál, Don Galaor csatlósa, olly szerény és hallgatékony volt, hogy a' regényiró csak egyetlen egyszer hozza fel terjedelmes történetében. Kövessük a' szép példát Sancho, és éljünk — ha úgy akarod — békében, rendesen. Az igértem jutalmak idővel megjövendnek, de ha meg nem jövendnének is, mondtam már hogy béred iránt ne aggódjál."

„Köszönöm szépen nagyságos uram! igérem is, hogy ezután számat sem tátom fel más okból, minthogy megtiszteljem."

„Bölcsen cselekszel, mert apja annya után az urát kell az embernek legnagyobb tiszteletben tartani, hogy sokáig éljen a' földön."

XXI.

A' híres Mambrin sisak megszerzése.

E' pillanatban esni kezdett. Sancho örömest a' malmok alá huzta volna magát, hanem Don Quichotte annyira undorodott tőlök, hogy a' föld alá inkább bújt volna, mint a' malmok alá. És tüledre fordulván, alig ment husz lépést, midőn meglátott egy lovas embert, kinek fején valami fénylett hasonló az aranyhoz.

„Sancho! — kiáltá öröm részegen — minden példabeszédben van igazság, főkép abban, melly ezt mondja:

Ha a' kapu zárva,
A' kis ajtó tárva.

Mult éjjel az álhatatlan szerencse reményeimmel játékot űzött, im a' reggel szép kárpótlással kinálkozik; mert minden arra mutat, hogy ama vitéz fején, ki a' völgyben lovagol, Mambrin sisaka van, mellyre szert tenni megesküdtem."

„Uram! — ha szabad volna szólnom — úgy a' mint ez előtt, azt mondanám: Vigyázzon hogy kallót ne fogjon."

„Pokolba minden kallóiddal! mi hasonló lehet sisak és kalló közt."

„Több mint gondolná nagysád; de hiszen nem szabad megmagyaráznom."

„Hihetetlen Tamás vagy, ha azt véled, hogy most is csalódom. Nem látod-e ama felénk közelgő lovagot, almás szürke paripán, fején arany sisakot viselvén?"

„De bizony látok egy embert szürke szamárháton, mint a' magamé, és azt is látom, hogy fején valami fénylik."

„Ez a' valami a' Mambrin sisak. Nocsak vonúlj félre hamar, hagyj egyedül. Tapasztalni fogod, hogy milly kevésbe kerül e' kalandon keresztül esnem, és a' sisakot elvennem."

„A' jó Isten látja, hogy nem a' félrevonulás van nekem most a' fejemben, hanem az aggodalom, hogy ismét kallót fogunk."

„Megmondtam már öcsém, hogy elhallgass azzal a' kallóval, mert ha még egyszer hallom, teringettét! megtanítlak úgy, hogy megemlegeted vén korodban is." Sancho megrémülve ura haragján, kukkanni sem mert többé.

Mindenek előtt meg kell mondanom olvasóimnak, hogy mi fán termettek ama vitéz, paripa és sisak. Volt a' környékben két falucska, olly közel egymáshoz és

olly kicsinyek, hogy mind a' kettőben ugyanazon borbély tenne szolgálatot. Épen e' napon kettős foglalkozás végett indult borbélyunk az egyik faluba: tudniillik egy betegen eret vágni, és egy másik lakost megborotválni. Tehát az érvágót és sárga réztányérát vitte magával. A' mint az esső megeredt, nem akarván minden bizonnyal új sapkáját megáztatni, a' réztányért fejére borította, a' mi jó messzire elfénylett. Ült pedig szürke szamáron — mint Sancho mondá — hanem Don Quichotte erőnek erejével almás szürke paripán ülő arany sisakos lovagot látott.

Mikor a' szegény borbély közeledett, hősünk minden teketoria nélkül rárohant neki szegzett dárdával. A' borbély megrémülvén a' kisérteties alaktól, hirtelen leugrott szamaráról, és zerge könnyűséggel futni kezdett, elhajítván a' réztányért.

„A' pogánynak van esze! — kiáltotta Don Quichotte; úgy tesz mint a' hód, melly vadászoktól üldöztetvén, oda hagyja pézsmáját, a' miért kergetik. Fiam Sancho, vedd fel a' földről e' nagybecsű sisakot.“

A' csatlós felvette a' tányért, és mondá: „Biz' isten még egészen új, legalább is megér egy tallért.“ Aztán urának átadta, ki azt fejére tette, előre hátra forgatta, meg akarván benne fészkelni fejét; majd csodálkozva mondá: „Iszonyatos fejének kellett lenni a' pogánynak, kinek számára készült; de kár! hogy elősisaka nincs!“

Sanchonak nagy erőlködésbe került a' nevetést lenyelni, megemlékezvén az imént kapott leckére.

„Mi bajod?“ kérdé Don Quichotte.

„Semmi sincs uram! gondolkodom a' sisak első gazdája rettenetes nagy fejéről; hanem annyi igaz,

hogy sisakunkat a' borbély-tányérhoz igen hasonlatosnak találom."

„Hihető — Sancho — hogy e' bűbáj-sisak történetesen valami tudatlan kezébe került, ki nem ismervén annak becsét, felét leolvasztotta, a' másik feléből pedig ezt csinálta, a' mi valóban kissé úgy néz ki, mint a' borbély-tányér. De semmi az; én tudom hogy mi; majd kiigazittatom, és lesz sisakom ollyan, a' millyent nem kalapált Vulcán a' csaták istenének; addig pedig viselem így a' mint van."

„Nagysád mint diadalmas fél, hát a' szamárral — akarom mondani ezzel az almás szürke paripával — mit csinál? nem hiszem hogy vissza jöjjön érte gazdája úgy neki iramlott. Pedig engem ugyse szép egy csődör."

„Nem szokásom a' győzötteket kifosztogatni; a' hajdani lovagok sem vették el elleneik paripáját, hacsak az övék el nem esett a' harcban. Annálfogva bocsásd szabadon e' lovat vagy szamarat, a' mint te szereted nevezni, majd rátalál a' gazdája."

„Mégis nagy kedvem volna az enyimmel kicserélni, mert úgy látom hogy jobbacska. A' lovagiság törvényei kelletinél szigorúbbak, ha még annyit sem engednek meg, hogy az ember szamarat szamárral kicseréljen. Hát legalább szabad-e e' nyergeket?"

„Bizonyosan nem tudom, de míg ráolvasok, nem bánom ha azt teszed is."

E' határozat által felhatalmaztatván Sancho, levette az almás szürke szamár ujdon új nyergét, és vele a' magáét fölékesítette, melly csakugyan két ollyan jól nézett ki alatta. E' meglevén, utasaink vacsorájuk maradékából reggeliztek, a' patakból ittak, őrizkedvén a' malmok felé tekinteni; és teljesen kibékülvén tovább

mentek, kényére hagyván Rozinantcot, mellyet Sancho szamara testvéri barátsággal követett. Nem sokára kiértek az országútra. Ekkor Sancho mondá urához: „Kérem egész alássan, engedje meg nagysád, hogy egy kicsit beszélhessek. Mióta e' rettentő némaságra vagyok kárhoztatva, szép csomó jó ötleteim vannak oda; szeretném hát megmenteni azokat, a' mellyek épen most eszembe jutottak."

„Beszélj, fiam — felelé Don Quichotte — de röviden; a' legokosabb beszéd is unalmassá válik, ha hosszú."

„Nehány nap óta édes nagysás uram, úgy tapasztalom, hogy mi nem sokra megyünk az e' fajta kaland kereséssel; mert ön diadalmaskodhatik, a' legszebb dolgokat viheti véghez e' sivatagban, ki látja? senki. Ki tudja? senki. E' szerint vitézségünk méltó hír névre el nem jut soha. Tanácsom a' volna tehát, hogy valamelly császárnak vagy fejedelemnek álljunk szolgálatába, ki szomszédával hadakozik; mert akkor a' nagysád bátorsága, természet feletti vitézsége, hasonlíthatlan bölcsessége hasznot hajtana, minden ember látná, bámulná és jutalmunk bizonyosan el nem maradna. Sőt történetiró is hamarább akadna, ki a' nagysád hős tetteit följegyezni fogná. Az enyimekről nem szólok, mert úgy is tudom hogy kicsinyek, miképen csatlósi állásom is kicsiny. Ámbár ha a' lovag könyvekben a' csatlósok is szóba szoktak jönni, reménylem hogy saját helyemet én is megkapom."

„Tanácsodból — Sancho — nem hiányzik az értelem; de mi előtt e' pontra térnénk, kell hogy előbb bekalandozzuk a' világot, dicsősséget szerzendők. Ha egyszer az ember hirre kap, a' többi magától jön. Mind-

járt elmondom miképen szoktak a' dolgok rendesen következni:

„Ha egy lovag valamelly hatalmas Monarcha udvarába érkezik: minden ember, örege apraja a' főváros kapujához fut, őt látni és elfogadni, körül veszik és kisérik, kiálltván: Imé *a' nap-, a' kigyó-lovaga*, vagy más jelígé-é, mellyet híressé tudott tenni. Imé a' hős, ki személyes viadalban meggyőzte Brocabrunt, az acélkarú óriást, és ki feloldozta bűbáj-bilincseiből a' persiai nagy Mamelukot, kit 900 évig fogva tartott egy bűbájos. Dicsőssége és nagy tettei híre ajakról ajakra száll, 's végre a' király fülébe jut, ki palotája ablakán kíkönyököl. A' király híréről ismervén már a' vitézt, mihelyt megpillantotta, e'képen szól kíséretéhez: „akarom hogy udvarom minden lovaga siessen a' lovagiság e' virágát elfogadni." A' parancsnak mindenki fejet hajt, 's maga a' király a' lépcsőzet derekáig eleibe jön kedves vendégének, karjait kitárván megöleli, és tüstént a' királynő szobájába vezeti. E' szobában van a' király-leány is, ki a' föld minden király-leányai közt a' legszebbik. A' király-hölgy és a' lovag alig pillantottak egymásra, midőn — nem tudni mint és miért — természet fölötti vonzalom hatalma által rokon lángra gyúladnak, és leghőbb vágyuk találkozást eszközölhetni, gyöngéd érzelmeikről vallomást teendők. Majd elvezettetik a' lovag a' palota egyik szárnyában rendezett diszes lakába; levetkőztetik, és vállaira gazdag skárlát köpenyt terítnek. Ha szép volt ő páncélosan, mennyivel szebben néz ki selyembársonyba öltözve. Este a' királyjal, királynővel és király-hölgyel együtt vacsorál, ez utóbbira titkos szerelmes pillantásokat lövelvén, mellyeket az ifjú király-hölgy

illedelmes szerénységgel viszonoz, mivel szerfelett szemérmes.

Vacsora végén egy ocsmány törpe megjelen — bevezetvén egy igen szép hölgyet — két óriás közt. A' törpe egy kalandot ad elő, mellynek játékában egy vén bűbájos vőn tettleges részt, annyira, hogy ki a' kalandot bevégzendi, a' világ legelső lovagának fog tartatni. A' király minden jelenlevő lovagok előtt kijelenti az iránti akaratát, hogy e' kalandban tegyenek kisérletet; de célt közzűlök egyik sem ér, csak az újdon érkezett lovag. Dicsősségét ez még inkább növeli, és a' király-leány szívéből örvend, hogy szerelmét olly méltó tárgyban helyezé. Szerencsére a' király épen háborút folytat egy szomszéd hatalmassággal, és a' lovag néhány napi pihenés után engedelmet kér a' táborba mehetni. A' király örömest reáll, mit a' lovag szépen megköszön, és még az nap, az éjj homályában, elbúcsúzik a' király-leánytól a' kertre nyíló ablak zsalún keresztül, hol az ifjú király-hölgy egy társalkodónő kiséretében, kit titkában megbízott, többször adott már légyottot. A' lovag sohajtozik; a' király-leány elájul; a' kisasszony vízért fut, és nagy nyugtalanságot árúl el a' hajnal hasadat miatt; mert meg kell vallani, hogy a' király-hölgy becsületét saját életénél is drágábbnak tartja. Azonban a' hajnal nem hasad, és a' király-leány magához tér, és fehér kacsóit a' zsalún kidugni kegyeskedik; a' lovag ajkai a' kacsóra tapadnak, mellyeket könnyeivel áztat. Majd azon törik fejöket: miképen tudósíthatná lovag a' király-hölgyet dolgai folyamatáról? a' mire csakugyan találnak eszközt, és a' király-hölgy esdve kéri a' lovagot, visszajöttét siettetni. A' lovag igéretet, esküt tesz, még egyszer megcsókolja a' király-hölgy kacsóit, és visszavonul olly fájdalommal

keblében, hogy majd meghal. Lakába érkezik, ágyára dől, és nem alhatik. Mihelyt megvirradt, fölkel, a' királyhoz, királynőhez búcsút venni megy, és engedelemért könyörög a' király-hölgytől is búcsút vehetni. Hanem feleletül kapja: hogy annak a' feje fáj; de lovagunk, ki a' fejfájás okán legkevésbé sem kételkedik, maga is majd rosszúl lesz. A' társalkodónő, ki jelen van, a' király-hölgyhöz fut, hírt viendő mindenről. A' király-hölgy sír-rí, és jelenti a' társalkodónőnek, hogy legjobban gyötri azon kétség: valyon a' lovag királyfi-e? A' kisasszony biztatja, bátorítja, esküszi, hogy a' lovag nem lehetne ollyan vitéz, udvarias, és szeretetre méltó, ha nem királyfi volna. Ezen okok kissé megvígasztalják a' király-hölgyet, és hogy valamit észre ne vétessen, két nap mulva szobájából is kimegy.

A' lovag már messze, messze jár. Harcol és győz, több ütközetet megnyer, egy rakás falut, várost elfoglal, és mind ezt kevés idő alatt. — Visszatér az udvarhoz, látogatást tesz a' király-hölgynél a' zsalú alatt, és abban állapodnak meg, hogy szolgálatai jutalmaul, kezét kéri. És megkéri; a' király kosarat ad neki, mert a' lovag születését nem ismeri; de akár, mert elragadja, akár pedig más úton a' király-leány csakugyan nője lesz a' lovagnak. A' király-apa kibékül, és örvend; annyival inkább, mert nem sokára megtudja, hogy a' lovag királyfi, és jövendő ura egy hatalmas, nem tudom mellyik országnak, mellynek a' neve, megeshetik, hogy nincs a' földabroszon beírva. Azután szükségesképen meghal az apa, 's a' király-hölgy örökli székét, és imé a' lovag királyjá lőn. És most jelen van a' pillanat a' csatlóst megjutalmazni: egy szigetet kap ajándokba, 's nőül a' társalkodónőt, ki a' király-hölgy szerelme körül

szolgálatokat tett, és a' ki többnyire valamellyik herceg, vagy birodalombeli nagy úr leánya szokott lenni."

„Teringettét! e' már a' java — kiáltá Sancho — annyival én is megelégszem. Lelkem hitére mondom, hogy a' gyász alakú lovagon mind ez igéről igére be fog teljesedni."

„Kétség sincs benne barátom; mert a' mint elmondtam, színt szakasztott úgy megtörtént mindenik lovag kalandoron.

És egyéb nincs hátra; mint tudakozódnunk olly pogány vagy keresztyén király után, ki háborút folytat, de a' mellett szép leánya is legyen. Node van még elég időnk hozzá. Jobban nyugtalanít engem az, hogy ha már egyszer benne leszünk, nem tudom majd bebizonyítani királyi eredetemet. És ámbár valóságos publicatus nemes ember vagyok, a' király mind a' mellett kifogást tehetne a' házasság ellen; ha csak a' bölcs, ki történetemet megirandja, nem segít a' dolgon, fölfedezvén, hogy valami fejedelemnek vagyok unokája. Igaz ugyan, hogy rajtam álland a' bajt orvosolnom az által, ha a' király-leányt elragadom, a' mire az persze hogy szívesen rá fog állni, és az idő vagy a' halál megenyhítendi ipam' a' király haragját."

„Jól teszi nagysád; én is helyesebbnek látom, ha mindjárt a' leány ragadáson kezdjük a' dolgot. Akármit beszélnek némelly gyimgyom emberek: a' mihez az ember hozzá fér: soh'se könyörögjön azért; ha egyszer a' kezünk közt lesz: könnyű a' suba alól beszélnünk. Nagyobb bökkenő én előttem az, hogy ha azt várjuk, míg a' béke megköttetik, és nagysádra az országlás reá száll: addig a' szegény csatlósnak felkopik az álla, és a' jutalom szépen elmarad; főképen ha a' társalkodó kis-

asszony se hagyja magát bolondjába elragadtatni, a' mi pedig rendes dolog volna."

„Mi szegül ellene Sancho? kivált ha a' kisasszony benned méltó hitestársra talál?"

„Hohó! a' mi azt illeti, az ellen senkinek sem lehet kifogása; ős keresztyén ivadék vagyok én uram, a' mi elég érdem grófságra is. És azt is elhiheti, hogy a' hercegi ruha nekem nem fog rosszul állni; egy izromban voltam én már kukta a' barátoknál, és olly jól néztem ki a' hosszú kabátban, hogy minden ember egyházfinak szánt. Annyi pedig megint világos, hogy az aranyos és gyémántos kabát csöppet sem ront le kinézésemből."

„Kétségkivül nem; hanem arra intlek, hogy akkor sűrűbben borotválkozzál."

„Majd tartok egy borbélyt, ki szüntelen a' nyomomban lesz; mint egyszer Madridban láttam, hogy egy icin-picin úri ember után egy másik szép úr járt untalan, ki akkor állt meg, ha az első megállt, akkor indult, ha amaz megindult, akkor fordult, mikor amaz megfodult; egyszóval úgy tett, mintha a' farka volna. Aztán okát kérdeztem a' dolognak, és azt felelték, hogy a' kis úri ember, igen nagy úr, a' másik pedig az inassa, és szokás hozza magával, hogy örökké amaz után járjon. Ezt én különösnek találtam, és megjegyeztem magamnak."

„E' szerint Sancho te inas helyett borbélyt járatsz magad után?"

„Minden bizonnyal, a' vak is láthatja, hogy így gazdaságosabb, okosabb lesz. Hanem csak azt tegye meg nagysád, hogy királyjá, én meg grófflá legyek: majd el vállalom én a' többit."

E'képen beszélgettek, midőn fölpillantván, észrevették a' mindjárt mondandókat.

XXII.

Miképen szabadít meg Don Quichotte több szerencsétleneket, kiket oda akartak vinni, hová menni csöpp kedvök sem volt.

Cid Hamet Benengeli Arab-író, ki Manchában telepedett meg, e' bámulatos, valószínű, föllengős és mulatságos fejezetben azt adja elő, hogy a' föntebbi beszélgetés után hősünk egy csapat gyalog embert látott meg, kik hosszú vas-láncon — mint olvasó szemek — össze voltak fűzve, kezeiken, lábaikon bilincs; vezette őket két puskás lovas, és két dárdás gyalog ember. „Szegény gálya rabok! — mondá Sancho — a' királyi hatalom gályákon evezni kényszeríti őket."

„Kényszeríti? kérdi Don Quichotte, lehető-e hogy a' király saját alattvalóit gályákon evezni kényszerítse?"

„Jaj uram! — viszonzá a' csatlós — ezek az emberek bűneikért vannak arra kárhoztatva."

„De csakugyan nem önként mennek oda?"

„Nem biz azok."

„Elég; tudom én is mit parancsol nemes hivatásom."

Ezzel Don Quichotte előugrat, egész udvarisággal megkéri a' vezetőket: miért viszik e' szerencsétleneket illy képen?

Az egyik lovas megilletődvén Don Quichotte emberiségén, imígy felelt: „Nálunk van ugyan e' nyomorul-

tak' mindegyikének irott itélete, de nem lehet, idő sincs azt végig olvasni. Ha uraságod nem restelli, magoktól is vehet értesitést; különben is szeretnek mesterségeikről fecsegni, és semmit sem óhajtanak jobban, mint önhöz hasonló úri embernek hazudozni." Ez engedmény mellett, mellyre ugyan szabadsága leendett hősünknek, ha nem adatott volna is, közeledett a' gálya-rabokhoz, és mindjárt megkérdezte a' legelsőt: „micsoda vétekért megy gályára?"

„Hja! édes uram, semmi másért, minthogy szerelmes voltam."

„Csupán azért? viszonzá Don Quichotte; oh! ha a' szerelmeseket így büntetik: nekem régolta eveznem kellett volna már."

„Elhiszem — felelé a' gálya-rab — hanem szerelmünk közt nagyobb a' különbség talán mint ön képzeli. Én szerelmes voltam az aranyteli erszénybe, mellyet vén fösvény zárva tartott; elragadtam szerelmem tárgyát, 's vele elfutottam; szerettem pedig annyira, hogy csak erőszak után tudtam tőle megválni. Az igazság ügyembe avatkozott, hátamra száz korbácsot, magamat három évi gálya-rabságra itélvén."

„Hát te barátom?" kérdé Don Quichotte a' másodikat, ki lesütött fővel és bűnbánó képpel ballagott.

„Uram! — felelte az — én azért megyek gályára, mert felette őszinte voltam."

„Hogy-hogy? felette őszinte? Hiszen az őszinteség olly erény, mellyet minden becsületes ember tisztelni tartozik."

„És mégis, a' mai birák nem szégyenlik azt megbüntetni; ugyanis nehány eltévedt marhát tudakoztak tőlem, a' legbecstelenebb kérdéseket intézvén hozzám go-

romba fenyegetések mellett. Én őszintén megmondtam nekiek, hogy a' mezőn egy tébolygó csordára akadtam, és mivel a' pásztori élethez kedvem szottyant, összehajtottam. Ezen egyszerű nyílt szívű vallomás kétszáz korbácsba és hat évi gálya-rabságba került nekem."

Don Quichotte megkérdezte a' harmadikat, ki egész vidámon válaszolta: „Uram! én azért vagyok itt, mert nem volt tiz aranyom."

„Én huszat adnék, hogy innen megszabadítsalak."

„Ugy tesz kegyed, mint az az ember, ki a' gyermek megkeresztelése után igérkezik kereszt-apának. Ha perem folyamata alatt nehány darab aranyat ereszthetek vala a' vádló zsebébe és a' biró iró asztalára: most nem volnék itt, hanem Toledó valamellyik csapszékében hejje-hujjáznék. Azonban Isten segedelmével sokat ki lehet állni."

Társa egy öreg ember volt, kinek szakálla köldökéig ért, és Don Quichotte kérdésére könnyekkel felelt, az utána jövő mondá helyette:

„Ezen tiszteletes aggastyán azért megy gályára, mert a' szeretők édes bajain könnyitett, kézbesitvén egymásnak kis levelkéiket, és légy-ottokat eszközölvén; azzal is vádolták még, hogy szerelmi italokat készített és kuruzslásba elegyedett volna."

„Ez utolsó cikken kivül — mondá Don Quichotte — semmi hibát sem találok az öregben, sőt dicsérem gondos figyelmét, mit a' hű szerelmesek iránt mutatott, mert az igen kényes hivatal, és csak tapasztalásokban bölcs, ügyesen eljárni képes emberekre bizható. Nekem is meg vannak arról saját eszméim, mellyeket a' kormánnyal közölni fogok. Hanem nem bocsájthatom meg az öregnek a' szerelmi ital készitést és a' kuruzslást; ám-

bár azt hiszem, hogy a' szerelemben más italra és kuruzslásra szükség nincs, mint szeretetre méltónak lenni."

„Helyesen mondja uram! ha boszorkány voltam volna: bizonyosan megtudtam vala magamnak jósolni e' mai útamat. A' többit illetőleg; nem tagadom, szüntelent vágyam volt, hogy az egész világ összeházasodjék, békében, jó barátságban együtt éljen; és én mind ebben csak dicséretest látok; mégis, mert az említett vágyam volt, gályákra küldenek, tekintetbe nem vevén vénségemet, és húgy szorúlatomat, melly miatt sokat szenvedek." Ezt mondván, sírni kezdett, és az elérzékenyedett Sancho alamizsnát nyújtott neki.

Don Quichotte folytatta kérdéseit. A' következő gálya-rab nevetve imígy felelt: „Én csekélység miatt vagyok itt, melly a' családban történt. Együtt laktam két unoka és két más rokon-húgaimmal; mind a' négy szép fiatal leány volt, esténkint idő töltésül minden félét össze játszottunk. A' házban csak öten laktunk. Egy szép reggel, nem tudom micsodából történt, kilencen ébredtünk fel. Ebből nagy lármát ütöttek; nekem sem pénzem, sem pártfogóm: tehát hat évig gályára megyek. Hanem istennek hála, fiatal egésséges vagyok, és az ember mindenütt találhat életmódot."

Utána egy körülbelől 30 éves, kandzsalsága dacára meglehetős szép alakú ember ballagott, ki a' többieknél gondosabban volt megláncolva; lábán erős lánc, melly testét körül kígyózta, két nyak-vasai egyike e' láncot, másika két — a' derékig nyúló — vasrúdakat tartott, mellyekhez kezei voltak lakatolva ollyképen, hogy kezeit szájához nem vihette, sem fejét a' markáig nem vihette. Don Quichotte okát kérdezte e' rendkivüli megláncoltatásnak. „Ez a' nyomorult — felelte az egyik őr

—bűnösebb maga mint a' többiek öszesen; e' mellett ollyan ügyes, ravasz és vakmerő, hogy még így is szökésétől tartunk."

„Mi az oka, viszonzá Don Quichotte, hogy anynyi bűneiért is csak gályára itéltetett?"

„Tíz évi gálya-rabság — mondá a' biztos — a' polgári halált helypótolja. Nevéről ismernie kell önnek, ő a' híres *Ginés de Passamonte*, mellék névvel: Ginezille de Parapilla."

„Comisarius uram! — szóla ekkor a' gálya-rab — ne csúfoljuk ki, kérem, a' szegény legényt. — Minek emlegetni valakinek a' csúf nevét? Kegyed könnyen beszél, mert én nem merem a' kegyedét megmondani. Lovag uram pedig, ha valamicskével akar bennünket megajándokozni, adja ide szaporán, és ne vesztegesse az időt történeteink hallgatásával. Ha akarja, az enyimet megolvashatja, mert írásba tettem, és merem mondani, hogy felér sok mai románnal."

„Be van-e végezve?" kérdé Don Quichotte.

„Hogy a' manóban volna? hiszen még hál' istennek életben vagyok; hanem születésemtől utóbbi gályarabságomig szól."

„Hát nem ez az első?"

„Dehogy az; négy ízben szolgáltam én már eő catholicus fölségét mint gálya-rab. Nem is igen bánom, hogy ismét oda kell mennem, mert igazán csak ott tanulhatja meg az ember: miképen merítsen ön magából élvezetet; van elég ideje eszméit rendbeszedni, írni, olvasni."

„Úgy látszik: kelmed nem tökkel ütött ember?"

„Bár a' lettem volna, most semmi bajom sincs."

„Elég — mondá Don Quichotte emelt hangon, — a'

9

hallottakból meggyőződtem, atyámfiai, hogy ámbár hibáitok fegyelméből mentek gályára: de nem önként és nem jó kedvetökből mentek ti oda. Különben is tudva levő dolog, hogy a' pénzhiány, a' csupa gyanú, a' birák szeszélye vagy ostobasága elég ok arra, hogy az ártatlanság elitéltessék. E' körülmények érett megfontolása után nem lehet, hogy ne teljesítsem a' lovag-kalandorság első parancsát, és ez: az elnyomottakat oltalmazni. — Hanem a' józan okosság azt tanácsolja: mielőtt erőszakhoz nyúlnánk, megkisértenünk kell a' békes útat. Szerencsém van tehát a' biztos és őr urakat szépen megkérni, hogy sziveskedjenek e' szerencsétlenek bilincseit megoldani, és őket békével elbocsátani. Isten és a' természet szabadoknak alkotta őket, és a' világon senkinek sincs joga e' szabadságot megtámadni. Ezek a' boldogtalan emberek önöket sohasem bántották; illő-e, hogy önök idegen boszúnak legyenek eszközei? hagyjuk a' mindenhatónak az emberiségtől elválaszthatlan gyöngeségek büntetése gondját. Megújítom tehát szíves kérésemet a' tisztelettel, mellyel önök iránt köteles vagyok. Örömmel nyilatkoztatom hálás köszönetem, ha kérésem megadandják, ha megtagadandják, uraim! sajnálni fogom, hogy kényszerítve leszek önöket arra erőltetni."

„Komédiának megjárja — felelé a' biztos kacagva — kivált illy hideg vérrel tudva eljátszani. Lelkemre! különös: azt kivánni, hogy a' gálya-rabokat eresszük szélnek. Menjen az úr a' maga utján tovább, míg jól van dolga; azt a' borbély-tányért pedig igazítsa meg a' fején, és ne keresse a' marhának szarva közt a' tölgyit."

„Marha vagy te! kutya disznó gazember!" rivalkoda rá Don Quichotte, és egy dárda döféssel földre teríti a' biztost puskástól együtt. A' pandúrok bámulva

kardot húznak, és hősünket megtámadják. De a' gályarabok az alkalmat használva, bilincseiket feltörik. Az őrök foglyaikat féken tartani, és magukat Don Quichotte ellen védeni nem birtak elegendő karral. Passamonte, kit Sancho segített bilincseiből menekülni, első szabadúlt ki, és a' leterentett biztosra ugorván, kardját, pisztolyát elragadja; azután a' pandurokat egyenkint lefegyverzi, megszalasztja, szétkergeti, melly munkájában a' többi gálya-rabok kő-zápora nem kis szolgálatot tett.

A' győzelem teljes volt; de Sancho nem örült annak, sőt urához e' képen szólt: „A' futamodók bizonyosan panaszt tesznek a' szent Hermandád előtt: tehát legokosabb lesz a' szomszéd begységbe vonulnunk.“ Don Quichotte agyában más terv főtt. Összegyűjtött minden gálya-rabokat, kik az egy ingbe hagyott biztost fosztogatták. Hősünk karikába állítván őket, méltóságos tekintettel mondá nekik: „Uraim! a' hála minden jó születésű ember előtt tiszteletes erény. Látták önök, hogy értük mit tettem: tehát nem kétlem, hogy kedvemért bizonyos dolgot örömest teljesíteni fognak. Kivánságom pedig az: bilincseiket, mellyektől megszabadítám önöket, tessék magukra fölvenni, és illy alakban Tobozó városába elballagni, hódolatot teendők Dulcinea eő asszonysága előtt; megmondván nekie, hogy szépsége rabszolgája, a' gyász alakú lovag, kegyébe ajánlja magát, és megbeszélendik önök igéről igére: miképen törtem szét rablánczaikat; aztán mehetnek a' merre tetszik.“

„Lovag úr! szabadító urunk! — felelt mindnyája nevében Ginés di Passamonte. — A' mit ön kiván tőlünk, nem okos dolog; mert ha mi így együtt, járt utakon ballagunk: kétszer kettő négy, hogy elfogat bennünket a' szent Hermandád, kitől megszökhetni csak

úgy reményljük, ha szétoszlunk és elrejtőzködünk. — Kérjük tehát nagyságos uraságodat, sziveskedjék tobozói követségünket Dulcinea eő asszonyságához fölcserélni bizonyos számú üdvöz légy Máriával, mellyeket mondandnánk, hogy Isten segítse azt a' szép asszonyt minden szándokában. Imádságainkat pontosan teljesítendjük, mert az mindenkor és mindenütt megeshetik; de azt képzelni, hogy mi Egyiptom sötétségébe, azaz: börtöneinkbe vissza térjünk, szintolly képtelen, mint e' szilfáról itt körtvélyt rázni."

„Teringettét! — kiáltá Don Quichotte haraggal — kend Ginesille de Parapilla, kend gaz kurafi, kend maga fog elmenni gyönyörű láncaiban, kend, ki még feleseł."

Passamonte nem volt türelmes ember, egyet intett társainak, és azok félrevonulván, olly kőzáport zúdítottak Don Quichotte felé, hogy paizsa alatt sem vala bátorságban. Rozinante egy helyben megállt mint a' Sion hegye. Sancho szamara' hatamögé bujt. A' szerencsétlen lovag találva lőn, és lebukott. A' pillanatban neki estek a' gálya-rabok, letépték fejéről a' borbély-tányért, és irgalmatlanul fejbeverték vele; aztán a' földön megburcolták, és lehuzták felső kabátját, mellyet páncéla fölött viselt. Még saruit, nadrágját is lehúzták volna, de abban nem boldogultak a' vas kapcsozatok miatt. Sancho a' veszélyből szűre hijjával menekült meg. A' martalékon megosztozott gálya-rabok szétugrottak, jobban szívükön hordván a' szent Hermandád előli megszökés, mint a' tobozói út gondját. Don Quichotte és Rozinante egymás mellett feküdtek a' földön, Sancho gugzsolva reszketett szamara alatt, melly a' fejét nagy szomorúságában lesütötte, és füleit néha megrázta, még mindig a' kövek füttyölését vélvén hallani.

XXIII.

Höseink rendkívüli eseményei Sierra Morenában.

Don Quichotte látván minő jutalma lőn jótéteinek, mondá: „Sancho! igaz mondás, hogy az ember semmit sem nyer a' gonoszok barátságával. Szavadra kellett volna hallgatnom. Ezután okosabb leszek; a' maga kárán tanul az ember."

„Már nagysád, ugy-e? nagysád akkor tanul, és akkor lesz okosabb, mikor én török. De ha igazán bánja, hogy szavamra nem hallgatott, hallgasson most. Azt mondom, hogy pusztuljunk innen, mert mondtam már egyszer, hogy nagysádnak minden kalandorsága mellett sem tanácsos packázni a' szent Hermandáddal. Nem ad az egy fapoltrát a' világ minden kóbor vitézeiért; én meg már mintha a' hátamon érezném korbácsát."

„Szegény Sanchom! te született gyáva vagy; de hogy valaha nyakassággal ne vádolj, kivánatodra állok; csakhogy életed napjaiban, még halálod óráján se — és e' föltételt jól megtartsd, — jusson eszedbe azt mondani, hogy a' félelemnek legkisebb érzete miatt távoztam el. Ha azt mondod, Sancho, hazudtál, hazudsz és hazudni fogsz. Csak a' csupa gyanú, hogy illyesmi megfordulhatand agyadban, elég ok volna nekem arra, hogy bevárjam, hogy megvívjak nem csak egy szent Hermandáddal, melly előtted annyira rettenetes, hanem izrael 12 törzsökeinek minden szent Hermandádjaival, és a' hét Maccabeusokkal, Castorral 's Polluxal, és mindenekkel, kiket a' világ testvérekűl felmutathat."

„Uram! visszavonulni : nem teszi megfutamodni; valamint készakarva haszontalan veszélynek kitenni magát, nem okos dolog. A' bölcs ember nem veszélyeztet mindent egyszerre, és mu megóvja magát a' holnapért. Ámbár együgyű paraszt vagyok : de azért tudom mit neveznek józan észnek, és az én tökfejem úgy vélekedik, hogy nagysád igen nagyon bölcsen cselekszik, ha Rozinantera felül, és aló utánam : illa berek nád a' kert!"

Don Quichotte felelet nélkül engedelmeskedék. Sancho szamarán elöl ballagva, Sierra Morena hegyeinek tartott, azon tervvel, hogy ott néhány napig meghuzzák magukat. Csatlósunknak nagy vigasságára az élelem tarisznya, mintegy csoda által, kikerülte a' gályarabok kém szemeit; élelem dolgában tehát nem volt fogyatkozás, annálfogva jól benyomultak a' hegyek közé, és csak késő este állapodtak meg. Egy szikla tövében magos cserfák alatt leheveredtek. De az üldöző sors ugyan e' helyre vezette Ginés de Passamontot is, a' híres zsiványt, kit Don Quichotte a' gálya-rabságtól megmentett, és a' kinek szinte okai voltak a' szent Hermandádot kerülni. Passamont hőseinket, mély álomba merültöket lepte meg; és mert a' háládatosság nem igen tartozott gyakorlati erényei közé, minden lelki mardosás nélkül elcsente Sancho szamarát, mellyet Rozinantenál többre becsült. Alig kezdett a' hajnal hasadni, midőn a' csatlós fölébredvén, észrevette, hogy oda a' szamár, és tüstént elkezdett jajveszékelni : „Oh életem hűséges pajtása! — zokogá — szemem fénye, szívem szerelme, te! ki házamban születtél, szemeim előtt nőttél fel, és kis csikó korodban annyi gyöngéd gondjaim tárgya voltál : nem látjuk hát többé egymást! oda, örökre oda

vagy! Hogy térek már vissza hajlékomba, hol együtt éldegéltünk? hogy merek megjelenni feleségem előtt, kinek kedvence voltál? gyermekeim előtt, kiknek öröme voltál? szomszédaim előtt, kiknek te reád mindig fájt' a' foguk? Oh szamaram, édes szamaram! Nélküled nincs előttem becse az életnek! Hogy is volna! hiszen te tápláltál bennünk, naponként 26 maravédit keresvén, melly csaknem minden házi költségemre elég volt. Jaj nekem! nincs nekem többé szükségem semmire, ha te oda vagy, én is meghalok!"

Don Quichotte, kit Sancho orditása álmából fölvert, vigasztalni kezdte, szép erkölcsi beszédet tartván előtte az élet baleseteiről; de mind addig nem sikerült Sancho könnyeit megállítani, míg meg nem igérte, hogy öt darab szamarából hármat neki ajándékoz. A' zokogó csatlós megköszönte ura jóságát, aztán szomorúan megindult utána gyalog, nyakába akasztván az élelemtarisznyát, melly mind eddig szerencsésen megmenekült, és abból nagy sohajtozások közt egy-egy darab kenyeret elő-elő rántott. Don Quichotte egy hegyszorosnak tartott, és a' hegyek közé mindinkább-inkább benyomúlt; gyönyörködvén a' környező kősziklák sivatagában; emlékében fölkereste a' lovag-kalandorok hasonló magányokbani kalandjait. Egyszer csak azt látja Sancho, hogy ura, dárdájával egy penészes utitáskát piszkál, melly az út közepén hevert. Tüstént ott termett segíteni, és minden lakatos nélkül a' táska elrongyollott oldalán kihúzott négy darab hollandiai gyolcsinget, és egyéb finom vászonnemüt, meg egy behajtogatott zsebkendőt, mellyből jókora rakás arany pénz csillogott felé. „Áldott legyen Istennek szent neve — kiáltá a' neki örült csatlós — íme valahára egy szerettemre való kaland!"

E' szavak után meg sem olvasván a' talált pénzt, újra szemügy alá vette az utitáskát; de egyebet nem talált, mint egy gazdagon kivart tárcát, mellyet Don Quichotte megtartott magának, Sanchonak hagyván az aranyokat, ki nem késett urának kezet csókolni, 's a' sárga csikókat zsebre rakta.

„Barátom! — mondá hősünk — e' holmi bizonyosan valami szerencsétlen utasé volt, kit rablók gyikolhattak meg."

„Nem hiszem; — felelé Sancho — a' rablók nem hagyták volna itt a' szép sárga csikókat, a' mellyek most zsebemben pihennek."

„Igazad van; nem tudom megfejteni a' dolgot, ha csak a' tárca útba nem igazít." — Felnyitotta, 's a' következő rímeket találta benne, mellyeket Sanchonak felolvasott:

Hűségre szüksége van a' szerelemnek;
Hűségnek szüksége van a' reménységre.
Oh Phyllis! reménye nincsen kebelemnek:
Mégis örök az én szerelmem hűsége.
Ha egykor... — ah! bocsásd meg szívem álmait —
Ha mégis megszánnád hő lángom kínait!
Nem! nem! szerelmesed szerény félénksége
Annyi boldogságért könyörögni sem mer.
Csak tűrd: hogy szeretlek; és keblem insége
Nem búbánat nekem, hanem öröm tenger.

„Ebből nem leszünk okosabbak — mondá Don Quichotte — hanem a' versek nem egészen rosszak."

„Hát a' vers-faragáshoz is ért nagysád?" kérdé Sancho.

„Jobban mint hinnéd, barátom. Majd elhiszed akkor, ha kezedbe adok egy versben írt levelet Dulcineá-

hoz. Az őskor lovagai mind költők és zenészek voltak. Csak a' szerelem adhatja e' tehetségeket"

„Mégis nézzen szét nagysád abban a' tárcában: nem volna-e még valami más benne." Don Quichotte tovább levelezett.

„Itt próza van — mondá — azt hiszem szerelmes levél."

„Ugyan kérem alássan — mondá Sancho jó kedvében — olvassa el nagysád, teljes életemben mindig szerettem a' szerelmes leveleket."

Don Quichotte olvasott:

„Nincs mitől tartanod; hamarább hallod halálom hírét, mint panasz-szavam. Hitszegő! hitvány kincsszomjnak feláldozád szerelmem, esküd és legszentebb kötelességeidet. Azt hittem hogy te benned minden erény, minden tökély egyesülve van, és most tudom, hogy te csak egy szép nő vagy. Légy boldog; bár férjed hűtlenségeit soha meg ne ismerd! és bár meg ne bánd soha szivednek annyira méltatlan választását!

Engem boldogtalanná tettél örökre; imádkozni fogok nyugalmadért."

„A' levélből sem tudunk meg többet mint a' versekből;" mondá Don Quichotte. Azután tovább levelezvén több költeményeket, és szerelmi cédulákat talált, mellyek tömve voltak panaszos szemrehányásokkal. Ez alatt Sancho még egyszer megkutatta a' szeredát, össze tapogatván annak zege-zugát és ráncait, elannyira felétvágyolta a' száz darab arany. Fájdalom! semmi egyébre nem akadt, hanem zsebére tapintván, gazdag jutalmát érezte abban a' kapott ütlegeknek, a' csárdai kényelmetlen éjjelnek, a' Fiérábras balzsamnak, a' lepedősdinek, és még elveszett szamarának is. Hanem

a' gyász alakú lovag még mindig az útitáska gazdájáról álmodozott, és a' levél-, versek-, aranyok-, finom gyolcs-ruhából azt következtette, hogy az valami szerelmes ifjú úr, kit hölgye hűtlensége kétségbe ejtett. De e' rideg magányban kitől kaphatni értesítést! hanemha magától a' szenvedő szerelmestől. Épen indulóba volt a' hegyeket összejárni: midőn a' hegy ormon egy emberi alakot vett észre, ki zerge könnyűséggel ugrált szikláról sziklára. Az embernek öltözete rongyos vala, barkója fekete, tömött, kúszált hosszú haja arcára omlott; nadrágja, melly bársonynak látszott, csupa rongy volt; lábai, lábszárui meztelenek. Sebes futása dacára is megjegyezte Don Quichotte mind ezeket, és gondolván, hogy annak kell a' levéltárca birtokosának lenni, egyszeribe utána nyargal vala, ha Rozinante, kinek a' legjobb úton sem volt kedve a' sebes kocogáshoz, nem vonakodott volna keresztülkasúl mászkálni a' kösziklákon. Csatlósának parancsolá tehát hogy fusson azon ember után, hanem Sancho világosan megmondta, hogy tapodtat sem mehet, mert ha ura nincs vele: a' félelem dermeszti meg. „Különben is — tevé hozzá — miért kell olly nagyon hajhászni a' szereda gazdáját, tán azért hogy visszaadjuk az arany tallérokat? én nem látom általal miért kell azzal sietni."

E' pillanatban forráshoz értek, mellynek partján döglött öszvér hevert, hollóktól félig eléve, még megvolt a' nyereg és zabla. Egy öreg pásztor a' hegytetőn fütyölte össze kecskéit. Don Quichotte meglátván ötet, magához szóllította. Az öreg pásztor lejött.

„Fogadni mernék — mondá a' mint megérkezett — hogy azt kérdezi kelmed: miért hever itt ez az öszvér?

Ez előtt hat hónappal döglött meg. Kelmednek találkoznia kellett gazdájával."

„Nem — felelt Don Quichotte — csupán egy úttáskát leltünk közel ide az út közepén."

„Rég' láttam én már azt, mondá a' kecskés, de a' nagy világért sem nyúltam volna hozzá, félvén hogy tolvajság gyanújába esem. Mert, uram, az ördög nagyobb mester mint mi, és ollyat is besúgna a' mi nem igaz."

„Én is csak azt gondoltam — szakasztá félbe Sancho — mikor azt az úttáskát megláttam, és azért kerültem ki száz lépésnyire; még most is ott van la, hadd vesszen ott; én nem szeretném a' lábom megütni a' más ringyrongyáért."

Jó ember — mondá Don Quichotte — ismeri-e kend a' tulajdonost?"

„Uram! — feleié az öreg pásztor — mind a' mit tudok ennyiből áll: ezelőtt mintegy hat hónappal egy szép fiatal ember ezen az öszvéren érkezett meg egy ide három mértföldnyire fekvő juhász-tanyára; hátán azon úttáska függött, mellyet kelmetek száz lépésnyire kikerültek. Legelső kérdése is az volt: mellyik a' legkietlenebb hely itt a' hegyek közt? Mi ide mutattunk, a' hol most vagyunk. Az ifjú úr tüstént megsarkantyúzta öszvérét, és e' sziklák közzé vonult előlünk. Néhány nappal később egy pásztor találkozott vele szerencsétlenségére; mert az ifjú úr szót sem szólva egyenesen megtámadta, leütötte, aztán a' teher-hordó szamárhoz futott, és minden kenyerünket, sajtunkat kirabolta, és hihetlen gyorsasággal a' sziklák közzé vitte. Ekkor összeverekedtünk mi is, és két egész nap kerestük az ifjú urat; végre megtaláltuk egy cserfa odúban. A' gúnyája csupa rongy volt, képét a' nap elsütötte, alig ismertünk rá. Csön-

desen elébünk ballagott, és köszönt; aztán mondta, hogy ne ütközzünk meg állapotán, mert ő számos vétkeiért penitentiát tart. Nevét kérdeztük; ő lesütötte szemeit, és nem felelt. Aztán arra kértük, hogy jelelje ki a' helyet, a' hová eleséget hordjunk számára, vagy ha tetszik neki, jőjjön a' tanyánkra, és ne tegyen erőszakot mint a' napokban. Megköszönte, és bocsánatot kért tőlünk, igérte hogy jövendőben csak Isten nevében kér tőlünk kenyeret, és senkinek sem tesz legkisebb rosszat. Még azt tette hozzá, hogy lakhelyét ki nem jelölheti, mert azzal nem bir, és ő ott hál, a' hol az éjj meglepi. E' szavak után sírni kezdett; és mi is, mert azon ifjú úrnak jó képe van. Valami nagy bajának kell neki lenni, és mostani állapotához mérve az előbbenit, a' mellyben megláttuk ötet, a' pogánynak is megesnék rajta a' szíve. A' mint vígasztalni akartuk együgyű parasztos okoskodásainkkal, egyszerre megváltozék ábrázatja, földre süté szemeit, ajkait összeszorítá, szemöldökeit összehúzta, és egyik pajtásunkra dühösen rárohant, és ha mi ott nem vagyunk, minden bizonnyal agyon ütötte volna. Kezeink közt hánykolódva mindig ezt kiabálta: „Hah! gaz Fernandó! meglakolsz istentelen hitszegésedért, kiszakgatom szívedet, mellyben tettetés, csalárdság és minden bünök lakoznak.“ És több e'féle szemrehányásokat ejtett ki ezen Fernandó ellen. Végre útnak eresztettük ötet, és gyorsan e' sziklák közzé futott, hol ötet beérni lehetlen.

Mind ebből, édes uram, mi azt okoskodtuk ki, hogy ezen boldogtalan ifjú ember néha-néha örjöng, minek oka lehet azon bántalom, mellyet valami Fernandó nevű embertől kapott. És ezen okoskodás annyival inkább megállhat, mert azóta el-el jött hozzánk ennivalóért; né-

ha kérelem, néha pedig erőszakra kelt a' dolog. Ha rosz órájában van: kinálhatják őtet akármivel, akkor csak verekszik. Máskor szeliden, szépen könyörög egy falat kenyérért, megköszöni, sír, és tovább megy. Már tegnap ötödmagammal arra határoztuk magunkat, hogy felkeressük és elvisszük Álmodavarba, melly ide 8 mértföldnyire fekszik, és ha lehet kigyógyíttatjuk: vagy családját kutatjuk ki, hogy viselje gondját szegénynek. Enynyiből áll a' mit róla tudok."

Don Quichotte, ki az előadást bámulva és érdekkel hallgatta, megköszönte az öreg pásztornak, és arra határozta magát, hogy a' felkeresésben ő is részt veend.

De a' történet mégkimélte őtet e' fáradságtól. A' pillanatban meglátták az ifjú embert, ki rongyos ruhában, némelly szavakat mormogva, feléjük ballagott.

Halkal közeledett, és gyönge rekedt hangon jó napot mondott. Don Quichotte tüstént leugrott lováról, és barátságosan megölelte az ifjút, ki a' jeleneten megütközvén két lépést hátrált; majd két kezét a' lovag vállaira tevén, mély figyelemmel vizsgálta őtet. Hosszú hallgatás után e' szavakra fakadt:

XXIV.

A' sierra morenai kaland folytatása.

„Uram! nem ismerem ugyan önt, de irántam mutatott barátsága nagyon jól esik. Szomorú állapotom tán sohasem engedi hálámat bebizonyítanom, de azt éreznem nem gátolja."

„Örömmel áldoznám fel életemet — viszonzá a' lovag — hogy önnek bajait orvosoljam, de ha nem lehet

azokat enyhíteni, legalább szánni akarom, és megosztani is. Tudja ön, hogy a' részvét könnyei balzsam csöppek a' fájdalom sebére; méltóztassék tehát nekem nyilatkozni; annak nevében kérem önt, ki ön előtt a' legkedvesebb lény, és esküszöm a' lovagiság rendére, mellynek bár méltatlan tagja vagyok, hogy érzelmeim megérdemlik önnek bizalmát."

Míg lovagunk beszélt: az ifjú ember végig nézett rajta tetőtől talpig, és mondá: „Az Istenre kérem, adjon ön előbb valami ennivalót, aztán engedni fogok kívánságának a' mennyiben tehetem."

Sancho és az öreg juhász tüstént megkinálták tarisznyájuk tartalmával. Az ifjú mohon hozzá kapott, két kézzel tömvén szájába a' kenyeret, és nyughatlan vad tekintetet szórt maga körül. Végezvén ebédét, némán jelt adott, hogy menjenek utána; és ő elől ment egy magas szikláktól környezett völgybe. Ott hallgatást ajánlott titokteljes jelek által, ajkára tevén újját, és minden felé tekintgetvén, mintha attól félne hogy valaki meglátja; azután leült a' gyepre a' szikla tövében, helyet mutatott ki mindenkinek, egy darabig behunyta szemeit, hogy gondolatait rendbe szedje, és így kezdé beszédit:

„Nem bánom, elmondom önöknek balesetemet, csakhogy igérjék meg, hogy előadásomban meg nem háborítnak. Érzem, hogy ha csak egyszer is megszakasztanak önök beszédemben: nem vagyok képes annak fonalát újra megtalálni és összekötni."

E' szavakra Don Quichotte visszaemlékezett Sancho meséjére, mellyet az sem tudott bevégezni. Társai és önnevében megigérte tehát, hogy a' beszédet félbe nem szakasztják. Az ifjú e'képen szóllott:

„Nevem Cardenio, születésem helye Andalusiának

egy nagy városa, családom gazdag; a' szerencsének ezen előnyei mellett is szánandó vagyok. Ugyan azon városban egy ifjú hölgy élt, kire az ég pazar kézzel szórta ajándokait; az ember nem tudta: szellemét-e vagy testi szépségét imádja Lucindának. Ő szintolly nemes születésű, és szintolly gazdag volt mint én; de olly álhatatos mint én, nem volt. Bár nálam boldogabb lenne! Szerettem, imádtam Lucindát gyermekségem óta. A' gyermek Lucinda szinte szeretett engem évei őszinteségében. Szüleink sem gátolták nevekedő hajlamainkat, mert abban, bár nem szóltak róla, jövendőben összeillő házasságot láttak.

Azonba, mikor Lucinda 15 évet ért, attya kötelesnek érzette magát, hogy leányának megtiltsa látogatásainkat. Oh hány levelet, hány cédulát nem írtunk mi egymásnak! hány költeményt, románzot nem küldtem én Lucindának! Szerelmünk ez által csak nőtt. Szívem, melly hölgyem szemei előtt a' tisztelet érzelmében félénkült el, távol tőle merészebb lőn; tollam nem félt leírni azt, mit ajkam csak remegve birt kimondani; és Lucinda bátorságot vőn ollyanokat írni, mikről azelőtt előttem sohasem szólt.

Végre nem levén képes nélküle élni, életem sorsát elhatározni akartam; saját magam mentem el Lucinda attyához, és leányát megkértem. Nyájasan fogadott az, és válaszúl adá, hogy e' nász mind a' két házastársnak becsületére válik; „hanem — tevé hozzá — önnek attya van, kiről tudni akarom, ha tudtával történik-e a' dolog? mert leányom addig menye nem lehet, míg az iránt akaratát nem nyilvánítja." E' választ méltányosnak találtam, jóságát megköszönve, atyámhoz siettem, azon kérelemmel, hogy boldogságomra tegye meg a' lépést.

Szobájába érkezvén, kezében levelet találtam, 's időt sem engedve szólanom, mondá: „Cardenio! e' levélben Richard herceg téged érdeklő ajánlatát fogod olvasni."

Richard herceg — a' mint tudják önök — Spanyol grand, kinek uradalmai Andalusiában feküsznek. Levelében atyámtól engem kért házához, hogy idősb fiának társalkodója, barátja legyek; igérvén hogy hitelét, tekintélyét előmenetelemre, szerencsémre fogja használni. E' mellett barátságáról egyelőre olly őszintén hízelgő, 's a' rendes pártfogók hangulatához annyira nem hasonló nyelven biztosított, hogy mintegy kötelességül érzettem magamban a' herceghez elmenni, legalább hálámat nyilvánítandó. — „Cardenio! — mondá atyám — két nap mulva el fogsz útazni; reménylem hogy magad-viselete méltó leend a' herceg választására." — Ellent mondani nem bátorkodtam; még azon este beszéltem Lucindával ablakában. Másnap attyát értesítettem a' történtekről, és kértem, hogy míg a' hercegtől megtérek, a' mi soká nem maradhat, méltóztatnék leánya iránt nem rendelkezni. Megígérte; Lucinda megesküdt, hogy szerelme másé nem, csak az enyim fog lenni; könnyek közt búcsúztam el.

Megérkeztem Richard herceghez, ki engem atyai jósággal fogadott. Öregebb fia mindjárt nyilvánította irántam tiszteletét és barátságát, hanem Fernandó, az ifjabbik, egy szeretetre méltó kellemes ifjú, még bátttyánál is jobban megszeretett, teljes bizalmával megajándékozott, 's legjobb barátjának vallott. Szívem nem késett az övével találkozni; gyöngéd részvéttel hallgattam bizalom nyilatkozatait, és csak hamar megtudtam tőle, hogy titkon boldogtalan heves szenvedélyt táplál egy parasztholgy iránt, ki atyja jobbágyának leánya, Andalusiában

a' leggazdagabb örökös, és olly szép, eszes, mívelt nő, hogy az egész környék bámulja. Fernando nem tudván a' leányt elcsábítani, birhatásaért az utolsó eszközre határozta magát: nőül venni. Mindent elkövettem, hogy e' szándokáról leverjem; felmutattam neki a' családi akadályokat, a' bajokat, miknek magát kiteszi; de miután láttam, hogy határozatában nem ingatag, kötelesnek éreztem magam a' herceget ez iránt meginteni. Épen teljesítni akarám kényes feladatomat, mikor Fernando — bizonyosan átlátván tervemen — hozzám jött és mondá: hogy nehány havi távollétben szenvedélye orvosságát hiszi; szeretném barátom — mondá — ez időt atyád házánál eltölteni, elutazásom színleges okaúl adandom, hogy hazád híres ménesét akarom látni, 's nehány darab lovat venni; reményem van, hogy az út, szórakozás, főképen barátságod felejtetni fogják őrült szerelmemet. E' terven annyival inkább kaptam, mert Lucinda közelébe viendett, 's Fernandot sürgettem, hogy azt minél előbb teljesítse. Későbben tudtam meg, hogy Fernando — már mikor elutazni készült — elcsábította a' paraszt hölgyet, házasságot igérvén neki. A' hűtlen csak távozni akart; akár, mert attól félt, hogy attya megtudandja vétkes tettét; akár, mert a' szerelem — melly a' szép lelkekben minden erénynek menedékhelye — Fernandoéban nem más volt, mint égő zabolátlan vágy, mellyet az akadályok felingereltek, és a' melly kialszik, ha kielégíttetik. Kevéssel azután a' herceg engedelmével elutaztunk, 's atyámhoz érkeztünk, ki Fernandot mint jóltevőnk fiát fogadta. — Én meglátogattam Lucindát, és hűnek találtam; boldogtalanságomra azon gondolatra jöttem, hogy a' barátságnál fogva köteles vagyok Fernandonak megvallani szerelmem titkát. Lucinda kellemeit és elméjét festegetvén

előtte, élénk vágyát nyilvánította őtet láthatni. Könnyen engedtem kívánatának, 's elmentem vele Lucinda ablaka alá; ablaka nyitva, szobája kivilágitva volt. Fernando nagyon is megnézte életüdvöm tárgyát, és annyi szépség tekintetén elámulván, megfeledkezett mult szerelméről, megfeledkezett barátságáról. Mindazáltal gondosan titkolta gerjedelmét, szerencsét kivánt boldogságomhoz, 's kért hogy mutassak neki nehány levelkét Lucindától. Gyanú, bizalmatlanság nélkül felolvastam előtte Lucinda utolsó sorait, mellyekben arra int, hogy kezét kérjem meg. E' sorok — ész-, kellem- és a' szeméremmel párosúlt szerelem tanúbizonyságai — teljes lángra gyújtották az áruló Fernandot. Még jut eszembe, hogy Lucindát magasztaló szavai kellemetlenűl hatottak reám; iszonyú világosság tűnt föl lelkemben, és bár hölgyem hűsége, mint életem felől bizonyos voltam, a' szerelemféltés fulánkja először döfött szíven.

Kevéssel aztán Lucinda, ki szerette a' lovagregényeket olvasni: „Amadis a' franchonit“ kérte tőlem.

E' szavakra Don Quichotte felugrott, 's nem tudván fékezni felindulását, mondá: „Uram! ha ön története elején mondta volna, hogy Lucinda kisasszony gyönyörködik a' lovagregényekben, ez egyetlen vonás elég bizonyság leendett arra, hogy ő szép, okos, szeretetre méltó, lelkes, tökélletes. Most pedig már bizonyos vagyok benne, és állítom és állítani fogom mind örökké. Azonban bátorkodom megjegyezni, hogy Lucindának Amadis a' franchoni mellett még a' bámulatos Rogért, a' göröghonit, kellett volna öntől kérni; abban gyönyörrel olvasandotta Darayda és Garaya szép történetét, valamint a' kellemes Darinel pásztor édes szerelmes verseit is. Kérem önt — adandó alkalommal — szolgáltassa kezéhez

e' dicső könyvet; ha történetesen nem volna meg önnél, legyen szerencsém önhöz saját házamnál, szolgálni fogok még vagy háromszáz darabbal, mellyek mind egy szálig éltem vigasztalói és lelkem táplálékai. Igaz ugyan, hogy egy kis bajom lesz a' kereséssel bizonyos bűbájos gonoszsága miatt. Bocsánat, hogy szavam ellenére megszakasztottam ön beszédét, de én nem vagyok saját magamnak ura, ha a' lovagiságot hallom szóba jönni. Méltóztassék folytatni, ha tetszik, én szintannyi figyelemmel mint részvéttel fogom önt hallgatni."

Az alatt míg Don Quichotte beszélt, Cardenio ábrándos gondolkodásba süllyedt, feje keblére hajlott, szemeit merően a' földre szegezvén. Lovagunk két ízben fölkérte, hogy beszédét folytassa: Cardenio nem felelt. Hirtelen zavarodott szemmel Don Quichottera tekintett, kiáltván: „Nem! a' világon senki sem veri ki a' fejemből, bár mint tagadja sok semirekellő, hogy Madazime királynő, Elizabeth mesterrel nem hált legyen."

„Merőn sült hazugság! hamis rágalom! — ordította Don Quichotte, rettentően megesküdvén — Madazime királynő sokkal fedhetetlenebb életű fejedelem asszony volt: hogysem a' világnak bármellyik seborvosával hált volna. Ki e' koholmányt elhiszi, állítja: az gyalázatos, gyáva, hazug; és azt bebizonyítom gyalog, lovon, fegyveresen vagy fegyvertelenül, miképen neki tetszeni fog."

Cardenio, kinek tébolya nöttön nött, a' hazug címre felkapott egy darab követ, és azzal úgy mejjbe vágta Don Quichotteot, hogy a' lovag hanyatt esett. Sancho megboszulni akarván urát, Cardenionak esik, de ez felugorván, a' csatlóst keményen a' földhöz csapja, és hátán elkezdi a' kállai kettőt ugrálni. A' szegény pásztor is, ki Sancho védelmére sietett, hasonló sorsra jutott;

míglen Cardenio belefáradván a' verekedésbe, a' sziklák közé vonult. Sancho tüstént megtámadta a' kecskést, hogy mért nem mondta meg előre, hogy ez az ember dühös bolond. A' kecskés mentette magát, hogy ő megmondta. Sancho nem hitte, összevesztek, és egymás hajába kaptak. Don Quichotte elválasztani akarta őket: „Bocsásson — kiáltá a' csatlós — hadd verekedjem kedvem szerint, ez az ember nem kóbor-lovag.“ Hősünk végre kibékítette őket; annyira vágyott pedig Cardenio történetét hallani, hogy ámbár ő volt a' sértett fél: bucsút vett a' kecskéstől, felült Rozinantera, és megindult Cardenio nyomán.

XXV.

Az erős manchai lovag miképen utánozza a' szép búsongót.

Hősünk a' sziklák legkietlenebb tájékára vonult. Sancho sohajtozva ment utána, majd megölte a' beszédvágy, de nem merte megkezdeni. Végre nem birván meg a' hosszú hallgatást, mondá: „Uram! jutalmamúl nem kérek egyebet, minthogy adja reám áldását, és eresszen haza isten hirével. Otthon legalább pörölhetek a' feleségemmel, és lármázhatok a' porontyaimra; jobb szeretném ha elevenen eltemetnének, minthogy e'képen kószáljak nagysád után a' nélkül, hogy egy árva szócskát kiejteni szabad volna. Csak legalább már a' vadállatok beszélnének, mint a' régi jó időkben, majd találkoznám egy becsületes farkassal, kivel aztán elfecsegnék; de ugysegéljen, mégis keserves egy dolog a' ka-

land keresés; az embert légbe hajigálják, agyba főbe verik, és utoljára még a' száját sem szabad föltátani."

„Istenneki! — felelé Don Quichotte — visszavonom tilalmamat, de csak addig, míg e' sziklák közt leszünk."

„Hej de bölcsen cselekszik nagysád, mert különben nem soka megfuladtam volna már. Legelsőben is azt bátorkodom kérdeni: miért fogta nagysád olly nagyon pártját annak a' Magazin királynőnek, vagy ki az istennyilának? és mi gondja arra, hogy az a' Felizab úr szeretője volt-e vagy nem? Ha szépen elereszti füle mellett, mert nem is tudom hogy mi köze hozzá, tehát az a' fél bolond is szépen tovább mondta volna a' történetet, és nem öklöz, kövez bennünket agyba főbe."

„Barátom! ha tudnád, hogy Madazime királynő mennyire megérdemli a' tiszteletet: saját magad is által láttad volna, hogy nagyon türelmes voltam, meg nem fenyítvén a' szidalmazót, ki becsületébe gázolni vakmerő volt. Igaz ugyan, hogy Elizabeth mester nem volt tökkel ütött ember, sőt a' királynő gyakran élt tanácsával, mert házi orvosa volt: de csak gondolni is, hogy szeretője is volt, gyalázatos rágalom, mit Cardenio sem mondott volna, csak őrültsége pillanatában."

„Hiszen épen azért nem kellene mindjárt felpattanni egy bolond szavain; mert ugysegéljen, ha az a' darab kő, melly a' gyász alakú lovagot mejjbe találta, csak egy hajszállal is feljebb jár, istenbizony megette volna a' szurkot nagysád szép asszonyostól együtt, kit verjen meg a' Jehova."

„Egy lovag-kalandornak kötelessége védeni a' szépnem becsületét, színtúgy a' bolondok mint az okosok ellen; főkép ha olly nagy fejedelem asszonyról van szó, mint Madazime, ki iránt — már csak nem titkolom tőled

— mindig különös vonzalmat éreztem szépsége, erényei és balsorsa miatt. Szegény jó királynő! mindannyiszor ellágyulok, a' hányszor eszembe jutnak szenvedései, nyomorai, mellyeknek közepette csupán Elizabeth mester bölcs szavai vigasztalták. És gonosz célzatból azt akarják belőle kiokoskodni, hogy köztük bizonyos illetlen viszony szövődött. Istenemre! ezt sohasem fogom tűrni, és meghazudtolom és meghazudtolandom a' legrettenetesben mind azokat, kik hasonlót fognak állítni, avagy csak gondolni is."

„Uram! Isten őrizz, hogy én ollyast állítsak avagy gondoljak! Úgy sem *szokásom a' más háza előtt söpörni; a' mit főztek egyék is meg;* ha együtt háltak: adja isten egészségökre. *Tudom is nem is, csak a' nagy híre. A' ki rühes, vakaródzék. A' ki a' más szájával eszik, sohasem lakik jól. Ha szegény vagy, húzd meg magad.* Mi az ördögöt is törődném a' más bajával, mikor se károm se hasznom benne. *Sokszor nagyobb a' füstje, mint a' pecsenyéje.* Kiről nem pletykáznak? nem lehet a' világ száját befogni; de hiszen *ember-szólás szamár ordítás, nem hallik menyországba.*"

„Szent és igaz Isten! — kiáltá Don Quichotte — mit akarsz ezzel a' milliom példabeszéddel? Arról nem tehetek ha józan értelmed nincs: de annyit csak megkivánhatok, hogy valahára már a' tökfejedbe férjen, hogy mind a' mit cselekszem, cselekszem a' lovagiság szabályai szerint, mellyeket nálam nem ismer jobban senki széles e' világon. Minden tettemnek czélja van; például: most azért nyomultam e' rengetegbe, hogy egy fönséges tervemet létesítsem, melly nekem annyi dicsőséget szerzend, mennyivel nem bírt soha a' leghiresb lovag sem."

„E' szerint nagy veszedelemnek teszi ki magát ismét nagyságos uram?"

„Szorgalmadtól függ, és az idő mennyiségtől, melylyet azon követségre fordítsz, mellyel téged megtisztelni foglak. Jőjj idébb; mindjárt megtudsz mindent. —

Jól tudhatod édes barátom, hogy a' híres Amadis a' franchoni, talán a' legtökéletesb lovag-kalandor volt a' kerek ég alatt; hazudok ha mondom hogy *talán:* ő legelső, páratlan 's minden lovagok királya volt. Minden mesterségben, minden hivatalban a' legnevezetesebbik; azért követem tehát Amadist én is, mert ő a' mágnestűje, csillaga mindnyájunknak, kik nemes szivűek vagyunk a' lovagiság és a' szerelem ásslója alatt küzdeni. Amadisnak egyik legszebb tette, mint bátorsága és álhatatosságának legnagyobb próbaköve az volt, hogy midőn a' szép Oriána által megvettetnék, kopár sziklák közt keresett magának lakhelyet, és jó darabig ott sanyargatta magát a' *szép busongó* jelentékeny nevezet alatt. És nekem annyival könnyebb a' nagy Amadis sanyarú életét utánoznom, mert nem vagyok kénytelen mint ő, óriásokat, ember evőket aprítani, és táborokat kergetni; annakokáért használom a' jó alkalmat, melly engem e' háborgatlan rengetegbe vezetett."

„Még most sem tudom én elgondolni: mit akar hát itt nagysád?"

„Utánozni Amadist, és talán még Rolandot is, a' ki midőn észrevette, hogy szeretett Angelikája a' maurus Médorral hűtlenkedik, tövestől kiszakgatta a' fákat, felkavarta a' tiszta forrásokat, leöldöste a' juh-nyájakat, és felpörkölt falut és várost; aztán pedig megőrült, és ez neki nagy hírt nevet szerzett."

„Nekem úgy tetszik, mintha emlitette volna nagy-

sád, hogy annak a' két úri embernek volt oka miért cselekedni olly gyönyörű dolgokat; de azt nem tudom hogy nagysádnak mi oka lehet; talán a' gyanú, hogy Dulcinea kisasszony holmi pajkosságot követett el valami maurussal vagy keresztyén emberrel?"

„Egyátalába nem; és épen ez ad nagyobb érdemet tettemnek. Ha egy lovag kézzel fogható ok miatt őrül meg: abban semmi méltánylandó sincs; de ha épen semmiért, minden legkissebb ok nélkül egyszerre megbolondúl, a' vak is láthatja, hogy mennyire dicsőretes és kedves dolgot cselekszik szeretője szemében, ki abból azt következteti, hogy mi mindent képes nem volna tenni az ő imádója, ha arra igazi oka lenne? Egyébiránt a' Dulcineátoli távollét, elég ok a' megőrülésre; egy szó mint száz, Sancho, én megőrülök. Igen, édes fiam, én bolond akarok lenni, és az leszek, míg a' Dulcineának viendő levelemre választ nem hozandasz. Ha a' válasz ollyan lesz, a' minőt szerelmem érdemel: visszaveszem józan okosságomat, hogy a' boldogságot annál inkább érezzem; de ha megútál a' kegyetlen: bolond maradok, hogy fájdalmamat kissebbítsem. Most már értheted, hogy minden esetre felséges dolgot mívelek, és csak nyerhetek benne."

Don Quichotte épen egy magas hegy aljához ért, melly a' többiektől külön emelkedett föl. patak öntözött rét-völgyben. A' hűs csermely, az erdei virágokkal tarka-zöld pázsit, néhány itt amott nőtt fabokrok, megnyerték hősünk kedvét, melly szerint elhatározta, bűnbánását e' kellemes helyen teljesíteni; „Ime! — kiáltá végig nézdelvén érzelgő tekintettel minden tárgyakat — ime az én magányom, hol szerelmem után sohajtozandok; ime a' tiszta csermely, mellynek habjait könnyeim sza-

porítandják. Oh ti! — bárkik vagytok — pásztor istenei e' hegységnek, engedjétek meg egy szerencsétlennek, hogy szomorú panaszaival, szép hajléktok csöndét háborítani fogja. Oh dryadák és napeák! ne unjatok meg engem hallani; és én gyöngéd fogadást teszek, melly szerint szemérmeteknek nem leend oka rettegni a' faunokat és satyrokat. Oh tobozói Dulcinea! ki éjjelemnek nappala, szívem szerelme, hosszú útaim ragyogó csillaga vagy, tekintsd meg a' szörnyű állapotot, mellybe engem távolléted ejtett. Es te hű csatlósom! dicsősségem bajtársa, ne felejts el, ne felejts egy mák-szemnyit is abból, a' mit cselekedném látni fogsz, hogy elmondhasd annak, ki boldogtalanságom oka."

E' szavak után Don Quichotte leszáll lováról, leveszi róla a' nyerget, zablát, és hátát megveregetvén: „Vedd vissza — mondá — a' szabadságot, mellyel urad nem bir. Nincs többé szükségem hevedre, szintolly szelid mint rettenetes paripa, ki homlokodon írva viseled, hogy gyorsabb és híresebb vagy Frontinnál és Astolf' Hyppogriffusánál."

„Hej ha az én szegény szamaram is itt volna — szakasztá félbe Sancho — majd én is mondanék néki sok szép dolgot lenyergelés közben; ámbár ha igazat kell szólni, biz a' nem tudna felőle semmit, mert a' volt gazdája — tudtomra legalább — nem volt szerelmes. Hanem egyet mondok, kettő lesz belőle: ha már ön, nagyságos gyász alakú lovag úr, kész akarva megbolondul, és azt kivánja, hogy elútazzam: nagyon helypotolná ám Rozinante az én szamaram hiányát; a' jövet-menet sem kerülne annyi időbe, mert megvallom rosz gyalogló vagyok."

„Nem ellenzem — viszonzá Don Quichotte — csak azt akarom, hogy még vagy három napig ne indulj

meg; mert látnod kell, hogy elmondhasd Dulcineának mind azon bolondosdit, mellyre képes vagyok, ha egyszer hozzá fogok."

„Dejszen, nagyságos uram, azért nincs mit várakoznom, úgy is láttam én már ollyat eleget nagysádtól."

„Koránt sem láttál édes barátom. Elsőben is ruháimat letépem, fegyvereimet szétszórom, fejjel leugrom a' legelső sziklárol, azután....."

„Azt nem javaslom; látok én itt ollyan kősziklát is, melly a' nagysád bűnbánásának véget fogna vetni. Hanem ha egyátalában szükséges a' bukfenczezés, azt tanácsolnám, hogy alkalmasabb volna azt vizben vagy gyapju-puha homokban hányni, aztán csak tessék rám bízni, majd elmondom én a' tekins asszonynak, hogy mind az ollyan kemény kősziklákon ment véghez, mint a' gyémánt."

„Nem, Sancho, a' lovagiság törvényei akkora hazugságot meg nem engednek."

„No de ha én megengedem; vagy még másképp is segíthetünk a' dolgon. Képzelje nagyságos uram, mintha a' három nap már letelt volna, írjon hamarjában a' nagysás asszonyságnak, de el ne felejtkezzék a' másik levélről sem, melly az igért három szamárról fog szólni, adja kezemhez egy csomóban, én ha hason csúszva is elmegyek Tobozóba, beszélek Dulcinea asszonysággal, és elmondom neki a' nagyságos úr bűnbánási csudatételeit; és fogadom hogy hajlékonyabbá teszem ötet, mint a' selyem szalag; aztán madár sebességgel vissza repülök, hogy nagysádat kiszabadítsam purgatoriumából."

„Az a' legnagyobb baj, hogy papirom nincs; de semmi, leírom levelem a' Cardenio tárcájába. A' legelső faluban tisztáztasd le majd az iskolamester vagy az

egyházfi által. Az nem tesz semmit, hogy nem saját kezem irása leend, mert ha jól emlékszem, Dulcinea nem tud olvasni; aztán meg szavam adom rá, hogy irásomat sem ismeri. Tizenkét éve, mióta kedvesebb ő nekem, mint a' nap világa. Azóta csak négyszer láttam; és mondani merem, hogy azon négyszer közül is csak egyetlen egyszer vette észre, hogy ránézek: olly szigorú fegy alatt növelték őtet — apja: *Chorchueló Lőrinc* és anyja: *Nogalés Aldonsa*"

„Mi... micsoda! mit mondott ön? Hiszen e' szerint Dulcinea asszonyság *Lorenzó Aldonza* volna, Corchueló Lőrinc hajadon leánya?"

„Igen, ő az."

„Oho! ismerem, nagyon jól ismerem. Ugysegéljen, jó darab szűz csont; egy gerendát csak úgy elhajít a' ki lelke van, mint a' legmarkosabb legényt a' faluban. Hej, hamis egy szoknya, még bajusza is van, és tudom hogy meg merne birkódzani a' világnak minden kóborlovagával. Jut eszemben: egyszer felmászott a' toronyba, hogy az édes apja napszámosait előkiáltsa; voltak vagy fél mértföldnyire, de bezzeg meghallották a' kurjantását, mintha csak a' torony alatt lettek volna. Teringettét! beh pofon tudja ütni a' legényt, ki vele enyelegni akar! Bárcsak ottvolnék már; alig várom hogy láthassam. Tudom hogy megbarnúlt a' bőre, mert sokszor jár a' napon. No ugyan nagy szamár voltam! azt hittem én, hogy ez a' Dulcinea asszonyság valami nagy születésű hercegasszony, kibe nagyságos uram fülig szerelmes, és a' ki megérdemli, hogy lábainál térdepeljen a' biskáyai, a' gálya-rabok, és mindazok, kiket nagysád meggyőzött. Ejnye! ha elmentek hozzá; ugyan furcsa

volt látniok, hogy Aldonza Lorenzó kendert tör, vagy buzát rostál; még maga is jó izűt nevethetett rajta."

„Sancho! — felelé Don Quichotte csöndes komolyan — egykor nagy igazságot mondtam én neked, de mindjárt elfeleded; és az ebben áll: hogy te rendkivül csacska bolond vagy. Ha — miképen te — okoskodni akar az ember, tudnia kellene, hogy két dolog érdemli meg szerelmünket: az *okosság* és a' *szépség*. Dulcinea mindkettőt a' legnagyobb mértékben birja. A' születés, a' rang semmit sem nyomnak. Én őt szintúgy tisztelem, szintúgy szeretem, mintha a' világnak első hercegasszonya volna. Különben is gondold meg: valjon az Amarillisek, a' Sylviák, Galatéák, kiket költőink dicsőitnek, ollyanok-e a' millyeneknek festik őket? Valóban nem! Igen rendes dolog, ha képzeletünk egy idealis példányképet alakit magának, és azt minden kellemvonásokkal, tökélylyel fölékesiti; akár azért, hogy azt példaképen állitsuk ki, akár hogy minmagunkat ösztönözzük a' valódi szépet szeretni. Egy illy példánykép én nekem Dulcinea. Lehet hogy bizonyos kislelkűek ezt megfogni nem képesek, de véleményükkel keveset törődünk."

„Jól beszél nagyságos uram! nem is szégyenlem megvallani, hogy nagysádnál sokkal nagyobb szamár vagyok. Hej, édes Istenem! mihelyt ez a' szó: szamár! eszembe jut, meg nem állhatom, hogy ne sohajtsak egyet elmaradt hűséges útitársamért; csak az vigasztal bánatomban, hogy nagyságos úr kegyes volt a' helyett hármat igérni." Don Quichotte felelet nélkül félrevonúlt, és Cardenio tárcájában megirta Dulcineához levelét. Bevégezvén pedig, megszólította csatlósát, hogy tanulná meg könyv nélkül.

„De már azt ne várja nagysád tőlem, mert igen

gyönge emlék-tehetséggel birok, Hanem azért olvassa le kedvemért azt a' levelet, tudom hogy nagyon szép."

„Tehát figyelmezz" — mondá Don Quichotte.

„Magas születésű nagyságos hölgy!

Ki tőled távol eped, kinek mélyen sebzett szíve ön fájdulmait tűri és szereti, vesztett nyugalmát vissza könyörgi tőled, imádott Dulcinea! Ha szépségedben megutálsz, ha büszkeségedben eltaszítasz engem: leroskadok, minden állhatatosságom mellett leroskadok kínaim terhe alatt. Hű csatlósom Sancho, elfogja mondani, oh imádott ellenség, a' szörnyű állapotot, mellybe jutottam. Bú napjaim hatalmadban vannak, egyetlen szavad megtarthatja, és egyetlen szavad megsemmítheti azokat. Parancsolj: kegyetlen parancsaidat teljesíteni kedves dolognak tekintem —

ki vagyok halálomiglan imádód

a' gyász alakú lovag."

„Apám lelkére! — kiáltá Sancho — teljes életemben nem hallottam hozzá fogható beszédet. Már az igaz, a' mit akar nagysád, azt ugyan ki tudja mondani; és millyen takarosan a' végére bigyeztette: „imádód, a' gyász alakú lovag." Nem hiszem, hogy ördöge nem volna nagysádnak. Ejnye no; jó hogy eszembe jut: ne feledje nagysád egy másik levélben megírni a' három szamár contractust; nem bánom ha nem ollyan takarosan lesz is, de annál világosabban legyen megírva."

Don Quichotte tüstént írt:

„Húgom asszony! fizessen ön ezen első váltomra Sancho Panza csatlósomnak, az öt közül, mellyeket otthon gondviselése alatt hagytam, 3 azaz három szamár csikót, mint a' melly értéket kész szamarakban vettem

fel böle; és tegye számadásba, mellyet is a' fent nevezett Sancho Panza nyugtatványa mellett elfogadok. Költ a' sierre morenai hegyek közt, folyó év Augustus 22-én."

„Igy ni, most már rendén van a' dolog — mondá Sancho — adja ide nagysád azt az irkafirkát, hadd nyergelek, aztán megyek."

„Megállj, meg — kiáltá Don Quichotte — szeretném ha legalább meztelenűl látnál, és egy tucat bohóságot is akarnék mutatni, hogy mint szemtanú elbeszélhesd."

„Ments Isten! hogy a' nagyságos urat meztelenűl lássam; árva lelkemre! sírva fakadnék rajta, pedig már annyit sírtam a' szamaram után, hogy szegény szemeim nem lennének elegendők a' nagysád meztelensége látványságát illendően megsiratni. Csak hadd lássak dolgom után, annál hamarább visszatérek; még pedig igérem, hogy kedvező válaszszal; mert ha Dulcinea leányasszonynak eszébe jutna makrancoskodni, teremtugyse úgy hasba rúgom, hogy magtanulja az emberséget. Fikkom a' lelkét! majd én tűröm el, hogy egy illyen hires neves kóbor-vitéz arra szánja a' fejét, hogy megbolonduljon egy ollyan.... Elég a' hozzá: Dulcinea kisasszonynak azt tanácslom, hogy magára vigyázzon. Jó ember vagyok én, uram, mint a' falat kenyér, mind addig, míg ki nem vernek a' járásomból; hanem akkor csak a' fejéhez vágom ám a' boros palackot akárkinek, ha még annyian volnának is. Hanem szóljunk okosat; hát mit tetszik falatázni míg én oda járok?"

„Azon ne aggodjál, Sancho, a' rét virágai, a' fák gyümölcsei lesznek az én terített asztalom. Azonban, úgy hiszem, még dicsőbb volna, ha koplalnék. Jobban szívemen fekszik azon aggodalom, hogy e' vadonban nem fogsz rám találni. Jó volna, ha gallyakat tördelnél, és

Don Quichotte a' bolondosdit mutatja Sanchónak.

utadon elhintenéd egész a' hegy torkolatig, azok visszavezetnének ide."

Sancho helybe hagyta a' tanácsot; gallyakat vett hóna alá, áldást kért magára, és felülvén Rozinantera, mellyet hősünk nagyon a' gondjára bízott, útnak indult. Alig ment száz lépést, sebesvágtatva visszajött.

„Mégis igazsága van nagyságádnak, csakugyan szükséges lelkiismeretem megnyugtatására, hogy szemeimmel lássak valamit abból a' bolondosdiból, hogy aztán megesküdhessem is rá." — Don Quichotte a' legnagyobb készséggel tüstént levetközött, még a' gatyáját is letette, rajta maradván csak a' hosszú inge; két izben felugrott a' földről, és két kemény bukfencet vetett.... Sancho eleget látott, 's többet látni nem levén gusztusa; behunyt szemmel megrántotta Rozinante zabláját, és elnyargalt.

XXVI.

Mellyben előadatnak Don Quichotte szerelmi fogásai Sierra-Morenában.

A' gyász alakú lovag egyedül maradván hosszú ingében, félbe hagyta a' bukfencezést, és felmászott egy magas szikla csúcsra. Ott egy dolog felett gondolkodott, melly iránt még nem volt tisztában. „Vizsgáljuk meg okosan — mondá magában — ha nekem nem a' dühös-bolond szerepét kell-e játszanom: a' millyen Roland volt; vagy inkább a' szelid-bolondét: a' millyen Amadis volt. E' két példányképet utánozni egyformán szép dolog. De igazat szólva: ennek a' Rolandnak nem volt

ollyan nagy érdeme a' vitéz névre, mert hiszen sebesíthetlen volt; és mégis egyszerre megdühödik, mert Angelika megfeledkezvén imádója dicsőségéről, az ifjú Médorba szeretett bele. Már ha Rolandót követem: megsértem Dulcinea szűziességét; a' mennyiben a' rosz világ nyelvének okot adok a' gyanúsitásra; pedig az ég tudja, hogy e' tekintetben milly szigorú ő! Amadis, kinél pedig Roland sem volt különb ember, meghúzza magát puszta sziklák közt, hogy évekig elsirassa Orianát, ki őt szemei elől számüzte. Mind a' kettőben sok tiszteletre és követésre méltó van ugyan: mégis a' nagy Amadis éljen! Jőjjetek vissza emlékembe fönségesen érzékeny tettei e' minden lovagok phoenixének! Igen! Don Quichottenak ő legyen a' példányképe."

És tüstént leszállott a' szikla-csúcsról, fölvette gúnyája egy részét, és megemlékezvén, hogy Amadisnak gyakori foglalkozása volt az imádkozás, fonálra húzott makk-szemekből olvasót csinált, mellyet buzgóságosan leolvasott. Többi idejét azzal töltötte el, hogy a' réten sétálgatott, ábrándozott, verseket faragott, még pedig a' szó teljes értelmében a' tölgyfákra, néha a' homokba is irta. A' versek nagy részét elfújta a' szél, lemosta az esső, megmaradt csupán a' következő:

Oh sirjatok vén rengeteg'
Kopár kősziklái! 's ti erdők tölgyei!
Patakok és mezők illatos völgyei!
Oh sirjatok! a' szív beteg,
Don Quichotte im a' vadonban,
Bús echóval sohajtozik
Szép Dulcineája után, ki lakozik
Tobozóban.

Ime nevem szép sugára,
A' leigáztam földtekére fényt áraszt,
Ő, a' győzhetetlen, el végre kifáraszt
'S a' hősnek hattyú dalára,
Tengernyi búbánatában
A' hableány is osztozik:
Zengvén Dulcinea nevét, ki lakozik
Tobozóban.

Don Quichotte minden vers végére ezen gyönyörü rímet ragasztotta: *Tobozóban;* vagy azért, mert nem talált egyéb cadentiát; vagy inkább azért, hogy első tekintetre mindenki belássa, hogy a' versek Dulcineára irvák.

Az alatt míg Don Quichotte e' kép dicsőitette keble asszonyát, az erdei isteneknek panaszolta gyötrelmeit, 's gyökeret evett: Sancho ment a' maga útján. Ha az út vagy három hétig, és nem mint valósággal három napig tartandott: a' hüséges csatlóst azon szerencsétlenség érte volna, hogy urát nem talándotta életben. Hanem 24 órai útazás után Sancho épen azon veszedelmes csárdába ért, hol a' minap kegyetlenül megrázták a' lepedőben. A' mint ráismert, mindjárt kiborzongatta a' hideg; de mivel gyomrában nagyon harangozták a' delet: kénytelen kelletlen megállott, tekintgetvén jobbra balra, 's nem tudván elhatározni bemenjen-e vagy nem. Épen akkor tért be két ember, kik közűl az egyik így szólt a' másikhoz: „Tisztelendő uram! nem Sancho Panza-e amaz ember, kiről a' gazdasszony mondta, hogy kalandorunkkal együtt tűnt el?

„Saját maga — felelé a' pap — még pedig Don Quichotte lován Rozinanteon."

A' pap és a' borbély tüstént közeledtek útasunkhoz.

„Édes atyámfia Sancho — mondá a' pap — hová tette kend az urát."

„Hja! édes tisztelendősége — felelé a' csatlós, ki őket szinte felismerte — az én uram egy bizonyos helyen van, és bizonyos felette fontos dologgal foglalkozik, a' mit föl nem fedezni a' szemem világára megfogadtam."

„Dejszen Sancho úrfi — mondá a' borbély — ha kend így beszél, azt kell hinnünk, hogy kend Don Quichotte uraságot meglopta; nem csak meglopta, hanem kirabolta mindenéből; mert imé saját paripája is itt van."

„Hallja az úr — felelé Sancho — ne itéljen és ne beszéljen az emberről olly könnyedén; mert tudja meg az úr, hogy én teljes életemben sem loptam meg senkit, és szeretném látni, ha minden ember fia elmondja-e azt magáról. Az én uraságom a' hegyek közt bizonyos bűnbánást visz véghez; én pedig az ő követe, egy levelet viszek tőle Tobozóba, Dulcinea kisasszonyhoz Corchueló Lőrinc hajadon leányához, kibe halálig szerelmes."

Miklós mester és a' pap meglepetvén Don Quichotte őrültsége ezen újabb neme által, látni kivánták a' levelet. — Sancho mondá, hogy a' bugyillárisban van leírva, és ura meghagyásából a' legelső faluban letisztáztatni fogja. A' pap mindjárt ajánlkozott a' lemásolásra. Sancho leszállván lováról, keblében kereste a' levéltárcát, de nem találta. Ijedtében ürgeti forgatja zsebjéit, végig tapogatja magát, de mind hiába. Ekkor két kezébe ragadván szakállát, tépte szakgatta, ötször hatszor pofon vágta magát, 's ábrázatját összekarmolta.

„Hát mi baja kendnek?" kérdezé a' pap.

„Mi bajom? — felelte Sancho — oh én boldogta-

lan, oda a' három felséges szamár-csikó, mellyeknek egyike is megért egy kis gazdaságot."

„Hát a' zsebében hordozta kend a' szamarakat?" mondá a' borbély.

„Persze hogy ott; mert mind a' három egy váltólevélben volt, mellyet az uram is aláírt, megparancsolván a' húgának, hogy az otthon levő 4 vagy 5 szamárból hármat nekem adjon, és ezen váltó van oda a' kisasszony levelével együtt."

A' pap vigasztalta Sanchot, és megígérte, hogy ha Don Quichotteot megtalálják, a' váltót megújittatni fogja. A' jámbor csatlós neki bátorodván egy kissé, így szólt: A' kisasszony levelét nem nagyon sajnálja ő, mert azt könyv nélkül is tudja. A' borbély kérte, hogy mondaná fel, majd ők letisztázzák. — Sancho fejvakarva hol egy, hol másik lábára állott, fel és alá tekintgetett, körmeit rágta, és mondá utoljára: „Az ördög avassa magát bele, nem emlékszem én, csak a' kezdetére, melly illyen formán hangzott:" „Magas születésű nagyzsákos hölgy."

„Talán nagyságost akar kend mondani," igazítá ki a' borbély.

„A' biz nagyságos, a' no, jut már eszembe; hanem mindegy ám, úgy is ráillik az Dulcinea asszonyságra, Corchueló Lőrinc hajadon leányára. Tehát: „nagyságos hölgy," azután tovább: „kinek mélyen sebzett szíve visszakönyörgi imádott ellenség a' szörnyű állapotot, mellybe jutott." Azután jöttek „a' búnapok" és azután „egyetlen szavad" és ismét „egyetlen szavad" után így végződött a' levél" halálomiglan imádód a' gyász alakú lovag." Ez a' levél értelme körül belől.

A' borbély és a' pap megdícsérték Sancho szeren-

csés emlékteheiségét, kétszer háromszor elmondatták még vele, hogy lemásolják. Sancho mindanyiszor másféleképp mondta el; végre pedig nagy fenékkel elbeszélte ura és saját történeteit, kihagyván az e' csárdában történt lepedősdit. Hozzá tette még, hogy ura elhatározta magában, mihelyt ő a' követségből megérkezik, valami birodalmat szerezni, és császárrá lenni; és hogy ő szinte tudni fogja, mit tevő lesz; mert mihelyt özvegységre jut, a' mi soká el nem marad, feleségül veszi a' császárné valamellyik rokonát, kivel legalább is egy fejedelemséget fog kapni a' száraz földön; ide nem számítva a' számtalan szigeteket, mellyekkel ő nem sokat gondol.

Sancho mind ezt egész hideg vérrel, és legjobb lelkismérettel adta elő, meg-meg törölgetvén orcáján a' köröm barázdákat; úgy hogy a' pap és borbély jobbnak látták hozzá sem fogni, hogy eszére hozzák, szintolly bolondnak tekintvén őtet mint az urát.

„Előre is örvendek a' kend szerencséjén — mondá a' pap — mert szinte látom, hogy ha Don Quichotte úr király vagy legalább érsek lesz..."

„Érsek? — szakasztá félbe Sancho — az én uram illyesmiről tudni sem akar; de ha mégis kedve szottyanna hozzá: mondja meg, kérem tisztelendő uram, mivel szokták a' kóbor érsekek csatlósaikat megjutalmazni?"

„Rendesen csak vékonyabb valamivel: néha zsíros ekklézsia, néha szegény káplánság; de mind a' mellett becsületes jövedelem, kivált ha az accidentiákat is beszámítjuk."

„Ugyscgéljen, az is jó volna. Hanem az a' baj benne, hogy akkor el kellene csapnom a' feleségemet, és misézni is tudnom kellene, pedig ahhoz böce va-

gyok; aztán a' szegény feleségem.... Megkövetem az uraimékat, verjék le az uramat e'béli szándokáról; csak sokkal jobb ha császárrá lesz."

A' borbély és a' pap megigérték, hogy ez iránt értekezni fognak Don Quichotteal. Hanem elsőben is a' magányából kell őt kicsalnunk. Erről majd végzünk az ebéd alatt: „Jöjjön kend velünk a' fogadóba."

„Már ide úgy-e? megengedjenek az urak, de azt nem teszem, majd egykor megmondom az okát. Hanem ha ollyan jók lennének, küldjenek ki ide ennivalót és Ronzinantenak egy kis abrakot."

Nem erőltették tovább, hanem küldtek neki ennivalót. A' pap ebéd alatt azon törte a' fejét, miképen lehetne Don Quichotteot haza vezetni. Végre abban állapodtak meg, hogy nő ruhába öltözik, fejét fátyollal betakarja; Miklós mester pedig csatlósnak átöltözik, kisérni fogja a' tévelygő hölgyet, ki hősünknek lábaihoz borúland egy kérelemmel. Kinyert szó után a' szenvedő hölgy könyörögni fog, hogy a' hős kisérje őtet, boszút veendő egy hűtlen lovagon; kikötvén, hogy a' kaland bevégezte előtt a' fátyolt tiszteletben tartsa. Ez a' legbizonyosabb út Don Quichotte haza csalására, a' hol megfoghatatlan tébolya orvoslását megkisértendik.

XXVII.

Előndásra méltó nagyszerű események.

Miklós mester megtapsolta a' tervet, és tüstént munkához fogott. A' csaplárosnőtől kölcsön kért egy csomó szoknyát, fejkötőt a' pap számára; magának pedig

szakált ragasztott egy rőt-ökör farkából, mellyet minden engedelem nélkül lemetszett az istálóban.

A' csaplárosnőt ezen álöltözet okának tudni vágy majd megölte; megértvén pedig a' paptól Don Quichotte őrültségét: tüstént ráismert a' balzsamos lovagra, a' meglóggázott csatlós urára. Ő is elbeszélte a' csárdábani eseményeket, nem feledvén ki azon kalandot sem, mellyet Sancho olly gondosan titkolt. Beszéd közben segített a' papnak az átöltözésben; ráadott egy széles fekete szalagokkal kanyargós posztó viganót, és egy fehér bársonnyal szegett otthonkát, a' minőt valaha Wamba király idejében viseltek. A' tisztelendő atya restelt fejkötőt tenni, hanem fejébe nyomott egy csipkés hálósapkát, mellyet homlokán egy darab fekete tafotával körül kötött; a' tafotának egy része fátyol gyanánt lenyúlt képére, ennek tetejére széles kalapját borította, melly neki napernyő helyett is szolgált. Igy felpiperézve magára vette köpenyét, és felült öszvérére asszonyosan. A' hosszú rőt-szakállas borbély is felmászott a' magáéra, 's útnak indultak, elbucsúzván a' csaplárostól, nejétől és Maritornétól, ki megigérte hogy egy olvasót mond a' vállalat jó sükereért.

Sancho, ki a' kerítésen kukucsált be, a' jelenet látására nagyot nevetett. Azonban értésíttetvén a' tervről, miképen ez az egyetlen út mód Don Quichotteot magányából kicsalni, hogy minélelőbb császárrá lehessen, 's megjutalmazhassa hű csatlósát, hálálkodni kezdett, és titoktartást igért; figyelmébe ajánlván a' papnak, hogy urát az érsekségről leverje; és együtt útnak indult Sierra Morena felé. Még az nap elértek a' hegytorkolathoz, a' hol megháltak. A' tisztelendő atya lelkismeretét mardosván azon tudat, hogy papi személy létére viganót

hord, kérte Miklós mestert, hogy szerepet cseréljen; gondolván hogy a' csatlós gunyában nem fog akkora csorbát ütni papi tekintélyén. Miklós mester beleegyezett a' cserébe, és átadta a' hosszú rőt-szakált; hanem csak a' helyszinéhez közel akarván átöltözni, a' szoknyát és minden asszonyi cele-culát csomóba kötötte. Reggel tovább mentek; és Sancho vezetés közben elbeszélte nekik Cardenio történetét, bölcsen hallgatván a' talált arany tallérokról. Végre elérkeztek azon helyre, hol a' rekettye gallyak az útat megmutatták. Megállapodtak tanakodni, 's elhatározták, hogy Sancho előre menjen, Don Quichottenak számot adandó Dulcineához követségéről; elmondván: miképen a' kisasszony, nem értvén az irástudás mesterségét, csupán szóbeli feleletet küldött, mellyben a' lovagnak szerelemvesztés terhe alatt parancsolja, hogy tüstént jelenjen meg szine előtt. Sancho igéretet tőn visszajötte iránt, meghozandó a' papnak ura határozatát; és a' két útitársat egy patak partján faárnyékolta pázsiton hagyta.

Ez történt Augustus havában, délután 3 óra felé, mikor a' hőség legnagyobb. A' pap és a' borbély árnyék alá telepedvén, a' vízparton békével várták a' hű csatlós vissza jöttét. Egyszerre hangot hallanak, melly nem paraszt dalt, hanem a' következő romanzot énekelte csinosan és pontosan:

Bús galambja a' hegyeknek!
Elszakasztva hű párodtól,
Keservében szerelmednek,
Szegényke tán halni vágyol?
Mint te, én is, oh madárka!
Búnak vagyok martaléka;
És itt fogom nyögni véled;
Én is árva: mégis élek.

Kopár sziklahegy ormára
Zöld liget hűs sátorából
Költözél ki, szegény pára!
És nyögsz, és csak halni vágyol.
Hej! velem is régi búnat
Keresteti halálomat;
Én is csak így nyögydicsélek:
Árva vagyok: mégis élek.

Bús vadgalamb a' hegyekben!
Te futsz tölem, bútársadtól;
Tán magános keservedben
Tanútlan halálra vágyol?
Hajnal harmatát ha issza
Reggel a' nap, repülj vissza:
Nem nyögöm akkorra véled:
Én is árva mégis élek.

Az időtáj, a' tájék 's a' hang kelleme által meglepettek mind a' pap, mind a' borbély; és tüstént megindultak egy halom felé, honnan a' kellemes hangok jöttek. Alig mentek néhány lépést, midőn megpillantottak egy embert, ki Sancho beszéde és leirása szerint Cardeniohoz hasonlitott. Emez is észrevette őket, de nem látszott rajta, hogy elillanni akarna, sem valami indulatos kitörés jele; hanem egy helyben megállott, mejjére csüggő fejjel, mint a' mélyen gondolkodóé. Meggyőződvén a' pap a' felöl, hogy Cardenio áll előtte, kinek történetét már ismeré, nyájasan közelitett felé, köszöntötte, és mondá: hogy bal sorsát ismeri; és beszédébe gyöngéd részvéttel annyi vigasztalót kevert, mennyit különben az egyházi férfiak nem tudnak vagy nem szoktak. Cardenio épen teljesen birta értelmét, 's meglepetvén

hogy e' sziklák közt illy résztvevő szavakat hall, udvariasan válaszolta: „Látom, hogy az ég nem hagyja el a' boldogtalanokat, mert kegyes volt hozzám küldeni a' béke angyalát, ki kötelességemre a'képen figyelmeztet, hogy a' mellett fájdalmaim iránt sem érzéketlen. Ne itéljenek meg önök, uraim, igen szigorún, szánakozzanak egy szegény tébolyodotton; én az vagyok, nagyon tudom; gyönge értelmem csak rövid közönként csillámlik meg, 's akkor elevenen fáj nekem, hogy sokszor rosszat teszek, és miatta bánat könnyeket sírok. De hasztalan, mert visszaesem örjöngésembe, 's azoknak ártok, kiknek szolgálni akartam. És nem tudom magam mással menteni, mint elbeszélni siralmas sorsomat azoknak, kik hallani akarják; és hiszem is, hogy azok legalább megbocsátnak, és rajtam szánakoznak. Ha önök úgy kivánják, elmondom önöknek is." — Utasaink örömmel fogadván az ajánlatot, leültek Cardenio mellé, ki is elbeszélé életét épen úgy, miképen Don Quichottenak, míg általa Madazime királynő becsülete iránti buzgóság miatt félbe nem szakasztatott. Ez úttal illyesmi nem történvén, békével tovább folytatta beszédét, elmondta Lucinda levelét, mellyet töle az Amadis iránt írt regényben zárva kapott.

Lucinda Cardenionak:

„Naponként újabb tulajdonokat fedezek föl benned, mellyek irántadi viszonyom csak erősbítik. És mert forró vágyam az, hogy e' viszonyok egész életemre terjedjenek: kérlek hogy azok iránt atyámmal szólj. Atyám téged becsül, engem szeret; ti együtt bizoyosan jól intézitek el: miképen fizethetem le szivemnek minden adósságát."

„E' levelet megmutattam Fernandonak — mondá Car-

denio — és félelmemet nyilvánítottam neki az iránt, hogy atyám nem fog semmi lépést tenni e' tárgyban addig, míg Richard herceg irántami szándokával tisztába nem jövünk. Fernando megigérte, hogy atyámmal szólni fog, minden akadályt elháritand, és atyámat ráveendi házasságom ügyében lépést tenni. Aláváló hitetlen gazember! te vesztemet tervezted már akkor, mikor lelkem bizalommal fordult feléd. Mit vétettem neked, oh kegyetlen! szerettelek, becsültelek; mennyire nem gyanítám, hogy az ifjú, a' boldog Fernando, kinek gazdagsága, születése és személyes tulajdonainál fogva olly könnyű volt ezer szépség közül, kik kezére vágytak, nőt választani, megfeledkezzék erényről, szeméremről, hűségről, elrabolván barátjától az egyetlen kincset, mellyel bírt e' világon. De miért panaszkodom én! sorsom kényszerűsége erőszakolta Fernandot e' szörnyű bűnt elkövetni.

Hogy vétkes tervét kivihesse a' hitetlen, engem kellett eltávolítania. Arra kért, hogy báttyát keressem meg, és tőle pénzt kérjek föl, mellyre szüksége van. Fogadta, hogy az alatt ő atyámmal végezni fog. Hittem és hálás könnyek közt megöleltem őt. Még azon este meglátogattam Lucindát, 's elmondtam Fernando igéretét és jóságat. Lucinda is hitt, házasságunkat bizonyosnak tartotta; és kért hogy mielőbb visszatérjek. Nem tudom miért, de ezen együtt mulatás közzé megfoghatlan szorongás és fájdalmas előérzetek vegyültek. Szerelmünk napjára még eddig legkissebb felhő sem borult soha; szemrehányás, féltékenység, nyughatlanság nem keserítették meg boldogságunkat soha. Ajkam csak arra nyilt meg, hogy szépsége-, magas szelleme-, imádandó erényeiről beszéljen; és az övé: hogy engem magasztaljon; és bár a' szerélem, melly e' hízelgést adta és

visszakapta, szokszor nagyította, még sem költötte fel bennünk a' kevélységet. Ezerszer ismételtünk kevesbé érdekes szavakat, mégis gyönyörrel hallgattuk egymást, mert egymással beszéltünk. Hanem ez utolsó összejöttünkkor csak sírni tudtunk. Elváláskor Lucinda csaknem elájult 's én szorongó kebellel távoztam. Másnap elútaztam; megérkeztem Fernando báttyához egy levéllel. Barátságosan fogadtattam; de több napig visszatartóztatott az által, hogy attya elébe nem bocsájtott; mert miképen színlelé: elővigyázatra van szüksége, hogy öccsének pénzt küldhessen. Engedelmeskedtem, bár nehezen esett. Varakoztam négy hosszú napig, 's már készülltem Lucindához visszatérni, midőn egy gyalog ember jelent meg előttem, 's lelkendezve elbeszélte: miképen őtet, déli sétája közben, egy igen szép nő útca ablakából zokogva imígy szóllította meg: „Atyámfia! ha ön keresztyén, Isten szerelmére kérem, legyen szíves e' levelet a' címzett' kezéhez minélelőbb juttatni.“ E' szavak után ezen papirt ejtette le hozzám, és e' zsebkendőt, mellybe 100 reál és egy aranygyűrű van takarva. Én csak azt felelhettem neki, hogy kivánatát tüstént teljesítem. Ő ablakát becsukta; én pedig inkább megilletődve könnyein mint ajándokán, mindjárt útra indultam, és 16 óra alatt 18 mértföldet jöttem.

Hirtelen felbontám a' levelet, és olvasám a' következőt:

„Don Fernando igérete szerint beszélt atyámmal, de nem a' te, hanem saját érdekében. Kezemet megkérte. Atyám megvakíttatván e' házasság által, Fernandonak szavát adta. Az esküvésnek holnap kell megtörténni titokban, házunknál, és csupán a' szükséges tanúk jelenlétében. Elképzelheted, mit szenvedek. Én ugyan

határoztam: mit vagyok teendő; abból látni fogod, mint tudok én szeretni."

Reszkettem e' levél olvasására, lábaim ingadoztanak. De a' dühösség visszaadta bátorságom és erőmet, öszvérre ültem, és röpültem Lucindához, de csak éjjel érkeztem meg. Szerelmesem ablakához futottam, ott találtam őt, és mondá: „Cardenio! csak egy pillanat van hatalmamban, hallgass meg: Imé már lakodalmi ruhában vagyok. A' gaz Fernandó, az atyám, és a' tanúk itt a' mellék teremben várnak reám. Vég-válaszom ez!" — és egy tőrt mutatott elő, és villámként eltűnt.

Felháborodván e' szavakra nem valék képes felelni; kétségbe esve, magamon kivül rohantam a' ház kapujára; nyitva volt, és bementem. A' zavarnak közepette senki sem vett észre. Eljutottam a' terem küszöbeig, hol az új házas párra várakoztak. Egy oszlop mellé húztam magam, hol a' függönyök eltakartak. A' kivilágított terem tömve volt inasokkal. Legelső jött be Fernado, utána Lucinda unoka testvére, mint tanú. Nem volt fegyverem, dühömet magamba fojtottam. Kevés idő mulva megjelent Lucinda, annya és két szobaleány kiséretében, födve drága kövekkel, testszín fehér-ruhában. Bocsássák meg önök e' részletes előadást, érdekes az rámnézve, mert szüntelen szemem előtt van. Emlékemből egyúttal kínt és vígasztalást merítek. Majd megérkezett a' pap is, és egymásba tevén a' mátka-pár kezeit, megkérdezte Lucindát, miképen szokás: „Szereted-e a' férfiút, ki melletted áll?" Előre nyújtott fővel lélegzet nélkül vártam Lucinda feleletét. Ah Lucinda! ki hitte volna! olly sok édes szavak, annyi eskü után, tudva azt, hogy nyugalmam, boldogságom, életem függ egyetlen szavától. Boldogtalan én! ki még panaszkodni merész-

lek gyáva létemre, nem birván elég bátorsággal előlépni és felkiáltani: Lucinda, te nem rendelkezhetel magadról, te enyém vagy, mi egymáséi vagyunk, a' legszentebb kapocs köt össze bennünket, téged hamis esküvésre akarnak rábirni, halálom itélet-szavát fogod kimondani; tartsd meg életemet, és kéméld magad egy iszonyú bűntől.

De én nem tettem semmit, és nem rohantam Fernandóra, hogy kezeimmel fojtsam meg. Igenis! a' gyötrelem, mellyet szenvedek, még nem elég nagy, még többre vagyok méltó. A' pap Lucinda feleletét várta, ki halványan, reszketve lecsüggő fejjel sokáig hallgatott. Ekkor az annya hozzá hajolt, 's tőlem eltakarta Lucinda képét, és hallottam, úgy tetszik még most is hallom, a' boldogtalan „igent" melly halálos itéletem volt. Bámulatomban, ijedtemben, és fájdalmamban megmerevedtem; kétkedvén ha valjon Lucinda hangját hallottam-e? De nem kétkedhettem tovább midőn azt láttam, hogy Fernando Lucinda újjára vonta a' jegy-gyűrűt. E' pillanatban Lucinda ájulva rogyott szobaleányai karjai közzé. Elvitték; annya, Fernandó utána mentek; és én, kinek szemei elhomályosodtak nem látván többé semmit, ordítva rohantam ki, nem törődvén azzal, hogy rám ismernek, nem tudván hogy merre, nem érezvén a' boszú szomját, melly később nem sokára kínozni kezdett. E' perc óta csak egy rögeszme volt agyamban: hogy megtébolyodtam; csak annyira emlékszem homályosan, hogy öszvéremért mentem 's a' várost oda hagytam. Útaztam pedig egész éjen által. Csupán egy érzelem fogott és fog el még most is: hogy Lucinda hűtlen lett, hogy Lucinda engem megcsalt Fernandoért, azon gaz Fernandoért, kinek csak születése, gazdagsága vakították meg

őt. De szívemben kész volt a' mentség mellette; visszaemlékeztem félénkségére, szelidségére, engedelmességére, mellyel szülėi iránt viseltetett. Édes megszokása annak, hogy őt tökélletesnek hidjem, legyőzte szerelmem haragját, 's inkább szerettem sorsomban megnyúgodni, mint Lucindának valamit szemére vetni. Illy szomorú eszméktől üldöztetve sebesen haladtam. Pihenés nélkül érkeztem e' hegyek közzé, hol öszvérem kidőlt alólam. Én magam éhesen, fáradtan kínomban lerogytam egy szikla tövében azon határozattal, hogy ott halok meg. Sokáig nem tudom mi történt velem; mikor magamhoz jöttem, pásztorokat láttam körültem, kik engem bizonyosan ápoltak Éhséget nem éreztem, csöndes voltam, 's fájdalommal értettem meg, hogy azon jó embereket megbántottam. De ők mind a' mellett élelmemről gondoskodtak, kenyeret tettek le azon helyekre, hová járni szoktam, és abból ettem; ha ettem jobban vagyok, 's elbeszélgetek a' kecske-pásztorokkal, kik szememre vetik hogy őket most is megbántom még, 's nekem fáj jóltevőim iránti magamviselete.

Illyen az én nyomorú életem; éjjel faodúban hálok, nappal tébolygok; csak Lucinda neve van ajkaimon szüntelen, ha éneklek, ha kiabálok, azon reményben, hogy az imádott név kimondásakor halok meg. Önöket pedig kérem, hogy kéméljenek meg engem tanácsaiktól, mert haszontalan; én sohasem gyógyulok meg, mert sohasem felejtem Lucindát, nem is akarom felejteni. Boldogtalanságom és kínaimban gyönyörködöm. Ő tudta előre, mikor hűtlen lett, hogy a' föld hátán én lettem a' legszerencsétlenebb emberré. Ő akarta: megnyugszom benne; boldogtalan vagyok, fáj ugyan hogy az vagyok, de halálomig az fogok maradni."

E'képen beszélt Cardenio. A' mélyen megilletődött pap vigasztaláshoz készült, midőn egy édes gyöngéd hang, melly tölök nem messzire kesergett, figyelmét fel ébresztette.

XXVIII.

Új meglepö kaland.

Valóba tisztelnünk és becsülnünk kell a' hős, a' szerelmes Don Quichotteot, ki dacára roszúl kiütött kalandoknak, 's a' minden lépte- és nyomára elögördülö akadályoknak, tántoríthatlanúl haladott nemes célja felé: felébreszteni a' lovagi kort. Unalmas időszakunkban ő szerezte nekünk azon pillanatnyi gyönyört, mellyet érezünk mulatságos kalandjai, 's azon mellék események olvasásakor, mellyek szintolly érdekesek, mint a' nagy hős tettei. Bámulván dárdája rettenetes hatalmát, jó izűt nevetünk az eredeti Sancho Panzán. A' mellett örömest résztveszünk Lucinda szeretője bánatában is; és hogy a' dologra térjünk: elmondom a' szíves olvasónak azon hangok magyarázatát, mellyek a' pap figyelmét fölébresztették: „Mindenható Isten! végre meghallgattál engem; tehát itt találom meg az egyetlen boldogságot, melly után szivem eped: a' magányt és síromat. Oh! én nem panaszkodom többé, ha e' puszta sziklák közt elrejthetem magam a' kegyetlen és romlott világ szemei elöl, mellynek a' miatta omló könnyek látása legkellemetesebb élvezet."

A' pap meglepetvén, két társaival együtt arra felé sietett, a' honnan a' hang jött. Alig húsz lépésnyire egy fa alatt láttak egy ifjú parasztot, ki lábait moso-

gatta a' patak vizében. Képét nem láthatták mejjére csüggő feje miatt. Vigyázva közeledtek feléje, egy szikla darab mellé rejtőzvén 's ottan bámulták az ifjú hófehér lábait. Durva gúnyája állott egy szürke posztó kabátból, derékon átövedzve, nadrág és szőr sapkából. Megmosván lábait, fövegéből vásznat vett ki, mellyel azokat megtörölgette. E' mozdulatkor láthatták meg embereink az ifjú arcának szépségét. Elámultak, és Cardenio halkal mondá: „Teljes életemben nem láttam szebbet; de még sem Lucinda.“ Az ifjú ember egyedül vélvén magát, levette fövegét, és két ízben megrázván fejét, vállaira omlott gazdag hajazata, magát csaknem elkepte. Útasaink előtt világos lett, hogy az ifjú nem férfi. Darabig nézték miképen simogatja hosszú haját kezeivel; hanem egy általok okozott zörejre az ifjú nő oda tekintett, 's ijedve felugrott, kezébe ragadván könnyű táskáját, ott hagyva cipőit, mezitláb, hajadonfővel rémülten tova futott. De az éles kavicsok miatt lábairól lehullott. A' pap mindjárt ott termett. „Bátorodjék asszonyom! mi jóakarói vagyunk, a' vakeset hozott össze bennünket e' hegyek közé. Szép haja elárulta a' titkot, melly bizonyosan fontos érdekü ön előtt; azonban biztosítom önt a' felöl, hogy titka előttünk szent leend; és bocsásson meg vágyunknak, melly által önnek használni ohajtunk.“

Az ifjú nő zavart-némán tekintett a' papra, ki mindenfélekép bátorította őtet. Végre földre sütött könnyes szemekkel így szólt sohajtva:

„Mivel hajam elárult, és e' magány sem rejthetett el az emberek elől: nem fogok álarcoskodni; ajkam nem szokta meg a' hazugságot, és úgy tetszik nekem, hogy könyörületes kebelhez szólok. Igenis, én elrejteni akar-

tam magam és nememet; pirultam ugyan az ezen áltöltözet miatt okozandó gyanú érzetén: de ön — önök kimélni fognak engem, ha mindent elmondandok.“

E’ szavakat annyi kellemmel ’s olly szerényen ejtette ki, hogy a’ pap és társai tisztelet és részvétre gyúladtak a’ szép személy iránt, ki néhány lépést félre menvén, öltözékét rendbeszedte, hosszú haját hátra simította, és egész bizalommal a’ pap mellé ülvén, e’képen beszélte el történetét:

„Van egy város Andalusiában, melly egy spanyol fő úrnak cimet ad. Atyám e’ városban lakik, földmíves és felette gazdag. Szerencsémet nem alapitá meg atyám tömérdek vagyona; alacsony születésem okozta minden boldogtalanságomat. Mindazáltal nincs okom szégyenelni, hogy földmivelőnek vagyok leánya; családom régi, szenytelen és tiszteletben tartatik. Mi ős keresztyének vagyunk; rokonainknál tisztelet, a’ szegényeknél szeretet tárgyai; mert vagyonunkat velük megosztjuk. Szüleimnek büszkesége nem a’ kincs, hanem én voltam, egyetlen magzatuk, örökösük, reményök, öregségök támasza, az egyetlen tárgy, kiben szeretetök, örömük öszpontosúlt. Akkor igenis érdemes voltam szeretetökre, mert én is szerettem, tiszteltem őket; egyedüli foglalkozásom volt nekik örömet mulatságot szerezni; csak érettök éltem, ugyanazért hatalmuk irántam határtalan volt. Én kormányoztam a’ házat, a’ cselédek tőlem kértek mindent, a’ munkásokat, az aratókat saját kezeimmel fizettem ki; a’ gabona eladása, az élelem gondja, másokkal jót tenni, segiteni, mind hatalmam alatt állott, és jó szüleim mindenkor jóvá hagyták leányuk intézkedéseit. Egy napot sem hevertem el, ha egyéb dolgom nem volt, asszonyi munkához, olvasáshoz vagy zongo-

rához ültem, mert a' zenét különösen kedvellem, mint a' melly a' lelket gyöngédíti, az indulatokat megnyugtatja. Illyen volt ártatlan életem; irántoki hálából és nem dicsekvésből mondok el illy részletességeket.

Gondjaim miatt, és főkép mert nekem úgy tetszett, házunktól nem igen távoztam; csak cselédeinket ismertem, és a' szentegyházba is anyámmal vagy szobaleányaimmal mentem, köpenyembe burkolva, földre sütött szemekkel. Még sem kerülhettem ki egy ifjú szemeit, ki fia azon hercegnek, kinek atyám jobbágya volt. Szerencsétlenségemre megtetszettem Don Fernandonak."

E' névre Cardenio felugrott, és olly változás látszott rajta, hogy a' pap és a' borbély féltették a' dührohamtól. Azonban Cardenio nyugodt maradt, hideg veréjték csöpögött homlokáról, fejét kezére támasztván, figyelmesebben nézett a' beszélőre, ki semmit sem vevén észre, történetét folytatta.

„Minek hoznám fel mindazon fogásokat, mellyekkel Fernando élt, hogy szerelmét tudassa velem. Megvesztegette cselédeimet, meglátogatta, hizelgésekkel halmozta szüléimet, éji-zenéket rendezett ablakom alatt, egy csomó szerelmes levelet írt, és azokat kezembez játszotta. Csábjainak nemhogy engedtem, söt Don Fernandot úgy tekintettem, mint veszedelmes ellenemet, ki engem csak megalázni akart, 's kettőzött éberséggel kerültem üldözéseit. Mindazáltal — szégyennel bár — meg kell vallanom, hogy büszkeségemnek hizelgett, látván megkülönböztetésemet olly férfiú által mint Fernando. Ő szeretetre méltó szép ember volt. Bár hibáztam már az által, hogy hajlamát figyelembe vettem: mindazáltal erényem és szüléim tanácsai oltalmaztak. „Leányom! — mondá az atyám — másra, nem csak egyedül magadra

bizom becsületed gondját, melly nekem drágább életemnél; itéld meg magad, ha lehetséges-e, hogy te Don Fernando hitestársa légy? Őrizkedjél, kedves leányom, őrizkedjél; a' legkisebb félre lépés, egy pillanatnyi megfelejtkezés, vigyázatlanság, örökre megronthatnak; talán jól tennéd, hogy ezen ember hálóitól menekülhess, ha minél hamarább férjhez mennél. Kedved szerint választhatsz magadnak férjet, mert e' vidéken senki sincs, kit választásod meg nem tisztelne; én pedig áldandnám a' napot, mellyen által fognám adni egész vagyonomat, hogy leányom nyugalmát biztosítsam."

De én elég biztosságot hittem magamban, megköszöntem atyám tanácsát, 's reményltem hogy Fernando feledni fog.

Hanem ovatosságom, hidegségem még jobban felingerelték szenvedélyét. Mikor pedig arról értesült, hogy szüleim férjet keresnek számomra: kebel-láza annyira fellobbant, miképen elhatározta, hogy többé nem fog késni.

Egy éjjel, miután szobaleányommal hálószobám ajtaját gondosan bezárattam, épen feküdni akartam, midőn egyszerre előttem terem Don Fernando. Mozdulatlanúl, ijedt-némán tekintettem rá, nem levén képes egyetlen szócskát kimondani. Lábaimhoz borúlt a' hitetlen, és hizelgő szavaival, őszintéknek látszó könyűk közt mentegette vakmerőségét. Fiatal, hivékeny, tapasztalatlan létemre megindultam könyűin; de csakhamar visszanyervén lelki erőmet, szigorú hangon mondám neki:

„Uram! rosszul ismer ön, ha azt véli, hogy jelen veszélyes helyzetemben gyöngének találand; én nem rettegem önnek illetlen gerjedelmét, mert tudom, hogy ha más nem, a' halál megszabadít tőle. Ön jobbágyának

vagyok ugyan leánya, de nem vagyok önnek rabszolgálója. Önnek nemesi címe és rangja nem gyakorolhatnak semmi jogot becsületem fölött; büszke, független lelkem magasban áll mint ön, főkép ha hasonló gaz tettekre alacsonyodik ön, mint jelenleg. Kérem tehát, hogy kiméljen engem e'féle hizelkedéstől, könyüktől és haszontalan esküktől; szívem nem fog másé lenni soha, mint választott hitvesemé."

„Hitvesedé? — felelé hirtelen — e' nevezet birhatásában öszpontosúl minden vágyam; épen azért jelentem meg e' helyen, hogy kényszerítselek kezem elfogadására. Igen! Isten szent annyának képe előtt, mellyet itt látok, esküszöm az egek urára és becsületemre, hogy más nőm nem leend, mint szeretett Dorottyám."

E' névre Cardenio ismét megmozdúlt, és nem birhatván többé indulatával: „Asszonyom — mondá — kegyedet Dorottyának hívják? Én is hallottam egy szerencsétlen Dorottyáról; kérem csak tessék tovább folytatni, részemről én is fogok mondani dolgokat, mellyeken bámulni fog kegyed."

Dorottya Cardeniora tekintett, és meglátván annak rongyos ruháit, kúszált haját, nyugtalannak látszott szavai miatt; mindazáltal tovább folytatta beszédét.

„Meglepetve és illetődve Don Fernando ünnepélyes esküje által, eleibe terjesztettem mindazon akadályokat, mellyek célja ellen szegültek, bekövetkezhető megbánását, és attya a' hercegnek haragját. Kértem, hogy ne hagyja magát elvakíttatni olly szenvedély és egy kissé kellemes arc miatt, mellyekért őtet mindenki kárhoztatni fogja, csupán ön maga nem. És végre kértem, kényszerítettem irántam mutatott érzelmére: engedje csöndesen lefolyni életemet, azon állásban, mellyben születtem,

és azon fénytelen boldogságában, mellyet csak hasonsorsúak körében lehet élvezni.

De minden ellenvetéseim, könyörgéseim haszontalanok voltak; ellenvetéseimet megcáfolta, könyörgéseimre nem hallgatott, és újabb esküt tön.... Csalárd szívem cserben hagyott; szívem mondá nekem: hogy nem én volnék első, kit a' szerelem magas pocra ültetett; hogy Fernandon kivűl más is csinált már rang-ellenes házasságot; és hogy tán veszélyes dolog volna rám nézve egy indulatos fiatal embert a' kétségbeesésig vinni, ki éjfélkor távozván háló-szobámból, képes volna jó hírembe gázolni, 's nekem nem maradna hátra egyéb, mint örökké azon búnkódni, hogy nem használtam fel erénye végső fellobbanását. E' vétkes sugallatok mérlegében sokat nyomtak még Fernando igéretei, könyörgései, könyüi, tán kelleme is, és határtalan szerelmének nyilvánítása. Előszólítám szobaleányomat, hogy lenne tanúja Fernando mátka-esküjének. És a' hitszegő megesküdt, az ég minden átkait fejére kérte, ha engem elfelejtendne; megesküdt vallásunk minden szentjeinek nevére; én pedig elhittem; hittem szándoka tisztaságában.

Don Fernando hajnalkor távozott el; kikisérte szobaleányom, ki őt háló-szobámba is vezette. Egy drága gyűrűt hagyott nálam, mint esküje zálogát, mint mátkagyűrűjét; és rávett, hogy titokban meglátogathasson mindaddig, míg egybekelésünket a' világ előtt föllfedezheti. Következő éjjel ismét eljött — utolszor. Azóta kereshettem bár hol, sétatéren, szentegyházban, Don Fernando nem volt sehol. — Igy telt el egy egész hónap; elképzelhetik önök rettegésem, lelki fájdalmain, 's azon kínos erőködést, hogy emésztő bánatomat atyámtól eltitkoljam. Egészségem megromlott, 's épen ágynak esni

akartam, midőn egy véletlen újság még boldogtalanabbá tett. Híre futott, hogy Fernando nőül vett egy közel városbeli nemes születésű gazdag és szép hölgyet, kinek neve Lucinda...."

Ekkor Cardenio összeráncolta homlokát, ajkaiba harapott és orcáját két kezével eltakarván, némán sírni kezdett.

„Hanem úgy beszélték — folytatá Dorottya — hogy ezen nászt meggátolta egy rendkivüli esemény. E' rám nézve halálos hír keblemet fellázította, boszúért epedtem; és juhász öltönyben, pénzt 's női ruhákat vevén magamhoz, éjjel egyedül útra keltem, egyenesen azon város felé, hol Fernando megházasodott. Őtet látni, bűnét szemére vetni, előtte akartam meghalni. Harmadnapra odaértem. Első gondom volt Lucinda lakát megtudni. A' történtek felöl csakhamar értesültem. A' világ azt beszélte, hogy az esketés percében Lucinda nem akarván „igent" mondani, helyette édes annya mondta azt ki, ő pedig elájult."

„Mindenható Isten! — kiáltá Cardenio elragadtatva — még egyszer, egyetlen egyszer ismételje ön e' szavakat. Tehát Lucinda annya?...."

„Mondta ki az „Igent" leánya helyett — válaszolá Dorottya bámulva — Lucinda pedig félholtan összerogyott. Mikor föleszmélt, kebléből egy aláirt levelke hullott ki, mellyben nyilvánította, hogy ő már egy Cardenio nevű ifjú ember jegyese volna, 's készebb meghalni, mint esküjét megtörni, a' mire kényszerítik. Egy tőr is volt kebelébe rejtve, mit meglátván Fernando, dühösen Lucindára rohant, hogy a' tőrt szivébe döfje. Megakadályozták a' dühöngőt, ki tüstént elutazott. Másnap Lucinda is eltűnt. Szülei kétségbe esve keresték min-

denütt, keservesen megsiratván ostoba erőszakos tettöket. Ez esemény után reményem újra föléledt, Don Fernando ismét szabad volt, tán meg fog térni. Nem tudtam merre keressem, de elhatároztam, hogy nyomán megyek. Utamban saját nevem, személyes leírásom mellett hallám hirdettetni, hogy jutalmat tűztek ki szüleim annak, ki hozzájok visszavezet. Halálos félelem fogta el szivemet. Atyám színe előtt megjelenni, igazságos szemrehányásait hallani! Igenis; ő megbocsátna nekem, de szégyenem és bánatomban lábai előtt rogynék össze. Tüstént kifutottam azon városból, és ide tévelyedtem e' szomorú sziklák közé, nem kivánván csak elrejtőzni az emberek szemei elől. Már több hónapig szolgáltam itt egy paraszt embernél mint kecske-pásztor, de ott kellett hagynom, mert föllfedezte nememet, 's nem tűrhetém gyalázatos vágyait. Most e' magányban élek segély, eledel nélkül, ohajtva várván halálomat, melly kinaimtól megszabadítand, és eltemetendi velem együtt boldogtalanságom, hibáim és lelki gyötrelmeim emlékezetét."

XXIX.

Mellyben előadatik: miképen vettetik vége hősünk szigorú bűnbánásának.

Végezvén beszédét Dorottya, Cardenio kézen fogá, és mondá neki: „Asszonyom! ön tehát a' gazdag Clenard leánya?"

„Honnan ismeri ön atyámat?" kérdezé Dorottya.

„Én vagyok ama szerencsétlen, kinek Lucinda hűséget esküdött, én vagyok Cardenio, kit Fernando bűnei

mostani sorsomra juttattak. Lássa kedves Dorottya, én is, mint ön, mindent vesztettem, és még többet; értelmemet; de úgy érzem, hogy azok után a' miket öntől hallottam, mintha visszanyerném. Önnek szenvedései, jelenléte, 's a' vágy önnek szolgálhatni, felbátorítottak. Lucinda tehát nem csalt meg engem, mert nem akar, nem képes más nője lenni, mint Cardenio-é. A' mi önt illeti: legyen nyugodt, a' legszentebb eskü jogosítja önt Fernando kezére. El nem válunk egymástól, asszonyom, mind addig, míg a' hűtlent meg nem lelendjük; és én becsületemre esküszöm, hogy szava beváltására kényszerítendem őt, vagy meg fog halni."

Dorottya e' nyilatkozatra Cardenio lábaihoz omlott, ki őt tüstént fölemelte, igéretét ismételvén. A' tisztelendő atya pedig házához kérte mind kettőjöket, mondván: „Én magamra vállalom Dorottyát kimenteni szüléi előtt, 's aztán ha kell, magam is megyek Fernandot keresni, kötelességére emlékeztetni, 's reménylem, hogy az erény útára fogom őt téríteni a' nélkül, hogy önök életüket veszélyeztessék."

A' két szerencsétlen hálásan fogadta e' szivességet, 's ajánlatát megköszönték. Miklós mester is felajánlotta szolgálatát, egyúttal előadta utazásuk indokát, melly szerint egy régi jó barátjukat, Don Quichotteot keresik, kigyógyitani akarván azt különös betegségéből.

E' tárgy érdekes lőn Dorottya és Cardenio előtt; emez homályosan emlékezett is bizonyos civódásra, melly közte és a' manchai lovag közt történt.

E' percben meghallották a' követségből visszatért Sancho hangját, ki nem találván a' papot a' kijelelt helyen, egész erejéből kiabálni kezdett. A' borbély tüstént elébefutott.

„Hol a' manóba járnak önök? — mondá Sancho — no hiszen szomorú állapotban találtam Don Quichotteot ő nagyságát, egy ingben, elsoványodva, halálsáppadtan, félholtan fekszik a' földön, és csak Dulcinea nevét nyögi; hiába mondtam neki százszor meg százszor, hogy a' szép asszonyság azt parancsolja, hogy tüstént térjen vissza Tobozóba, rá sem hallgatott; hanem mindig csak az a' nóta járja: hogy ő semmi esetre sem jelenhet meg előtte addig, míg valami nagyszerű tett által szerelmét meg nem érdemlendette. Ugysegéljenre mondom, hogy lássanak önök a' dologhoz minélelőbb, mert ha még fél nap így tart: aligha lesz belőle valaha császár."

Az alatt míg Miklós mester Sanchot biztatta: a' pap Dorottyával közlötte tervét, melly szerint Don Quichotteot haza csalhatni vélte. A' szép Dorottya tüstént ajánlkozott a' szerencsétlen hölgy szerepére. Női ruha volt vele, ismerte a' lovag-regények nyelvét, és főkép mert szívesen tette a' pap kedveért, ki ajánlatát el is fogadta. Dorottya tüstént felöltözködött, magára vevén zöld bársony köpenyét, melly alól csinosan kivart felső öltönye, gazdag derék övvel körítve, látszott. Nyak- és fül-ékszerei, nehány drága kő, annyira emelték szépségét, természeti kellemeit, hogy Cardenio még jobban megbosszankodott Fernandora.

De a' bámulásra kinek volt nagyobb szája mint Sanchonak, ki Dorottyát csaknem elnyelte szemeivel, 's nem állhatta meg, hogy a' paptól ne tudakozza: „Ki légyen e' csókolni való szép úri asszony?" „Barátom! — felelé a' pap fontos képpel — e' hölgy senki más, mint a' roppant Mikomikon birodalomnak egyenes és egyetlen örököse, ki meghallván a' kend urának hírétnevét, mellyet Guineában szerzett, tüstént útnak indult,

hogy fölkeresse Don Quichotte lovagot, megkérendő őtet, hogy boszút álljon bizonyos óriáson, ki a' szép örököst királyi székétől megfosztotta; jól megértse kend atyámfia! nem kevesebb mint király-leány."

„No már azt szeretem — felelé a' csatlós — és annyit mondhatok tisztelendő atyaságának, hogy a' szép király-kisasszony nem fárad hiában; majd megtanítja az én uraságom azt az óriás fattyút, csak valami boszorkányság ne történjék a' munka közben, mert már a' kísértő szellemek ellenébe nem sokat érünk. Hanem köztünk legyen mondva, édes tisztelendő uram, nagyon szépen megköszönném ha rávenné Don Quichotte ő nagyságát, hogy mínélelőbb vegye feleségül ezt a' gyönyörűséges asszonyt — beh kár hogy a' nevét nem tudom!"

„A' neve: Mikomikona király-kisasszony, mert Mikomikon országból való."

„Aha! értem; tehát Chinában is az a' szokás, mint nálunk, hogy az embert a' maga falujáról nevezik. Hanem mindegy az, tisztelendő atyasága, csak a' lakodalomról gondoskodjék, kérem, és a' lehető legrövidebb idő alatt kösse össze őket; mert hej! nagy okom van a' sietségre."

E' beszélgetés alatt Dorottya felült a' pap öszvérére, Miklós mester a' magáéra, állára kötvén a' rőt-ökör farkat. A' pap, kinek többé nem jutott szerep, Cardenioval hátra maradt, és mondá Sanchonak, hogy a' fejedelem-asszonynak legyen kalaúza, szívére kötvén mindenek fölött, hogy sem ő róla, sem a' borbélyról egy szót se említsen, különben sohasem lesz császár az urából. Sancho ígéretet tőn hallgatni, 's útnak indult. Mintegy 3/4 mértföldre megpillantották Don Quichotteot a' sziklák közt, felöltözve, de nem fegyveresen.

Mihelyt Dorottya meglátta őt, paripáját kétszeresen sietteté, 's elérvén a' lovaghoz a' szakállas borbély leugrott, 's leemelte a' királynőt, ki tüstént a' manchai hős lábaihoz borult. A' hős hiában erölködött őtet fölemelni. „E' helyzetet — mondá a' nő — melly annyira illik szerencsétlenségemhez, nem hagyom el addig, oh hatalmas lovag! míg udvariasságod ügyemben igéret szavát megajánlani nem méltóztatik. Azt merem előre is állítani, hogy az irántami részvét kegye, mellyért szárazon és vízen jöttem ennyire, a' manchai hős halhatatlan dicsősségét csak növelni fogja."

„Szépséges hölgy! — viszonzá Don Quichotte — változhatlan akaratom, kérelmét meg nem hallgatni míg jelen helyzetéből föl nem kel."

„E' határozat, uram! a' legszomorúbb rám nézve, mert nekem is másolhatlan szándokom addig föl nem egyenesedni, míg kérelmem iránt önnek kegy-szavát nem birom."

„Jól van tehát, asszonyom, megadom azt, de csak azon föltét alatt, hogy nem fog ön kívánni tőllem semmit ollyat a' mi királyom, hazám, 's e' gyöngéd szív úrnője érdekeivel ellenkezik."

Sancho, kinek e' hosszú bevezetés sehogysem tetszett, urához sompolygott, 's halkal fülébe súgá: „Ne tétovázzék nagyságod előre-hátra; nem akadtunk ám még eddig illyen koncra; aztán gyerekség az egész dolog, csupán egy pity-poty óriást kell megölni; ez a' szépséges szép hölgy pedig se több se kevesebb, mint király-kisasszony, egyetlen örökösse a' nagy Mikomikon birodalomnak, melly a' chinai Szerecsen országban fekszik."

„Akárki légyen ő — viszonzá Don Quichotte — én

is tudom mit parancsolnak lelkisemérétem, és hivatalom. Asszonyom! méltóztassék fölegyenesedni, én felajánlottam magam önnek kérelmére."

„Tudja meg tehát ön, nagy lelkű lovag! mit várok én önnek vitézségétől. Megvárom, hogy oda fog kisérni, a' hová és a' merre önt vezetendem, 's nem fog vállalkozni semmi más kalandra, míg boszút nem álland érettem egy gaz árulón, ki törvénytelenül bitorolja birodalmamat."

„Elfogadom, asszonyom, és eskűszöm; a' bánatot pedig, melly szép homlokán borong, méltóztassék száműzni, mert biztosítom fönségedet, hogy e' kar, melly annyira rettenetes a' gonoszok előtt, rövid idő mulva visszahelyezendi önt hajdan dicső ősei királyi székébe. És pedig e' percben induljunk, egyetlen perc, melly a' dicsősségre nézve veszve van, vissza nem szerezhető soha többé."

A' fejedelem-asszony lovaga kezéhez nyúlt, hogy megcsókolja, de az udvarias Don Quichotte semmi szín alatt meg nem engedte, hanem kegye jeleül megölelte őt. Azután Sanchonak parancsolta: hogy nyergeljen. Sancho kész köteles szolga volt. Hősünk felöltvén fegyvereit, mellyeket Sancho egy tölgyfa ágról vonszolt és rázott le, tüstént lóra ült. Ezt látván a' még mindig térdeplő borbély, ki nem mert megmozdulni, félvén hogy szakálla leesik, Dorottyát öszvérére segítette, és ő is felült a' magáéra. Csak a' szegény Sancho gyalogolt, keservesen sohajtozván szamara után; csupán a' remény enyhítette fájdalmát, hogy valahára most már valóságos császár lesz az urából Mikomikonban, és egy kis királyságot majd neki is fog vetni. Mindazáltal azon egy nem tetszett neki, hogy jobbágyai szerecsenek lesznek; ha-

nem gondolá magában: majd segítek én a' dolgon; apródonként átcsolnakáztatok egy rakást jobbágy uraimékból Spanyolországba, a' hol jó pénzen eladogatom ő kegyelmüket; meg is üthetné a' menykő ha vagy 30 ezer darabra nem akadna jó vevő, mert hitelben egy fét sem adok ám! Majd aztán valami zsírosabb fajta hivatalt megveszek, és így könnyedén lesz mit aprítani a' tejbe. Úgysegélyen! rajtam ki nem fognak kendtek jobbágy uraimék! mind áthordatom én apraját nagyját Spanyolországba, és ha mind olly feketék is kendtek mint az ördög: majd fel tudom én kendteket váltani szép fehér pénzre mint a' hó."

Míg Sancho illyetén vígasztaló ábrándokkal ringatta el gyaloglási búbánatát: azalatt Cardenio és a' pap egy bokorból lesték útasaink jöttét, azon törvén a' fejüket: mi szín alatt csatlakozhatnának hozzájuk? Egyszerre neki esik a' találékony eszű pap Cárdenio szakállának, és ollójával tőből levágja, azután ráterítvén saját felső öltönyét, fekete köpenyét, csaknem ráismerhetlenné változtatta Cardeniót; maga pedig egy ingben és mellénybeu maradván, egy rövidebb ösvényen társával együtt kitért az országútra. Don Quichotte épen akkor ereszkedett le a' hegy-hátról. Meglátván őt a' pap, bámulást tettetve megállott, 's egy darabig ránézett; majd tárt karokkal hozzá sietett, mondván: „Csakugyan nem csalnak szemeim, ön az én szeretett honfim a' manchai Don Quichotte, támasza, védője az elnyomottaknak, tüköre a' lovagiságnak, virága, dicsőssége a' kalandor hősöknek."

Don Quichotte eleinte megütközött a' megismert tisztelendő atya miatt, majd lováról leszállni készült.

„Nem, uram! — mondá a' pap — nagysádat illeti

a' nyereg, mellyben hirét nevét megalapítá. Nekem elég szerencse, ha nagysád, hivatalom iránti tiszteletből, megengedi hogy társaságát gyalog követhessem."

Azonban Miklós mester nem várván szóra, önként megkinálta a' papot öszvérével, ki azt el is fogadta.

Út közben Don Quichotte kérdést intézett a' tisztelendőhöz:

„Mi hozza ide egyedül, inas, paripa nélkül, illy könnyedén öltözve?"

„Elég szomorú esemény — felelé a' pap — elútaztam ezen ifjú emberrel, Cardenióra mutatván, hogy egy meglehetős öszveg pénzt a' kezemhez vegyek, mellyet egy rokonom után kaptam Nyúgot-indiából. Tegnap nem messze innen négy rabló megtámad bennünket, és így hagytak a' mint ön látja. És a' dologban az a' legkülönösebb, a' mint nekem beszélték, hogy azon zsiványok gálya-rabok voltak, kiket egy rettenetes ember, karja hatalmával levervén a' pandúrokat, szabadított ki bilincseikből. Úgy-e, nagyságos úr, azon becsületes ember bizonyosan az őrültek házából szökött meg, vagy maga is rabló-zsivány lehetett, mert erejével a' bűnt védelmezte, a' bárányok közzé a' farkast vetette, erőszakot követett el egyúttal: a' törvényen, igázságon, és emberiségen. Imé tehát azon gyönyörű hősnek, ki annyira pártolja az útonálló haramiákat, tartozom a' szerencseért, hogy önt láthatom."

Don Quichotte le volt főzve, irúlt-pirúlt, ajkába harapott, hanem kukkanni sem mert. Bezzeg meggyónta helyette Sancho: „Már hiszen, édes tisztelendő uram! az nem az én hibám, hogy azok az emberek szabad lábon vannak; mert eleget mondtam a' nagyságos úrnak, hogy azok mind egy szálig betyárok."

„Kend ahoz csacsi, édes fiam — kiáltá Don Quichotte mérgesen — hányszor mondtam már, hogy lehetlen a' lovag-kalandoroknak töröl-hegyre kikutatni : ha valjon érdemes-e mindenik szerencsétlen az oltalomra, mellyet állapota igényel. Elömbe akad nehány rabláncra vert ember : láncaikat széttöröm ; ez az én tisztem, a' többi nem az én gondom. És keztyűt dobok mind azoknak, kik ezt roszalják, kivevén a' tisztelendő urat, kinek hivatalát tekintetbe veszem."

„Lovag úr ! — mondá Dorottya — emlékezzék nagyszivű ajánlatára, melly szerint nincs hatalmában bármelly kalandra vállalkozni addig : míg értem boszút nem állandott. Csillapítsa ön nemes haragját ; bizonyos lehet ön az iránt, hogy ha a' tisztelendő úr tudta volna, kinek győzhetlen karjai szabadították meg a' gályarabokat : nem ejtendette ki azon gondolatlan szavakat, mellyeket tőle hallánk."

„Inkább tőből kiszakasztottam volna a' nyelvem" — viszonzá a' pap.

„Asszonyom ! — mondá Don Quichotte — feledjük el. Önnek teljes hatalma van felettem, és én meg tudom eskümet tartani. Hanem bátorkodom fönséged előtt az iránt esedezni, méltóztassék engem értesíteni szerencsétlen történetéről, hogy én is hadd tudjam meg : minemű ellenségtől kell megmentenem fönségedet."

„Uram ! — felelé Dorottya — ezzel tartozom önnek, és kész vagyok eleget tenni."

A' pap, borbély, Cardenio, még Sancho is, kit mindinkább-inkább érdekelt a' szép király kisasszony, körülvették őt, hogy szavát jobban érthessék ; Dorottya pedig megigazítván magát nyergében, egyet köhintett, 's megkezdé érdekes beszédét.

XXX.

Miképen adta elő a' szép Dorottya koronájátóli megfosztatását.

„Elsőben is tudják meg önök, uraim, a' nevem." Itt megakadt ő fönsége, mert nem jutott eszébe ujdonat uj neve. A' pap észrevevén Dorottya zavarodását, tüstént közbevágott: „Asszonyom! nagyon megfogható, hogy fönséged zavarba jön szerencsétlensége emlékére; és miképen nekem fönséged komornyikja beszéli, nem csoda ha az egész Mikomikon birodalma siratja fejedelem-asszonya sorsát; mert nincs is boldogtalanabb lény, mint Mikomikona királyhölgy."

„Köszönet önnek, uram! — viszonzá Dorottya — ön belátá zavarom indokát; de úgy hiszem, hogy most már kerékvágányba jöttem, 's reményem van siralmas történetém bevégezhetni."

„Atyámnak a' nagy Mikomikon birodalma békes fejedelmének neve volt: *Tinákrio a' bölcs*; azért nevezték pedig így, mert a' büvészetben nagy mester volt. Tudománya után megjósolta, hogy édes anyám, Xaramilla királynő, férjénél előbb meghal; és hogy ő maga is azután nem sok idő múlva engem árvaúl hátra hagyand. Legnagyobb fájdalmára ugyanakkor belátta, hogy az én birodalmamba berontani fog egy rettenetes óriás, egy szomszéd nagy sziget királya: *Pandafilando a' bandzsal*, a' ki — hogy tekintete félelmesebb legyen — mindig keresztbe néz, ámbár szemei épek. Atyám belátta azt is, hogy balsorsom és számüzetésem kikerülhetend-

nem, ha Padálilandohoz nőűl megyek; de abban megbizonyosodott, hogy én a' világ minden kincseért sem fognék nője lenni egy óriásnak is, ha még hat akkora volna is. Tinakrio tehát nekem azt tanácsolá, hogy halála után tüstént Spanyolhonba hajózzam, mint a' hol találandnám föl az egyetlen bajnokot, ki engem megvédeni képes, kinek neve Don Gigotte *) vagy Quichotte, egy magas termetű, sovány száraz tekintetű hős, kinek válla körűl egy barna bőr jegy látható." — E' szavaknál Don Quichotte megszólítá csatlósát: „Fiam! vetkőztess le engem tüstént."

„Miért?" kiáltá Dorottya.

„Akarom látni, aszonyom: ha én vagyok-e bölcs attyának kijelöltje?"

„Nem érdemli a' fáradságot — felelé Sancho — bizonyosan tudom, hogy nagyság hátgerincén megvan a' jegy."

„Elég annyi — mondá a' fejdelem-asszony — jó barátok közt úgy sem megy a' dolog szörszál-hasogatásig. Hogy meggyőződjem: elég volt nekem a' hős Don Quichotte vonásait, termetét, alakját látnom. Igenis! az ég küldötte önt nekem, hogy királyi székemet helyreállítsa; és a' felől nem is kétkedém, mihelyt Ossonánál kikötvén, meghallottam vitézsége hírét, melly nem csak Spanyolhonban, hanem az egész Mancha megyében közbeszéd tárgya."

„Asszonyom! nem foghatom meg: hogyan köthetett ki Ossonánál, hol sohasem volt kikötőhely."

„A' fejedelem-asszony bizonyosan úgy akarta mon-

*) Űrű-comb.

dani — mondá a' pap — mihelyt Malagánál kikötött; hanem nevet cserélt, és Ossonában hallhatta meg először a' nagy Don Quichotte hírét."

„A' biz úgy van — viszonzá Dorottya — de hiszen ön meg fogja engedni egy idegennek, ha szót téveszt. Még azt nem mondám, hogy atyám Tinákrio káldeai vagy görög nyelven írt végrendeletében meghagyta, hogy az említett hős bajnokhoz, mihelyt Pandafilandónak nyakát szegi, tüstént férjhez menjek, és ötet birodalmam és személyem urává tegyem."

„Nos Sancho! hogy érzed magad? — kérdé Don Quichotte mosolyogva — hallod-e mit ajánlanak? Hát nem volt-e igazam? hiszed-e már valahára, hogy birodalmaknak és király leányoknak leendünk urai?"

„Ugysegéljen! meghiszem — felelé Sancho — és testestől lelkestől beleegyezek mindenbe; mert ugyancsak nagy füles volna, ki lakodalmat nem csapna, mihelyt kitekertük Pán-dárido ő nagysága nyakát. De talán a' mátka nem elég szép? Ühüm! teremtugyse jó volna, ha az én bundámba is ollyan bolha fészkelné magát!" Ekkor Sancho egy bukfencet vetett, és letérdelt Dorottya előtt kezeit csókolandó. Dorottya megengedte, igérvén neki hogy birodalmában igen nagy úrrá teendi. Azután történetét fejezé be, mondván: hogy számos kiséretéből, mellyel hazulról elindúlt, csak komornyikja maradt meg; a' többi áldozatul esett egy borzasztó szélvésznek és hajótörésnek, mellyből ő maga is csak egy deszkán szabadult meg.

Don Quichotte újra esküt tőn, hogy addig nem válik el Dorottyától, míg a' hitetlen Pandafilandonak nyakára nem hág. „Győzelem után — mondá tovább — melly pedig kétszer kettő négy, személyének határtalan

szabadságában fogom fönségedet hagyni; mind addig, míg szívemet ama kegyetlen birja, kit imádok, és ki engem annyi idő óta.... Elég; többet nem szólhatok, de házasodnom nem szabad, ha mindjárt egy phoenix kérne is férjeül."

„De hát csakugyan megőrült nagyságos vitéz uram! — szakasztá félbe Sancho mérgesen — hogy ollyan badar dolgokat összebeszél. Visszautasítani illy szép fiatal asszonyt országostól együtt! És mind ezt a' gyönyörűséges Dulcinea szép szemeiért. No hiszen szép hasonlatosság a' kettő közt! De elbújjék ám az a' paraszt szoknya! hiszen arra sem méltó, hogy a' király kisasszony istirinflijét lehúzza. Dejszen ha megint a' régi nóta járja: jojszakát neked nagy uraság, hercegség, gorófság! Hanem az Isten szerelmeért vitéz uram! vegye el, vegye el kérem, kényszerítem vegye el ezt a' király kisasszonyt, legyen esze, és ne keresse ön szarva közt a' tölgyit."

Ez illetlen beszédre Don Quichotte iszonyú dühbe jött; fölemeli dárdáját, és ollyat húz Sancho válla közé, hogy a' szegény csatlós földre terül.

„Haszontalan pimasz! hát azt hiszed, hogy ostobaságodat örökké elszívelem már. Szerencsétlen pokolgyümölcs! ki legalább is méltó vagy, hogy az legyél, illy képen merészelvén szólani fönséges Dulcineáról. Hát nem tudod-e, semmirekellő füles bolond, te kigyó fajzat, hogy minden erőm ő tőle származik, hogy nélküle semmi vagyok, hogy ő önt belém bátorságot, ő harcol, diadalmaskodik én bennem, hogy csak ő általa élek, létezek, lélekzem? Goromba gaz fickó! hálátlan csatlós! kit a' porból emeltem gróffá vagy herceggé — mert én azt megtörténtnek tekintem már — te merész-

led szidalommal illetni azt, kinek magas állásodat köszönheted?"

Sancho a' király kisasszony paripája mellett guggolva hallgatott, mint a' hal, és csak Dorottya könyörgésére nyert bocsánatot urától. „Menjen kend barátom — mondá neki Dorottya — és csókoljon kezet a' vitéz úrnak, 's kérjen engedelmet pillanatnyi megfeledkezéseért, és azon tiszteletlenségért, mellyel a' nemes származású Dulcineát illette, kit én nem ismerek ugyan, de határtalanúl tisztelek, és a' kinek tiszta szivemből lennék szolgálója."

Hősünket e' szavak megszelidítvén, Sancho teljes bocsánatot és áldást nyert, és szigorú intést illdomosabb magaviseletre.

Épen akkor ballagott az úton egy ember, kit czigánynak nézett a' társaság, ülvén szürke szamár hátán. Sancho, kinek szíve megdobbant mihelyt szamarat látott, magáénak ismerte a' szürke szamarat. Meggyőződött pedig mikor ráismert Ginés Passamontra, a' sierra morenai zsiványra. „Megállj, kötni való! — ordítá Sancho — add vissza jószágomat, az én életemet, szerelmemet, boldogságomat, add vissza szamaramat, lókötő zsivány!" Ginész, erős kisérettel látván a' szamár-gazdát, nem várta be a' zivatart, hanem illa'berek nád a' kert! keresztül kasul a' szántóföldeken. Sancho pedig egyenesen szamarához futott; ölelte, csókolta, cirógatta.

„Itt vagy hát megint — mondá neki — hűséges útitársam, barátom! hát hogy folyt a' dolgod, szerelmes fiam? hogy élhettél meg nálam nélkül, szivemnek egyetlen egygye?" A' szamár pedig némán fülelt. Az egész társaság osztozott Sancho örömében; azonban Don Quichotte a' váltó levélben megirt három szamár igéretét

nem vonta vissza. Vége levén a' csatlós rendkívüli örömének, Don Quichotte intett Sanchonak, hogy elöre menjen, titkos tárgyról akarván vele beszélni.

XXXI.

Érdekes párbeszéd Don Quicholte és csatlósa közt.

Mikor olly távol voltak, hogy senkisem hallhatta őket, mondá hősünk Sanchonak: „Feledjük a' civódást, barátom, és beszéld elő nekem őszintén követséged részleteit. Hol és miképen találtad Dulcineát? mit mivelt? mit mondtál neki? millyenek voltak arcvonásai mikor levelemet olvasta? és kivel irattad le? Szóval: kivánom hogy adj számot mindenről a' mi történt, semmit sem tevén hozzá, és semmit sem hallgatván el belőle."

„Uram! — felelé Sancho — tüstént elmondok mindent igéről igére. Elsőben is meg kell vallanom, hogy a' levelet nem vittem magammal."

„Tudom; mert elmeneteled után vettem észre, hogy ott hagytad a' levéltárcát, a' minn búsultam is; hanem azt hittem hogy visszajössz érte."

„Vissza is mentem volna, de nem volt rá szükség, mert könyv nélkül tudtam az egész levelet, szóról szóra lediktáltam egy egyházfinak, a' ki is azt mondta, hogy teljes életében nem látott olly körmön font beszédet; pedig, mint mondá, sok a'féle gyónó cédula megfordúlt már a' kezén."

„Fel tudnád-e még mondani?"

„Nem biz én, uram! mert a' mint lediktáltam, mivel nem volt miért zsugorgatnom a' fejemben, én biz elfelejtettem."

„Igen bölcsen; hanem mond el csak mit mivelt az a' szépség királynője mikor előtte megjenlentél? bizonyosan gyöngy-sorokat rendezett, avagy valami arany és drága kövekkel gazdag emléket himzett lovaga számára?"

„Nem biz az, uram, hanem az udvarban rostált."

„Tudom, hogy minden gabnaszem topázzá változott szép kezei alatt?"

„Nem, uram, úgy tartom hogy rozs volt."

„Menjünk tovább; mikor a' levelet átnyújtottad neki: úgy-e hogy össze meg összecsókolta, szívéhez nyomta, vagy homlokához, mint a' keletiek szokták?"

„Nem biz az, uram; hanem mikor a' levelet od'adtam neki, igen el levén foglalva a' rostálással, igy szólott: „Tegye kend erre a' zsákra, majd elolvasom, ha a' két vékát kirostáltam."

„Oh! ezt azért tette, mert egyedül akart lenni az olvasáskor, hogy keble kitöréseit el ne árulja. Tudom: kérdést kérdésre halmozott felőlem, tetteim, bajaim, szenvedéseim felől, mellyeket érette álltam ki?"

„Nem biz az, uram, nem kérdett a' semmit; hanem nekem is volt eszem, és elbeszéltem millyen pogány penitentiát tartott vitéz uram ő érette, hogy egy ingben gatyában hagytam önt a' kőszikláknak közepette; kí kő párnán alszik, keserű füveket eszik, és torzon-borz nyíretlen szakállal siratja, átkozza sorsát."

„Azt nem kellett vala mondanod: hogy átkozom; sőt inkább: hogy örökké áldom; mert boldogság nekem olly nagyszerű hölgyért szenvednem mint Ducinea."

„Engem ugyse! abban már igaza van nagysádnak, hogy nem valami incin-pinc hajadon, mert legalább fél lábbal magosabb én nálam."

„Micsoda! tán még össze is mérköztél vele?"

„Dehogy mérkőztem; hanem csak közel kellett hozzá állnom, mikor a' búzás zsákot segítettem neki föltenni a' szamárra; a' ki lelke van! alig értem az állaig."

Ekkor Don Quichotte iszonyút sohajtott: „Valóba! az ő termete deli súgár és nemes, lelke magas, kelleme hasonlíthatlan. — Ugyan Sancho, ha már olly közel állottál hozzá, érezted-e azon liliom és ámbrával vegyes rózsa-illatot, azon kéjteli kigőzölgést, mellyhez csak Saba arómái hasonlíthatók?"

„Dehogy éreztem, dehogy éreztem; hiszen olly rekkenő meleg volt, hogy a' sok izgás-mozgás közepette ollyasmi történt......"

„Jól van jól; és mit mondott a' levél olvasása után?"

„Nem olvasta el; mert a' mint mondta: nem tud ő sem írni sem olvasni; hanem darabokra szakgatta, hogy a' faluban senkise tudja meg a' titkot. Aztán élőszóval azt izente nagysádnak, hogy a' bűnbánást megelégelte, és szépen tiszteli és egyszersmind parancsolja, hogy ha okosabbat nem tud tenni, térjen vissza Tobozóba; mert szeretne a' fejével beszélni. Ugyancsak két oldalra nevetett mikor azt hallotta, hogy nagysád: „gyász-alakú lovagnak" nevezi magát. Azt is megkérdeztem, hogy a' biskáyai megjelent-e előtte, a' mire igennel válaszolt, és mondá hogy az az úr igen derék becsületes ember; hanem a' gálya-rabokrúl nem tud semmit sem."

„Eljöttödkor micsoda drága ékszerrel ajándokozott meg téged? mert hiszen jól ismered a' lovagok és hölgyeik szókását, mellyszerint a' csatlósoknak, szobaleányoknak vagy a' levél hordó törpéknek gazdag aranygyűrűt vagy gyémántot szoktak ajándokozni."

„Ugyscgéljen! a' már jó szokás; hanem kár, hogy

kiment a' divatból; legalább nekem Dulcinea kisasszony körömfeketényi drága követ sem adott; adott ám egy darab száraz sajtot, és egy kis barna kenyeret."

„Már annyit mondhatok pedig, hogy nagy lelkűségben őtet senki felül nem múlja; és bizonyos lehetsz benne, hogy töle előbb-utóbb gazdag ajándokot veendesz. — Hanem, folytatá Don Quichotte, adjál nekem tanácsot barátom; te mondád, hogy Dulcinea parancsa szerint előtte megjelennem kell, szívem ég nékie engedelmeskedni; más részről megesküdtem, hogy ezen király-hölgyet magas székébe visszahelyezem; a' lovagiság szabályai meg azt rendelik, hogy esküimet megtartsam. Én valóba zavarban vagyok, lelkem nem tudja mellyiknek engedjen: a' szerelemnek-e vagy a' kötelességnek?"

„Már, édes uram! én nem foghatom meg, hogy a' manóba lehet egy pillanatig is gondolkodni a' felől: Dulcinea leány-asszony-e? vagy egy hatalmas birodalom? melly csak úgy bolondjába pottyan az ember markába, és a' mellynek hallomás szerint legalább 20 ezer mértföld a' körülete, teledes tele van mindenféle Isten áldásával, és talán nagyobb mint Castilia és Portugal-ország együtt véve. Az Isten szerelmeért, kedves jó uram! el ne szalassza ezt a' jó alkalmat; tartsuk meg a' lagzit a' legközelebbi faluban, a' hol papot találunk; ha nem találunk, mire való volna itt a' mi saját tisztelendő urunk? Vegye el, kérem, azt a' király-kisasszonyt, hiszen bölcsen tudja ön, hogy *jobb ma egy veréb mint holnap egy túzok;* azt tartják ugyan, hogy *kinek a' pap kinek a' papné;* de *szegénynek áll ám a' világ: vaknak az alamizsna;* aztán *eső után késő a' köpönyeg.*"

„Nagyon tudom, miért ohajtod olly igen ezt a'

házasságot; hanem nincs miért aggódnod, mert mielőtt az óriást leverném, kikötöm, hogy a' király-hölgy keze nélkül kapjam meg a' birodalom egy részét; melly a' tiéd lesz."

„Úgy is bölcsen lesz; hanem azt szeretném, hogy azon darab a' tengerre feküdjék, mert némi kereskedelmi kinézéseim vannak."

„Rajta barátom! én határoztam, megküzdök először az óriással, és dicső vállalatom után jelenek meg imádottam színe előtt. Azonba megtiltom, hogy beszédünk tárgyáról bárkinek egy szót is tégy; mert Dulcinea olly szigorú és becsületére kényes, hogy meg nem fogná nekem bocsátani a' legkissebb illedelmetlenséget sem, és szívem a' miatt meg fogna hasadni, mint legnagyobb bűnén."

Ebben maradtak, mikor a' borbély útánok kiáltott, hogy álljanak meg, a' társaság pihenni akarván egy szomszéd forrásnál. A' hazugságban kifáradt Sancho kapott rajta, hogy a' beszélgetést félbeszakassza Don Quichotteal. Cardenio az alatt Dorottya pásztorgúnyáját vette magará. Leültek a' forrás mellé, ebédeltek jól-rosszúl a' pap eleségéből. Ebéd alatt egy suhanc jött feléjök, ki meglátván Don Quichotteot, hozzá szaladt: „Megkövetem az urat — mondá bús hangon — ismer-e még? én vagyok az a' szegény Bandi, kit nagyságod a' tölgyfa gúzsból kiszabadított."

Don Quichotte megismervén a' suhancot, kézen fogva bemutatta a' társaságnak. „Szerencsém van — úgymond — önöknek e' fiúban bemutatni, milly kiszámithatlan haszna van a' kalandorságnak. Nem rég egy erdőn menvén keresztűl, ezen gyermeket fél meztelen, fához kötözve találtam. Egy pogány paraszt husángolta

szegényt; és miért? azért hogy a' fiú a' bérit kérte tőle. Tüstént föloldattam a' fickót, gazdáját pedig megeskettem, hogy utolsó fillérig megfizet neki. No szólj fiam, nem betűről betűre igazat mondok-e?"

„Igazat ám — válaszolta a' suhanc — csakhogy a' mint kegyelmed ott hagyott....."

„Gazdád tüstént kifizetett, ugy-e?"

„Ki bizony, még pedig isten-igazában; mert úgy megnadrágolt, hogy azon órától e' mai szent napig nyomtam bele az ágyat. És azt, mi tagadás benne, bizony kegyelmednek köszönhetem; mert ha az orrát bele nem üti a' más bajába: 10—12 ütleg mellett a' bérem is kikapom; de az úr felbosszantotta gazdámat, és én ittam meg a' levét; az urat pedig kinevették, kicsúfolták."

„Sancho! — kiáltotta Don Quichotte — nyergeld fel Rozinanteot, rettentő boszút veszek mindjárt azon az istentelen gazemberen."

„Sose fárassza az úr magát — mondá Bandi — mert én nem állok neki; inkább adjon egynehány garast, hogy tovább mehessek."

A' becsületes Sancho egy darab sajtot és kenyeret adott neki, mondván: „Fogadd el, barátom, Isten látja hogy magamnak is nagy szükségem van ugyan rá, mert hiszen mi a' kalandor urak csatlósai egy óráig sem vagyunk bizonyosok a' felől, hogy nem veszünk-e el éhen szomjan."

Bandi lesütött fővel tovább ballagott. Néhány lépés után megszaladt, ezt kiabálván vissza: „Vigyen el az ördög minden ollyan kóbor vitézt, a' ki midőn segíteni akar az emberen, félholtra vereti." — Don Quichotte fölkelt, hogy megfenyítse a' szemtelen fickót, hanem

Dorottya visszatartóztatta; azonban senki sem mert csak elmosolyodni sem Bandi háládatosságán.

XXXII.

Megérkezés a' csárdába.

Ebéd végével útnak indultak, és más nap minden baj nélkül beértek a' Sancho előtt annyira félelmes csárdába, a' hova neki is bemenni kelletett. A' csapláros, csaplárosnő, leánya, és a' szeretetre méltó Maritorne mihelyt Don Quichotteot felismerték, eleibe szaladtak.

A' lovag őket fontos képpel fogadta, értésökre adván, hogy jobb ágyat vessenek mint a' multkor. Feleletűl kapta: hogy ha ő is jobban fizet, úgy el látják mint egy herceget; azonban a' múltkori szobájába vezették.

Hősünk fáradt levén, lefeküdt és elaludt.

Ez alatt a' csaplárosnő összekoccant Miklós mesterrel, belekapaszkodott annak rőt-szakállába, erősen kiabálván: „Majd meg látom én nem adja-e az úr vissza az én ökör-farkamat, harmadnapja hogy hajhásszuk.“ A' borbély oltalmazta a' szakállát; ebből nagy lárma lett, 's csak az értelmes pap szavára csöndesedett le, ki Miklós mesterrel letétette a' szükségtelenné vált álöltözéket; mert — úgymond — Don Quichotteot meg lehet nyugtatni azzal, hogy a' királyhölgy komornyikja előre küldetett a' birodalomba jelentést viendő a' szabadító jöveteléről. — A' szakál és a' kölcsönzött ruhák tehát visszaadattak a' csaplárosnőnek.

Ebéd előtt elbeszélték a' csapláros és feleségének,

miképen sikerült Don Quichotteot elcsalniok. A' pap sajnálva említé a' szegény nemes különös tébolyát, a' ki különben minden tárgyban, melly nem érdekli a' lovagiságot, a' maga helyén van, 's baját egyedül a' haszontalan román olvasásnak köszönheti.

„Azon csodálkozom — mondá a' csapláros — mert ugyanazon könyvek nekem semmi bajt, sőt gyönyörűséget okoznak. Takaráskor aratóim e' helyen szoktak ünnepnapokon összegyűlni, 30—40-en karikába ülünk, és úgy hallgatjuk egész gyönyörűséggel ezen vitézi történeteket; és a' világért sem unjuk meg, sőt ha valami rettenetes viaskodás következik, éjjelre is alig tudjuk félben hagyni az olvasást."

„Már én is úgy vagyok vele — mondá Maritorne — csakhogy én azt találom legszebbnek, mikor azok a' szép kisasszonyok a' narancsfák alatt sétálgatnak az ifjú urakkal, a' vén Duenna pedig a' mint kilesi őket, majd meg pukkad mérgében."

„Hát kis kegyed? — kérdé a' pap a' csapláros leánykáját — gyönyörködik-e azon olvasmányokban?"

„Nem igen értek még hozzá — felelé az őszintén — a' sok ölés-vágásban a' hátam is borsódzik; hanem a' fiatal lovagok szerelmetes nyögésein a' könnyem is kicsordúl. Nem is tudom: miért olly keményszivűek a' hölgyeik, hogy úgy megszenvedtetik szegényeket ok nélkül, pedig azok tisztességes házasságra gondolnak."

„Majd hallgatsz — kiáltá az annya mérgesen — a' te korodban még annyit sem kellene érteni hozzá; báb való a' kezedbe nem pedig itt fecsegni."

„Csapláros, kérem — mondá a' pap — mutasson nekem egy illyen könyvet."

A' csapláros egy kis ládából kivett több kötetet, és

egy csomó kéziratot. A' pap sorba levelezte e' következőket: *A' thraciai Cirongolio, — Felix a' hircániai hadisten, — Gonzalvo, a' cordovai hős kapitány, — Don Diego Garcias élete.*

„A' két elsőre nézve — mondá a' pap a' borbélynak — a' mi gazdasszonyunk kellene; hanem, barátom, a' csapláróshoz fordulván, rosszúl rendezi a' könyvtárát; ez Cirongolio és a' hircaniai hadisten nem egyéb egy rakás hazugságnál. Gonzalvo és Don Diego pedig valóságos oktató történet, mellyben leírják e' nagy hősök vitéz tettei, kik közűl az egyik hadseregünknek szemefénye, oszlopa volt; a' másik pedig méltán viseli a' „hős kapitány" mellék nevet, mellyet neki egész Európa megadott"

„Már hiszem, édes tisztelendő uram, ez az izlés dolga, én meg ennek a' két úri embernek az életét tízszer is megunom addig, míg a' hircaniai Felixet le se teszem; hát nem szép dolog, mikor egyetlen egy csapással öt óriást küld a' más világra; máskor meg egy csatában 600 ezer fegyveres katonát aprít össze, mintha csak kártyából volnának. Tett-e hasonlót a' tisztelendő úr hős kapitánya? Hát még a' thárciai Cirongolio, ki egy szép reggel meglátott a' folyóvízben egy tüzes sárkány-kígyót; se kérd se hall, hanem neki ugrik, és megfojtotta volna a' szörnyeteget, ha az el nem bukik, és a' vitézt a' víz fenekére nem rántja. A' víz fenekén pompás kert, pompás kertben kristály palota, kristály palotában a' sárkány-kígyó öreg ember képében megszólamlik, 's a' világon a' legszebb dolgokról kezd beszélni. — E' már aztán történet!"

„De osztán hiszi kelmed, hogy ebben egy betű igaz volna?"

„Hát miért ne hinném? mikor alatta olvasom az *imprimaturt;* pedig annyit már hallottam, hogy ez királyi engedményt jelent; és tiszta sült hazugságnak a' királyi könyv-vizsgáló sem írná alá az engedményt."

„Nagyon jól van — viszonzá a' pap — úgy látszik nem sokára utól éri Don Quichotteot. — Hát ezen kéziratok mit tartalmaznak?"

„Tessék felbontani."

A' legelső illy című volt: *A' különc kiváncsi.* Átlapozván — mondá a' pap — „ez meglehetős kis beszély, mert iránya erkölcsi; ha önök déli álmot nem akarnak aludni, olvassuk föl." — Dorottya, Cardenio, Miklós mester megkérték a' tisztelendőt a' felolvasásra, ki is tüstént hozzá fogott.

XXXIII.

A' különc kiváncsi (beszély).

„Florencben együtt lakott két gazdag jó származású fiatal ember. Az egyiknek Anselm volt a' neve, a' másiké Lothár. Egykorúak levén, izlésök, szokásaik annyira megegyeztek, hogy az egész város így nevezte őket: „A' két jó barát." A' nők iránt udvariasabb Anselm időtöltést a' szerelemben keresett, mit Lothár a' vadászatban talált fel; hanem Anselm szintolly kész volt hölgyeit oda hagyni Lothárért, mint Lothár elfeledé a' vadászatot Anselm kedveért. — A' lepke Anselmet végre egy florenci ifjú nő megfogta; annyira elragadtatván az Camilla kellemeitől, miképen kezét megkérni magát elhatározta. Útban nem állott semmi akadály, mert An-

selm szerettetett. Barátja Lothár által birta a' szülék igéretét is. A' nász megtörtént, és a' boldog pár hálát adott az égnek és Lothárnak. Lothár nem maradt el barátja házától a' mézes hetekben sem; később látogatása ritkább lön. Gyöngédsége belátta, hogy gyakori jelenlétével tárgyat adandna, nem ugyan barátja szerelem-féltésének, hanem a' rosz világ nyelvének. Anselm észrevette, és Lothárt gyöngéden megfeddette, mondván: hogy inkább lemondott volna a' házasságról, minthogy azon kapocs, melly őket összeköti, valaha táguljon. Kérte őt, hogy szabadon járjon hozzá mint azelőtt; állítván, hogy Camillának is nehezen fogna esni, ha észrevenné, hogy ő az oka e' szent érzelem meghidegülésének. Lothár elhallgatván a' valódi indokot, mentegette magát, de barátja által olly érzékenyen megcáfoltatott, miképen kénytelen volt megigérni, hogy a' mennyire az ildomosság engedi, baráti látogatásait folytatandja.

Igy telt el jó darab idő. Anselm mindig panaszkodott barátjára, hogy nem elég gyakran látja; Lothár feláldozá gyöngédségének azon boldogságot, mellyet csak barátja körében érzett. Egykor séta közben így szólott hozzá az ujdon férj: „Tudom azt hiszed, kedves Lothár, hogy én, ki élet-virágomban vágyaim feletti boldogságot, tisztes állást 's szivem-választotta hitvesemet, legjobb, leghűbb barátomat bírom, kétség kivűl boldog vagyok. Csalódol; én nem vagyok az. Egy különös, lehet hogy esztelen vágy kínoz és üldöz engem; értelmem hasztalan küzd ellene; támadásainak többé ellent nem állhatok. Neked fölfedezem, barátomnak; szánd meg oktalanságomat, és gondoskodjál hogy vágyam teljesedjék, vagy meghalok." Lothár e' szavakra megdöbbenve, kezét

nyújtá Anselmnek, igérvén neki, hogy mindent megtész nyugalma helyreállítására — „Halld meg tehát titkomat, mellytől életem függ, 's mellyet fölfedezni csak előtted nem pirulok: én nőmet szeretném megkisérteni; bizonyosságot akarok, ha szerettetém-e? nem fognák-e erényét megingatni ajándok, hizelgés, igéret és bármi kisértő erőködés? Akarom pedig, hogy erényét meglehetősen nagy veszély fenyegesse, hogy ellentállásában érdem legyen; és mert nem ismerek nálad szeretetre méltóbb lényt; 's mert halandó nem fogná megnyerhetni azt, a' mi Lothárnak megtagadtatótt: téged választottalak e' kisértés végrehajtására. Ha te nem vagy képes Camillán diadalmaskodni: biztos vagyok, hogy ő megejthetlen; 's akkor fogom élvezni a' változatlan boldogságot, nyugalmat, mellyet egyedül te neked köszönném. Ha netalán udvarlásodat látszólagos siker jutalmazná: ismerem barátomat, és azon esetben is nyúgodt vagyok, hogy a' kisértés határon túl menni nem fogna; becsületem mindenesetre biztosságban volna, és vágyam, mellyet csak a' halál olthat el, kielégitve."

Lothárnak sok időben került felelni; erősen a' szeme közé nézett barátjának, végre mondá neki kemény hangon: „Ha azt nem gondolom vala, barátom, hogy engem magam akartál kisérteni, végig nem hallgattalak volna. Nem hihetem hogy komolyan beszélnél, 's ne tudnád, hogy a' barátság is, azon isteni érzelem, melly különben minden áldozatra kész, méltán sértve érzi magát hasonló bűnös kivánat előtt. Életemre jogod van Anselm, kérd: azt szivesen felajánlom; de bűnt ne kivánj tőlem." — Anselm elhalaványodott, és fejét lesütötte. — „Hát — mond tovább Lothár gyöngédebben — csakugyan nem tréfát szólsz, akarod hogy nődet megkisért-

sem? Szerencsétlen! hallgass meg engem; te Camillát erényesnek hiszed; boldogságod alapul e' hiten; többet és jobbat mit reménylsz, mit kivánsz? azt, hogy nőd meg ne tántorodjék? lelkemből hiszem ugyan, hogy az nem fog megtörténni, 's akkor mit fogtál nyerni? mit fog érni e' bűnös csalás? Semmi mást, mint örök mély keserű bánatot, hogy az erényt megkisértetted. Ki tudja meg? azt mondod. Ten magad, ki minden pillanatban arra fogsz emlékezni, hogy ok nélkül megbántottad a' legtisztább nőt, ki benső mardosást fogsz érezni, ki nem fogod élvezni az irántadi szerelem gyönyörét, mert egy titkos hang füledbe súgja, hogy nem vagy rá érdemes; ten magad, kinek bús napjaidat benső fájdalom fogja megmérgezni, 's ki magadra fogod alkalmazni a' költő szavait:

A' bűnös mind hiába fut,
Magát bár hová rejti:
Keblében hordja a' tanút,
Ki bűnét nem felejti.
Bú bánat a' hálótársa,
Félelem az útitársa.

Láthatod, Anselm, hogy csak ön magad és nőd iránti kötelességeidet említem, ovakodom azt említeni: mivel tartozol irántam, azt tenni baráti érzelmed volna köteles, 's engem megkimélni azon keserűségtől, hogy barátomat megpirítom." — Anselm mélyen 's komolyan hallgatott jó darabig; végre gyönge fájdalmas hangon mondá: „Lothár! okoskodásod ellen csak egyetlen egy szót tudok felhozni: én beteg vagyok, 's bizonyosan meghalok ha az orvosságot megtagadod tőlem. Erényed, értelmed, kötelességöket megtevék, de vigyázz, hogy barátságod nem fog-e elitélni, ha nem reménylvén tőled

kivánatom teljesítését, máshoz fordulok; meg lehet ollyanhoz, ki az én 's Camilla becsületét, nyugalmam', boldogságom' elárulni fogja. Ennyire határoztam magamat, és te mind ettől megkimélhetsz, ha nehány pillanatra engedsz gyöngeségemnek, esztelenségemnek. Igérem, esküszöm, hogy egyetlen kisértéssel megelégszem; Camilla úgy is kiállja az első ostromot, többet nem kivánok tőled; és én nyugodt leszek örökre.“ Lothár megijedvén barátja azon szándokától, hogy tervét máskire is kész bízni, végre engedett, és mondá: „Ha már erény, okosság, szemérem, gyöngédség nem ingatnak meg akaratodban: én meghallgatom a' barátság szavát, 's őrültségedhez csatlakozom; hogy senki másra ne bízd terved végrehajtását: én felvállalom.“

E' szavára Anselm tüstént a' nyakába borúlt, ölelte, csókolta, hálálkodott, kérte, könyörgött neki, hogy másnap kezdje meg udvarló szerepét. „Ha kell zene, serenád 's tán ajándok: arra annyi pénzt adok a' mennyit akarsz; ha nincs időd versfaragásra, mert ahoz is jó lesz folyamodnod, magam csinálok, barátom, még pedig nagy gonddal.“ Lothár mindenben megegyezett, 's Anselm esztelenségéni fájdalmas érzéssel igérkezett más nap ebédre.

Camilla azon nyilt szivű nyájassággal fogadta, melly sajátja az ártatlan barátságnak. Anselm ebéd végén sürgetős teendőivel mentvén magát, hamar eltávozott leírhatlan örömében, hogy őket négy szem közt hagyja. Lothár azzal kezdte meg hivatalát, hogy Camillának férjéről beszélt, kölcsönös szerelmökről, 's azon boldogságról, mellyet illy erényes házaspár élvezhet. Véleményét Camilla is pártolta, 's nehány órai édes társalgás után Lothár eltávozott. — Anselm az útcán várt reá.

„Nos — mondá mihelyt meglátta — sokra mentél-e már? megtetted-e a' vallomást? hogy fogadta?" Legelső alkalommal nem nyilatkozhattam világosan — felelé Lothár — csak előkészületet tettem; hanem reménylem, hogy rövid időn bővebben beszámolhatok." „Csak rajta — viszonzá Anselm — türelem! részemről nem mulasztok el semmit; a' négyszemközt-öt naponkint úgy ki eszközlöm, hogy nőm ki nem kerülheti."

Valóban a' légyottok két hétig szakadatlanul folytak; de Lothár semmire sem mehetett; sőt a' dolog félelmessé lőn előtte. A' szép Camilla lelki testi kellemei intették, hogy a' veszélyt kerülje. Gyakran mondá a' vigyázatlan Anselmnek, hogy minden iparkodása haszontalan, Camilla nem hogy reményt nyújtana neki, sőt azzal fenyegeti, hogy becsukja előtte az ajtót; hogy férjét figyelmezteti. „Nagyon jól van — felelé amaz — de te egyebet nem tettél még, csak beszélsz; ideje hogy ajándokhoz nyúlj, az megszelidíti a' legvadabbat is. Ime 4000 aranyat adok, végy rajta gyémántot, drága követ Camilla számára." Lothár ellenveté, hogy barátja visszaél engedékenységével, mert ő gyalázatos eszközhöz nyúlni átall. Anselm fogadta, hogy ez utolsó lesz; és Lothár, bár beleunt a' csalásba, nagy nehezen ráállt, hogy barátját tovább is altatja.

Végre néhány nap mulva, midőn Camillától távozott, Lothár kinyilatkoztatta barátjának, hogy az ajándok felkinálása igen megsértette a' hü nőt, hogy őtet gaz csábitónak, mindennek nevezte, és hogy ő többé nem fog elötte megjelenni. Anselm elégedetlen fájdalmas hangon mondá: „Lothár, Lothár! mennyire nem vagy méltó bizodalmas barátságomra. Mindent láttam, mindent hallottam egy mellék szobából. Nem mondtál te

egy hangot sem; és meg vagyok győződve, hogy szerelemről még szó sem volt köztetek."

Lothár restelvén hogy hazugságon kapatott, nem minden szégyen nélkül vallotta meg, mit többé titkolni nem lehetett; hanem igéretet tőn, és szavát adta, hogy most már meg fogja tenni, a' mire olly makacsúl kénytszerítve van. Anselm megeskette; és hogy vállalatát még inkább könnyítse: pusztára készült menni egy rokonához, hol neki sürgetős dolga volna. Elindulásakor Camillának szivére kötötte, hogy barátja látogatásait úgy fogadja, mintha ő maga is otthon volna; 's bár okos neje ellenvetéseket tőn, oda utasítá őt, hogy Lothárral ebédeljen mindennap, és társaságában keressen időtöltést.

Szerencsétlen esztelen! ön magadnak boldogtalan ellensége! mit akarsz? mit tészesz? mért vagy saját szerencsétlenségednek olly munkás kovácsa? állj meg! még nem késő. A' legszeretetre méltóbb nő szeret, imád téged, ártatlan szivében csak te és az erény uralkodik. Hűn gyöngéd barátod csak szeretetedet kéri, a' szerencse pazar ajándokaival mosolyog reád, 's nem kiván tőled egyebet, minthogy boldogságod terhét viselni birjad; és te kifáradtál alatta, 's felforgatására minden gondot, minden ügyességet, képességet felhasználsz. Te békes birtokában vagy az öröm, a' boldogság kimeríthetlen aknájának, és saját kezeiddel ásod alá az irtózatos vermet!

Anselm elutazta utáni napon Lothár megjelent Camillánál, de nem egyedül találta. Egyik szobaleánya, Leonella, titkos intést kapott asszonyától, hogy mellette maradjon. E' szűzies viselet, mellyet Lothár bámult, azon tartózkodás, mellyet Camilla iránt érzett, a' női

inivéltség, a' naponként fölfedezett újabb kellemek, meggyújták Lothárban a' szenvedély lángját, mellyet eloltani késő volt.

Ijedve lépett vissza, hogy fusson; de arra nem volt többé ereje, és egy pillanatban, midőn Leonella kiment, feledve lőn erény, barátság, becsület; és Camillának lábaihoz borúlva, megtörtént a' szerelmi vallomás, zavarodva bár, de olly hévvel, mellynek nagyságát Camilla beismerte, ki elbámulva felállott, 's a' megvetés tekintetét sújtván Lothárra, szobájába vonúlt.

Ott hidegen megfontolta kötelességét. Férje világos parancsa ellenére, nem mert ajtót csukni Lothár előtt, hanem még azon este e' levelet irta és küldötte hozzá: „Irántami bizodalmad, mellynél fogva egyedül hagytál házadnál, rám nézve inkább terhes mint megtisztelő. Ha még tovább elmaradsz: engedd meg kérlek, hogy szüleimhez mehessek. Ott legalább bátorságban érzem irántadi szerelmemet, és távolléted fájdalmát. Ezen érzelem miatt, úgy látszik, unatkozni kezd azon jó barát, kit parancsod szerint házamnál naponként elfogadnom kell; mert úgy tetszik, hogy annál többet beszél előttem önmagáról. Érzelmeinknek illy kevés öszhangzása szükségessé teszi jelenlétedet."

XXXIV.

Folytatás a' különc kiváncsiról.

Anselm majd kiugrott bőréből e' levél olvasásakor; most már hitte, hogy Lothár szavának ura volt; nőjének nehány sorban megírta, hogy szüleihez ne menjen,

mert minden percben indulni akar. Camilla elbámult e' válaszon, 's nem tetszett neki, hogy csak említés sincs téve arról a' mit ő írt. — Elhatározta férjét nyugodtan haza várni; és mert az erénynek nincs miért futni, bízván magában, Lothárt továbbá is elfogadta. Lothár, kinek lángoló szenvedélyét az ellentállás csak növelte, sűrűbben járt Camillához; nem múlt el egy nap, egy pillanat, mellyben új eszközt nem gondolt ki Camilla meghódítására. Végre, segíttetvén természeti kellemei, tulajdonai és Anselm különcsége által, ki távollétét készakarva húzta halasztotta, és az idő által, melly szerint a' szerelem meg szokta adni holnap a' mit tegnap megtagadott, vette észre, hogy az erényes, a' szigorú Camilla ingadozni kezd. Tüstént kettőzött erővel kér, könyörög, kényszerít, sí-rí, alkalmat, pillanatot vár, kémlel, teremt, az akadályokat lépésről lépésre elhárítja, előbb-előbb halad, ha mit kap, észre sem véteti, de felhasználja, még is nyög, panaszol, győzelmében meg nem áll, végre diadalommal végzi.

Ki hitte volna Camilláról? ki gondolta volna Lothárról? Mindketten erényesek levén, bűnvágy nem fért tiszta lelkükhöz, ha Anselm oktalansága nem szorítja vala őket jobban-jobban az örvény szélére, mellynek tekintetét — bár ellene sokáig küzdöttek — megszokták, 's mellybe elvégre is beleszédültek.

Anselm megérkezett, és első gondja volt Lothárhoz futni, ki titkolván keble szégyen-zavarát, mondá neki: „Barátom! nyugodt lehetsz; felhasználtam Camilla ellen a' csábítás minden szokott eszközeit: először megsebzett haragja élével, később teljesen visszavert a' gúny fegyverével. Ne kivánj részletes előadást, mert az rám nézve lealacsonyító; ime vedd vissza gyémánto-

dat, és élvezd a' boldogságot békében, mellyet bár érezni nem akarod, szerette nődben bírsz."

Elbájoltatva e' beszéd által, Anselm ölelte, csókolta a' hű, a' jóságos barátot, ki neki illy nevezetes szolgúlatot tett. „Hanem, kérlek kedves Lothár — mondá tovább — hogy nőmet olly gyakran látogasd meg, mint távollétemben; sohajtozz előtte szerelmes tekintettel, titkolván előttem mindent. Ebben én is segítségedre leszek, nehogy nőm gyanúba jőjjön csalárdságunk felől." Lothár szemlesütve helyeselte barátja intését.

Igy telt el jó darab idő; a' boldog szerelmeseknek kevés gondba került csalódásban tartani olly férjet, ki arra maga is segédkezet nyújtott. A' vétkes Camilla kénytelen lőn bizalmába venni Leonellát, kit leginkább szeretett szobaleányai közt. Az eddig ovatos Leonella sem késett, neki bátorodva úrnője példáján, őtet követni; ő is szeretőre tett szert, kit — bírván Camilla titkát — tartózkodás nélkül bocsátott hálószobájába. Camilla — bár tudta — kénytelen volt e' vakmerőséget eltűrni. Bűne miatt éreznie kelletett, hogy cselédei előtt elvesztette minden jogát a' tiszteletnek, és magát lealacsonyítnia lőn kénytelen, szolgálójának lennie bűntársa, és annak szeretőjét gyakran elrejtenie vagy megszöktetnie. — Kemény, de igazságos büntetés, mellyet hasonló esetben egy asszony sem kerülhet ki.

Lothár nem volt beavatva Leonella cimboraságába. Egykor épen virradtát várta Anselm háza előtt, midőn egy fiatal embert lát Camilla egyik szobája ablakán kimászni. Dühös zavarában vetély-társat gyanított, és hogy Camilla őtet is bolonddá tette, mint férjét. A' legényt nem kaphatta meg, mert az hamar odább állt; és a' boldogtalan Lothár gyűlölete és szerelem-féltése tébolyában

tüstént Anselmhez szaladt, felkölti, és dühében így szól: „Barátom! rettenetes titkot rejtegetek előtted darab időtől fogva; Camilla nem Camilla többé: ereje megtört volt a' hosszú kisértet alatt, mellybe együtt vittük, megadja már magát; nekem légyottot igért legközelebbi távollétedben. Tettess elutazást, rejtsd el magad Camilla egyik szobájában, 's bünének tanúja fogsz lenni, és tetszésed szerint megbüntetheted."

Anselm elhalaványodott, és remegve fogadta el Lothár tanácsát, keservesen sírt, 's szemrehányás nélkül kérte hütlen barátját, hogy hagyja egyedül. Lothár a' pillanatban megbánta tettét, és szivében a' szerelem legyőzte a' gyülöletet. Kétségbe esvén a' felett, hogy egy megsértett férj kezébe adta a' boszú fegyverét, mellyel maga kegyelmesebben sújthatott volna: abban látott szabadító eszközt, hogy Camillával tudatta sorsát. Egy levélben, mellyet szemrehányással megtömött, megintette a' még ma közelgő veszélyről."

Leonella hozta meg a' választ, kitisztította asszonyát, kézzel foghatólag bebizonyítván, hogy saját szeretője volt, ki az ablakon illant ki. Lothár nagy nehezen végre belátta, hogy iszonyú bakot lőtt, és szánta bánta tettét.

„Sohse búsuljon ön — mondá Leonella — kirántjuk mi magunkat a' sárból; önt csak arra kérjük, hogy ha én felhívom, tüstént jelenjen meg asszonyomnál."

Az alatt a' bánatos Anselm, tudatván nejével szándokát, elutazást színlelt, és egy titkos ajtón visszajött, elrejtőzvén Camilla mellék-szobájában. Camilla, ki mindent tudott, felindulást tettetve, fél 's alá járt szobájában, meg-meg állt, sohajtozott 's magán beszódeket tartott. Anselm lélekzetvétel nélkül kisérte minden mozdu-

latát. Egyszer csak remegő hangon azt mondja Camilla Leonellának : „Add ide férjem tőrét.“

„Tőrt, asszonyom! szent Isten! mit akar ön azzal?“

„Engedelmeskedjél és ne fecsegj.“

Leonella előhozta a' tőrt. Camilla élénken ragadta kezébe, kihúzza, hegyét vizsgálja, és ruhája alá rejti. Azután haragos tekintettel parancsolja szobaleányának: „És most hívd elő az áruló hitetlen és gyalázatos Lothárt, ki elég vakmerő volt engem azáltal megsérteni, hogy elcsábításomban reménylett; add tudtára, hogy várom őt.“

„Asszonyom! válaszolá Leonella reszkető hangon, méltóztassál meggondolni a' mit teendő vagy. Ön megakarja Lothárt gyilkolni? Lessz-e arra elég ereje? Miképp fogja elpalástolni a' gyilkosságot? mit fog férje mondani? El fogja-e ő hinni e' boszúállás valódi indokát? És önnek becsülete, melly olly drága ön előtt, nem fog-e szenvedni az esemény lármája miatt? Gondoljon meg kérem minden környező veszélyt.“

„Mit hajtok én a' veszélyre? — szakasztá félbe Camilla hévvel — veszélyt, bajt, melly engem érdekel, csak egyet ismerek: ha legkedvesebb férjem iránt nem úgy cselekedném, mint a' mint neki tartozom. Egy kárhozatos gaz ember akarja őt, visszaélve jó szívével, meggyalázni, és engem magam is: én nem hallok nem látok egyebet, csak bűnét és boszúmat. Keresd fel őt Leonella, és cselekedd a' mit parancsolok.“

A' csalfa Leonella engedelmeskedek. Anselm, öröm, hála és szerelme mámorában, csaknem odahagyta rejtekét, hogy Camilla lábaihoz boruljon; de még tovább is élvezni akarván e' kéjteli látványt, megtörlé könnyázott szemeit, és mozdulatlan maradt.“

Lothár nem soká késett. Tekintetére Camilla felugrott és gyilkához kapott, hegyét meljének szegezvén: „Állj meg! — kiáltá — vagy én meghalok; hallgass ki csöndesen és egy lépést sem közelebb. Már régideje, Lothár, hogy első ízben merészelt ön előttem szerelemről beszélni. A' mit ez iránt férjemmel tudattam, annyi elég volt; de úgy látszik, hogy ő nem hallgatott meg engem, kétségkivűl bízván becsület-érzelmemben és önnek barátságában. Akkor azt hivém, hogy megvetésem, hallgatásom, önviseletem kigyógyítandják egy szintolly kárhozatos mint bántó szenvedélyből. Mindazáltal kell hogy határozatom rosszúl foganatosíttatott légyen; kell hogy akaratom ellen önnek okot adtam légyen lealacsonyodásom reményére; mert ön megfeledkezve erényről, mellyet valaha tisztelt, barátságról, mellyre méltónak látszott, bűnös üldözéseit folytatni nem szűnt. Kifáradva az engem alázó kitartáson, hogy valahára megmeneküljek, mára igértem önnek, hogy fáradozásai jutalmát veendi. Beváltom szavamat. De ne várjon tőlem szemrehányást; azt gondolom, azt hiszem, hogy mindig a' nő hibája, ha férfi két ízben merészel gyalázatos beszédet hozzá intézni. Én a' legjobbat vártam; ha nem úgy történt: az én hibám; bűnhödjem érte."

E' szavak után tőrét felemeli halkal, hogy Leonellának ideje legyen odafutni, balvállán akaratlanúl könnyű sebet ejt, és véresen a' pallóra hanyatlik. — A' szegény Anselm e' látásra elájult rejtek-helyén; a' megszeppent Lothár pedig, ki szájtátva bámúlta: mit ki nem gondol egy vétkes asszony hamissága és ravaszsága? beköttteti a' csekély sebet, aztán elvakított barátját veszi ápolás alá. Emez meggyőződvén, hogy a' világ legszűzebb legerényesbb asszonya az övé, remegve kérdezi ha

veszélyes-e a' seb? 's félelme mulván, öröme mérhetlen lön, tombolt boldogsága felett, ezerszer ölelte csókolta barátját, ki szomorún, lélek-mardosottan alig volt képes barátja hizelgéseit elfogadni. Anselm arra nem is figyelt, és este megérkezését színlelvén, a' beteg Camillát szerelmével elborította. A' két szerelmes pedig, ez iszonyú comoedia után, még jó darabig ámították a' szerencsétlen bolondot, kinek oktalansága először becsületébe, később életébe került.

XXXV.

Rettentő viadal, mellyben Don Quichotte a' győzelmes fél.

Kevés olvasni való volt még hátra, mikor Sancho rémülve szalad ki a' megtárból, hol Don Quichotte feküdt. Segítség, uraim! segítség! — ordítá — az én uram épen most harcolja a' legrettentőbb harcot, a' millyent csak valaha megharcolt valaki a' kerek ég alatt és fölött. Olly dühösen vágott a' fönséges asszony óriása fejéhez, hogy.. no.... csak vágta mint a' káposztatorzsát."

„Micsoda beszéd ez? — mondá a' pap félbe hagyván az olvasást — tudja-e barátom, hogy azaz óriás két ezer mértföldre van ide?"

Ekkor hallatszott Don Quichotte kiabálása: „Megállj meg, Malandrin! te istentelen rabló! itt vagy, markomban vagy! nem menthet meg görbe kardod sem!" — E' szavak után neki esett a' falnak.

„Légyen hála Istennek! vége van — mondá Sancho.

— Azóta útban van a' semmirekellő a' pokol felé. Láttam a' vérét, úgy folyt mint a' piros patak; a' feje akkora volt mintegy hordó, és csak úgy hempergett."

„Végem van! oda vagyok — ordíta a' csapláros — előre is tudom, hogy Don Quichotte úr, vagy ki az ördög, hordóm oldalát ütötte be, és ez a' szamár az én drága vörös boromat nézte vérnek."

Minden ember gyertyával szaladt hősünk szobája felé. Egy ingben találták, félmeztelen; inge elöl ugyan kurta, de hátul még kurtább volt. Sovány gólya-lábait neki vetve, fején a' csaplárosnak valaha vörös sapkája, bal-karjára egy lepedő tekergetve, mellyet Sancho igen jól ismert, kivont kardal, nyitott szemekkel mintha ébren volna, járt fel 's alá szobájában, álmodván, hogy az óriással harcol, erősen döngetvén, mint a' csapláros kitalálta, a' szerencsétlen hordókat, mellyeknek kiömlött vörös borából pocséta alakult. E' látmányra a' csapláros neki rohant a' lovagnak, de Cardenio és a' pap megfogták. Dorottya is oda futott, látni akarván ótalmazója viadalát, de tüstént megfordult, a' ruházatnak látván nagy rövidségét. Hősünket fölkelteni hiában iparkodtak; semmire sem mentek mindaddig, míg a' borbély egy vödör hideg vízzel nyakon nem öntötte.

Ez alatt a' szegény Sancho járt kelt, kémlelt zugot, ágyalját, keresvén az óriás fejét; végre bosszankodva mondá: „Csakugyan meg van ám babonázva ez a' kutya-fészek; hiszen saját két szememmel láttam a' patakzó vérben hemperegni azt a' nagy fejt, az ördög mégis elvitte, mert sehol sem lelem."

„Micsoda vérpatakról beszélsz te, istentől elrugaszkodott? — rivalkodá a' csapláros — hát vak vagy-e zsivány, hogy az én drága vörös boromat vérnek nézed?

hiszen az egész épület benne úszik; hogy úszkáljon a' te elkárhozott gazdád is a' pokol vizében!"

„Már azzal én mind nem törődöm — mondá Sancho — de törődöm ám az óriás fejével, mert az nekem egy hercegségbe kerülhet."

A' valahára fölébredt Don Quichotte bámulva tekintett maga körül. Egyszerre a' pap lábaihoz borúl: „Asszonyom! — mondá — fönségednek nincs többé mitől tartani; halálos ellensége nincs többé; karjaim alatt, Isten segedelmével porba harapott."

„Hallják önök — kiáltá Sancho — az óriásnak vége: holnap lakodalom, holnap után kis királyság."

„Sátán fajzat te — mondá a' csapláros — majd adok én neked kis királyságot; tán azt hiszed hogy olly könnyen elosontotok mint a' minap? dejszen utolsó csöppig megadjátok borom árát."

„De meg ám — gágogá a' csaplárosnő — mióta ezek a' rablók házunknál megjelentek: pocsékolnak ételt, zabot, szénát, ökör-farkot, meg a' sok drága italt; majd meg látjuk ki nem fizet!?"

A' csapláros leánykája csak mosolygott. Az adakozó Maritorne pedig versenyt gágogott gazdasszonyával.

Végre a' pap helyreállította a' békét, Don Quichotteot lefektetvén, és a' csaplárosnak kármentesítést igérvén. Dorottya Sanchot vigasztalta, biztatván, hogy ha oda van is az óriás feje, de a' kis királyság meg lesz. E'kép minden lecsöndesedvén, a' pap hozzá fogott az olvasáshoz.

„A' hivékeny Anselm, kit csalódás ismét boldoggá tett, hütlen barátjára és bűnös nejére legkevésbbé sem gyanakodott. Camilla férje előtt megvettetést színlelt

Lothár iránt, ki azt nem bánta, mert gazdag kárpótlást nyert érette. Anselm pedig szemére hányta nejének, hogy méltatlanúl bánik szivének egyetlen barátjával, 's a' házaspár közt ez adott néha pörpatvarra okot.

Leonella szemtelensége, kitől asszonya semmit sem mert megtagadni, határtalan lőn. Azon jelenet óta, mellyben a' tőr annyira szerepelt, szeretőjét minden éjjel bevitte szobájába, mellyet Camilláétól keskeny fal választott el. Egy éjjel Anselm fölébredvén, zörejt hallott Camilla szobájában; tüstént fölkelt, fegyvert vesz magához, az ajtóhoz szalad, hol ellentállásra talál. E' titok miatt felingerülve, erősen zörget, bemegy, és egy embert lát az ablakon kibújni, mi alatt Leonella lábaihoz borúlva kezd könyörögni: „Kegyelem, nagyságos úr! a' férjem volt itt." A' dühös Anselm kirántott karddal fenyegeti Leonellát, ki reszketve könyörög életeért: igérvén hogy becsületébe vágó fontos titkot fedezend fel előtte.

„Mond elő tüstént, vagy megöllek." Leonella esdeklik, esküdvén, hogy reggel mindent fölfedez. Anselm, kit a' nyugtalan Camilla hívogatott, Leonellát szobájába zárta, a' kulcsot magához vevén, nőjének elbeszéli a' történteket.

A' fél holtra ijedt Camilla nem kétkedett, hogy Leonella rávall; zavarában 's félelmében más útat nem látott élete megmentéséhez, mint a' megszökést. Megvárta míg Anselm elalszik, aztán csöndesen fölkelt, magához vett nehány drága követ és egy erszény aranyat, 's hajnalban az útca kapun elosont Lothár szálására.

Lothár belátta a' fenyegető veszélyt, és a' szerencsétlen Camilla hátralevő napjait megmentendő, egy kolostorba futott vele, hol a' nénje priornő volt. Miután

Camillát biztos helyen hitte, visszament lakába, lóra ült és tüstént odahagyta a' várost.

A' fölébredt Anselm elbámulva, hogy nejét nem látja, fölkél, lármát üt, kérdezi, keresi, és Leonella szobájába fut. Az ablakon kinyúló ágylepedő elárúlta, hogy Leonella megszökött. Visszamegy és az egész házat betölti Camilla nevével. Senkisem tud róla semmit. Anselm Lothárhoz röpül; már a' kapuban megtudja, hogy barátja minden pénzét magához vevén, hazulról szó nélkül eltávozott. A' mindinkább megszöppent Anselm haza megy, házát üresen leli, szolga szolgáló megszöktek, félvén hogy gyanúba jönek Camilla megszöktetése iránt. — Egyedül, elhagyatva nejétől, barátjától, cselédeitől és az egész világtól, fájdalma majd megölte. Vigasztalást akart keresni egy majorban rokonánál; lóra ül 's útnak indul. De alig két mértföldnyire kénytelen volt leszállni; egy fa tövében a' földön elterülve siratta esetét.

Több óráig volt e' szánalomra méltó állapotban; mikor egy Florencből jövő lovagot meglátott. Anselm köszönt neki, 's szomorúan kérdezé: mi az újság a' városban? „A' legkülönösebb — mondá az útas — valami Lothár nevű híresztelt elválhatlan jó barátja Anselmnek, elcsábította ennek nejét, 's a' múlt éjjel megis szöktette. Szerelmök részleteit igéről igére tudja az egész világ Camilla szobaleányától, kit a' hatóság elfogatott megszökése percében." „Hát azt tudják-e — kérdé a' boldogtalan — hova szöktek Lothár és Camilla?" „Nem, uram! a' kormányzó bár mindent elkövetett, nem tapogathatta ki." — E' szavak után a' florenci tovább nyargalt.

A' kétségbeesett Anselm tovább nem kétkedvén, hogy megcsalatott azok által, kiket a' világon legjobban

szeretett, rokona házáig elvánszorgott, bádjadtan, erőtlenűl, ágyba rogyott, könyörögvén hogy hagyják egyedül. Más nap — mivel nem kelt föl — nyugtalan rokona bement szobájába. A' szerencsétlent fél fekve találta az ágyán, fejét és fél testét egy asztalra támasztva, kezében iró toll, előtte papir. Aztán nevén szólítá több ízben, de megdöbbenve némaságán, mozdulatlanságán, kezét megfogta, mellyet jéghidegnek talált. Anselm nem volt többé; meghalt fájdalmában; előtte e' szavak írva:

„Oktalan kiváncsiságom, becsületembe és életembe került; ha halálom hírét Camilla megtudja: végizenetem hozzá, hogy neki megbocsátva halok meg. Mert én, egyedül én vagyok vétkes, ki méltán vesztettem el nőmet és barátomat egyszerre, mindkettőt kitevén a' kikerűlhetlen ....

Anselm nem irhatott többet. Halála híre tüstént elterjedt. A bánkódó és mardosott Camilla fátyolt öltött, és a' kolostornak szentelte többi napjait, mellyek meg voltak számlálva. Lothárt is bántotta a' lélekismeret, és harcban keresett nyugalmat, mit megtalált egy csatában, mellyet Lautrec úr küzdött Gonzalvo a' nagy kapitánynyal.

E'képen döntötte sírba e' szerencsétleneket a' különc kiváncsiság."

XXXVI.

Nagyszerű esemény a' csardában.

A' pap épen véget ért az olvasásban, mikor a' csapláros kitekintvén az országútra, mondá: „Ejnye beh szép csapat útas jön amott, ha betérnek, jó napom lesz."

„Miféle útasok azok?“ kérdé Cardenio.

„Négy lovas — felelé a’ csapláros — paizszsal, dárdával fegyverzetten, képökön fekete álarc; közepett egy fehérbe öltözött hölgy fátyolosan, utánok két gyalog legény.“

Ezt hallván Dorottya is leereszté fátyolát, Cardenio pedig Don Quichotte szobájába vonúlt, hogy kikerülje az idegeneket, kik valószinűleg be fognak szállni. A’ négy lovag fiatalnak és jól termettnek látszott; lovaikról leugráltak, ’s egy közűlök a’ fátyolos hölgyet segítette le, azután leültette egy székre Cardenio szobájához közel. Mind ez csöndesen ment véghez; álarcát egyik sem vette le. A’ hölgy leülvén, nagyot sohajtott ’s karjai lehullottak, mint bánkódó személynél szokott lenni. Szolgáik a’ lovakat istálóba vezették, ’s a’ pap utánok ment, meg akarván tudni: mit jelentenek e’ fegyveres öltözet, álarcok és titkolózás? „Uram! — mondá az egyik szolga — bizony Isten mi sem tudunk önnél többet; csak két napja szolgáljuk ezen urakat, kik a’ mint látszik, álöltözetben vannak. Ki a’ fátyolos hölgyet vezette, a’ többiek fölött kell hogy álljon, mert mindenki szavát fogadja. A’ hölgy képét még mi sem láttuk, hanem az egész úton nyögött és zokogott; szóba senki sem áll vele, mert ezen urak úgy utaznak mint a’ némák. Azt a’ szegény hölgyet sajnáljuk; öltözetéről gyanítjuk, hogy valami kolostorból elillant apáca lesz; kit erővel visznek oda vissza.“

A’ pap Dorottyához ment, ki a’ fátyolos hölgyhöz közeledik, ’s kérdezte a’ sohajtozót: ha nem beteg-e? szívesen ajánlván neki segélyét és vigaszát. A’ hölgy helyett azon álarcos felelt, ki a’ többinek parancsolt, mondván: „Asszonyom! szánalmát halmozza kegyed más

érdemesbre, mert e' hálátlan csak megcsalná kegyedet szavaival."

„Én nem csaltam soha — viszonzá a' fátyolos hölgy — ezt ön legjobban tudhatja, ki engem e' boldogtalanságba azért ejtett, mert szavamat tartom."

E' szavakat Cardenio is hallotta a' szobából. Megdöbbent a' hangra, és kirohant az ajtón, kiáltván: „Nagy Isten! lehetséges-? tehát végre visszaadtad őt nekem!" E' kiáltásra a' hölgy megfordúlt, és megindúlt arra, honnan a' kiáltás jött; hanem a' lovag visszatartóztatta. A' pap is nyugtalankodván Cardenio kitörésén, útjába állott. A' hölgy képéről viaskodás közben leesett a' fátyol, valamint a' lovagéról az álarc. Két sikoltás volt hallható; Cardenio megismerte Lucindát, Dorottya megismerte Fernandót. Cardenio ellenségére akart rohanni; Dorottya elájult. A' borbély segélyére fut, fátyolát letépi, Fernandó Dorottyára tekintett — Lucinda kezét fogván — ijedten, mozdulatlan és zavarodva szemlélte hol Dorottyát hol Cardeniot.

Egyszerre elhallgattak; élénk orcáikon félelem, öröm, szerelem, harag váltották egymást. Dorottya fölеszmélt, a' pap Cardeniot tartotta; Lucinda első törte meg a' hallgatást e' szavakkal Fernandohoz: „Kegyelmes úr! még nem késő, térjen eszére, ne veszélyeztesse előttünk becsületének lehetségét. Ön igen jól tudja, hogy füstbe mennek igéretei, fenyegetései, haragja. Mondjon le önként olly birtokról, melly nem öné, és nem fog öné lenni soha. Ime itt az én választott mátkám, a' kié vagyok, és a' kié fogok lenni mind halálig. Engedje hozzá mennem, vagy ha gátolni akar: döfje keresztül e' szívet, mellynek ő ura most és jövendőben; szabadítson meg olly élettől, mellyet ön megkeserített;

a' halál kedves vendégem leend, mert megszabadítand önnek erőszakától, 's azon egyetlen férfinak, kit szeretni tudok, megbizonyítandja, hogy Lucinda hozzá hálálig hű."

Fernando némán, lesütött szemmel, ráncos homlokkal hallgatott, markában tartván még mindig Lucinda kezét, ki alig végezé beszédét, midőn Dorottya reszketve és sáppadtan Fernando lábaihoz omlik.

„Oh kegyelmes uram! — mondá — ön engem egykor nőjének nevezett vala: és én most remegve ejtem ki a' kegyelmes úr címet; ne fordítsa el tőlem tekintetét, 's bennem a' szerencsétlen Dorottyára ismerni méltóztassék. Én azon szerény paraszt hölgy vagyok, kit magához emelt önnek akkor olly gyöngéd szerelme. Csöndes boldogságban éltem én atyám házában, semmi sem tagadtatva meg vágyaimtól: hittem eskűjének, kegyelmes úr, és ime ide jutottam. Szerettem önt, és a' naptól fogva családomtól elhagyatva, mindenkitől megvettetve, támasz, vigasz nélkül, önön kivűl semmim, senkim sem vala. Most reményem horgát annak könyörűletességében vetem meg, ki az ennyimért esdett. Nem akarom fölemlíteni az elfeledett eskűket, nem szólok azon kapocsról sem, mellyet ön maga ajánlott nekem, és a' mellyben hittem volt. Ön engem arra méltónak nem tartott: tehát kell hogy tudtom, akaratom ellen bűnbe estem légyen Fernando szemei előtt, mert ő nem rettent vissza a' legszentebb zálogot megsemmíteni, nem elégedvén meg azzal, hogy engem örök kétségbeesésre kárhoztatott: meggyalázta atyám ősz hajszálait, családomat, rokonaimat, századok óta hű jobbágyait ön' őseinek, kik azokat tiszteletben tartották. Kell hogy Dorottya vétkes legyen, mert a' nemes szivű Fernando annyira kemény iránta.

Hanem hol kivánja ön, hogy leéljem bűnbánatos napjaimat? Eltaszítása elzárt előttem minden helyet, mellyet a' föld hátán csak ön mellett lelhetek föl; mert ön az egyetlen, kinek tekintetét kiállani bírom. — Tűrje ön legalább, hogy kiséretében sirassam hibámat, életemnek egyetlen hibáját; engedje meg ön, hogy rabszolgálója legyek; ime kérem térdeimen, könyörgök, és lábait könyűimmel öntözöm. És ez talán nem szerfeletti kegyelem ollyan iránt, kinek ön mint nejének tőn esküt becsületére, hitére."

Dorottya vég szavain mindenki mélyen megindult; Fernando maga is némán zavarodva állott, nehezen szedvén lélekzetét; majd arca kiderült, kezei remegtek, nedves szemei Lucindáról elfordultak. Végre hirtelen eleresztvén emezt, Dorottyához fordul, kit indulatosan fölemelvén:

„Igenis, győztél szép Dorottyám — mondá neki — vissza, vissza első szerelmemhez." Azután keblébez ölelte őt. A' megszabadúlt Lucinda pedig Cardenióhoz rohant, ki neki térdeit ölelte, sírt szerelme örömében, rá-rá tekintett, mintegy kétkedvén boldogságában, és félvén, hogy elméje nem képes azt megbírni. Lucinda, ki szemeiből olvasta Cardenio lelki mozgalmait, biztatta őt, kezeit szorongatván; százszor is elmondta, hogy Lucindája megadatott, örökre megadatott neki. — Don Fernando fölemelvén Dorottyát, a' két szerelmest szemlélte, homloka elsötétült, 's kardjához kapott. A' figyelmes Dorottya újra átölelte férjét, mondván: „Oh uram! hát csak úgy lehetek én boldog, ha másokat nem lát ön boldogoknak? Hát önnek erénye nem örvend azon szép jelenet látásán, mellyet előidézett? Nem! az nem lehet. Én jól ismerem önt. Én jobban meg tudom mint ön fej-

teni minden ézelmeit büszke lelkének, melly szintolly érzékeny mint hirtelen és szenvedélyes, és mégis nemes. Fernando! ime itt van ön barátja, kit keble választott, hogy titkaiba avassa, azon barátja, ki meg saját titkaiba önt avatta. 'S öntől azon esküt birja, hogy vágyainak tárgyával — önnek segélye után — egyesülend. Ön megtartotta esküjét, és ime meghozta a' hölgyet barátjának; ön méltó magához, ön mindig a' nemes szivű Fernando. Tekintsen biztató szemmel e' mátka párra, melly élvezendő boldogságát önnek köszöni e' tanúk előtt, kik önt csodálják. Megfelelve a' becsületnek, a' barátságnak, a' világ tiszteletére jogosította önmagát. Hajh! a' szerelemnek egyedűl lehet még némi panasza; de nem panaszkodik, mert inkább gondol önre mint magára."

A' pap és a' borbély is egyesűltek Dorottyával, 's méltányló beszédeiknek sikerült végre Fernandot kötelességére visszavezetni.

„Jól van tehát — mondá az — nem bánom ha Lucinda és Cardenio békében élvezik a' boldogságot, mellyet olly drágát vásároltak. Különben sincs tőlük mit írigyelnem, ha imádott hitvesem tévelyedéseimet megbocsátja, ha kedves Dorottyám feledni fog egyebet esküömön kivűl, mellyet neki tettem, és a' mit e' naptól fogva hűn megtartok."

E' szavak után féltérdre ereszkedett Dorottya előtt, 's gyöngéd és bánatos mosolylyal kezét nyújtá Cardenionak, ki azt megcsókolta, és könyűivel áztatta. De Fernando sietett Cardeniót megölelni, bocsánatot kért Lucindától, és sírva borult régi barátja nyakába. És e' percben vége lőn haragnak, gyűlölségnek. A' négy szerelmes egymásra tekingetett, gyöngéden, boldogan. Örömükben osztoztak a' pap, a' borbély; még Sancho is

elpityeredett. Annyi ugyan igaz — mint később ki is sült — hogy biz ő inkább azon való bújában pityergett, hogy Dorottya többé nem király-kisasszony. Fernando elbeszéltette nejével: mi történt vele elválásuk óta. Ő maga is elmondta, hogy a' Lucinda kebelében talál levél olvasása után, haragja és dühében tüstént odahagyta a' várost. Később megtudta, hogy Lucinda is eltünt szüléitől, 's több hónap mulva találta fel egy magános kolostorban. Tüstént tervet csinált elragadására, 's három barátja segélyével könnyen ki is vitte; a' vak eset épen e' csárdába vezette őket, hol a' szerelem véget vetett mind szenvedéseinek, mind pedig tévelyedéseinek.

XXXVII.

A' mikomikoni magas thrón örökös története folytatása.

Míg a' boldog házas párok hálát adtak az égnek álomszerű boldogságukért; míg az értelmes pap 's a' jó szívű Miklós mester szívük mélyéből szerencsét kívántak nekiek; és míg a' csapláros is azon való jó kedvében, hogy bora nem potyára folyt el, velök együtt örvendett: csak a' szegény Sancho búsult magában; látván meghiúsult reményeit, hogy kis királyságát a' víz elvitte, hogy Mikomikona király-kisasszony egyszerű Dorottyává, és az óriás csak ollyan szőrű-bőrű úri emberré vált mint Fernando! A' mi szegény csatlósunk tehát bánatában iszonyút sohajtva Don Quichotte szobájába oldalgott; a' hős épen akkor ébredt föl.

„Csak tessék tovább aludni — mondá keseredett hangon a' csatlós — nem kell már óriást ölni-vágni;

nincs többé király-kisasszony, kinek birodalmát helyre kellene állítni; az ördög szépen elvitt mindent."

„Istenemre! azt elhiszem — felelé Don Quichotte — de nem is látott még ember olly véres harcot mint az enyém volt azzal a' rettentő óriással. Egy csapással leütöttem a' fejét, 's vére úgy folyt lábaimnál mint a' patak."

„Mindent láttam, nagyon tudom hogy a' boros hordó oldalát beütötte ön, hogy a' vörös borban bokáig gázoltunk, mellynek az árrát a' csapláros aligha meg nem veszi rajtunk. Arról az óriás fejéről meg azt mondom, jobb lesz nem beszélni; elvitte azt is az ördög mint sok más egyebet."

„Megbolondultál, vagy eszed vesztetted?"

„Valamivel többet, mint azt. — Csak tessék felöltözni; majd látunk sok szép dolgot, elkezdve a' királyleányon, a' ki jelenleg sem több, sem kevesebb mint: Dorottya kisasszony. Gyönyörű dolgokról tehetünk mi tanúbizonyságot vagy két óra óta."

„Már, édes barátom, én azon sem csodálkozom, mert ebben az átkozott házban a' boszorkányok fészkelnek."

Míg Sancho az urát öltöztette: az alatt a' pap értesítette Fernandót és Lucindát Don Quichotte tébolyáról, kalandjairól, 's azon eszközökről, mellyekkel Don Quichotteot kicsalták a' sziklák közűl. Fernandonak tetszett a' tréfa, és Dorottyát kérte, hogy folytassa szerepét, 's a' lovagot vezesse falujába, melly legfeljebb két napi járó földre volt távol. E' pillanatban megjelent hősünk tetétől talpig fegyveresen, balkarján paizs, fején a' Mambrin sisak, jobb kezében dárda. Don Fernando meglepetve bámulta a' rendkivűli alakot, a' rőfnyi hosszú

száraz fekete-sárga sovány arcot, és a' borbély tányért, 's a' többi különös fegyverzetet, és azon méltóságteljes büszke állást, mellyben Don Quichotte e' szavakat intézte Dorottyához:

„Ifjú szépség hölgye! kit a' balsors csak érdekesebbé tőn, csatlósomtól e' percben hallom, hogy fönségod magát kissé megalacsonyítá, a' mennyiben a' hatalmas király-hölgy hirtelen egyszerű magán-személlyé átváltozott volna. Ha a' híres bűbáj-király, ki önnek lételt adott, ez átváltozást azon félelemből idézte elő: hogy karom nem leendne erős önnek birodalmát vissza szerezni, bátor vagyok kinyilatkoztatni, hogy azon bűbájos nem értett a' jósláshoz. Ha kissé jártasabb lett volna a' lovag történetekben, mint a' mint én magam mondhatom, hogy az vagyok, tudnia kelletendett, hogy minekünk egy sohonnai óriást megölni gyermek játék. Ha nem restelném a' dicsekvést: mondhatnám, miképen nincs két órája, hogy e' dárda megfürdött....“

„Vörös borombanǃ“ — közbe kiáltá a' csapláros — kinek Fernando tüstént hallgatást parancsolt.

„No de elég — folytatá Don Quichotte — nem akarom a' dolgot mélyebben vizsgálni, csak azzal végzem szavaim: hogy még van rá idő, oh száműzött fönség! és egyetlen szavadra, egyetlen intésedre, levert ellenidből hágcsókat építek királyi-székedhez.“

„Uram! — felelé Dorottya kellemmel és hideg vérrel — ne hidj azoknak, kik átváltozásomról memdemondáznak, ma is az vagyok, a' ki tegnap voltam. Annyi azonban igaz, hogy e' mai napig fájdalomtól fonnyadt szívem olly vígasztalást nyert most, a' mit reménylleni sem merészlett; de én magam csak az maradtam, ki üdvömet várom győzhetlen karodtól, és számolok rá,

hogy holnap együtt indulandunk. Atyám tudománya iránt se legyen kétséged, mert ő jelét adta annak az által, hogy téged fölkeresni rendelte. Elismerő hálám örömest nyilvánítja, tanúim rá ezen utak, hogy boldogságomat köszönöm a' veled történt találkozásnak."

Ezt hallván Don Quichotte csatlósa felé fordult, 's így szólott hozzá boszús hangon: „Sancho gazda! naponként jobban belátom, hogy kend Spanyolország legnagyobb gaz embere. Szeretném tudni, semmirekellő, honnan tudsz te a' féléket? hogy például ő fönsége nem egyéb volna egyszerű Derottya kisasszonynál; hogy én boros hordókat törtem össze; hogy az ördög elvitte az óriás fejét, és száz meg száz hasonló sületlenséget, miket az imént mondál előttem. Istenemre! megfenyítlek egyszer úgy, hogy példát vesz rólad valamennyi csatlós a' világon, és a' hazugságtól el fog rettenni mindenha."

„Kérem egész alázatosan — felelé Sancho megszeppenve — hiszen én nem mondom, hogy nem csalódhattam ő. fönsége a' király-kisasszony dolgában, és adja Isten, hogy úgy legyen, én szeretném azt legjobban; hanem a' mi az óriás fejét és a' boros hordókat illeti: már hiszem majd érezni fogja maga nagysád ha meghál a' leves, az az ha fizetni kell."

Legyen vége — mondá Fernando — gondoskodjunk ő felségéről, ki csak reggelre fog elútazni. Töltsük lehető vígan az éjt e' várban, és hajnal hasadtakor szerencsénk lesz Don Quichotte urat követni, hogy tanúi lehessünk nagyszerű vállalatának és tetteinek."

„Azok lesznek önök — viszonzá hősünk — azon buzgóságra mondom, mellyel önöknek szolgálatom felajánlottam, és forró hálámra azon jó véleményért, mellyel ön által megtisztelve vagyok."

És ekkor hosszú udvarias vita támadt Don Quichotte és Fernando közt, mit egy útas érkezte szakasztott félben.

Az útas fogoly-rabhoz hasonlított, ki a' maurusoktól érkezik. Öltözete volt kék posztó dolmány, gallér nélkül, könyökig érő újjakkal, bő-nadrág, kék sapka, sárga saruk, oldal-övén görbe kard. Vele egy fátyolos hölgy jött, öltözve miként a' maurusnők, és ülve szamáron. Turbánja drága szelyem szövetből, hosszú felső öltönyétől egészen takarva. A' fogoly elég magas termetű, negyven évesnek látszott, arca erősen barna, hosszú szakálla fekete, homlokáról nemes jellemét lehetett olvasni. Megérkeztekor külön szobát kért. A' csapláros tagadó válaszán elkomorodott. Mindazáltal a' maurusnőt karjára vevén egy székre ültette. Lucinda, Dorottya, a' csaplárosnő, a' leánya, Maritorne, mind látni akarták az idegennőt, kinek öltözéke kiváncsiságukat ingerelte. A' mindig udvarias Dorottya legelső mondott hozzá biztató szót, miszerint ő és barátnője — Lucindára mutatván — szerencséjöknek tartják, ha szegény szállásukat vele megoszthatják.“ A' maurushölgy nem felelt semmit, fátyolát sem vette le; hanem fölemelkedett és kebelén keresztbe téve kezeit meghajtotta magát. Ekkor a' fogoly előlépett: „Asszonyaim — mondá — bocsássanak meg neki, ő még nem érti nyelvünket, és azon jóságért, mellyet iránta mutatnak önök, általam mond köszönetet.“

„Uram! — viszonzá Dorottya — engedje megkérdeznem, ha keresztyén-e e' nő?“

„Szívében igen, és hazáját Algírt, a' hol magas családja lakik, a' kikeresztelkedés reményében hagyta oda.“

E' kevés szavak után még inkább vágytak ismerni a' maurusnőt, 's a' foglyot, de új kérdést intézni senki sem mert. Dorottya az idegen nő mellé ülvén, kezét megfogta, és kérte, hogy fátyolát tegye le. A' maurusnő a' fogolyra tekintett, akaratát megtudandó, és vele nehány szót váltván arabul, fátyolát levette. A' fátyol alól egy szép arc tűnt elő, miképen Dorottya is megvallotta magában, hogy Lucindánál sokkal szebb, és Lucinda épen úgy szebbnek találta Dorottyánál. Mindenki csodálta az ifjú maurus hölgyet, és körébe tolakodott. Fernando kérdezte a' fogolytól a' hölgy nevét, ki felelé: „*Lela Zoraida.*" A' maurusnő mintegy kitalálván a' kérdés értelmét, élénken mondá: „Nem, nem Zoraida; Marie, Marie!" Hangja és bensősége által elbájolta a' nézőket. Lucinda megölelte a' szeretetre méltó idegen nőt, mondván neki: „Igen-igen, Marie, Marie!" A' maurusnő szinte átölelvén Lucindát, ismételte: „Igen-igen, Marie; *Zoraide macangé,*" a' mi azt jelenti, hogy Zoraide nincs többé.

XXXVIII.

Don Quichotte szép beszélgetése.

Estére Fernando felügyelete alatt derék vacsora készült, 's körül ülték az egyetlen hosszú fa-asztalt, melly a' csárdában találtatott. Don Quichotte hosszú vonakodás után fogadta el a' neki ajánlott tisztelet-helyet, kikötvén, hogy a' királyhölgy ő mellette mint testőre mellett foglaljon helyet; azután következtek Lucinda, Zoraide, a' pap, a' borbély, és velök szemközt Fernando,

Cardenio, a' fogoly és Fernando baráti. A' vacsora vígan folyt, azzá Don Quichotte tette, ki mindjárt az elején elégedett képpel tekintvén végig a' vendégek során, így szólott: „Uraim! nem feltünő-e önök előtt, mint előttem, e' bámulatos véletlen, melly e' helyen annyi ritka és méltán nevezetes személyeket hozott össze, a' millyenek mi vagyunk. Részletesen egyikőnek érdemét sem említve, ki volna képes első tekintetre kitalálni, hogy e' hölgy mellettem egy olly hatalmas királynő a' minőnek mi tudjuk? és hogy én azon gyász alakú lovag vagyok, kinek nevét a' hír annyiszor emlegeti? Mondják meg önök, uraim! minek köszönhetjük e' csodás találkozást? nemde a' kalandorság nemes hivatalának? mit sanyarú volta és veszélyei annyira fölemelnek minden más hivatal fölött.

Én mívelt embernek tartom magamat, tisztelem és szeretem a' tudományt, de fölötte elsőséget adok a' fegyvernek. Igaz, hogy egy tanult ember oktatja, világosítja embertársait, az erkölcsöket szelidíti, a' szellemet növeli, és a' valót, az igazat kikutatja. Szép és felséges hivatás! Hanem a' valót és igazat ki tartja fel és tartatja tiszteletben más mint a' harcfi? A' harcfi célja, hogy nekünk megszerezze, biztosítsa a' legfőbb, legédesb jót: a' békét, melly annyira nélkülözhetlen jótétemény a' világra nézve: miképen a' mesterek mestere minden tanításait, minden földi jutalmait e' vigasztaló szavakban határozná meg: „Legyen béke köztetek." — És a' béke, ez isteni adomány, forrása minden jónak, a' béke a' harc célja. A' harcfi egyedül azért küzd, hogy azt nekünk megszerezze; tehát a' harcfi az, ki a' leghasznosb hivatást teljesíti a' világon."

Hősünket mindenki figyelemmel és gyönyörrel hallgatta; és mert a' vendégek nagy része katonaviselt em-

ber volt : Don Quishotte okoskodását egyáltalában nem tébolyodottének találták. Sancho ura háta mögött állott, hiába intette, hogy egyék és azután papoljon : a' lovag látván hogy örömest hallgatják, így folytatá tovább :

„Vizsgáljuk már meg, ha egy tudós sanyarúsága összehasonlítható-e a' harcfiéval ? Tehát vegyünk föl egyet, ki életében mindig szűkölködött, tán üldöztetett is ; igaz hogy sokszor nélkülöznie kell a' legszükségesbet, tűrnie a' tudatlanok ócsárló szavait, és az irígyek durva megtámadásait ; vegyük számba azon kényelmetlenséget is, mellyszerint a' szükség kénysseríti őt a' kevély gazdagok előtt meghajolni, hízelegni, árúba vetni tudományát, feláldozni lelki büszkeségét : de otthon saját szegény házánál nem alszik-e, nem eszik-e takarékos asztaláról jó izűt ? nem dolgozik, nem bölcselkedik-e szabadon, kigúnyolván a' gazdagok kevély ostobaságát. És hozzá teszem, hogy bár ritkán, de mégis megtörténik, hogy a' vak eset egy tudóst hosszú sanyarú pályán keresztül kiérdemlett polcára helyez ; a' hol is az elbámult szerencse jó kedvéből élvezi a' gazdagság, az élet, a' hitel és hatalom minden kényelmeit, elfelejti kiállott szenvedéseit, és hasonló boldogságban részesül, mint egy tudatlan ember.

Mennyivel többet szenved egy harcfi ! Szegényebb és sanyarúbb életében nyugvó ágya a' zordon tél hava, nyárban meghál a' hol az éj meglepi. Mindig fáradtan, mindig éhezve, örökös rabja minden percnek, mellyben talpra szólítják ; és bár veszélyről veszélyre hág, sebre sebet kap : sorsa nem javúl. Nem is említem az örökké fenyegető halál félelmét, hiszen alig vesznek annyi időt, hogy számba vegyék, kiket és hányat kaszabolt le a' halál egyetlen csatában ; csak azokról szólok, kik cso–

dásan megmenekültek tegnap, és ma már olly helyre állítják őket, melly alá van ásva, és megtöltve az enyészet minden szerszámaival; és ők azt jól tudják, és várják a' pillanatot, mellyben levegőbe röpíttetnek. — És azokról, kik megmásszák az ellenséges hajót, mellynek párkányáról alattok halál-örvény, előttök száz meg száz felvont halál-cső, egyik kezökben pisztoly, a' másikban karddal víaskodnak minden lábnyi deszkaért, melly saját és társaik vérében ázik. — És mind ez miért? mi a' jutalom? *a' feledés*. Ha egy tudósnak két ezer vetélytársa van: a' győző harcfinak van harmincz ezer és több; a' status nem képes őket megfizetni; a' harcfi azt jól tudja, és mégis szolgál, mégis vakmerőn megállja helyét a' legborzasztóbb tüzekben azon öldöklő szerszámok előtt, mellyeket a' pokol azért hányt ki gyomrából, hogy a' vitéznek, a' hősnek halált készítsen a' gyáva messze-lövése által, és így ölje ki a' kebel bátorságát — ha ugyan kiölhető az. — Szörnyű és átkos egy találmány, melly még velem is csaknem megismerteti a' félelmet, 's melly miatt néha szinte bánom, hogy a' lovag-kalandorság nemes hivatalába kaptam. Mert nem bosszantó-e rá gondolni, hogy fél marok por képes megdönteni azt, ki kardja hatalmával szét verne egy osztály lovasságot? De a' mit a' sors elömbe írt: hadd teljesedjék; dicsőségem annál nagyobb leend, mert én több és nagyobb veszélyekkel szállok szembe, mint a' lefolyt századok valamennyi lovagai.“

Ekkor Don Quichotte elhallgatott, és evett. Mindegyik hallgatója őszintén sajnálta, hogy egy annyi szellemmel biró férfiú, ki olly okosan képes beszélni, egyszeribe eszét veszti, mihelyt lelkében a' lovagiság eszméje megvillan. A' pap feldícsérte Don Quichotte előadását, 's

véleményéhez állott, mind a' mellett, hogy tudománynyal bajlódó embernek vallá magát. Vacsora után a' csaplárosnő és Maritorne hősünk háló-szobáját ágyneművel ellátták, hogy a' nők ott együtt meghálhassanak; Don Fernando pedig a' foglyot kérte meg, hogy történetét beszélje el, ki nem sokáig kérette magát; hanem a' többiek hallgatása közben így kezdé meg:

XXXIX.

A' fogoly története.

„Én Leon hegyei közt születtem. Családomat anynyiba mondhatom vagyonosnak, a' mennyibe egy olly szegény tartományban tekintélyes birtokúnak tartatott. Atyám bőkezűsége, mellyet katonaságában — a' pénzszórás hamar iskolájában — megszokott, vagyonunkat csak hamar fölemésztette. Adakozó kedvében sokszor megfelejtkezett arról, hogy három meglett idejű fia van. De mind a' mellett szerető atyánk volt nekünk a' jó öreg, ki látván hogy szenvedélyéből ki nem gyógyul, elhatározta, hogy magát a' bőkezűség eszközeitől megfossza. E' célból egyszer szobájába hívott össze engem és testvéreimet, 's így szólt hozzánk:

„Fiaim! e' nevezet maga mondja, hogy szeretlek titeket; de atyai szeretetem nem oldoz fel engem minden kötelesség alul, mellyel irántatok tartozom. Én szívemben elégedett vagyok, de önviseletemben elégedetlen. — Fiaim! bocsássatok meg, hogy vagyonotokat pazarolom, hogy nem értek a' takarékossághoz. — E' szomorú meggyőződés után gyöngédségem és józan eszem

parancsolja: hogy vagyonom maradványát négy egyenlő részre osszam; három részt nektek által adok, a' negyedíket magamnak tartom; sovány örökségtek mellett fogadjátok következő apai tanácsom:

Van egy példabeszéd Spanyolországban, melly így szól: három eszköz van meggazdagodni: az *egyház*, a' *tenger*, és az *udvar*. Akarnám, hogy egyikőtök papi, másikótok kereskedői, a' harmadik katonai pályát válaszszon; katonait azért, mert az udvarhoz juttatni, sem ismeretséggel, sem hitellel nem birok. A' szerencsének e' három külön ösvényein haladva, nagyon hihető, hogy legalább egy boldogulni fog, és segíthet kevesbé szerencsés testvérein. Tanácsomat elmondám, mit szóltok hozzá szeretteim?"

Mint legidősbet engem illetett felelni, 's atyámat kértem, hogy ne fossza meg magát vagyonától, mellynek ő határtalan ura; és mondám, mikép kapott neveltetésünk után vagyunk olly állapotban, hogy magunkon segíteni birunk; a' mellett megemlítém, hogy nekem a' katonai szolgálathoz van kedvem. Második testvérem nyilvánítá, hogy Indiákba vágyik mint kereskedő. Leg ifjabb testvérünknek, ki, mint én hiszem, a' legeszesebb köztünk, kérelme volt, hogy tudományos kiképeztetését Salamankában végezhesse; akarata levén az egyház szolgái közé lépni.

Atyánk örömében sírva ölelt meg bennünket, 's nem sokára árúba bocsátá birtokát, és kinek-kinek illető részét kiadta, melly három ezer aranyra rúgott, neki is megmaradván ugyan annyi. Én és testvéreim, megilletődve látván atyánk agg-korát, gyermekeitől elhagyatottan, és szükségben, összevágó gondolatunk szerint atyánknak ajánlottuk vissza egy-egy harmadát kikapott osztály

részünknek, mit a' jó öreg csak nagy nehezen fogadott. Mivel pedig nekem volt legkevesebb szükségem a' pénzre, még maradék vagyonom felét atyámra erőltettem. E' szerint nekem ezer aranyom maradt. Másnap sírva váltunk meg tőle, 's atyai áldása és ölelése után útnak indultunk: egyik Salamanka, másik Sevilla, én magam Alikante felé, a' honnan Genuába hajóztam. Ezen elválásnak most huszonkét éve; több ízben írtam atyámnak, testvéreimnek, de rólok azóta semmit sem tudok.

Genuába szerencsésen megérkeztem, onnan Milausba útaztam, hol fölszereltem magam katonának; 's midőn hallottam, hogy Alba herceg, ki alatt volt kedvem szolgálni, Flandriába megindult, táborát követtem. Jelen voltam minden csatában, 's jutalmam zászló-tartóság lőn. Azonban, mihelyt arról értesültem, hogy Austriai János tengerre szállt egy erős táborral, mellyet a' pápa, Spanyolország és Velence küldöttek a' török ellen: viszszajöttem Olaszhonba, hogy Don Juan alatt harcoljak. Kapitány lettem a' gyalogságnál, 's jelen voltam a' híres levantei csatában, hol a' keresztyénség ereje megtörte a' porta kevélységét. De fájdalom! e' dicsőség napján engem ért utol balsorsom; mert a' percben, hogy kivont karddal rohantam át egy ellenséges hajóra, e' hajó megmozdult, 's elválasztott saját embereimtől, kik kapitányukkal nem csatlakozhattak; sebekkel borítva, a' körülvett ellenség által fogságba ejtettem, és vasra verettem. A' pogányság megfutott, 's győzelmünk napja, szerencsétlenségem napja volt; és midőn 15 ezer keresztyén szabadult meg rabláncaiból, én fogolylyá lettem.

Konstantinápolyba vittek, gályáról gályára hurcoltak, 's a' többi rabokkal a' hajó padjához láncoltak. Többször meghiúsult megszökési kisérletek után, végre

a' kegyetlen Azanaga, Algír királya hatalmába estem. Algírban letettem azon szándokról, hogy atyámat balsorsomról tudósítsam, reménylve hogy szökés által végre megszabadulok; de minden erőködésem hiába lőn. A' maurusoknak van egy bizonyos börtönük, mellyet így neveznek *bagno;* ebben szokták rakásra hányni a' király keresztyén rabszolgáit, kiket közmunkákra alkalmaznak nappal, éjjelre erősen elzárván őket. Ez a' sorsa minden rabszolgának, míg ki nem váltatik. Mihelyt megtudták, hogy kapitány voltam, engem is azon foglyokhoz osztályozták, kiktől váltságot vártak. Hasztalan mondtam, hogy szegény vagyok, nehéz vasban töltöttem napjaimat a' többi spanyolokkal a' bagnoban. Az éhség, a' nyomor nem sanyargatott minket annyira, mint levert azon sürű vad-kegyetlen jelenet, midőn naponként láttuk, hogy minden ok nélkül karóba vonják vagy megcsonkítják a' keresztyén ember testét. Úgy tetszett mintha a' könyörületlen algíri király vérüket szomjazná; kegyelmet nem mutatott csupán egyetlen spanyol katona iránt, kit *Saa-vedrának* hívtak *), és a' ki több ínben iszonyú büntetéseknek tette ki magát; szabadsága megnyeréséért a' legnagyobb veszélyekkel dacolt, 's olly nevezetes vállalatokba vágott, mellyeket a' hitetlenek sokáig nem fognak felejteni. Sokat tudnék mondani azon katonáról, ha nem félnék, hogy unalmas leendek.

Sok tűrés, szenvedés után könyürült rajtunk az ég, és szabadulásunkra különös eszközt nyújtott, melly előttem még most is mint jósága csodája tűnik fel.

---

*) Ezen Saa-vedra nem más mint maga Cervantes. Élettörténetéből látható.

XL.

A' fogoly történetének folytatása.

Börtönünk udvarára nyíltak egy gazdag és hatalmas maurus ablakai, mellyek az áfrikai musulmánok szokásaként keskenyek és zsalukkal valának borítva, hogy a' napsúgár se hason be. Egykor negyedmagammal voltam a' börtön udvarában, unalomból ugrásban gyakorolván magunkat; történetesen föltekintek, és látok egy a' zsalun kidugott nád-botot, mellynek végére kendő volt kötve; úgy tetszett mintha valaki a' nád-bottal integetett volna az ablak alá. Társaim egyike, kinek a' jelt mutattam, tüstént az ablak alá futott; de a' bot felemelkedett, és jobbra-balra mozogván, mintegy értésül adá: hogy nem ő a' kivánt személy. — A' fogoly búsan visszaballagott; a' nád-bot ismét leereszkedett.

Egy másik tett kisérletet, de hasonló szerencsével; a' harmadik is odafutott, de a' bot őtet sem várta. Én rám került a' sor, közeledtem; és a' nád-bot lábaimhoz hullott. A' kendőt kioldván, abban tíz darab aranyat találtam. Képzelhetik önök egy szerencsétlen ember örömét, kiről a' világ semmit sem tudott, és kinek nem volt meg a' mindennapi kenyere sem. Képzelhetik önök keblem hálájját az ismeretlen jóltevő iránt, ki nyomoromban megvígasztalt, és olly világosan kijelelt, hogy rajtam, én rajtam akar segíteni. Sokáig néztem a' zsalura, és homálya alatt hófehér kezeket vettem észre. Meggyőződvén arról, hogy szánakodó hölgy könyörült rajtunk, mély tisztelettel meghajlottunk előtte, maurus szo-

kásként keblünkön keresztbe tevén kezeinket. Pillanat mulva megnyílt a' zsalu, és olvasón egy kis kereszt jelent meg szemeink előtt, de a' melly hirtelen eltűnt. E' jelenetre azt véltük, hogy azon házban keresztyén rabnő lakik, ki testvéreit vígasztalni jelent meg; de hószín karjai és egy gyémánt karperec véleményünknek ellentmondott.

Illy kételyek közt szemeink mindig a' kedves ablakon függöttek, de tizenöt napig semmit sem vettünk észre. Tudakoztuk: kik lakják azon házat; de csak annyit tudtunk kipuhatolni, hogy sajátja egy gazdag maurusnak, kinek neve *Aginnoráto*, biró és parancsnok la Plátában, a' mi náluk elő-kelő hívatal. Már letettünk a' reményről, hogy a' jóltevő pálcát meglássuk, midőn egyszer ismét magunk maradván a' börtön udvarában, hirtelen megjelent az, végén a' tartalom-dús kendővel. A' nád-bot mint a' multkor, csak előmbe hullott le. A' kendőben 40 darab spanyol aranyat találtam egy arab levél mellett, mellynek alja kereszttel volt megjelelve. A' keresztet és kendőt megcsókoltam, 's jel által nyilatkoztam, hogy a' levelet el fogom olvasni. Midőn hódulatunkat megtettük: ismét láttam a' hószín kart, melly a' zsalut bezárta. — Ezen újabb jótétemény feletti örömünket kissé megzavarta azon gondolat, hogy az arab nyelvet nem értettük; a' legszorosabb elővigyázattal kellett tehát valakit keresnünk, ki a' levél tartalmát megmagyarázza. — Ismertem egy, Murciából származott hitehagyottat, ki fogságom óta sok szívességgel volt hozzám, 's engem bizonyos fontos szolgálatra kért fel, melly abban állott, hogy adnék néki bizonyság levelet arról, hogy becsületes embernek ismertem, ki saját vallásához visszatérni titokban vágyakozott. A hitehagyottak sok-

szor hasznát veszik, sőt visszaélnek az illy bizonyság levéllel, mert életöket mentik meg azzal, ha a' keresztyénekkeli csatában foglyúl esnek. De az én emberem jó lelkűnek látszott, 's nem tagadtam meg tőle a' bizonyság levelet; 's bírván titkát, mellynél fogva elevenen megégették volna, ha elárultatik, teljes bátorsággal előmutattam neki arab levelemet; mondván, hogy börtönünkben találtam. A' hittagadó komolyan átolvasta, 's kérdésemre, hogy érti-e? tentát és tollat kért, hogy átfordítsa; a' mi megtörténvén, kezemhez adta, értesítvén, hogy *Lela Marie* annyit tesz, mint *Szűz Mária*. A' levél így szólt:

„Mikor kicsiny voltam, atyám házában egy rabnő volt, ki a' keresztyének imáit nekem a' mi nyelvünkön betanította, és gyakran beszélt Lela Marieról. A' keresztyén rabnő meghalt; meg vagyok győződve, hogy Allához ment: mert nekem két ízben megjelent, és mondá: Lela Marie, ki engem igen szeret, azt tanácsolja, hogy a' keresztyénekhez menjek át. Én nem tudom miképen teljesítsem azt; a' foglyok közűl, kiket ablakomon keresztűl eddig láttam, téged hiszlek legbecsületesebbnek. Én igen szép, igen fiatal vagyok, és sok aranynyal bírok. Jól meggondold: ha elviszel-e? 's készesz-e férjem amott? Meg ne csalj, mert Lela Marie meg fog büntetni. Tartok tőle hogy nem tudod e' sorokat elolvasni; vigyázz hogy egy maurusnak se mutasd, mert azok mind árulók, és ha atyámat értesítendnék: te fognál oka lenni, ha kútba vettetném. Legelső alkalommal fonalat fogok a' nádbot végén lebocsátani, hogy válaszodat hozzá köthesd. Ha szenkit sem találsz, ki arab nyelven írná meg azt: nyilatkozzál jelek által; akaratodat meg fogja nekem fejteni Lela Marie, ki

oltalmazzon téged, valamint Allah és e' kereszt, mellyet olly sokszor csókolok, miképen meghagyta a' fogolynő."

Örömünk a' levél tartalmára olly nagy lőn, miképen a' hittagadó akaratunk ellenére észre vette, hogy a' levél egyikőnknek szól. Kért, könyörgött, hogy fedezzük föl titkunkat, esküdött a' keresztre, mellyet keblén rejtve hordozott, hogy életét áldozza szolgálatunkra; kérése, esküje olly őszintének és bűnbánónak látszott, miképen elhatároztuk, hogy titkunkat előtte fölfedezzük, mellynek félig-meddig különben is avatottja volt már. Mindent elmondtunk tehát neki; megmutattuk az ablakót, kérvén, hogy a' ház belsejéről körülményesb ismeretet szerezzen; azután tolla alá mondtam válaszomat, mellyet ő arab nyelven letírt. Feleletemben az én és társaim forró hálájját fejeztem ki az ifjú maurus hölgy iránt, 's biztattam hogy készek vagyunk meghalni is érette; hogy megkezdtük akarata végrehajtására megszerezni az eszközöket; esküt tettem hitemre és becsületemre, hogy ha egyszer Spanyolhonba mehetünk: nőül veendem.

Megírván a' levelet, várakoztam a' nád-bot megjelenésére, a' mi két nap mulva megtörtént; tüstént oda futottam, 's a' kendő helyére, melly ez esetben 50 darab aranyt tartalmazott, levelemet kötöttem. Éjjelre megjött a' hittagadó, 's állítá, hogy a' ház ura a' gazdag Agimorato, ki ott egyedül lakik rabszolgáival, és kincseinek egyetlen örökösével, Zoraida nevű leányával, kit rendkívüli szépségeért Áfrikának több alkirályai nőül kértek. Hozzá tette még, hogy ezen ifjú szép hölgyet egy nem rég meghalálozott keresztyén rabnő nevelte kiskorától fogva.

Minden összevágott a' levéllel, 's eddigi tudomá-

szukkal, és a' hittagadóval tüstént tanácskoztunk megszökésünk iránt; ő mindenben segélyét igérte. Hanem mielőtt kisérletet tennék, okosabbnak véltük Zoraida második levelét bevárni. A' nád-bot négy nappal később leszállott száz darab aranynyal 's egy levelkével, mellyet a' hittagadó tüstént így fordított által:

„En nem vagyok képes tanácsot adni az iránt: miképen szökhetünk meg Spanyolhonba; könyörögtem Léla Marienak, hogy nyilatkozzék; de azt mind ez ideig nem tette. Mindazáltal úgy hiszem, legjobb lenne, ha te megváltanád magad és társaidat azon pénzzel, mellyet tőlem kapsz, és kapni fogsz a' mennyit akarsz. Aztán egyikötök elmenne Spanyolhonba, 's visszajönne egy hajóval elviendő engem és a' többieket. Miattam ne aggódjatok, nyaralni nem soká elútazom atyám kertébe, melly a' tenger parton Babazon kikötőjéhez közel fekszik. Szeretném ha te mennél és jönnél vissza hajóval, mert adott szavadban bízom, a' miről meg ne felejtkezzél; Lela Marie fogna rá emlékeztetni. Isten veled, keresztyén! Allah őrizzen! — —“

Elolvasván a' levelet, mindenik társ ajánlkozott hajót szerezni, esküdvén a' visszajövetelt mindenik, csak a' hittagadó nem egyezett meg e' tervben, mondván: „Barátim, tudhatjátok, hogy a' legrendületlenebb becsületesség is kisértetbe jöhet; nem első eset, hogy a' rabszolgák ez úton akartak szabadúlni; de megtörtént, hogy a' vállalkozó a' legünnepélyesb eskü mellett sem tért vissza elhagyott testvérein segíteni. Illyen szerencsétlenség történt nem rég a' keresztyén foglyokon, mellynek körülményei iszonyúk. *) Hidjetek nekem, legjobb lesz

*) Cervantes itt a' saját magán történt esetet említi.

együtt indulunk. Tervem ez volna: adjatok kezembe pénzt, és én vásárlok egy hajót, mellyet fölkészítek azon szín alatt, hogy Tetuánba indulok kalmárkodni. Nekem magamnak is bajos lesz erre engedélyt nyerni, mert a' maurosok bizalmatlanok a' hite-hagyottak iránt; hanem én felenyereségre akarok felszólítni egy ismerős maurust, kinek neve alatt — ura lévén a' hajónak — könnyű lesz titeket és Zoraidát elszállítnom."

Bár inkább szerettük volna jóltevőnk parancsát követni, de nem mertünk a' hittagadónak ellentmondani, mert sorsunk tőle függött; tehát ő reá biztuk magunkat. Zoraidának megizentem, hogy nagyszerű vállalatunk megkezdetett, és csupán nagy lelkétől függ az eredményt biztosítani; esküimet ismételtem, és kevés napok mulva több mint kétezer darab aranyat kaptam tőle, mellynek egy részét a' hittagadó kezéhez adtuk. Egyszersmind megírta az ifjú maurus hölgy, hogy a' következő pénteken attya kertében fog megtelepedni. Én is megváltottam magam egy velencei kalmár közbejöttével, ki a' király által váltságul kivánt 800 aranyra kölcsönt színlelt. Társaim is e'képen váltották meg magukat; és mindnyájan szabadok valánk, — köszönet és hála Zoraida nagylelküségének! — az előtti napon, hogy ő nyári kastélyába útazott.

XLI.

Vége a' fogoly történetének.

Ez alatt a' hittagadó egy jó készületű bárkát szerzett, melly 30 embert megbírt. Hogy célját jobban eltitkolja, kalmárkodási útat is tett maurus ismerősével,

kit társúl fogadott. Jöttében mentében mindig kikötött egy kis öbölben, melly mintegy két puska lövésnyire feküdt Zoraida kertétől; néha még a' kertbe is bement, gyümölcsöt kérvén Zoraida attyától, ki azt senkitől sem tagadta meg. Én részemről 12 erős bátor spanyol hajós legényt fogadtam, kiket ajándokkal nyertem meg ügyünknek. Minden rendben levén, parancsot adtam embereimnek, hogy következő pénteken estefelé Agimorató kerte alatt jelenjenek meg, egyenként vigyázva és külön útakon, és ott várjanak reám. E' meg levén, Zoraidát kellett értesítnem, hogy magát készen tartsa, és megjelenésünkre el ne rémüljön. Magam a' kertbe mentem azon szín alatt, hogy zöldséget szedek. Az első, kivel találkoztam az öreg Agimorató volt. Tüstént megszólított frank nyelven, melly arab-spanyol keverék nyelvet használják Barbariában a' maurusok a' keresztyének iránt. Kérdésére: mit keresek? mondám: hogy Mami Arnaute rabszolgája vagyok, ki engem ide barátja kertébe küldött egy kevés zöldséget szedni. A' pillanatban megjelent Zoraida, ki engem a' távolból észrevett. Még soha sem láttam őt, de szívém ráismert. A' gerjedelem, mellyet látása okozott, nem annyira vakító szépségére gyuladt fel bennem, mint a' tisztelet, a' szerelem és hála érzelmére, mit e' szabadító angyal öntött belém. Elbámultam vonásain; de ám lett légyen kevésbbé szép, szintúgy imádtam volna; élénk fölhevülésem a' mint lehetett titkoltam. Zoraida, attya hívó szavára halkal jött felénk. Az egymás iránt olly féltékeny maurusok semmibe sem veszik, ha nejeiket és leányaikat keresztyének látják. Némán szemléltem a' gyönyörű Zoraidát, kinek füleit és nyakát gyémánt borította; drága kövekbe foglalt arany perecek ragyogtak karjain és meztelen lábain, mi-

képen ő náluk szokás; felső öltönye kelet drága gyöngyeivel volt hímezve. Milyen volt ő teljes ékességében, láthatják önök milly szép még most is, miután annyit szenvedett.

A' mint hozzánk érkezett, arab nyelven mondá neki Agimorató, hogy én Mami Arnaute rabszolgája vagyok. „Keresztyén! — szóla hozzám tört keverék nyelven, mellyben attya is segítette — miért nem váltod meg magad?“ „Már megváltottam — felelém — hanem csak ma fizethetem le váltságom árát, melly nem kevesebb 1500 sultán aranynál.“

„Hiszen az nem sok — mondá mosolyogva — ha volnál az én rabszolgám, háromszor annyiért sem adnálak. Hanem ti keresztyének mindig szegénységet tettetek, 's gyönyörködtök benne, ha a' maurust megcsalhatjátok.“

„Én nem tudok csalni — mondám — és egyszer adott szavamra bárki számolhat mindenba.“

Zoraida elpirult, és szemlesütve folytatá gyöngédebb hangon: „Keresztyén! mikor indulsz?“

„Reménylem holnap, egy francia hajón.“

„Miért nem vársz spanyol hajóra? azt mondják hogy a' franciák nem szeretnek titeket.“

„Az igaz; de én sietek hazámba visszatérni, hogy szívem kedves tárgyait mielőbb láthassam.“

„Kétség kívül házas vagy, és ohajtod nődet ölelni?“

„Házas nem vagyok, hanem egynek, kit életemnél jobban szeretek, megigértem, hogy nőül veszem, és el fogom venni mihelyt haza térek.“

„Hölgyed szép-e?“

„Olly szép, miképen hozzád merem hasonlítani.“

Agimorató ekkor mosolyogva mondá: „Keresztyén! sok szerencsét hozzá; de tudod-e, hogy egész Algirban nincs leányomhoz hasonlítható szépség?“

Beszédünk közben egy maurus érkezett, hírül hozván, hogy a' kert falát négy török átugrotta, 's a' gyümölcsöst rabolják. Az öreg és leánya megrendültek e' hírre. A' maurusok rettegnek a' török katonaságtól, mert tőlök sok megaláztatást szenvednek.

„Leányom — mondá Agimorató — térj vissza szobádba, míg e' rablókkal végzek. Te pedig keresztyén; vedd zöldségedet, és Allah vezessen házádba.“

Én meghajoltam; ő elsietett a' törökök felé, egyedül hagyván Zoraidával, ki alig hogy attya eltűnt a' bokrok közt, könnyes szemekkel és felejthetlen gyöngéd hangon mondá: *„Amexi chretien! amexi?“* mi azt jelenti: „Elmégysz keresztyén, csakugyan elmégysz?“

„Nálad nélkül sohasem — viszonzám. Pénteken vissza jövök, láttunkra meg ne rémülj. Tüstént hajóra ülünk, és mihelyt Spanyolban leszünk, oltár előtt fogok neked örök szerelmet és hűséget esküdni.“

Ezt mondván, félig szavakban, félig jelek által Zoraida megértett és sírva kezét nyújtá, mellyet először mertem illetni; karjaimra támaszkodva laka felé megindúlt velem, ki reszkettem attya tekintetétől. És meg lőn; Agimorató előttünk termett. E' látásra Zoraida vállaimra borúlt, térdei meghanyatlottak, és a' jó öreg vélvén, hogy leánya rosszúl van, oda futott, keblére vette, élesztgette, átkozta a' rablókat, kik megijesztették. Zoraida felnyitván szemeit, sohajtva ismételte: *„Amexi chretien! amexi?“*

„Bátorodjál kedves gyermekem — mondá attya — e' keresztyén minket nem bánt, a' törökök pedig eltávoztak.“

Bucsút vettem az öregtől, ki megköszönte leányáhozi szívességemet, 's engedelmet adván kertében bármit használnom, leányát lakába vezette.

Sokáig járkáltam a' ház körül, mintha zöldséget szedném; megvizsgáltam a' ki- 's bejárásokat, befutottam az egész kertet, 's társaimhoz megtérve elmondtam tapasztalásaimat.

Végre eljött a' nap, melly nekem Zoraidát és mindnyájunknak szabadságot vala adandó. A' hittagadó már előtti napon kikötött Agimorató kertével szemközt. A' rendelt órára megjelent a' 12 spanyol is, nem tudván teendőiket, de mindenre készen. A' város kapuja már zárva volt, a' nap letűnt, 's a' tengerparton senkisem vala látható. Míg én és három társaim azon törtük fejünket: mit volna tanácsos először tenni? Zoraida lakához menni, vagy a' hittagadó bárkáján evező maurusokat lábalól eltenni: megjelent a' hittagadó, mondván: „Önök elvesztegetik a' drága időt, legényeim csaknem mind alusznak; először azokkal kell végezni, azután Zoraidaért menni.“

Követtük a' hittagadót, ki kivont karddal lépett a' bárkába, kiáltván arábul: „A' ki megmoccan, halál fia.“ A' nem számos legénység bámúlva és megrémülve látván, hogy kapitányuk fegyveres keresztyénekkel támadja meg őket, ellentállás nélkül megadta magát. Vasra vertük, és hat embert hagytunk őrizetül, a' többiek utánam jöttek Agimorató kertébe.

A' kapu zaj nélkül megnyílt, és csöndesen a' házhoz értünk. Zorcida ablakában volt, 's mihelyt észrevett, halk hangon kérdé: „ha mi vagyunk-e, a' nazarenusok?“ Én igent mondtam. Szavamról rám ismervén, lejött 's megjelent előttünk tündöklő szépségében és gyé-

mántaiban. Félterden fogadtam őt; társaim hasonlót cselekedtek. Azután kezét megfogván, körül vettük; ekkor a' hittagadó megállítván, kérdé arabul: hogy attya a' kertben tartózkodik-e? „Igen — felelé Zoraida — szobájában van és alszik.“ „Magunkkal visszük — mondá a' kincs-vágyó hittagadó — őt és kincseit.“ „Őt nem — kiáltá Zoraida — tisztelet atyám iránt, és semmi erőszak ellene; ha kincs kell: bírok annyit, hogy mindnyájótok vágyát kielégítem. Várjatok rám, tüstént itt leszek; 's kezemet eleresztve szobájába tért. — Én nem tudom miről beszéltek, 's midőn a' hittagadótól megtudtam, alig voltam képes haragom és dühöm elfojtani; fenszóval kinyilatkoztattam, hogy Zoraidának minden emberfia engedelmeskedjék, legkisebb akarata előtt meghajoljon, megesküdvén, hogy a' legelsőt ki ellent mond, meg fogom ölni. Az alatt visszajött Zoraida egy aranyteli ládával, mellyet alig bírt.

Szerencsétlenségünkre a' szobájában történt zörgésre fölébredt az attya, és az ablakból, ráismervén a' keresztyénekre, kiabálta: „Segítség! segítség! fegyverre!“ E' lármára zavarba jöttünk, Zoraida elájult. Karjaimon vittem őt, nem gondolva azzal, mi történik mögöttem.

Eljutottunk a' bárkához, a' hová társaim is megérkeztek össze-vissza; a' horgonyt felvontuk, 's megindultunk. Csak ekkor vettem észre köztünk Zoraida atytyát, kinek kezei hátra kötve, 's szája bedugva valának. A' hittagadó ugyan is a' percben, mikor az öreg lármát ütött, megragadta, és kényszeríté őt hallgatni; 's a' bárkához hurcolta. Ez erőszak láttára megbosszankodva parancsolám, hogy kezeit oldják 's szájából a' kendőt

vegyék ki; de a' hittagadó fenyegető hangon hallgatást parancsolt neki, ha élete kedves.

Mihelyt Zoraida észrevette az attyát, fájdalmas sikoltással takarta el arcát két kezével. Agimorato, ki sem szólni, sem mozdulni nem mert, gyöngéden tekintett felé, és sohajtozott; nem birván megfogni: miért hogy leánya minden ellentállás nélkül fekszik karjaim közt. Zoraida könnyeiben úszva magához inté a' hittagadót, kérvén hogy adja tudtomra: miképen ha attyát tüstént szabadon nem eresztik, ő a' habokba rohan. A' hittagadó megfejté előttem Zoraida szavait. Tüstént parancsoltam, hogy Zoraidának engedelmeskedjenek; ámbár a' tenger közepén valánk, és életünk kockáztatása nélkül a' parthoz vissza nem térheténk. De én határozottan akarám; 's erőszakhoz nyúlni indultam, midőn társaim, a' hittagadó, 's az egész személyzet megtagadták tőlem az engedelmességet, mondván, hogy az öregnek semmi baja sem lesz, hogy a' legközelebbi révparton szabadlábra állíttatik; de most épen ő értte nem akarják életöket veszélyeztetni. Kénytelen voltam engedni. Zoraida megértette, hogy attya akaratom ellen fogoly; sírva rám tekintett, és szememben könnycseppet látván, mellém ült, megfogta kezemet és szemeihez nyomta, imát mondván Lela Mariehoz.

Társaim kettőzött erővel hajtották a' bárkát. A' hittagadó, ki az öreget és a' többi vasra-vert maurusokat örökké szemmel tartotta, biztatta őket, hogy nem foglyok, és a' szárazon mindjárt szabadon bocsátatnak. Agimorató pedig így szólott: „Oh keresztyén! miképen akarod velem elhitetni, hogy ti néktek, miután annyi veszéllyel raboltatok el engem és leányomat, nem volna más célotok, mint bennünket szélnek ereszteni, lemond-

ván fáradalmaitok gyümölcséről? Legyen szavaidban több őszinteség, 's mond meg váltságunk árát. Te ismered gazdagságomat; megkinállak minden kincseimmel, adjátok vissza a' szabadságot nem nekem, hanem leányomnak, kedves leányomnak, ki nekem drágább magamnál, és kinek váltsága olcsó volna nekem, kerüljön bár életembe és vagyonomba." E' szavakat olly siralmas panasszal mondá el a' boldogtalan apa, hogy mindnyájan megilletődtünk. Zoraida hangosan zokogva ugrott föl mellőlem, és az öreg keblére borúlt, ki őtet magához szorítván, ölelte, csókolta és könyűivel áztatta. De az első indulat roham után észrevevén annak ünnepies öltözetét: „Kedves gyermekem — mondá bámulva — te tegnap, kegyetlen sorsunk előestéjén, köznapi ruházatban voltál, és most ünnepi köntösben látlak drága kövekkel ékesen, mellyekkel atyád annyi örömmel ajándékozott vala meg, mikor még boldog volt." Zoraida szemlesütve hallgatott. A' még jobban bámuló öreg némán nézett rá, 's a' mint észrevette Zoraida kincses ládáját, mellyet leánya Algirból ezelőtt sohasem vitt magával a' kertbe, keseredett hangon folytatá: „Zoraida! mit keres itt e' kincses láda? hát...... „Szavait nem végezhette, mert a' reszkető Zoraida ájuló félben volt.

„Uram! — szóla ekkor a' hittagadó — kiméld meg gyermeked a' kérdezéstől, egy szavammal megmondok mindent: „Zoraida keresztyén; Zoraida mentett meg mindnyájunkat és szándokosan jön velünk."

„Leányom! — mondá percnyi hallgatás után a' maurus — igaz volna-e hogy keresztyén vagy? igaz volna-e hogy te magad adtad öreg atyádat ellenségei kezébe?"

„Nem igaz — kiáltá zokogva Zoraida — gondolatomban sem akartam jó atyámat megbántani. Nem igaz,

hogy lelkemben fogamzott az iszonyatos terv, mellynek vádja, érzem, méltán rajtam fekszik. Az igaz hogy keresztyén vagyok. Lela Marie úgy akarta."

Ekkor az öreg fölegyenesedett, és a' tengerbe rohant olly sebesen, hogy rohamát feltartóztatni idő nem vala. Zoraida utána rohant, de megkaptam. Ez alatt társaim kihúzták Agimoratót ruhájánál fogva, 's életét megmentették.

A' tenger nem volt csöndes, és a' támadó szél Áfrika partjaira hányt vissza minket. Mivel e' ponton Algirtól messze estünk, bárkánkat egy kis öbölben biztos helyre vezetve, kiszálltunk vigyázva, és őröket állítván ki. — Elég eleséget szerezvén be, könyörögtem társaimnak, hogy teljesítsék Zoraida kivánatát, és bocsássák szabadon az attyát a' többi fogoly arabokkal. A' mi meg is történt, mikor hajóra ültünk; a' bámuló arabok egyenként kivezettetve szabadon bocsáttattak a' parton. Mikor az öregre került a' sor: „Keresztyének! — mondá — ez a' boldogtalan azért ohajtja szabadságomat, hogy megmeneküljön a' gyalázat terhétől, melly jelenlétemben nyomja; hitét csak azért hagyta el, mert kecsegteti a' rendetlenebb élet, mellyet vallástok hölgyeiteknek megenged. Hálátlan gyermek! vakságnak és ostobaságnak áldozata! ki atyádat elhagyod, hogy ellenségeid közt lehess. Tehát menj; megátkozom születésed szerencsétlen napját, megátkozom a' szerelmet, mellyet kebelemben tápláltam irántad, és a' gondviselést, mellyet gyermekségedre fordítottam, és az apai örömet, mellyet szeretetedben éreztem. Van az egekben a' szerencsétlen szüléknek egy barátja, ki megbünteti az elfajzott magzatokat mindenha, és a' ki neked is fejedre hárítja mostani atyai átkomat!"

Társaim nem késtek a' boldogtalan öreget elvezetni. Leánya könyűkben úszva félholtan feküdt a' hajó fenekén. Midőn Agimorató kiért a' partra, és a' bárka megmozdúlt: hallottuk az öreg keserves kiáltását: „Jöjj oh jöjj vissza! visszavonom kimondott átkomat, jöjj viszsza szerelmes gyermekem, egyetlenem, megbocsátok, elfelejtek mindent. Add oda kincseidet ezen keresztyéneknek, jöjj vissza atyádat vígasztalni, kinek te vagy mindene, és a' ki tenéked mindened. Leányom! szerelmes leányom, ha elhagysz, meghalok."

„Oh édes atyám — felelé zokogva Zoraida — én szeretlek, tisztellek, 's életem adnám érted; de ellenálhatlan hatalom, örök üdvösségem, vallásom, Lela Marie kényszerítnek tőled megválnom."

A' bárka mindinkább haladt; ekkor az öreg haját, szakállát kezdte tépni, kétségbe esetten a' földre rogyott, térdre állt; és térden csúszott leánya felé terjesztett karokkal, esdekelve hívogatta a' távolból, és összerogyott. Végre eltűnt szemeink elől. A' kétségbe esett Zoraida életét féltettem; de vallásos buzgósága megtartotta őt. Kedvező szélben tovább-tovább haladtunk, látni reménylvén másnap Spanyolhon partjait; de tán a' szerencse kifáradt kedvezésében, vagy egy szerencsétlen atya átka ért utol bennünket: éjféltájban, csaknem hazánk partjai alatt, mikor kedvező szél fuvalmára, melly vitorláinkat hajtotta, evező-lapátainkat is félre tettük, egyszerre nagy hajóval találkozunk, melly bárkánkat szétzúzással fenyegette. A' hajó egyetlen ovatos mozdulatára mentve valánk. Tüstént ránk kiáltottak francia nyelven: „Kik vagyunk, hová megyünk?" A' hittagadó azt tanácsolta, hogy nem kell felelni. Csöndesen haladtunk tovább, és már mentve hitük magunkat, midőn egyszer-

re két ágyú elsűl, mellynek valószínűleg láncos golyói arbocunkat összetörték; bárkánkon a' víz hatalmat vőn, és sülyedni kezdénk. Ekkor jajveszékelve segélyért könyörögtünk; tüstént 12 fegyveres francia jelent meg csolnakon, 's minket hajójukra szállítottak, mondván: hogy bajunkat udvariatlanságunknak köszönhetjük.

A' francia hajón megraboltattunk; Zoraida minden kincsei, arany perecei, drága kövei a' tengeri rablók martaléka lőn. — Aztán arról tanakodtak: mit tegyenek velünk. A' kapitány megilletődve Zoraida ifjúsága kellemein, 40 aranyat visszaadott neki, és bárkáját élelem szerrel ellátván, útnak eresztett bennünket Spanyolhon felé. Nem messze voltunk; rövid időn partra értünk. És e' pillanatban feledve lőnek veszély és minden szenvedések. Kiugráltunk a' partra, és öröm könyűket hullatva csókoltuk az édes kedves földet, és karjainkat ég felé emelvén hálát adtunk jóságaért.

Nem tudván hol vagyunk, jó darabot gyalogoltunk egy járatlan ösvényen. Az erőtlen Zoraida nem volt képés velünk jönni; vállaimra vettem őt, ki nem szenvedtem annyit az édes teher alatt, mint a' mennyit ő szenvedett az aggodalom miatt, hogy terhemre van. Egy fiatal pásztorral találkoztunk, és megszólítottuk; de az a' hittagadó látására megszaladt, lélek szakadva kiabálván: Arabok! jönnek az Arabok! 's a' környéket fellármázta. Nem sokára lovasok jelentek meg, a' tengerparti őrök. Eleibök mentünk, elmondván nekik mik és kik vagyunk: tüstént leugráltak lovaikról, összeölelték bennünket, 's lovaikkal megkínáltak, a' kapitány saját magáét ajánlván Zoraidának.

Igy értünk pompa menettel Veléz Malagába, hol első gondunk volt egyházba menni, és újra hálát adtunk

Istennek. Az egyházban sok nép velte körül Zoraidát, kinek kegyes buzgóságán megilletődve, ajándokkal 's minden kedvezéssel elhalmozták, szállással kinálták.

Velézben hat nap mulattunk, azutánk nem minden fájdalom nélkül megváltunk egymástól, kiki sietvén család tüzhelyéhez. Én Zoraidámmal Leon hegyeinek vettem az útat, felültetvén őt egy szamárra, hogy könnyebben útazhasson. Célunkhoz közel vagyunk; de nem tudom, ha élve találom-e atyámat, ha talákozom-e valamellyik öcsémmel? de bízom Istenben, ki minket elhagyni nem fog. Csak Zoraidámat őrizze meg: nekem nem leend panaszom; mert lelkemnek minden gondolata csak ő; szerelmem, hálám alig hasonlíthatók a' tisztelet érzelméhez, mellyet bennem maga iránt gerjeszt. Önök velem együtt bámulni fogják az édes elégedettséget, önmegtagadást és változatlan türelmet, mellyel fáradalmait és szegénységét viseli; én ő néki szolgája, attya, ótalmazója, söt mindene én vagyok, és férje fogok lenni, mihelyt kegyeskedik kezével megtisztelni. Fájdalom! a' gondolat keserít, ha birom-e őt csak egy kalibába is vezetni; de szolgája leszek teljes életemben. Ebben van minden reményem, és szívemnek minden birtoka.

Íme, uraim! elmondám életem történetét, mellyet tán meg is untak önök; de a' szerencsétleneknek, kik kiállott bajaikat beszéllik el, megbocsátható, ha apró részletességig mennek."

XLI.

Újabb események a' csárdában.

A' fogoly elhallgatott. Hallgatói megköszönték élvezetes előadást. Fernando pedig mint leggazdagabb,

megkinálta őtet lakással, és segedelmét ajánlotta mindenben, a' mire szüksége leend. Ajánlatából annyi szívesség, annyi őszinteség tünt ki, miképen a' fogolynak indokolnia kellett, miért hogy el nem fogadhatja. Mondá tehát hogy családjához vágyik; de igéretet tőn a' nemesszívű Fernandónak, hogy jóságát annak idejében igénybe veendi.

Az éj épen beállott, mikor a' csárdába egy batár érkezett több lovas kiséretében. A' csárdásnő erősen mentegette magát, hogy nem szolgálhat szobával, mert dugva vannak. „Ohó! — felelé az egyik lovas — bizonyosan fog az asszony helyet találni auditor számára."

E' névre a' csaplárosnő egészen meglágyulva mondá: „Házamban auditor úr kétsékivűl otthon van; remenylem, hogy kiséretének lesz elég gúnyája künn meghálhatni; én pedig és férjem szerencsénknek tartjuk ha ő nagyságának saját hálószobánkkal szolgálhatunk."

Az auditorban hosszú, hajtókás újjú togájáról ráismerni lehetett a' magas állású férfiúra, ki leszállván szekeréből, kezét nyújtá egy fiatal mintegy 15 éves hölgynek, ki úti-köntösében is figyelmet ébresztett kelleme és udvarias tekintete által. — Don Quichotte megpillantván a' jövevényeket, tüstént az auditor előtt termett, mondván: „Ne ütközzék meg nagyságod e' várkastély hitványságán, sőt tessék bátran beszállni; mert többször megháltak itt nevezetes harcfiak, és más tisztviselők. De mellyik várkapu nem nyilnék meg azon szépség előtt, ki önt kiséri? a' hegyek, a' kősziklák fognának ketté hasadni édes tekintetére. Méltoztassék tehát besétálni e' kis paradicsomba, hol a' nagyságodat kiserő ragyogó csillag találkozni fog több nem kevésbé tündöklő planétákkal."

A' bámuló auditor tetőtől talpig végig nézett hősünkön, de felelni egy kukkot sem tudott, hanem zavarodva megállott. Az alatt Dorottya és Lucinda mosolyogva kijöttek, társul kérvén magoknak az ifjú hölgyet. Az auditort pedig Cardenio, Fernando, a' pap és a' borbély vették körül, 's minden tisztelettel meghívták szállásukra. Az auditor még inkább elbámult a' nagy számú társaságon, annak udvariasságán és míveltségén; azután ismét Don Quichottera tekintett, nem tudván kiokosodni annak fegyverzete, sovány termete és beszéde miatt.

Sok ceremónia után végre meglőn az ismeretség, 's a' szoba rendezéshez fogtak. A' nők számára hálószobát rögtönöztek a' híres neves magtárból; a' férfiak megmaradván a' csapláros szobájában, hol nagy fogyatkozása levén a' nyoszolyának, fekvőhelyet készítettek az auditor ágynemüiből.

A' fogoly szíve a' percben, mellyben az auditort meglátta, megdobbant; 's keble dobogása erősebb lőn a' mint sejtelme valósulni látszott. Vágyának ellent nem állhatva megkérdezte az auditor legényét: hogy hívják az urát?

„Az én uram — mondá az — Don Juan Peréz de Viedma."

„Hol született?"

„Leon hegyei közt."

„Hát a' fiatal nő?"

„A' leánya, és egyetlen örököse tömérdek vagyonának, melly boldogult feleségéről maradt rá."

Meggyőződvén a' fogoly, hogy a' szerencse egyik testvérével összehozta, lelkendezve futott társaihoz, 's titkát fölfedezvén Fernando-, pap-, és Cardeniónak, ta-

nácsot kért tőlök, mondván: „Uraim én félek, hogy öcsémet megszégyenítem szegényszerű külsőm által.“

„Azt nem hiszem — feleié a' pap — mert tekintetéből jó szívű embert nézek ki; egyébiránt bízza ön a' dolgot reám.“ A fogoly örömest ráállott, és Zoraidához ment; a' pap pedig az ebédlőbe, hol az auditor vacsorált leányával.

Nagy feneket kerítvén beszédének, végre így szólt: „Uram! bocsássa meg tudvágyamat; én Konstantinápolyban egy igen derék gyalog kapitányt ismertem, ki önnek családi nevét viselte; őt is hasonló sors érte mint engem, a' levantéi csatában elfogták, 's együtt raboskodtunk.“

„Hogy hívták azt a' kapitányt?“ kérdé az auditor érdekkel.“

„Ruy Peréz de Viedma — viszonzá a' pap — Leon hegyei közt született; sokszor emlegette ősz attyát, ki vagyonát fölosztotta ő és testvérei közt. Mondhatom derék katona ember volt, 's közel állott az ezredességhez, midőn a' híres levantei csatában foglyúl esett. Stambulban együtt ettük a' rabság keserű kenyerét. Ő azután Algirba került, honnan igen különös esemény által szabadúlt meg.“ Ekkor a' pap röviden elmondá Zoraida történetét addig, mikor a' franciák elfoglalták a' bárkát. „Azóta nem tudom, folytatá tovább, mi történt bajtársam és az ifjú arab hölgygyel; lehet hogy Frankhonba hurcolták őket, vagy Spanyolhonban tébolyognak szegények éhen szomjan.“

Az auditor figyelemmel hallgatott, és szemeiből könny csordúlt ki. Midőn a' pap beszédét végzé, felkiáltott az auditor: „Oh, uram! nem is gyanítja ön mennyire érdekeli szívemet e' történet. Ez a' kapitány a'

legidősb testvérem volt; a' mit önnek családi viszonyunkról beszélt, egy betűig igaz; ő katonává lett, én pedig tanulmánynak adtam magam, és Isten kegyelméből a' jelen állást vívtam ki magamnak. Másik testvérünk Indiába ment, és olly gazdag lett, hogy minden családi jószágunkat visszaváltván, atyánknak ajándokozta, kinek pénzforrását most, bőkezűsége sem apaszthatja ki. És még életben van a' jó öreg, de legidősb fiát nagyon sajnálja és szüntelen emlegeti. Csak azért könyörög Istennek, hogy addig tartsa életben, míg szeretett fiát karjai közé szoríthatja. Mennyire meg fog szomorodni szegény, ha fiának szomorú esetét megtudandja. Hanem adjon nekem ön tanácsot, hogy juthatnánk nyomába, hová lettek azok a' franciák, és mi sors érte bátyámat? Oh bátyám! édes testvérem! ha veled találkozhatnám, ha megszabadíthatnálak, milly örömest maradnék rablâncaidban! És a' kedves Zoraida! mint vágyom őt keblemhez ölelni, jelen lenni keresztségén, lakodalmán, atyámnak bemutatni, és húgomnak nevezni."

A' fogoly, kit nyughatlansága Zoraida szobájából kihajtott, az ajtóban volt e' jelenet tanúja. Öccse végszavainál, nem fékezhetvén indulatát, magánkivűl, zokogva rohant az auditor kebelére, ki bámulva visszalépett, 's pillanatig ránézett; majd kebelére omlik, felkiáltván: „bátyám! szeretett bátyám!" és örömrészegen hanyatlik egy karszékbe. Az alatt a' pap Zoraidáért fut, kit kezénél fogva bemutatván az auditornak: „Ime — úgymond — ön bátyjának szabadító angyala, a' szép maurusnő, ki mindenét feláldozta." Az auditor Zoraida lábaihoz akart borúlni, de az afrikai-hölgy feltartja, nyakába borúlt, arabúl szól hozzá, 's együtt kesereg. A' jó szívű auditor nem értvén meg Zoraida

szavait, mindenével megkinálja és leányával kebeléhez öleli őt. A' két szép leány pedig egymást ölelte által. Ez érzékeny jelenet tekintetén mindenki megilletődve könnyezett, még Don Quichotte maga is, nem feledvén megemlíteni: hogy a' kalandorok élet-színpadán milly nagyszerű és felséges események fejlődnek ki.

És lőn vigalom a' csárdában; egy futár tüstént útnak indult, értesítendő a' szomorú öreg atyát a' történtek felől. Mivel az auditor, hivatalánál fogva másnap Sevillába volt útazandó, hol hajó várt reá, bátyját és a' szép Zoraidát rávette, hogy míg a' futár visszajön, vele utazzanak. Éjfél után a' csárda elcsöndesedett, és minden ember nyugodni készült; csak Don Quichotte nem; mert — úgymond — őrt kell állani, nehogy a' gonosz szívű bűbájosak vagy istentelen óriások megkísértsék a' várban nyugyó szépségek kincseit megrabolni. Ismervén és megismertetvén az auditorral hősünk jellemét: ajánlata köszönettel fogadtatott.

Sanchot már régen bántotta e' mindenféle sírás-rívás, ölelkezés, alig várta hogy elterülhessen a' földön, párnaúl tevén feje alá szamarának pompás nyergét, melly neki nem soká drágában kerülendő volt. Hősünk pedig felülvén Rozinantera, teljesen fegyverben a' csárda udvarból elő-őrsre indult.

XLIII.

A' fiatal öszvér-hajtó kalandja.

Hajnallani kezdett; a' nők szobáikban zárkózva édes álomba merültek. Csak Dorottya volt ébren, a'

mélyen alvó ifjú Viedma Klára mellett. Egyszerre kellemesen gyöngéd és mesterileg szabályos dalt hall ablaka alatt; a' pillanatban Cardenio bezörgetett az ajtón és mondá: „Hölgyeim ébredjenek! hallgassák csak azt az ifjú embert, milly gyönyörűen dalol.“ „Hallom;“ — viszonzá Dorottya. — Az ifjú öszvérhajtó ezt dalolta:

Kis csolnakom röpül velem;
Hajtó lapátja a' remény,
Szerelmem áradt tengerén
Nyugalmam öblét nem lelem.

De hajh! mióta csillagom
Felhőbe tünt: nagy hirtelen
Szivembe szállt a' félelem;
Mert vész ijeszti csolnakom.

A' sajka habról habra lép.
'S kihez szemem föl-föl tekint
Útamra fény világot hint —
Egy szende csillag, — égi szép!

Szende csillag fénysugára!
Szánd az ifjút a' süjjedőt;
Ragyogj föl és vezessed őt
Boldog nyugalma partjára.

A' hang kellemén elbámult Dorottya Klárát felkölté, hogy ő is élvezze a' gyönyörű éneket.

„Szép barátném! — mondá — bocsásd meg hogy nyugalmad háborítom; de nem állhatom meg, hogy serenádunkban részt ne végy.“ A' félálmos Klára, szemeit dörgölte, nem értvén Dorottya beszédét. A hang tovább énekelt, és Klára figyelmes lőn; alig néhány vers után reszketni kezdett.

„Asszonyom, miért költött fel? — és Dorottya keblére borult. — Oh! bár szívem, fülem, zárva lettek volna e' dalnok hangjai előtt.“

„Mit gondolsz édes gyermekem! hiszen Cardenio azt mondja, hogy a' dalnok nem egyéb egyszerű öszvér-hajtónál.“

„Dehogy az, dehogy az! Egy előkelő ifjú, ki engem régóta szeret, 's mondja hogy örökké szeretni fog; és én nem bánnám ha igazat mondana.“

E' végső, fülig muttogó, sohajtva kiejtett szavak igen meg lepték Dorottyát, 's nyilt szívű Klára keble titka fölfedezve lőn. A' dalnok tovább énekelt; Klára pedig füleit kezeivel bedugta, 's a' paplan alá bújt, hogy ne halljon. Dorottya bevárta a' dal végét, azután vette körül a' szende Klárát, kérvén őt, hogy teljes bizalmával ajándokozza meg. Klára átölelte Dorottyát, súgva gyónta meg neki, hogy Lucinda se hallhassa, ifjú szerelme minden titkait.

„A' dalnok — mondá — fia egy igen gazdag úrnak Arragoniából. Madridban lakott szemközt velünk. Nem tudom hol láthatott meg először az ifjú tanuló, szobámban-e, mellynek ugyan ablakai télen nyáron zárva voltak, vagy az egyházban? én csak arra emlékszem, hogy napokon által ablakában volt, könnyezett, felém-felém tekintett, két kezét összetette, kifejezni akarván, hogy nőül vesz; szóval: belém szeretett. Mi türés-tagadás, asszonyom! nekem tetszett a' gondolat, hogy nőül vesz; én is szeretem őt. De nem volt anyám, kihez bizalommal fordulhattam volna. Hallgattam, 's minden kegy, mellyet ifjú kedvesemnek megadtam, abban állt, hogy atyám távollétében a' zsalut kissé fölnyitottam. Illyekor jobban láthatott, 's boldogsága örömében ugrált, 's egyéb balgaságokat tett szobájában.

Igy telt el néhány hónap, midőn atyámnak hivatalánál fogva elútaznia kellett. Asszonyom! bár sohasem beszéltünk együtt, ő megtudta, és beteg lett; bizonyosan bánatában. Én is sírtam a' szobámban, mert hiába nyitottam fel zsalumat, könnyezve bucsút veendő tőle, ő nem jelent meg ablakában. Elindultunk. Két nap mulva meghálván egy fogadóban, a' kapuban találtam kedvesemet paraszt ruhában. Csak szívem ismert rá

álköntösében. Nem szóltam hozzá, de keblem dobogott; ha atyám félre fordúlt: rám-rám nézett, én nem mertem csak lopva rá tekinteni. Igy követ bennünket csárdáról csárdára; meghál a' hol mi is meghálunk. És pedig gyalog útazik szegény, sárban, vízben és melegben — érettem, egyedül én érettem. Megvallom asszonyom, hogy szívemből sajnálom őt; de nem akarom vele tudatni, bár hiszem hogy tudja. Én nem tudom hogy szökhetett meg az attyától, kinek egyetlen gyermeke, és a' ki őtet gyöngéden szereti, és van oka szeretni; ha meglátja őt asszonyom, ön is azt fogja mondani. Az imént hallott dal, saját szerezménye; mert ő mívelt, még pedig igen mívelt szellemű. És mégis ha dalát hallom, reszketek mintha láz bántana; akarnám hogy ne halljam, mert félek ha atyám megtudja, méltán vádolni fog. Pedig mondhatom, asszonyom, hogy teljes életemben sem váltottam vele szót, szerencsémre, — mert legelső szavam lenne hozzá, hogy jobban szeretem őt magamnál. Ime, asszonyom, ennyit tudok mondani.“

„Nagyon elég — viszonzá Dorottya megcsókolván őt — napköltével reménylem szolgálatot teszek boldogságtoknak, a' mint azt ártatlanságtok, szeplőtlen szívetek meg is érdemli.“

Oh asszonyom! — felelé Klára — azt ne tegye; kérem a' világért se mondjon egy betűt senkinek; mert ezen ifjú ember attya olly előkelő gazdag, hogy tudni sem akarna rólam; és atyámat az bántaná; pedig inkább meghalok mint neki bánatot okozzak. Tudom, érzem én, hogy nőül nem vehet. Legjobb volna, ha haza térne, és engem feledne; talán ha nem látom én is eltudom őt felejteni; bár nem hiszem hogy az lehető; mert minden pillanatban arra kell gondolnom, hogy őt

felejtsem, pedig akkor csakugyan ő jut eszembe. Igazat szólva: én nem értem honnan származik e' rettenetes szerelem a' mi életkorunkban? mert hiszen ő sem idősb nálam, és én szent Mihálykor leszek még csak 15 éves."

Dorottya elnevette magát. „Ne essél kétségbe kedves gyermekem — mondá — nagyobb bajon is segített már a' világ. Aludjál csöndesen, reggel majd meglássuk, mit tegyünk."

„Oh semmit egyebet — viszonzá Klára — mint hallgatni és tűrni."

E' szavak után nagyot sohajtott, megcsókolta Dorottyát és elaludt.

És minden lélek elaludt már a' csárdában, csak a' fogadós leánya és a' furfangos Maritorne — nem akarván lefeküdni valami tréfa nélkül — ólálkodtak Don Quichotte körül, ki a' vár alatt hűségesen őrt állott. A' várnak nem volt más ablaka a' mező felé mint a' padlás szája, mellyen szénát szalmát szoktak lehányni. A' két fehércseléd onnan nevette hősünket, ki dárdájára támaszkodva, időközben égfelé tekintvén lóháton sohajtozott: „Oh fönséges Dulcinea! — mondá lágy hangon — minden szépség királynője, kellemnek és erénynek kincses ládája, foglalatja minden szépnek és tökéletesnek: mit mivelsz e' pillanatban? jut-e eszedbe hű lovagod? És te három alakú isten-asszony, tündöklő hold! kinek fénye szerelmesem szemein meghalaványodik, mondj nekem valamit ő róla; tán magas palotája arany-erkélyén látod őt ülvét, vagy tán márvány folyosóin sétálvát, vagy meglágyulvát gyötrelmemen, ki akkor élek, ha érte meghalok. És te ragyogó nap! ki azert fogod olly korán láng-szekered elébe tűz-paripáidat, hogy hamarább élvezhesd Dulcinea te-

kintete kéj-gyönyörét, köszöntsd, oh köszöntsd őt, kit lelkem imád; de köszöntvén őt, ne légy vakmerő súgáraiddal érinteni, mert szerelemféltőbb leszek mint te valál a' szép szökevény iránt, kit annyit és olly hiába kergettél Thessalia partjain, vagy Peneus partjain-e .... biz én már nem emlékszem tisztán a' tájékra."

Don Quichotte illy bent volt az ömlengésben, midőn a' fogadós leánya halk hangon megszólítá, édes titkos jel által intvén őt magához. — A' padlás szájánál a' holdvilágnál igen is láthatón nő állott; hősünk szemei tüstént kápráztak: látott arany rostélyos nagy ablakot, hol a' vár úr szép kisasszonya megjelent szerelmet vallani a' hős lovagnak. Egyszerű beszélgetést megtagadni udvariatlanság lett volna; tehát lovagunk Rozinanteot az ablak alá lehető közel vezette, így szólván: „Milly fájdalmas mondanom, oh ifjú szép hölgy! hogy gyöngéd érzelmedet, termékeny hálával viszonozni nincs hatalmamban; ne engem, de a' sorsot vádold, melly régóta rabjává tett az egyetlennek, ki szívemet bírja. Kérj tőlem bármi mást, oh szépség, kit tisztelek, kinek sorsát fájlalom; kérj tőlem Medúza kigyó hajából egy csomót; vagy kérjed a' nap csillagnak üveg edénybe zárt sugarát: kivánatod teljesülend olly igazán, mint igaz hogy Don Quichotte, a' gyász alakú lovag a' nevem."

„Lelkem gyász vitéz úr — felelé Maritorne — nincs nekünk a' félére szükségünk, mi kérjük csak szép fehér kezének legkissebbik újját, hogy megcsókolván csilapíthassuk egy kissé szörnyű szerelmünk árját, melly ide hajtott bennünket, mit ha a' kisasszony ura atyja megsejtene, csakugyan a' nyakunk közé fogna verni."

„Azt nem merészelné — viszonzá Don Quichotte — mert jól tudja mi sors várna rá, ha szerelmes leányá-

nak gyönge tagját csak kezének szelével is érintené.“ Míg ezt mondá, az alatt a’ furfangos Maritorne csöndesen előhúzta Sancho szamara kéznél volt kötőfékét. Don Quichotte fölegyenesedett Rozínante hátán, hogy fölérhesse a’ zsalut, aztán bedugta karját a’ padlás száján, ezt mondván: „Ime itt nyújtom jobb karom, melly ostora a’ gonoszoknak, és istápja a’ jóknak; karomat, mellyet nő még soha sem érintett, maga imádottam sem. Nyújtom pedig, nem azért hogy megcsókoljátok; hanem hogy csodáljátok erős izmait, ’s megitélhessétek karom rettentő hatalmát.“

„Épen azt akarjuk,“ viszonzá a’ gonosz Maritorne, és ráhurkolván a’ kötőféket Don Quichotte öklére, kezét keményen az ajtófához kötötte, ’s mind a’ ketten megugrottak, a’ kapufélfától vevén búcsút.

Don Quichotte érezvén hogy fogságba esett, ’s nem látván körülötte senkit, megfélemlett a’ gondolatra, hogy ismét meg van boszorkányozva, mint már nem először történt vele e’ kárhozatos helyen. Mégbánta bizalmas könnyelműségét, húzta vonta kezét ’s a’ hurkot annál inkább ráfojtotta. Megrázkódott a’ gondolatra, hogy — egyenesen fenállván Rozinante nyergében — karja keményen felszorítva: ha jámbor paripája megmozdúl alatta, ő függve marad a’ légben. Szerencsére a’ jámbor paripa mozdúlatlan állt mint egy darab fa, és állott volna egy egész századig. Mit ohajt vala inkább hősünk mint Amadis kardját, mellynek csapása alatt minden boszorkányság szétoszlott mint a’ köd; és kihez fohászkodott volna ségélyért, ha nem a’ bölcs Alguifhoz, ’s annak jó szívű barátnője Urgandához. Hiába! nem jelent meg egy bűbájos sem segélyt nyújtani; tehát igen természetesen Sancho Panzához kiáltott nagy szorúltságában. Kiáltott

pedig tele torokkal; de Sancho — volt is eszében, hogy van-e volt-e valaha ura! — keményen hortyogott szamara nyergén. A' kétségbe esett Don Quichotte bőgött mint a' dühös bika, és látván paripája mozdulatlanságát: tökéletesen azt hitte, hogy mind a' ketten megbabonázva vannak legalább egy évezredre.

Végre virradni kezdett. Négy fegyveres lovas érkezett a' csárdához, kik betérni akarván, erősen döngették a' kaput.

„Lovagok, vagy csatlósok! — kiáltott rájok Don Quichotte — kegyelmetek még azt sem tudják, hogy napkölte előtt egy illyen erősségbe bemenni nem lehet? Húzódjanak vissza, és várják meg a' virradtát: majd akkor meglássuk, ha bebocsátjuk-e kegyelmeteket a' várba.“

„Már micsoda beszéd az; hol itt az erősség vagy vár? — felelé az egyik lovas — miféle ceremónia kell egy csárdába betérni? Ha kegyelmed csapláros, jobban teszi ha kaput nyit, és szénát vet lovainknak.“

„Kegyelmetek pedig nyissák fel szemeiket jobban, és válogassák meg szavaikat. — Hát úgy nézek én ki mint egy csapláros?“

„Soh' se tudom én hogy néz ki kegyelmed, és semmi gondom arra.“ — Aztán szót se vesztegetve hősünkre, erősebben zörgettek — míg a' fölébredt csapláros „mindjárt“ szavát nem hallották.

Történt pedig, hogy az útasok egyik kancája közelebb jött Rozinantehoz, és szaglálni kezdte. A' szomorú állat lecsüggő fejjel és fülekkel mind eddig rendületlenűl tartotta fenakadt gazdáját; de mivel hús és csont volt ő is — a' minek már egy ízben fényes példáját adta — a' kanca-szagra felbuzdúlt, megmozdúlt, fejét felvágta, fület hegyezett, hortyogott, és fújt. Don Quichotte

e' perczben lesikamlott a' nyeregből; 's a' falhoz vágódva nagyon alá csöppent volna, ha hurokba szorított ökle fönn nem tartja. A' fájdalom annál elevenebb volt, mert megnyúlt sovány teste és bőre saját terhe alatt nagyot zökkent, 's lába újával csaknem a' földet kaparta. Szenvedését csak növelte azon erőködés, melly szerént szeretett volna talpra állni. Most már ordított ám, pedig akkorát, hogy a' megszeppent csapláros esze nélkül nyitotta meg a' kaput.

XLIV.

A' csárdai rendkivűli események folytatása.

Hogy hősünk kurjantása nem légy-dongás lehetett, megtetszik abból, hogy még a' szolgáló is felijedt rá, 's álom-mámorában is megismerte a' kiáltás keservét: tüstént felszaladt a' padlásra, 's a' hurok oldva lőn. A' kiszabadúlt lovag a' csapláros és az útasok elébe puffant mint egy zsák búza; azután talpra ugrik, lovára veti magát, 's tért futván a' mezőn, dárdát szegezve visszaüget, harsogó hangon kiáltván: „Ki azt állítja, hogy méltán történt velem az iménti boszorkányság: gaz hazug, annak kesztyűt dobok, 's párbajra hivom, a' királynő Mikomikona engedelmével."

Az útasok szótlan bámultak, és a' csapláros magyarázta meg nekik, hogy hősünk miféle madár. Többé nem is figyelve rá, kérdezte a' négy lovas: ha nem fordúlt-e meg a' csárdában egy öszvérhajtónak öltözött mintegy 15 éves fiatal ember? A' csapláros nem tudott róla semmit; hanem az egyik útas meglátván az auditor

szekerét, mondá: „Kell hogy itt legyen — ez a' batár azt jelenti — nosza barátim, egy álljon meg a' kapuban, kettő a' fogadót kutassa meg; majd én körül vígyázok hogy a' kerítésen meg ne szökjék.“ Úgy tettek; és a' zajra, és mert megvirradt, minden ember fölébredt.

Don Quichotte tajtékzott mérgében, hogy kihívását senkisem fogadta el. Ha a' királynőnek adott esküje vallásos tisztelettel eszébe nem jut: ő támadott volna; de szavának és a' lovagiság törvényének rabja levén, ajkába harapott és hallgatott. — Ez alatt a' két útas megtalálta az ifjú öszvérhajtót, ki az udvarban csöndesen aludt egy inas mellett. Tüstént megfülelték, mondván: „No hiszen Lajos úrfi! nagyságod jól kiválasztotta a' köntöst, melly magas születését megilleti, és ágya is megfelel a' kényelemnek, mellyet otthon élvezni szokott.“ Az ifjú félálmosan szemeit dörgölve ráismert attya szolgáira, de nem felelt. „Csak keljen fel nagyságod, 's készüljön ha tetszik útra; ha nem akarja hogy ura-attya bánatában meghaljon.“

„Hát hogy tudta meg — kérdé Don Louis — merre vagyok?“ „Nagyságod egyik tanuló-társától, kit felséges vállalata titkába beavatott volt, és ki megindúlt nagyságod attya könnyein. Mi tüstént lóra ültünk, hogy az úrfit utol érvén, visszakísérjük jó urunkhoz; és íme itt vagyunk és menjünk.“

„Igen is; föltevén, ha nekem is úgy tetszik.“

„De mi erősen számolunk rá, hogy tetszeni fog.“

„Tanácslom, hogy nem kell erősen számolni.“

E' párbeszédet mind hallotta egy inas, ki nem volt röst Fernandónak elmondani az udvaron történteket; megemlítvén, hogy az ifjú öszvérhajtót az útasok nagyságolják, de nem akar velök az attyához visszatérni. —

Cardenio sejtvén hogy az ifjú dalnok van kérdésben, segedelmére sietett Fernandóval; annyival inkább, mert a' szobából kijött Dorottya megsúgta neki Klára titkát; Klára csaknem elájúlt, midőn látta, hogy lovasok jöttek az ifjúért. Szóval: nagy volt a' zavar a' csárdában. Don Louis határozottan nyilatkozott, hogy nincs kedve hazamenni; a' szolgák karjánál fogva erőszakkal fenyegették. Fernandó és Cardenio Don Louis mellé állottak. A' lárma nöttön nőtt, az auditor, a' pap, a' borbély, még Don Quichotte is elősietett. Az auditor nem tudván a' történteket, tekintélyét akarta közbevetni; de szemügyre vevén az ifjút, megismerte benne madridi szomszédja fiát, 's kezet nyújtván nekie, mondá: „Valóba nem tudom, ha Don Louis gyermekes negéd, vagy nagyobb ok miatt tesz hozzá nem illő hasonló lépést." Don Louis szemlesütve hallgatott; azután könnyezni kezdett. — Az auditor megindulva könnyein, kérte a' szolgákat, hogy engedjenek; és karon fogva Don Louist félre vezette, barátságosan kérvén, hogy baját fedezze föl.

Míg ezek történtek, a' csapláros ajtajában ismét nagy lárma támadt. Két ember, kik a' csárdában megháltak, használván az iménti zavart; fizetés nélkül akartak elillanni; a' csapláros észrevette, 's nyakon fogta őket; és lőn perpatvar, mit ütlegek követtek. A' csaplárosnő sajnósan látván, hogy férje húzza a' rövidebbet, Don Quichottehoz futott, rimánkodván hogy segítsen. Hősünk mondá, hogy a' legszívesebben tenné, de esküje tiltja, míg a' fönséges Mikomikonát királyi székébe vissza nem helyezte, újabb vállalathoz fognia. Hanem mondja meg kegyed várnagy úrnak, hogy viadalát bátran folytassa, 's magát erősen tartsa, míg a' király-

nőtől kieszközlöm, hogy csatába elegyedhessem én is: akkor győzelme bizonyos leend.

„Ej uram teremtőm! kiálta Maritorne, hisz addig tízszer is agyonverik!"

„Agyonverik! — felelé Don Quichotte a' legnagyobb hidegvérrel — hidjék kegyetek, hogy még a' másvilágról is visszahozom; vagy megbosszúlom őt úgy, hogy nem lesz mit sajnálni rajta."

E' szavak után elsietett, Dorottya lábaihoz borulandó és terjedelmes lovagias kitételekben szabadságot kért, hogy a' várnagy mellett, kinek élete veszélyben forog, segédkart emelhessen. A' királynő megadta kérelmét. Felöltvén paizsát, kivont karddal rohant tüstént a' csárda kapu felé, hol a' szegény csapláros — bár jó darab idő olta ütötték verték — a' kijárást mind eddig megvédelmezte. — Megérkezvén pedig a' csata színhelyére, fölemelt kardját leereszti, és megáll.

„Az Istenért! segítsen hát." — mondá a' csaplárosnő.

„Nem lehet, nem szabad — viszonzá Don Quichotte — kardot húznom hasonló nép ellen; mert nem lovagok, fegyverök sincs. Szólítsák elő csatlósomat, e' kaland őtet illeti."

A' csaplárosnő, leánya, szolgálója három fúriaként támadtak Don Quichottera, de szidalom, kérés, könyörgés mind hiába; hősünk mint egy kőszobor hidegen és mozdúlatlan szemlélte, mint verik agyba főbe a' csaplárost. —

Azon közben Don Louis lesütött fővel hallgatta az auditor kérdéseit: miért hagyta oda attyát, 's miért e' különös álruha?

„Uram! felelé Don Louis — hévvel megszorítván az auditor kezét — nem akarok semmit eltitkolni; ön jó-

ságát nem fogja megbántani a' fölébresztett bizalom. Hallja tehát ön minden titkomat. Megláttam önnek szeretetre méltó leányát, és a' perc óta imádom, keblem minden szerelme övé; és meg fogok halni, ha kezét nem bírandom. Atyám házát ez álköntösben csak azért hagytam el, hogy őtet követvén, mindig láthassam. És, uram! ő erről semmit sem tud; mi sohasem beszéltünk együtt, csak messziről szemeink találkozának; szerelmünket jóváhagyni vakmerő gondatlanság volna: én mégis könyörgök, hogy engedje meg ön azt nekem. Születésem, vagyonom ismerheti ön: ha méltónak lát engem fiának nevezni, méltóztassék megtisztelni azon édes nevezettel, igérem hogy meg fogom érdemelni: és ha atyám önnek barátja, barátja egyetlen fiát csak így fogja ön megmenthetni."

E' szavak után Don Louis az auditor lábaihoz omlott, ki az ifjú vallomásán és szerelmén szintúgy meglepetve mint megilletődve, fölemelte, gyöngéden megölelte, és néhány pillanatnyi meggondolást kért. Majd a' szolgákkal beszélt, hogy ifjú urokat engedjék szabadon, ő vállalván el a' felelősséget attya előtt. — Az örömre gerjedt Don Louis kezeit csókolta az auditornak, lépéseit követte, togájánál fogva, 's kinyilatkoztatta, hogy tőle többé meg nem válik.

A' béke is helyreállt. Don Quichotte unalmasan hosszú okoskodásai rábírták a' csapláros kereszt-apjait a' fizetésre; szóval: a' vár csöndes volt, hanem az ördög nem alszik, de gyönyörködik a' visszavonásban: és épen ebbe a' csárdába vezette a' szegény borbélyt, kitől Don Quichotte hajdanába a' mambrin sisakot, Sancho meg a' szamara nyergét elfoglalták. Alig hogy az udvarra ért,

mindjárt megismerte a' nyerget, mellyet a' csatlós tisztogatott.

„Adj Isten! — kiáltotta — hát kend is itt, gyönyörü madár? ide a' nyergem, meg a' tányérom, mellyeket elloptál gazember."

Sanchot rendkivül felcsiklandozta a' titulus, és végig nézett az emberen, ki már a' nyerget fogta; azután pofon-vágta úgy, hogy négy lépést bakázott. A' borbély ordítva feltápászkodott, 's a' nyerget újra megragadta. Sancho még jobban ordított, és a' borbélyt nyergestől húzta vonta. Az egész világ oda csődült.

„Igazságot uraim! igazságot — mondá a' borbély; ez a' haramia nemcsak elrabolja jószágomat, hanem még meg akar ölni."

„Hazudik az apád lelke is — felelé Sancho — nem vagyok én se zsivány, se haramia; az én uram Don Quichotte tett szert rá becsületes csatában;" — és minden szavát egy nyaklevessel paprikázta.

Don Quichotte majd kibújt a' bőréből, látván jámbor csatlósa bátor tusáját, és a' percben elhatározta, hogy mivel olly keményen megáll a' gáton, egykor fölüti lovag-kalandornak.

„Uraim! — kiáltott az agyabugyált borbély — sohase lássam a' paradicsom boldogságát, ha nem enyim e' nyereg; dehogy nem az enyim! úgy ismerem mint a' két szemem világát; itt a' szamaram, uraim, tegyük fel a' hátára, ha úgy rá nem illik mintha rászabták volna: mondjon engem akár ki gazembernek; ugyan akkor mikor azt elvették tőlem, elrabolták újdonat-új borbély-tanyérom is, melly nekem egy egész piaszterbe került."

Ekkor Don Quichotte állt elő, elválasztja a' veszekedő feleket, megfogja a' nyerget, 's mindenki szeme

láttára a' földre helyezi, — és szót kérvén mondá: „Legyenek önök, uraim! itélő birák ez együgyü szegény ember különös tévelygése fölött, ki Mambrinnak valóságos sisakját, mit személyes viadalban küzdöttem el tőle, borbély-tányérnak nevezi. A' mi a' nyereg-szerszámot illeti: mást nem mondhatok róla, mint azt, hogy diadalmam után engedelmet kért és nyert csatlósom arra, hogy paripája szerszámát a' meggyőzött lováéval kicserélhesse. Miképpen lett a' ló-szerszám egyszerű nyereghez hasonlatossá: kimagyarázni nem birom; csak arra figyelmeztetem önöket, hogy e'féle átváltozások a' kalandor életben mindennapi dolog. Egyébiránt meg akarom önöknek mutatni Mambrin drága sisakját. Menj Sancho fiam, és hozd elő."

„Uram! — súgá Sancho — az a' tanúbizonyság nem válik becsületünkre; félek hogy a' sisak is ló-szerszámot fog."

„Cselekedd a' mit mondtam; csak nem lehet már mindenben boszorkányság."

Sancho szó nélkül elment, és visszajött a' híres sisakkal.

XLV.

A' Mambrin sisak és nyereg-szerszám feletti per kimenetele.

„No, urak! — mondá Don Quichotte felmutatván a' réz-tányért — a' ki nem vak láthatja 's megítélheti kinek van igaza. Becsületemre 's a' lovagi rendre esküszöm, hogy ez ugyanazon sisak, mellyet fegyverrel foglaltam el e' gyávától."

A' borbély pedig így szólt: „Nos hogy tetszik? mit gondolnak önök erről a' két úri emberről, kik még azt kérdezik: ha borbély-tányér-e ez?"

Ekkor Miklós mester fontos képpel előállt, mondván: „Borbély uram! személyem ellen tán nem fog kifogást tenni, ha nyilvánítom, hogy húsz év óta van szerencsém a' borotvát forgatni; tehát elhiheti ön, hogy mesterségünk szerszámát ismerem. Azonban fiatal koromban katona is voltam: tehát ismerem a' fegyverzet nemeit is. Már ha igazat kell — a' mint kell — mondani: sajnálva nyilvánítom, hogy a' mit ez az úr a' kezében tart, közel sem hasonlít borbély-tányérhoz; de igazság szeretetemnél fogva hozzá teszem azt is, hogy mintha valami híja volna, hogy valóságos sisak legyen."

„Igaz — viszonzá Don Quichotte — hibázik az elősisak; de azért csak sisak ez."

„Az hát — mondá a' pap, Fernandó, Cardenio, és Fernando társai — valóságos arany-sisak, vak a' ki nem látja."

„Uram teremtőm segélj! — kiáltá a' szerecsétlen borbély — hihető-e, hogy illy sok becsületes képű úri ember arany-sisaknak nézze réz-tányéromat? No úgy Isten veled édes szamaram nyerge, mert te meg lószerszám vagy!"

„Legalább én annak tartom — mondá Don Quichotte — de bizonyosan még sem állítom."

„Pedig önnek kellene e' tárgyban mint legértesültebbnek határozni —" felelé a' pap. —

„Uram! igen megtisztelnek önök; de a' ló-szerszám ügyét el nem vállalhatom; mert olly természet fölötti dolgok történtek már velem e' házban, hogy nem merek a' felett bizonyos itéletet mondani. Önök, mert nem

lovag-kalandorok, 's a' boszorkányság körén kivül esnek, önök hozzanak végitéletet."

„Helyes — mondá Fernando — és hogy nagyobb legyen a' vélemeny-szabadság: a' szavazat legyen titkos."

Ekkor Fernando sorba járta a' nézőket, kik valamit súgtak fülébe. — Végezvén mondá a' borbélynak: „Barátom! egyetlen szavazatot sem kaptál. A' birák egy lábig úgy vélekednek, hogy képtelen dolog a' ló-szerszámot szamár-nyeregnek nézni. Neked és szamaradnak, ha egy értelemben vagytok, csöpp eszötök sincs, mert ez itt ló-szerszám, még pedig pompás hadi ló-szerszám. A' törvény Sanchonak itéli, téged pedig perköltségre."

„Uraim! — kiáltá a' borbély — sem ettem, sem ittam még ma, hát részeg nem vagyok: de nem lehet képzelni . . . ."

„Végezzünk — közbe vága Don Quichotte — vegye magához kiki a' mi az övé, és a' mit Isten neki adott, viselje gondját."

A kik Don Quichotteot közelebbről ismerték, tréfának vették az egész dolgot; hanem az avatlanabb nézők, mint Don Louis négy szolgái, és a' csárdába érkezett három törvény-szolga, rendkivül megütköztek a' látottak és hallottakon. Főképen egyik, ki hivatalánál fogva leggorombább volt, a' birák közé ugrott, haraggal kiáltva: „Majd meglátom én, ha a' nyereg nem nyereg, és a' borbély-tányér nem borbély-tányér lesz-e? azt elvitatni részegség, ostobaság."

„Mit mondál istentelen dühönc! — ordítá Don Quichotte — és mérgében tajtékozva a' fejéhez vágott, de a' törvény-szolga szerencsésen félre ugrott. Társai tüstént

lármát ütöttek a' szent Hermandád nevében. A' csapláros, ki szinte tagja volt, vasvillára kapott, és társai mellé állott. Don Louis emberei ifjú urokat vették körül, hogy a' zavarban meg ne szökhessék. A borbély is szemügyet vett a' pártfogásra, megrohanta Sanchot a' nyergében; Sancho rajta ült, és ökleit mutatta. Don Quichotte kivont karddal rohant a' törvény-szolgákra. Cardenio, Fernando és barátai Don Quichottehoz álltak. Don Louis váltig erőködött kiszabadulni, vágyván részt venni a' csatában. Az auditor és a' pap haszontalan iparkodtak a' zajt lecsöndesíteni. A' csaplárosnő, leánya és Maritorne jajgattak, ordítoztak, és hajaikat tépték. Klára csaknem elájult. Dorottya és Lucinda ápolták. A' borbély Sanchot püfölte. Sancho a' borbélyt hasba, mejbe rugdalta. Fernando egy törvény-szolgát gyomrozott. Don Louis szétkergetvén inasait, Cardenióval együtt nem igen kémélte a' szent Hermandádot. Don Quichotte hímoroszlánként vagdalt jobbra balra. Szóval: egyebet látni, hallani nem lehetett, mint dühös fenyegetést, lábrúgást, öklözést, vieskodást, ordítozást, támadást, és védelmezést; a' neki mérgesedett veszekedők egymás életét fenyegették.

Hősünknek a' csata hevében is eszébe jutott, hogy valahol olvasott e'féle eseményt, és nem késett menydörgő hangon kiáltani: „Megálljatok harcosok! megálljatok; hallgassatok ki, és meg ne motszanjon, ki élni akar!"

E' szavakra mindenki figyelmes lőn. „Önök látják — folytatá hősünk — hogy itt a' kegyetlen visszavonás lángja lobog; miképen lobogott egykor Agramánt táborában. Jelen viszálkodás hasonlít amahoz. Ott egy paripa felett veszekedtek; itt egy sisak felett. Miért on-

tanánk egymás vérét? nincs-e jelen köztünk a' bölcs *Sobrin* és a' hatalmas *Agramant*, kinek okossága minket kibékéltethet. Jőjjenek ide tisztelendő és auditor urak; legyenek minékünk Sobrinunk és Agramantunk, helyreállítván a' békét e' táborban."

A' törvény-szolgák, kiket Fernando, barátai és Cardenio meglehetősen helybehagytak, örömest hallották az okos szót. A' borbély alperes is, kinek minden szakálla Sancho kezében maradt, fegyvernyugvásra vágyott. Don Louis legényei pedig kukkanni sem mertek. Egyedül a' csapláros dúlt-fúlt, és boszúsan követelte, hogy azt a' kötni való bolondot, ki házában mindent felforgatott, meg kell már egyszer tanítani. Hanem az erőnek engedni kellett.

A' nyereg megmaradt ló-szerszámnak, a' borbély-tányér sisaknak, a' csárda vár-erősségnek. Az auditor rávette Don Louis embereit, hogy visszatérvén jelentsék az uroknak, miszerint Fernando, kinek állását ismerik, kezeskedik az ifjúért, és Andalusiába magával viendi. A' pap egynehány forintot nyomott az alperes borbély markába. A' csapláros jó kedvét pedig visszavarázsolta Fernando bőkezűsége. Az egész csárda kibékült. E'képen vágta ketté a' harc és visszálkodás hydrája fejét Agramant tekintélye és Sobrin bölcsessége.

XLVI.

Hősünk megboszorkányoztatik.

Don Quichotte kimenekülvén minden pörpatvarból, unalom, vagy belső vád miatt nem akart tovább heverni; hanem térdre esvén Dorottya előtt, így szóllott: „Dicső

thrón örökös! fönséged jól tudja, hogy főkép a' harcban a' szorgalom szűli a' sükert. Miért időzünk mi e' várban olly hosszasan? Fönséged hatalmas ellene az óriás tán igenis felhasználja az elhevert napokat, vagy megerősitvén magát egy bevehetetlen várban, vagy olly tábort gyüjtvén össze, mellyet legyőzni karomnak is dolgot adand. Előzzük meg a' bajt, asszonyom! és e' percben induljunk; ne hátráltassuk a' győzelmet, melly felém mosolyog."

„Uram! — felelé a' thrón örökös, fölemelvén a' hőst — megvártam öntől e' türelmetlenséget, melly méltó nagy szívéhez; győzelmei előjeleűl tekintem azt, és hálám csak öregbedett általa. Rendelkezzék, parancsoljon ön velem; sorsom önnek vitézségére bíztam, és személyem önnek bölcsességére."

„E' szerint Sancho barátom nyergeld föl Rozinanteot, és a' királynő paripáját. Tüstént indulunk."

Sancho bár hallotta a' beszéd tárgyát, a' parancsot füle mellett eleresztette, és vállvonítva, mondá: „Hej édes uram! sok mindenféle történik az ember háta mögött; de én nem akarom a' fehér népet bántani."

„No mi történik már megint? — kérdé Don Quichotte ingerűlten — a' mi engem is érdekelne?"

„Hja! ha nagyságod mindjárt tüzbe jön: úgy én nem tudok semmiről semmit, és hallgatok mint a' hal."

„Halljuk hát mit akarsz? Te a' mint látom a' reánk váró veszély árnyékától ijedtél meg, 's tán engem is visszarettenteni akarsz."

„Dehogy, uram! szó sincs itt veszélyről, hanem arról, hogy ez a' szép asszonyság csak úgy nem királynő Mikomikonban, mint boldogúlt nagy anyám nem az, mert hiszen ha az volna: csak nem bujkálna csóko-

lódni egy valakivel, a' ki közelebb van hozzánk, mint ön gondolná."

Dorottya fülig elpirúlt. Érezte hogy Sanchonak igaza van; mert biz a' megtörtént néha-néha, hogy Fernandot mint férjét titkos kegyében részeltette. Sancho megsejtette a' tréfát, 's azóta Dorottya alább szállt előtte a' becsületben; illetlennek találván egy hatalmas fejedelem asszonyhoz e'féle leereszkedést.

„Uram! — folytatá komoly hangon a' csatlós — csak azért említettem a' fönséges asszonyság csintalankodásait, hogy miután kardot kötöttünk, ha elvérzendünk érette, ne legyen kellemetlen újság azt látni, hogy más aratja le a' mi vetésünket. Tehát azt gondolnám, hogy nincs miért olly igen sietnünk azzal a' nyergeléssel; hadd gombolyítsa le kiki a' maga fonalát; mi pedig együnk, igyunk, mulassunk."

Van-e toll, vannak-e szavak leírni, kimondani képesek Don Quichotte rettenetes haragját. Dühében elsápadva, ráncba szedett homlokkal, lábaival tombolva, dúlt-fúlt, lángoló tekintettel végig nézvén Sanchon, és kiáltá: „Pusztúlj előlem bűnszörnyeteg! hazugság, gonoszság, rágalom, moslék-edénye! pusztúlj előlem fölségsértő! nem vagy méltó hogy megfenyítselek."

A' szepegő csatlós elillant; Dorottya pedig Don Quichotteot kérlelte, mondván: „Lovag úr! bocsásson meg ön, együgyű de jószívű csatlósának, meglehet hogy igazabbat szólt, mint ön véli; őszintesége kezeskedik, hogy olly nehéz hamis vádat csak meggyőződés után emelhetett. Méltóztassék visszaemlékezni, hogy e' várban nem ez az első bűvös esemény; lehet hogy szemfényvesztés történt a' becsületes Sanchoval, kitől még most sem

vonom meg barátságomat, ha bár előtte a' becsület dolgában alább szállottam."

„Az élő Istenre mondom — felelé Don Quichotte — fönséged kitalálta: ez a' ház tömve van késértő szellemmel; valami varázs látvány verhette a' szerencsétlennek fejébe azt, mit kötelességünk feledni mindenha. Hiszen nem is rosz ember ő, és rágalmazni nem szokott."

„Akkor bocsánat neki — mondá Fernando — és méltóztassék ön kegyelemszót ejteni hozzá."

Don Quichotte megigérte, a' pap pedig visszahozta Sanchot, ki térdenállva könyörgött bocsánatért; urának kezet csókolt, és elismerte, hogy a' mi e' várban történik: nem valóság, nem bizonyos; kivevén mindazáltal mikor a' csatlósokat meghintázzák.

Két nap mulva elutazni akarván a' fényes társaság, azon törte fejét: miképen lehetne Dorottyát megmenteni Don Quichotte hazavezetése fáradságától. E' végre késztettek egy tágas deszka-górét, mellyben a' hős kényelmesen megfért, és fogadtak egy négy ökrü szekeret.

Illy készület után, Fernando és társai álarcosan késértő szellemekként megragadták Don Quichotteot álmának közepette, és kezét lábát megkötözvén, bezárták a' deszka-góréba. A' fölserkent hős látván e' különös alakokat, és nem birván mozdúlni; most már igazán hitte, hogy meg van bűvölve. A' szellemek, miután az ajtót rászegezték, fölemelték a' foglyot; és a' szekér felé megindúltak. Mikor az udvaron mentek, Miklós mester szinte álruhában, tele torokkal kiáltotta: „Nemes lelked, oh erős manchai, a' gyászalakú-lovag, meg ne háborodjék e' fogságon; hogy a' mellyre vállalkoztál, a' rettentő kalandnak megfelelhess: ennek megtörténnie kell vala. Az érintett kaland csak azon föltétel alatt

bevégezhető, ha Mancha dühös oroszlána, és Tobozó fehér vadgalambja Hymen édes igája alá hajtandják kevély fejöket, ajándékozandók a' világnak apjukhoz hasonló oroszlánfajt. És e' nagyszerű esemény teljesülend, mielőtt a' szökevény Daphne halhatatlan szerelmese kétszer tizenkétszer megfutandná a' Zodiakus tündöklő jegyeit. — És te, oh csatlósok leghívebbike és legnemesbike! ne szomorodjál meg, látván mint ragadtatik el a' lovagiság virága; miképen urad megigérte, nem sokára fölhágandó vagy az emberi nagyság tetőpontjára. Hidjél a' bölcs *Mentiri-anus* szavaiban; kövesd a' megbűvölt hőst, járj békével. Én pedig visszatérek a' honnan jöttem."

A' végszavak lassanként halkabbak lőnek, 's végre elenyésztek. A' szép igéretek által kissé megvigasztalt hős sóhajtva megszólalt: „Bár ki légy bölcs bűbájos, ki sorsom iránt részvéttel viseltetni kedves vagy, ne engedd kérlek igen soká epednem e' fogságban; én panasz nélkül fogok türni mindent, csakhogy annyi kín, annyi gyötrelmek dicsőségemnek nyissák meg pályáját. A' mi jámbor csatlósomat illeti, ki tudom el nem hagyand, ha a' sors nem engedi, hogy érdemszerint jutalmazzam: de hálám és végrendeletem nekie némi kárpótlást nyújtandnak."

A' szem-fül Sancho érzékenyen hálálkodott; ámbár nem volt egész tisztában: ha nem újjabb tréfát űznek-e urával. — Azután megragadták a' késértőlelkek a' kalickát, 's felvetették a' szekérre.

XLVII.

Hősünk a' megbűvöltetés után.

Azalatt míg kászolódtak, Don Quichotte magához szólítá bús csatlóssát, és mondá neki súgva: „Már, édes

fiam, azt tartom, hogy csak keresztül kasúl olvastam mindent, a' mit lovag regénynek neveznek a' világon: de nem emlékszem, hogy lovag hasonlóképen lett volna valaha megbűbájozva, mint a' hogy én vagyok. Mert rendesen hogy szokás a' lovagokat elragadni? Felkapják a' levegőbe, felhőbe burkolva, vagy tüzes szekéren, vagy griff madáron, vagy egyéb állatszörnyetegen. Hanem én csaknem abban a' hiszemben vagyok, hogy hitvány ökörszekéren ülök, és a' befogott állatok tán nem is egyebek igavonó marháknál. Szó a' mi szó, kedves fiam, én szégyenelni kezdem a' dolgot, és nem egészen értem. Annyi azonba igaz lehet, hogy tán a' mai bűbájosok nem ütöttek a' hajdaniakra, vagy pedig új divatot akarnak kezdeni; mit szólsz hozzá Sancho fiam?"

„Uram! — felelé a' csatlós — én még annyit sem tudok mondani a' bűbájosokról, mert hiszen nem is olvastam annyit össze-vissza mint ön; hanem azt senki sem veri ki a' fejemből: hogy ezek a' késértő alakok itt la — nem lehetnek igaz hitű katholikusok."

„De furcsát beszélsz; már hogy lehetnének katholicusok, mikor ők csupádon csupa szellemek: csak azért vették fel azon testet, a' mellyben látod őket, hogy engem megfoghassanak, és ide zárjanak; hanem ez a' test tulajdonképen semmi, nem egyéb üres alaknál, csak látványság, gőz és pára. Ám érintsd, markold meg őket, majd meglátod hogy üres levegőbe fogsz markolni."

„Dehogy abba, a' ki hite van neki! megfogtam én az előbb az egyiket hátúl, és valóságos hús volt a' markomban. Többet mondhatok; tudhatja ön, hogy a' késértő lelkek vagy is az ördögök büdöskő szagúak: no nem az hát ez az egyik, mert ide is megérzik az ámbra meg a' pomaráncs illat a' fejéről."

Sancho Fernandóra mutatott.

„Vigyázz fiam — felelé Don Quichotte — téged vagy az orrod csal meg, vagy az ördög tesz lúddá."

Fernando és Cardenio jól hallották a' suttogást, és tartván a' fölfedeztetéstől, siettették az indúlást. Mihelyt tehát Rozinante és Sancho szamara nyereg alatt álltak: Cardenio felakasztotta a' nyeregkápára egy felöl a' hős paizsát, más felől a' borbély tányért. Sancho felkaparodott a' csacsira, és a' paripát kantáránál fogva vezette. A' pap megfogadta a' törvény-szolgákat, hogy a' szekeret kisérjék. A' csaplárosnő, leánya és Maritorne — vöröshagymával kent szemmel — sírva vettek búcsút Don Quichottetól, ki a' kalickából kezet nyújtott, vigasztalta — köszönvén szives vendégszeretetöket — és kérte őket, hogy könyörögjenek Istennek minélelőbbi kiszabadulásaért. Azalatt Miklós mester a' pappal együtt, gyöngéd ölelkezések közt isten hozzádott mondtak Fernando-, Cardenio-, az auditor-, és a' kapitánynak. A' hölgyek, főkép Dorottya, sajnálták a' megválást, 's megigérték, hogy Fernandót tudósítsák Don Quichotte hogy létéről. Részökről szinte fogadták, hogy Lucinda, Dorottya, Zoraida mennyegzőiből nem fogják őket kifelejteni, 's megírandják: mi lesz az ifjú Don Louis szerelméből. Ekkor újra ölelkeztek; azután pedig a' jó szívü Miklós mester 's a' szolgálatra kész pap — hogy fel ne ismerje őket Don Quichotte — álarcot tettek fel, és öszvéreikre ültek.

A' menet rende pedig így intéztetett el: elől ment a' ki az ökröket vezette, utána jött a' szekér, mellyet két oldalról a' törvényszolgák kisérték vállra vett puskákkal. A' szekér mögött Sancho Pansa szamárháton ráncigálta maga után Rozinanteot. Sancho után Miklós mes-

er és a' pap ballagtak öszvéreiken a' lassú ökrök nyomán. Don Quichotte a' kalickában ült összetett kezekkel, kinyújtott lábakkal, mély hallgatásban, merően, méltóságosan, egyenesen, mozdulatlanúl mint egy szobor. Pihenés nélkűl mentek két mértföldet; a' borbély egy kis völgynek tartott, hol, a' mint mondá, kiereszthetnek a' hűvösben. Már közel voltak a' helyhez, midőn egy kanonokkal találkoztak. A' kanonok öszvéren ült, kisérte hat vagy hét inas jó paripákon; köszöntek egymásnak 's a' mint a' kanonok meglátta e' különös szekér-vonatot a' kalickába zárt emberrel, bámulva tudakozódott a' törvényszolgáktól. Don Quichotte jól hallotta a' kérdést, kinézett a' lécek közti, és e'képen felelt: „Lovag úr! én meg vagyok bűvölve. Ön szintúgy tudja mint én, hogy milly gyakran hány tört az irigység a' hős bajnokok után, főkép az ollyanok után, kik a' persa bűvészek, az indus braminok, és a' szerecsen gymnosophisták dacára sem térnek le a' dicsőség keskeny ösvényéről, és nevöket a' halhatlanság templomára felírni tudják. Történetem ennyiből áll, és ez oka a' miért megbűvölve vagyok. És ezzel mindent megmondtam."

A' kanonok egy szót sem tudott felelni, hanem hallgatott. Szerencsére a' pap közbe jött, és mondá: „Igenis, uram! e' kalickában lát ön egy nevezetes harcfit: a' nagyhírű Don Quichotteot, kit a' világ „a' gyász alakú lovag" neve alatt elannyira ismer; nagyszerű tettei és sok viselt dolgai miatt üldöztetik, és a' mint önmaga mondá: megbűvölve van.

A' kanonok még jobban csodálkozott rajta, hogy a' kit szabadon hagytak egy húron pendűl azzal, a' kit megkötöztek és bezártak; és hol egyikre, hol a' másikra nézett.

„Igen bizon, meg van bűvölve; épen úgy mint az én édes anyám. Eh hiszi! bolondnak mondjanak ollyant, ne nekem. Némelly úri emberek azt hiszik, hogy mivel maskarába öltöztek, hát már nem is ismeri őket az ember. Lúddá lesznek édes tisztelendő uram, nagyon lúddá lesznek kegyelmetek. Nagyon tudjuk, kik irígykednek, kik kapcáskodnak az érdemes Don Quichotte lovag úrba. Bárcsak az ördög rég elvitte volna még a' fajtáját is az ollyan embereknek, kik görbe szemmel nézik a' más szerencséjét, fűt-fát megmozgatnak, hogy az én jóságos uram feleségűl ne vehesse azt a' király leányt, és hogy én gróffá, vagy hereeggé ne lehessek. Hej, édes jó Istenem, beh közel voltam már hozzá! hanem csak jól mondják, hogy a' szerencse kereke sebesebben forog, mint a' malom-kerék. — Ma nekem, holnap neked. Egyik pillanatban az ember királyfi, a' másikban szegény Sancho. No semmi; én sem vagyok jobb a' deákné vászninál; nem is magamért sajnálom, hanem a' szegény feleségemért, a' ki engem úgy vár haza, mint legalább is vice-királyt; és hogy elhűl majd bele, ha szamáron lát! Ám lássák némelly urak, kiknek, ha még tízszer papnak szentelik is, kiporolják ám azért a' reverendáját a' más-világon, a' miért itt e' földön mások után áskálódnak."

„Ej ej, Sancho gazda — viszonzá a' borbély — meg bizon, kendet is meg kell bűbájozni, és az urával öszszerekeszteni. Úgy látszik, hogy a' nagy uraságí füsttől a' kend feje is kozmát kapott."

„Nem kapott biz a' — felelé a' csatlós — ki is kérem; mert az én fejembe szorúlt annyi agyvelő, mint bizonyos borbélyéba, ki bele elegyedik a' más dolgába, és még tudós pofát is vág hozzá, pedig jól tudjuk: ki

lova fia; várjunk csak: lesz még ollyan idő, hogy azt a' bizonyos borbélyt, együgyü-paraszt létemre is megszappanyozom."

A' pap intett Miklós mesternek és a' kanonoknak, hogy menjenek félre. Ott elbeszélte az útasnak Don Quichotte állapotát: mint zavarodott meg ennek az igen becsületes nemes embernek agyveleje a' sok lovag-regény olvasásban; miket csinált azóta, és ők micsoda eszközhöz nyúltak, hogy haza vezethessék.

„Uram! — felelé a' kanonok — valóba meglepő neme az őrültségnek; mind a' mellett csodálkozom, hogy az említett regények több bajt nem okoztak a' világon. Legalább én igen veszélyeseknek tartom őket, kivált az eleven képzelődésüekre nézve. Csak az a' szerencse, hogy unalmasok, és ez a' tulajdonuk gyöngíti ártalmas voltukat; részemről mondhatom, hogy egyetlen egyet sem tudtam végig olvasni. Mind egy húron pendülnek azok, tömve hihetlen, össze nem függő, bele nem vágó eseményekkel, mellyeknek még az az érdemök sincs meg, hogy mulattassanak. Mi élvezet, mi érdek lehet egy 16 éves fiatal ember történetében, ki egy kardvágással kétfelé hasítja az óriást, egymaga millióm ellenséget összeöl; aztán a' tengert beútazza egy toronyban, és kiköt ma Lombardiában, holnap meg János pap, az indiai, országában, vagy más helyeken, mellyekről ugyan sem Ptolomeus, sem Marko Poló nem tud semmit. Azt hiába mondják, hogy a' mesékben, mint mesékben a' képzelődés önnön határtalan határai közt kénye szerént barangolhat; mert az nem áll; ugyanis az a' képzelődés azt akarja, hogy én gyönyörködjem benne; ha azt akarja: akkor olly dolgokat kell hogy elömbe terjesszen, mellyek valószinüek; kell hogy józan okosságommal megszerettesse magát, és

úgyszólván vele összepárosúljon; ollykor ollykor csodálkozást, de undort soha ne támasszon benne; mondjon bámulatos, nehéz tényeket; de ne mondjon lehetlen és hihetleneket. Véleményem szerint nem volna nehéz, ha a' képzelődés szelleme másként használván fel a' költészet eme nemét, szép oktató kepeket és jeleneteket állítna fel annak tágas mezején. Például: az olly gyakori és fárasztó harc és háború, az olly sok dacoló, mégis erkölcs és ízléstelen szerelmi jelenetek helyett nem volna-e célirányosb erénynek és bajnok hősiségnek példányképeit festeni? Szeretném ha e' könyvekben egy minden tekintetben tökéletes vezérfőnököt találnék; a' ki bölcs, vitéz, ékes beszédű, előre látó, ha kell merész, most szerencsés, néha szerencsétlen is; de minden kocka fordulatnál hű legyen magához. Szeretném a' jószívű királyt, ki igazságos, kegyelmes, és szívének egyedűli gondja alattvalói jóléte legyen, a' ki népei szeretetében lelje boldogságát, mellyet egy atya gyermekei körében talál. Még azt sem bánnám, ha közbe-közbe olvasnék egy ifjú hercegasszony, vagy egy derék bajnok szerelméről; csakhogy az író megválogassa szavait, és mikor az érzelgő szívekre hatni akar, soha ne sértse meg a' szűzies szemérmet. — Ha a' lovagregények így fognának szerkeztetni: becsűlném és méltatnám azokat a' hős költemény, és a' dráma mellé. Hős költeményt lehet írni nem versekben is, és azt hiszem, hogy az e' fajta mű, mintegy közép helyet foglalván a' költészet és szónoklat közt, minekünk ismeretlen új élvezet fogna lenni."

XLVIII.

A' tudós vita folytatása.

„Fájdalom! — felelé a' mi tisztelendőnk — lovag-regényeink közel sem hasonlítnak az ön által tervezetthez; hanem e' tekintetben az olvasó közönség a' hibás, melly a' mostani alakban is megtapsolja azokat. Szóljunk példáúl a' vígjátékról: nem a' közönség rontotta-e meg teljesen a' mi spanyol szinészetünket, melly pedig csaknem a' ponton állott, hogy felül haladja minden nemzetekét? Csupán három darabot említek: *Izabella*, *Phyllis* és *Alexandra*; ezek megfelelnek a' művészet minden szabályainak; és egy egésséges litteratura hajnalának, a' régi irók jó ízlésének voltak elő-póstái. Hasonlítsuk öszsze velök a' mai műveket, mellyekhez a' köznép annyi örömmel csődűl. Meg van-e ezekben egység, a' kifejlődés, és a' műszabályok? Híre sincs. — Iróinak nem jut eszökbe, miszerint a' víg-játék, kell hogy tűköre legyen az emberi életnek; kell hogy az embereket ollyanoknak ábrázolja a' minők; fesse elébünk az erkölcsiséget, szokásokat, a' nevetségest, a' bűnt, és javítson mulattatva. De mit tesznek? Összeállítnak erőtetve zűrzavaros cselekvényeket, csűrik-csavarják, minden gond nélkűl rakásra halmoznak eseményt eseményre, és gyakran illedelmet sértenek. A' legjobb lélekismerettel lejátszák az első napot Európában, a' másodikat Ázsiában, a' harmadikat Afrikában; és ha a' darab négy napra volna kiszabva: még Amerikát sem hagynák ki a' játékból. Sőtt annyira kiváltságolják magokat ezen jó urak, hogy egy bizonyos eseményben, melly *Nagy Károly* idejében történt, fölvezetik a' szinpadra Heraklius császárt, és ál-

tala megostromoltatják Jeruzsálem városát. És a' *föld-szín* (par terre) megtapsolja Jeruzsálem pusztulását. Ha akad három vagy négy jámbor néző, a' kik *Bouillon Godofredot* többre becsülik és mellette szót emelnek, rájok sem hallgatnak, kinevetik őket; és a' darab egekig magasztaltatik. Persze, hogy a' külföld mind ezt megtudja, és a' spanyol népet tudatlan 's műveletlennek tekinti. E' baj szülő-anyja véleményem szerint az, hogy íróink úgy nevezik műveiket, mint kereskedési cikket. Nekik az a' legjobb víg-játék, mellyik legtöbb pénzt hoz be. Némellyek közűlök nem ismeretlenek a' műszabályokkal, mellyeket készakarva megsértenek; képesek volnának jó darabot késziteni, mert a' természet nem tagadta meg tőlök e' tehetséget, hanem többre becsülik a' könnyű hasznot az örök dicsőségnél, és áldozatúl vetik a' halhatatlan utókor szavazatát egyetlen egy nap tapsainak. És épen ezt nem tudom én megbocsátani Spanyolhon egyik legjelesebb írójának, kinek méltán elhírhedett neve egész Európában becsűltetik, és a' ki mind a' mellett egy ő hozzá nem méltó közönség iránti vétkes gyöngeség miatt, sokszor elmulasztja hogy tökélletes legyen.*)

Mind-ebből én azt következtetem, tisztelt kanonok úr, hogy a' legelső föladat nemzetünket jó ízlésre szoktatni az által, hogy a' színpadról számüzzük és hatását megakadályozzuk minden ollyan szín-darabnak és regénynek, mellyben a' történetirás, az igazság és a'

*) Cervantes itt a' vele egy korban élt Lopez Vegát érti. Ezen méltányos csinos kritika Cervantesnek sok ellenséget csinált Lopez tisztelői közűl; sőt a' mai spanyol írók közt is vannak e' miatt becsmérlői.

józan ész meg volnának sértve; ellenben terjeszszük lehetőleg a' régiek munkáit, és szakadatlanúl felmutassuk az ifjúságnak, a' szép nyelv és az írói légész e' remek példány-képeit."

A' szép művészetbe szerelmes két tisztelendő férfiak még tovább is folytatták volna a' vitát, hanem a' borbély jelentette, hogy megérkeztek azon kis völgybe, hol az ő véleménye szerint kiereszthetnek. A' kanonok is delet akart csapni, tehát barátságosan megkínálta a' társaságot élelem-szereivel, és tüstént parancsolta inassainak, hogy a' gyepen terítsenek.

Mihelyt Sancho észre vette, hogy a' pap és borbély távoltak a' szekértől, használta az alkalmat, hogy urával szólhasson.

„Uram! — mondá neki félsúgva — nem volna nyúgodt lélekisméretem, ha meg nem mondanék bizonyos dolgot, a' melly talán önnek szeméről egy fontos tárgy iránt leveszi a' hályogot; csak annyit mondok, ez a' két maskarás késértő lélek senki más mint a' mi helyebeli tisztelendő urunk és Miklós mester a' falu borbélyja. Ebből pedig az a' tanúság, hogy ebben az egész bűbáj históriában ispionság van. Söt ha megteszik engedni, hogy egy csekély kérdést tehessek: még be is tudnám bizonyítani olly világosan mint a' napfény, hogy mind a' kettőnkből csupán csak bolondot űznek az irígyek."

„Beszély édes fiam, beszély szabadon; mindazáltal ne hidj a' szemedvilágának sem. Mert igen lehető és igen hihető, hogy a' bűbájosok csak azért vették fel Miklós mester és a' mi tisztelendőnk alakját, hogy minket annálinkább zavarba hozzanak, az e'féle alak-váltás különben is könyvnélkül megy nálunk; és te tudhatod, hogy az embert a' szeme leghamarább megcsalja."

„Már, uram, vagy én vagyok sült bolond, vagy itt macskát árulnak a' zsákban, és azt kézzel foghatólag meg tudnám mutatni; hanem nem merek egy csekély kérdést tenni.“

„Decsak kérdezz édes fiam, én megengedem, és őszintén fogok felelni.

„Hát csak azt szeretném tudni, hogy a' mióta önt ide berekesztették, vagy mint ön állítja, bebűbájozták: nem kívánkozott-e kimenni ebből a' ketreczből, még pedig *hátra* ?“

„Dehogy nem Sancho; söt most is kivánkozom; hanem nem értem mi az a' *hátra*.“

„Pedig azt az iskolás gyerek is tudja; nohát világosabban beszélek. Azt hiszem, hogy bármelyik lovagon megtörtént, ha még tízszer ollyan hóbor lett volna is, hogy mikor a' hideg vízből jót ivott: hát szüksége lett egy kis időre magánosan félre menni valami fa mellé, vagy bokorba, ollyasmit tenni, a' mit a' császár is személyesen végez... Hát azt akarom kérdezni.....“

„Értelek barátom, nagyon értelek; és nem hazudok ha mondom, hogy épen most sem bánnám ha szabadságot kapnék rá.“

„Teringettét! itt fekszik a' nyúl. Nem mondta-e ön százszor meg százszor, hogy a' ki meg van bűvölve, az nem eszik, nem iszik, nem alszik, és nem tesz semmi ollyant, a' mit más ember fia? Igen de önnek kedve volna ollyant tenni: tehát kétszér kettő négy, hogy nincs meg bűvölve.“

Míg így beszélgettek az alatt a' szekér a' völgybe érkezett; az ökröket kifogták, és a' kanonok a' pap- és a' borbélylyal falatázni kezdtek. A' becsületes Sancho felszólította a' tisztelendőt: tenné meg azt az ember-

séget, hogy úját eressze ki a' ketrecből, mert elkerülhetlenül szüksége van rá, hogy pillanatig a' szabad ég alatt legyen.

Megengedtetett; de a' lovagnak becsület szavát kellett adni, hogy el nem szökik.

„Megadom — mondá Don Quichotte — ámbár különösnek tartom önöktől bűbájos uraimék, kiknek egy szavukba kerül lábaimat a' földhöz ragasztani."

Tüstént feloldozták, és kieresztették. Don Quichottenak első teendője volt, egy nagyot nyújtózni, azután Rozinantehoz futván: „Paripák tulipánja — mondá hátát veregetvén — reménylem hogy a' jóságos ég kegyelméből nem sokára látjuk egymást és folytatni fogjuk nemes hivatásunkat."

E' büszke hangon kiejtett szavak után félre ment, rövid idő mulva visszajött és a' társaság közé ült ebédelni.

XLIX.

Don Quichotte és a' kanonok tudományos vitája.

Hősünk az ebéd alatt nyugalmasan hidegvérrel különféle tárgyakról beszélgetett okosan, értelmesen. A' kanonok úgy hallgatta, hogy szemét sem vette le róla: nem tudta megfogni, hogy az az ember, kiben az értelemnek és ékesen szólásnak annyi sugára villant fel, miképen lehet ugyanazon bolond, a' kit kötni, ketrecbe zárni kell, hogy haza vihessék?

„Vitézlő nemzetes uraság! — mondá a' kanonok — bocsássa meg szemelye iránti tiszteletem és részvétemnek, ha nyiltan szólok önhöz: Ön a' természettől szép

adományokkal, tanulmánya után szép ismeretekkel bír, szavaiból ész, értelem sugárzik ki: miként lehet még is, hogy ön azon képtelenségek által, mellyeket könyveiben látott, annyira félre hagyja magát vezettetni, miszerint még azt is elhiszi, hogy személye megbűvölve volna? Önnek szintúgy kell tudnia mint nekem, hogy az Amádis-k, az Esplandianok, és társaik történetei nem egyéb mese halmaznál, mellyeket magok a' szerzők is ollyanokúl adtak ki. Azt tudom érteni, és nem ócsárlom, ha a' bajnoktettek olvasása felcsigázza önnek eleven képzelődését, fölébreszti kebelében az alvó erőt, és megteremti a' lelkesedést, melly egyedül képes nagy dolgok véghezvitelére: de hát mért nem keresi ki ön a' történetirásban azokat a' példákat, mellyekre láng-lelkének szüksége van; a' hősöket, a' kik méltók arra, hogy ön bámulja, kövesse őket? Hiszi-e ön, hogy egy Julius Cesár, egy Hannibál, egy Nagy Sándor, egy Cid, egy Cordovai Gonsalvo valamivel különb bajnok férfiak, mint a' képtelen lovag-kalandorok? Legyen jó dolga édes Don Quichotte úr; szálljon ön magába, térjen eszére, és foglalja el az emberek tiszteletében az állást, melylyet kell hogy elfoglaljon. Arra nézve nem kell egyéb, minthogy olvasmányait változtassa, és én kezeskedem érte, hogy rövid idő mulva ön lesz a' manchai nemesek közt a' legértelmesebb, legbecsűltebb erkölcsben, vitézségben és erényben."

Don Quichotte mély figyelemmel hallgatta a' kanonokot. A' beszéd végén felelé: „Uram! a' mondottakból azt húzom ki, hogy ön a' kétség homálya alá akarja venni a' lovag-kalandorok létezését; valamint a' lovag regények valóságát és hasznát, mint a' mellyeket ön haszontalan-, ártalmasoknak és elmeháborítóknak tart bi zo-

nyos olvasókra nézve, kiket az őrültség azon fokára juttathatnak, miképen azok azt képzelnék magokról, hogy megbűvöltettek."

„Igenis, uram!" — viszonzá a' kanonok — örömmel látván, hogy Don Quichotte olly nyugodtan, és értelmesen felfogta, ismételte az ő véleményét.

„E' szerint — mondá tovább a' lovag — azt kell hinnem, hogy nem én, hanem ön van igazán megbabonázva. Mert különben képzelni sem lehet, hogy egy olly értelmes férfiú, mint a' minőnek ön látszik, tagadni merné azt a' mit az egész világ állít, beszél egy Amadis-, Fièrabras-, Nagy Károly-, Juan de Merló-, Belianis-, Fernand de Guevara- és számtalan egyéb hősökről, kiknek viselt dolgai egész a' részletességig feljegyezvék. Azon szerelmi viszony, melly Tristán és Yseult királynő, aztán Ginebra és Lancelót közt, a' tisztes Quintagnona asszony közbenjárására szövődött, elannyira ismeretes és bebizonyított hagyomány, hogy egykor az öreganyám egy igen vén asszonyt látván ó divatú főkötőben, így szólt hozzám: Lásd kis fiacskám, így nézett ki Quintagnona asszonyság! — Tehát világos, hogy öreganyám is ismerte őtet, vagy legalább láthatta az arcképét. És ha ön, hihetlenségében az illyen bizonyságokra sem ad semmit: akkor tagadja hát meg azt is, hogy élt Hector, Achilles, volt trójai háború, létezett Artus angol király, és Provencei Péter, meg a' szép Magelona. Pedig ha tetszik önnek elmenni a' madridi fegyvertárba, ott megláthatja azt a' csapot, mellyel kormányozta Provencei Péter a' maga faparipáját. A' csap, melly kissé hosszabb mint egy jó vastag szekér-rúd, ott van Babieca a' hős Cid híres lova nyerge mellett, elvitázhatatlan tanúbizonyságaúl annak, hogy Cid és Provencei Péter valósággal éltek.

Színtúgy meg tudnám bizonyítani hiteles emlékek nyomán, hogy Roland, 's rokona Rinald, Gonzalvo a' Cordovai, Tristau, Pelage, a' 12 francia Pairek, egyáltalába nem a' képzelődés teremtményei, történeteik tiszta valóság; és ezt tagadni meglehetős logicátlanságot, valamint rosz ízlést árúl el: az e'féle olvasmányokban élvet nem találni. Mert nincs a' kerek ég alatt kellemesebb időtöltés, mint az ott leírt kalandok olvasása. Uram! azt kérdem öntől: nem lenne-e önre nézve a' legkellemesebb meglepetés, ha épen most mikor beszélgetünk, előttünk egy végtelen nagy tó jelenne meg, telides tele vízi- és más fajta kígyókkal és mindenféle állat-szörnyetegekkel; és a' tó hullámaiból egy szomorú hang ezt kiáltaná füleinkbe: „Lovag! bátorságod nem retten vissza semmi veszélytől, ha látni akarod a' hét tündér nagyszerű csodáit, rohanj e' fekete habok közé.' Én segélyűl hívom szivem asszonyát, és tétovázás nélkűl beugrom a' tó közepébe; kies vidéken találom magam, mosolygó mezőknek közepette; lábaimnál kristály patak folyik, fölöttem ezernyi külön fajta madarak zengedeznek; és járok virágos kertben illatos fák alatt, jáspis szökő-kútak, márvány szobrok közt, csigabarlangokban, és a' mesterségnek ezer más emlékei közt, mellyekben az ízlés minden titkai kimeríttetvén, a' gazdagságnak minden kincsei egyesíttetvén: maga a' természet utánozva, változtatva és felülmúlva van. Bámulás közt érkezem egy büszke várkastélyhoz, mellynek falai arany, födele gyémánt, ajtószárnyai zaphir kő; és a' mint a' kastélyt bámulom: egyszerre előttem terem 12 tündér-hölgy, körülfognak, bevezetnek a' palotába, ott levetkőztetnek anyaszűz meztelenre, meghintenek essenciákkal, reám terítenek finom lenszövetű illatos fehér-ruhát, vállaimra rubintokkal hí-

mezett köpenyt, és másik terembe visznek, hol gazdagon terített asztal kinálkozik felém. Ebéd alatt a' leggyönyörűbb zene hallik, nem tudni merről, honnan. Majd eltűnik a' terített asztal, és előttem terem egy hölgy, szebb mindazoknál, kiket eddig láttam; — a' hölgy elbeszéli, hogy ő e' szép kastélyban a' bűbáj hatalom foglya, és titkokat fedez föl, uraim, mellyeket önök előtt kitálalnom nem szabad. Tehát ne tovább! csak annyit mondok még, hogy mindennek az a' vége, mikép én egy hatalmas birodalom ura leszek, és ekkor gyakorolhatom igazán a' velem született bőkezűséget, megajándékozván hű csatlósomat egy kis királysággal."

„Bizúgy, uraim! — kiáltá Sancho büszke képpel — meg sem állunk mindaddig, ha mindjárt valamennyi irígy megpukkad is mérgében; ha pedig egyszer király, vagy herceg vagyok, csak megélek a' jövedelemből; haszonbérbe adom minden birtokom, összedugom két kezem és nem teszek semmit, csupán a' mit kedvem tartja; ha pedig nem teszek semmit, csupán a' mit kedvem tartja: hát csak kedvem szerint élek én akkor; ha pedig kedvemszerint élek: hát csak jó renden van az én szénám, hát nincs nekem semmi kivánnivalóm; ha pedig nincs semmi kivánnivalóm: hát kutyabajom, 's ezzel vége: egész a' viszontlátásig! a' mint a' vakok szoktak egymásnak köszönni. Igy szoktam én gondolkodni, uraim!"

Ekkor Sancho egy nagyot húzott a' boros edényből, haragos szemeket vetvén Miklós borbély- és a' papra. —

Hirtelen gyász trombita-szó hatott Don Quichotte fülébe, ki is felugrott, széttekintett: honnan jő a' szomorú hang.

L.

Nagyszerű, de rosszúl kiütött kaland.

A' szomjas föld már régóta esőt kért az égtől: a' vidék lakói processiót tartottak a' szárazság ellen. Egy szomszéd szentegyház hívei épen most térlek vissza egy remete laktól, a' hová őket papjok vezette. A' falusiak nagy része bűnbánólag fehérbe volt öltözve, előttük vitetett a' szent szűz' gyász-fátyolba takart képe. Don Quichotte a' bűnbánók, a' fátyolos kép és a' csapat ember látására tüstént úgy képzelődött, hogy itt a' gonoszok egy fiatal herczegasszonyt ragadtak el, a' kit nékie megszabadítani kötelessége. Se kérd se hall, hanem Rozinantehoz szalad, karjára ölti paizsát, kezébe veszi kardját, és a' társasághoz visszanyargal, ezt mondván: „Bebizonyítom ma önök szemei előtt, hogy a' világra nézve milly hasznos és jótékony a' lovag-kalandorság. Önöknek orruk előtt van e' szerencsétlen nő, kit a' gonoszok körbe ejtettek és magukkal hurcolják; mi lenne szegény-fejéből, ha szerencséje csillaga engem ide nem hozott volna?“ E' szavakkal sarkantyú közé kapja lovát, és nyargal vágtatva a' processió felé.

Tán nem kiabáltak utánna a' pap, a'kanonok, Miklós mester, még maga Sancho is: „Az Istenért, Don Quichotte úr! megálljon, processiós nép az, megtámadja, megbántja a' catholica vallást! nyissa fel a' szemét! a' szent szűz, a' mi asszonyunk az! ne bolondozzon Don Quichotte úr!“ — Hősünk nem látott, nem hallott semmit. Megérkezik a' szent képhez, és menydörgő hangon kiáltá: „Ti, kik bizonyára bűnös ok miatt bújtatok e' fehér lepedők alá, megálljatok és figyeljetek.“

A' képet négy bűnbánó emelte., kik is bámulva megálltak. Az egyik segéd-lelkész félbe hagyta a' litániát, hogy a' lovagnak feleljen: „Atyámfia! mi fáradtak vagyunk, és a' hőségben majd megfulladunk; ha valami mondanivalója van: hát ne teketóriázzon sokat, hanem ki vele."

„Azt teszem — viszonzá Don Quichotte — tüstént állítsák önök szabad-lábra e' szép fiatal hercegasszonyt, kinek zokogása és gyász-ruhája elég tanúbizonyság arra, hogy méltatlan erőszakkal illetni merészlik önök. Hanem tudják meg, hogy én azért vagyok a' világon, hogy meggátoljak, megfenyítsek hasonló vétkes merényt, és tovább egy tapodtat sem, míg szabadon nem látom a' fogolynőt."

E' szavakra nagyszerű átalános kacaj és hahota volt a' felelet; mire az indulatba jött lovag kardot rántott.

Egyik kép-emelő, három pajtásaira hagyván a' szent terhet, vasvillára kap, 's a' hőssel farkas-szemet kezd nézni.

Don Quichotte a' villa nyelét kétfelé vágja. A' paraszt pedig a' kezében maradt darabbal úgy nyakszirten üti a' lovagot, hogy az hanyatt-homlok a' földre terült. — A' csépelés javában folyt, mikor Sancho lelkendezve odaért, rimánkodva, hogy kíméljék az urát, ki sem több, sem kevesebb mint egy szegény megboszorkányozott kóbor-lovag, és életében még egy legyet sem ütött agyon. A' szent atyafi mikor látta, hogy Don Quichotte meg sem mozdúl, megszeppent a' gondolatra, hogy tán nagyon is megintette, és teljes erővel futni kezdett. A' pap, a' kanonok, a' törvény-szolgák is mind odaértek. A' processiós nép nem gondolt kevesebbet, minthogy a' képet akarják elrabolni; és papja, parasztja,

bűnbánója, botra, gyertyatartóra és egyéb szent szerszámra kapnak, hogy visszaverjék a' megtámadást. Szerencsére a' szent-atyák egymásra ismertek, és tisztába hozták a' dolgot, mielőtt a' csete-paté megkezdőtt volna.

Ezalatt Sancho nagy szomorún letérdelt, megölelte urának a' földön mozdulatlanúl heverő testét, és siralmas hangon kiáltott fel: „Oh liliom szála a' lovagiságnak! legvitézebb hős a' nap alatt, kit egy vállanyól ütött agyon! Szemefénye voltál szülő-földednek, dicsősége voltál Manchának és az egész világnak, mellyben nem maradt senki, ki az erőtleneket istápolja. Oh én uram! jóságosan jó uram! ki hű szolgálatom fejében nagylelkűleg megigérted a' tengerre fekvő szigetet. Teljes életemben siratni foglak téged, ki ellensége voltál a' gonoszoknak, paizsa voltál az istenfélőknek, kevély voltál az alázatosokkal, és alázatos voltál a' kevélyekkel, — egyszóval kóbor lovag voltál."

Az utolsó varázs igére felüdült Don Quichotte, felnyitotta szemeit, és mondá gyönge hangon: „Oh imádott Dulcinea! mennyi balesettel kell küzdeni annak, ki tőled távol eped. Segíts csak Sancho, segíts felhágnom a' boszorkány-szekérre, mert a' szilaj Rozinantera nem merek felűlni, a' nyakamba ütött fájdalom miatt."

„Biz a' jó lesz — felelé Sancho — legokosabb is lesz hazatérnünk; othon meghúzzuk magunkat, míg ez a' szerencsétlen planéta uralkodik, majd aztán több szerencsével újra kezdhetjük."

A' kanonok és a' pap is segítettek Sanchonak; aztán búcsút vettek a' processiótol, és Don Quichotteot felfektették a' szekérre.

Tüstént befogták az ökröket, kifizették a' törvényszolgákat, a' kik dolguk után mentek. A' kanonok is

elvált; kérvén paptársát, hogy Don Quichotte gyógyulta felől tudósítsa. Egy rakás szénán feküdt az árva hős, maga maradván Sanchoval, a' pap-, Miklós mester-, és a' hosszú türelmű Rozinante-al, melly a' lefolyt eseményeknek mindig egykedvű tanúja soha sem vesztette el zavarhatlanúl lassú természetét.

Másnap fényes-délben haznérkeztek a' faluba. Épen vasárnap volt; a' köznép a' piacon összegyülekezett, körülvette a' szekeret, és bámulás közt ráismervén patriotájukra, elkisérték házaig, a' hova az útca-gyermekek már előre elszaladtak, hirdetvén az ő megérkezését. A' gazdasszony és unoka-húga tüstént eleibe futottak; látván pedig a' halványan szomorú Don Quichotteot, miképen hever egy csomó szénán, sírásra fakadtak. Sancho Panza hűséges oldalbordája is lelkendezve futott a' férje elébe, és már messziről azt kérdezte: „Nincs-e baja a' szamárnak?"

„Nincs annak kutya-baja sem, még jobban néz ki mint a' gazdája."

Hála Istennek! — felelé Trézsi asszony — hanem mond meg már apjuk, volt-e jó dolgod, hozott-e valamicskét a' konyhára ez a' te mesterséged? Hoztál-e szép ruhát nekem, és a' porontyoknak papucsot, cipőt, meg egyet-mást; hadd lám."

„Várj annyuk, várj, mindennek meg van az ideje, elcsodálkozol rajta: mi mindent nem hoztam én."

„Szegény apjukom! beh sok nyugtalan éjszakám volt miattad; mennyit sajnáltalak, száz esztendeje hogy nem láttalak."

„Jól van jól, édes annyukom, én is sajnáltalak téged; hanem az embernek tűrni szenvedni kell, hogy valamicskét szerezzen. Még egy illyen út mint a' mostani

a' mellyet tettem, és bizonyos lehetsz benne, hogy grófné, vagy valami sziget kormányzónéja vagy."

„Kormányzóné! apjuk? nem tudom én miféle állat az, hanem azt hiszem, hogy nem utolsó mesterség lehet." —

„Meghiszem azt, hogy nem utolsó; hanem hej! ugyancsak drága is ám! mert míg az ember oda juthat, nem hinnéd hogy hány milliomszor megagyabugyálják, néha megesik, hogy lepedőben is irgalmatlanúl megrázzák 's hintázzák. Már ennyiből is kiveheted, annyuk, hogy minő mulatságos dolog az a' kóbor-csatlósi állapot; annyit meg állítni is merek, hogy a' kalandok után csavarogni valóságos paradicsomi élet." ......'

Ez alatt a' házaspári beszélgetés alatt a' gazdaszszony és az unoka húg Don Quichotteot szobájába vitték, és ágyba tették. A' pap szívökre kötötte, hogy rávigyázzanak; kivált hogy meg ne szökhessék. A' szegény hajadonok menyre-földre igérték, fogadták, hogy mindent elkövetnek, magánosan nem eresztik sehova. Mind hiába; Don Quichotte alig gyógyult fel, újra elszökött. — Azonban sajnálva vallja meg e' történet írója: hogy ezen harmadszori síkra-szállás adatait, részleteit sehogy sem tudta megszerezni, bár nem kémélt költséget, utánjárást, fáradságot. Egy népmonda szerint Manchában csak annyit tudnak, hogy Don Quichotte Saragossában is megfordúlt, és az ott tartatott vitézi játékokban önmagához illő dolgokat vitt véghez. A' mit vénsége, halála; 's eltemettetési helyéről tudunk, köszönhetjük egy öreg orvosnak, a' ki is valami remete lak omladékai közt egy kis ládát talált, a' melly tele volt pergamennel, beírva gothus betűkkel. A' ládikában legfelűl volt egy ón-lemez, a' mellyre alig olvashatólag Don Qui-

chotte, Dulcinea, Rozinante és a' hű Sancho Panza dicsőítésére castiliai rímek valának vésve. Az orvos megörűlt a' hires nevek olvasására, és azon reményben, hogy a' pergamen a' hős kalandjainak folytatását tartalmazza: esztendőről-esztendőre vesződött az ó kézirat' leforditása nagy munkáján. Nagy sokára célt ért; és ha a' közönség kedvezőleg fogadja ezen Első Részt, nem mondom hogy az öreg orvos arra nem veti fejét, hogy a' Második Részt is kiadja, melly pedig szintollyan valóságosan tiszta igazság, és talán még érdekesebb fog lenni.

Vége az Első Résznek.